

A R K I V
FÖR
NORDISK FILOLOGI

UTGIVET MED UNDERSTÖD AV AXEL KOCKS FOND FÖR
NORDISK FILOLOGI SAMT STATS BIDRAG FRÅN
SVERIGE DANMARK OCH NORGE

GENOM

TURE JOHANNISSON

UNDER MEDVERKAN AV

**JOHS. BRØNDUM-NIELSEN EYVIND FJELD HALVORSEN
JÓN HELGASON LUDVIG HOLM-OLSEN VALTER JANSSON
PETER SKAUTRUP ELIAS WESSÉN**

ÅTTIOSJUNDE BANDET

SJÄTTE FÖLJDEN. FEMTE BANDET

C. W. K. GLEERUP LUND
MCMLXXII

INNEHÅLL

<i>Andersson-Schmitt, Margarete</i> , Dr.phil., Uppsala: Ein Seelentrost-Exzerpt aus Vadstena	130—139
<i>Benson, Sven</i> , Arkivchef, Lund, <i>Ejder, Bertil</i> , och <i>Pamp, Bengt</i> : Litteraturkrönika 1971	224—250
<i>Cathey, James E.</i> , Professor, Amherst, Mass.: Syncopation, i-Mutation and Short Stem Forms in Old Icelandic	33— 55
<i>Ejder, Bertil</i> , Professor, Lund, se Benson, Sven	
<i>Engström, Gösta</i> , Förste bibliotekarie, Göteborg: Assar Janzén †	220—223
<i>Haskå, Inger</i> , Docent, Lund: Några synpunkter på A. M. Wieselgrens avhandling Carl-Johans-tidens prosa	180—186
<i>Holmberg, Karl Axel</i> , Docent, Uppsala: Vadstena klostera äldsta godsförteckningar	165—179
<i>Joseph, Herbert S.</i> , Professor, Chico, California: The Þáttur and the Theory of Saga Origins	89— 96
<i>Ljunggren, Gunilla</i> , Bibliotekarie, Lund: Bibliografi över Karl Gustav Ljunggrens skrifter	187—214
<i>Mundal, Else</i> , Cand.philol., Oslo: Sigrdrífumál strofe 1	122—129
<i>Myhren, Magne</i> , Cand.philol., Oslo: Hrafns hrælundir	119—121
<i>Ohlsson, Stig Örjan</i> , Fil.lic., Helsingborg: Svenskt <i>sje</i> och <i>tje</i> i kontrastiv belysning	140—164
<i>Orešnik, Janez</i> , Docent, Ljubljana: On the Epenthesis Rule in Modern Icelandic	1— 32
<i>Pamp, Bengt</i> , Docent, Lund, se Benson, Sven	
<i>Ralph, Bo</i> , Fil.kand., Göteborg: The Composition of the Grímnismál	97—118
<i>Smirnickaja, Olga</i> , Docent, Moskva: The Impersonal Sentence Patterns in the Edda and in the Sagas	56— 88
<i>Ståhl, Harry</i> , Professor, Uppsala: Jöran Sahlgren †	215—219
Till red. insända skrifter	251—254

JANEZ OREŠNIK

On the Epenthesis Rule in Modern Icelandic

In Icelandic, "an epenthetic vowel, which eventually merged with unstressed *u*, developed before postconsonantal *r* followed by a consonant or a juncture ... This change took place mainly in the fourteenth century, though it no doubt began in the late thirteenth century" (Benediktsson 1969: 394): e.g. *armr* 'arm' > *armur*; *veðrs* > *veðurs*, genitive singular of *veðr* 'weather'. It has been assumed in the literature on the subject that the grammar of Modern Icelandic contains a phonological rule which is basically a replica of this historical change. The only published formalized version of the rule in question is Anderson's (1969a: 56):¹

$$(1) \emptyset \rightarrow u / C ____ r \begin{cases} C \\ \# \end{cases}$$

This paper was prepared in Åbo, Finland, in the summer of 1971. My thanks are due to the staff of Åbo akademis bibliotek for their frequent help. Miss Margaret G. Davis has improved the style of the paper. All errors are my own. The theoretical framework and the terminology of this work are those of generative phonology as expounded in Chomsky and Halle 1968, except that no phonological representations and no rule orderings will be posited here whose only or decisive motivation comes from word-formational facts.

Non-phonetic representations are bounded by the obliques, //, except in phonological derivations, where the obliques are omitted. Very often the reader will find italicized, i.e. orthographic, representations within obliques. They are used to represent phonological units in those cases where I am unwilling to commit myself on the exact nature of the phonological units involved.

I have discussed some aspects of Modern Icelandic phonology in two of my earlier articles. Since a certain evolution of my ideas concerning Icelandic phonology is reflected in those articles, the reader might wish to know the chronological order in which they were written: Orešnik 1971a; 1971b; the present work.

¹ Rule (1) is practically identical with Benediktsson's formalized presentation of the historical change described above.

It is the purpose of this paper to discuss the evidence for the existence of such an EPENTHESIS RULE in the phonological component of Modern Icelandic grammar (section 1), and to suggest a more precise version of this rule (section 2). Some relevant historical considerations are presented in section 3, followed by two appendices in section 4.

1. Evidence for the existence of the epenthesis rule (1). In this section I present the evidence which confirms the existence of the epenthesis rule (1) in the grammar of Modern Icelandic. A major part of the evidence is based on certain aspects of the behavior of the inflexional ending *-r* ~ *-ur*, see 1.1. The evidence offered by contrasts such as *lífur* vs. *lífri* is discussed in 1.2.

1.1. In various forms of Modern Icelandic inflected words there appears an ending *-r* alternating with *-ur* (and with \emptyset , but this last allomorph will be disregarded in what follows). The distribution is *-r* after a vowel, *-ur* after a consonant. For examples, see (2). The argumentation below proceeds in the following way. Choosing *-ur*, rather than *-r*, as the phonological representation of the endings under discussion would lead into difficulties which can be avoided if *-r* is taken as basic, and *-ur* derived from it; to derive *-ur* from *-r*, we need the epenthesis rule (1) in the grammar. Subsections 1.1.1.—1.1.4 contain different arguments for choosing *-r* as basic. They are followed by some concluding remarks in 1.1.5.

(2) *-r* vs. *-ur*:

in the nominative singular of strong masculine nouns:

dag-ur, stem *dag-* 'day', vs. *bæ-r*, stem *bæ-* 'farm';

in the strong nominative singular masculine of adjectives:

harð-ur, stem *harð-* 'hard', vs. *ný-r*, stem *ný-* 'new';

in the second and third persons singular present indicative of verbs:

tek-ur, stem *tak-* 'take', vs. *næ-r(ð)*, stem *ná-* 'reach'.

1.1.1. (This subsection is based on Valfells 1967 and Anderson 1969a, b.) Masculine strong nouns such as *lækni-r* 'physician' argue for the phonological representation $/lækni + r/$, rather than $/lækni + ur/$, by arguing in the following way against the more general phonological representation $/lækni + Vr/$, where V means any vowel.² To produce

² According to Benediktsson (1969: 398) stems such as *lækni-* (as against those like *lækni-r*.) have repenetrated the colloquial language "in the wake of the introduction of compulsory education, at the beginning of this century".

lækni-r out of $/lækni + Vr/$, we would need a phonological rule deleting vowels after vowels. However, other case forms of the same word need a rule deleting vowels before vowels; cf. nom. pl. *lækni-ar*, from $/lækni + ar/$. If the phonological representation of the nom. sg. *lækni-r* were $/lækni + ur/$, we would have to say that two different vowel deletion rules operate in different forms of this word, whereby the forms in which these two rules would apply satisfy the structural descriptions of both rules. A vowel would be deleted after another vowel in the nominative singular, but before another vowel in some of the remaining forms of the paradigm, e.g. in the nominative plural. There is a parallel situation in the verb inflexion. If we, on the basis of forms such as 3p. sg. pres. ind. *kref-ur* of *krefja* 'request', derive the 3p. sg. pres. ind. *elska-r* of *elska* 'love' from $/elska + ur/$, we would again have to maintain that two different vowel deletion rules operate in different forms of verbs such as *elska*: a vowel is deleted after a vowel in *elska-r*, but before another vowel in the lp. pl. pres. *elsk-um* from $/elska + um/$. Since such awkward situations can be avoided by starting from the phonological representation $/r/$ of the ending in question, I prefer this representation. As a consequence, the phonological representations $/lækni + r/$ and $/elska + r/$ of the nom. sg. *lækni-r* and of the 3p. sg. pres. ind. *elska-r*, respectively, are as near as possible to their respective phonetic representations, and the undesired vowel-after-vowel deletion rule is then unnecessary.³ A phonological rule deleting vowels before vowels, which we still need, has been formulated by Benediktsson (1969: 394); I will refer to this rule as the VOWEL TRUNCATION RULE.

1.1.2. Consider the declension of the neuter strong noun *lyf* 'drug, medicine', given in (3). Observe the alternation $j \sim \emptyset$ after f in (3) (ignoring the dative singular, which offers more problems than can be

(3) nom./acc.	sg. <i>lyf</i>	pl. <i>lyf</i>
dat.	<i>lyfi</i>	<i>lyfjum</i>
gen.	<i>lyfs</i>	<i>lyfja</i>

³ It is quite another matter that the phonological component of Modern Icelandic possibly contains a CONTRACTION RULE to produce forms such as dat. pl. *skóm*, of *skór* 'shoe', from $/skó + um/$. Such a rule would apply to sequences of stressed plus unstressed vowels, deleting the unstressed second vowel in case the similarity between the stressed and the unstressed vowels should be too great. Compare also the remarks on principle A in 4.1 below.

solved in the present paper): *j* appears in forms in which it is followed by a vowel; it is not realized before a consonant or before the word boundary. This distribution is typical of the language, and has led to the formulation of the following rule (Benediktsson 1969: 394):⁴

$$(4) j \rightarrow \emptyset / \text{---} \begin{cases} C \\ \# \end{cases}$$

I.e. /j/ is deleted if immediately followed by a consonant or a word boundary. Assuming that the phonological representation of the stem of *lyf* is /livj/, the J-DELETION RULE (4) deletes the /j/ in the appropriate contexts.

Now consider the declension of the masculine noun *bylur* 'snowstorm', and the present indicative forms of the weak verb *krefja* 'request' in (5). Observe the alternation *j* ~ \emptyset in the forms of (5). If it is assumed that

(5) nom.	sg. <i>bylur</i>	pl. <i>byljir</i>	1. sg. <i>krefj</i>	pl. <i>krefjum</i>
acc.	<i>byl</i>	<i>bylji</i>	2. <i>krefjur</i>	<i>krefjið</i>
dat.	<i>byl</i>	<i>byljum</i>	3. <i>krefjur</i>	<i>krefja</i>
gen.	<i>byls/byljar</i>	<i>bylja</i>		

the phonological representations of the stems involved in (5) end in /j/, the forms of (5) obey the j-deletion rule (4), except for the nom. sg. *bylur*, where we would expect **byljur*, and the 2.3.p. sg. pres. ind. *krefjur*, where we would expect **krefjur*. (Words in *-jur* are otherwise commonplace in the language: cf. nom./acc. pl. *hetjur* of *hetja* 'hero', with the morpheme boundary before *u*, as in the non-existent **byljur*, **krefjur*.) The actual representations *bylur* and *krefjur* are accounted for in a non-ad hoc way if the phonological representation of their ending is /r/, and the j-deletion rule (4) precedes the epenthesis rule (1), so that the two derivations proceed as shown in (6). If the phonological representations of *bylur* and *krefjur* ended in *-ur*, the j-deletion rule (4) would have to be further complicated by the statement that /j/ is deleted in certain forms,

⁴ Benediktsson has formulated his rule for Old Icelandic, whereas formulation (4), which is only a subpart of Benediktsson's rule, is meant to be valid for Modern Icelandic. Formulation (4) cannot be accepted as final, for it does not account for the present behavior of /j/ before /i/. Cf. dat. sg. *lyfi*, not **lyfji*, of *lyf* 'drug, medicine', as against the 2p. pl. pres. *krefjið*, not **krefið*, of *krefja* 'request'. Furthermore, there is a systematic set of exceptions to rule (4): action nouns derived from verbal stems ending in /ja/, cf. *grenj*, derived from *grenja* (pret. *grenjað*-) 'wail, scream'. Rule (4) would produce **gren*.

e.g. in the nominative singular masculine of nouns, even if the structural description of the rule is not satisfied; or we would have to postulate that the stem of *bylur*, for example, has two pre-phonological allomorphs,

(6)		<i>bylj</i> + r	<i>krefj</i> + r
	j-deletion rule (4)	<i>byl</i> + r	<i>kref</i> + r
	epenthesis rule (1)	<i>byl</i> + ur	<i>kref</i> + ur
		<i>bylur</i>	<i>krefur</i>

one with, and another without, final /j/. Since the phonological representation /r/ of the two endings involved helps us to avoid these undesired consequences, examples such as *bylur* and *krefur* constitute evidence in favor of this representation.

1.1.3. A parallel piece of evidence is offered by the behavior of *v* in Icelandic. This segment behaves in the same way as *j*, when preceded by a velar consonant. Consider the paradigms of *söngur* 'song' and *sökkva* 'sink' (intrans.) given in (7). If the nom. sg. *söngur* and the 2.3.p. sg. pres. ind.

(7) nom. sg.	<i>söngur</i>	pl. <i>söngvar</i>	pres. ind. 1. sg.	<i>sekk</i>	pl. <i>sökkvum</i>
acc.	<i>söng</i>	<i>söngva</i>	2.	<i>sekkur</i>	<i>sökkvið</i>
dat.	<i>söng</i>	<i>söngvum</i>	3.	<i>sekkur</i>	<i>sökkva</i> ⁵
gen.	<i>söngs</i>	<i>söngva</i>			

sekkur are disregarded, a rule almost parallel to the j-deletion rule (4) can be formulated:⁶

⁵ The contrast *e* vs. *ö* observed in the paradigm of the present indicative of *sökkva* is due to the Modern Icelandic i-umlaut rule, and is independent of the presence vs. absence of *v* in those forms.

⁶ Formulation (8) of the v-deletion rule cannot be considered final. I have here stated only a part of the rule which is relevant to the main argument. A complete v-deletion rule would not be limited to the *v*'s preceded by a velar consonant, but would correspond even more closely to the j-deletion rule (4). There are, however, difficulties with this extended version of the v-deletion rule which have so far proved unsurmountable. There is at least one case of preserved postvocalic *v* in final and preconsonantal position: *máfur* 'seagull' has gen. sg. *máfs*, acc. sg. *máf*. etc. Kress 1963: 65. After *r* there is a contrast between *mör* 'suet', from /*mörv*/, cf. gen. pl. *mörva*, and the lp. sg. pres. ind. *hverf* of *hverfa* 'disappear'. Etc. In my earlier work (Orešnik 1971a: 159) I have tacitly assumed an underlying distinction between /w/, which is deleted, and /v/, which is not. This solution is ad hoc: I am not aware of any evidence besides the contrasts such as *mör* vs. *hverf* for the phonological contrast /w/ vs. /v/; on the phonetic level there is no distinction between the sounds from either source.

$$(8) v \rightarrow \emptyset / \left[\begin{array}{c} C \\ + \text{high} \end{array} \right] \text{---} \left\{ \begin{array}{c} C \\ \# \end{array} \right\}$$

I.e. the segment /v/ is deleted between a [+ high], i.e. velar consonant and another consonant or the word boundary.

Söngur and *sekkur* (as against dat. pl. *söngvum* and lp. pl. pres. *sökkevum*, with *v* preserved before *u*⁷) are accounted for in a non-ad hoc manner if the phonological representation of their ending is /r/, and the V-DELETION RULE (8) is made to precede the epenthesis rule (1), see (9). If the phonological representation of the ending in question were /ur/, the

(9)	<i>söngv</i> + r	<i>sekkv</i> + r
v-deletion rule (8)	<i>söng</i> + r	<i>sekk</i> + r
epenthesis rule (1)	<i>söng</i> + ur	<i>sekk</i> + ur
	<i>söngur</i>	<i>sekkur</i>

v-deletion rule (8), or some other part of the grammar, would have to be complicated by the statement that *v* is deleted before certain morphs of the shape *-ur* as well. (*v* is certainly not deleted before every morph of the shape *-ur*, cf. nom./acc. pl. *völvur* of *völva* 'prophetess'.) Since positing /r/ helps us avoid this complication, examples such as *söngur* and *sekkur* are here offered as evidence in favor of the representation /r/ of the ending under discussion.

1.1.4. (This subsection is based on Valfell's 1967 and Anderson 1969a, b.) If forms like *hattur* 'hat' are derived from /hatt + ur/, they must be made exceptions to the Modern Icelandic u-umlaut rule, because that rule must not apply in *hattur* even if its structural description is satisfied by the noun. Alternatively, the phonological ending could be /or/, that is, non-umlauting, and another rule could be called upon to change /or/ to the phonetic representation *-ur*. Both alternatives are ad hoc solutions. The former alternative makes an exception out of a very normal form. As to the latter alternative, we lack evidence for /or/ beyond the fact of non-umlauting. Starting from /hatt + r/, however, avoids the adhocness of these alternative solutions if we stipulate that the epenthesis rule (1) follows the u-umlaut rule in the sequence of rules, so that the derivation

⁷ It is argued in 2.2 below that the *u* of *söngur* is of the same feature composition as the *u* of the dat. pl. *söngvum*. If those arguments are accepted, the contrast *söngur* (without *v*) vs. *söngvum* (with *v*) cannot be ascribed to any difference, on whatever level, between the *u* of *söngur*, and that of *söngvum*.

of *hattur* proceeds as shown in (10). No facts require the reverse ordering of these two rules.

(10)	<i>hatt</i> + r
u-umlaut rule	—
epenthesis rule (1)	<i>hatt</i> + ur
	<i>hattur</i>

1.1.5. The phonetic ending *-ur* of the nominative singular masculine etc. comes from the phonological representation /r/ in some cases, as exemplified above. To diminish the underlying inventory of the endings and the adhocness of the phonological representations, I will now take one further step by stipulating that all instances of the ending under discussion come from /r/. I thus abolish a possible ending /ur/ from the nominative singular of masculine strong nouns and adjectives, from the non-first persons singular present indicative of verbs, etc. (but not, e.g. from the nominative/accusative plural of feminine weak nouns such as *liljur*, of *lilja* 'lily', in which cases *-ur* does not alternate with *-r* and *-Ø* on the phonetic level). I have enhanced the generality of the solution adopted because of the examples like *bylur*, *söngur*, etc. by not limiting it to the forms which have forced me to adopt this solution. I have postulated the representation /r/ outside its original sphere because this leads to no complications beyond those necessary in connection with the examples for which I have adduced evidence that their ending is /r/.

1.2. Some evidence will now be adduced for the epenthesis rule (1) which is independent of the ending *-r* ~ *-ur* treated above. In the morphological paradigms of Icelandic words, the alternation *r* ~ *ur* is often to be found. Cf. *akur* 'acre' with *ur*, as against dat. sg. *akri* with just *r*. Examples like *akur*, however, cannot be used as evidence for the epenthesis rule (1), because *ur* is phonological here, as explained in 2.1, and the loss of *u* in *akri* etc. is due to the VOWEL SYNCOPE RULE. This rule is discussed and formulated in 4.1.

It is a different matter with another class of examples, that represented by the definite nom. sg. *lifrin* 'liver', vs. nom. sg. *lifur* without suffixed article; definite nom. sg. *hreiðrið* 'nest', vs. *hreiður*. It would seem that *hreiður*, for example, whose declension is given in (11), is bisyllabic, like *akur*, and that its dative singular and plural, and its genitive plural have lost their phonological *u* because this segment undergoes the vowel

(11) nom./acc. sg.	<i>hreiður</i>	pl.	<i>hreiður</i>
dat.	<i>hreiðri</i>		<i>hreiðrum</i>
gen.	<i>hreiðurs</i>		<i>hreiðra</i>

syncope rule (22): */hreiður + i/* becomes *hreiðri*. The forms with the suffixed article seem to corroborate this assumption: cf. nom./acc. sg. *hreiðrið*, nom./acc. pl. *hreiðrin*. Cf. also the definite nom./acc. pl. *sumrin* of *sumar* 'summer', neuter noun, vs. nom./acc. pl. *sumur* without suffixed article. The latter form is from the stem *sumar-* by u-umlaut, as is usual with neuter nouns and adjectives, cf. nom./acc. pl. neuter *önnur* of *annar* 'other'. The unstressed *u* of pl. *sumur* is thus not due to the epenthesis rule (1), and it seems that *sumur* must have a bisyllabic representation before the vowel syncope rule (22) applies; consequently, the vowel syncope rule does apply in the definite form to yield *sumrin*. However, this attractive proposal can be shown to lead in the wrong direction:

(I) The unstressed vowel of *sumar* is undoubtedly 'elidable' (see 4.1 for a discussion of this term), as witnessed by forms like dat. sg. *sumri*, gen. pl. *sumra*, and dat. pl. *sumrum*. So, if the vowel syncope rule (22) can use the suffixed article as part of its environment when vowels of the preceding nouns are deleted, why is the vowel of the definite nom./acc. sg. *sumarið* not syncopated by the vowel syncope rule (22) to yield **sumrið*? Moreover, there is a definite plural *sumurin* beside *sumrin*. Why is the unstressed *u* of *sumurin* not syncopated?

(II) In general the suffixed article does not constitute (a part of) the environment for the syncope of vowels in nouns to which the article is affixed. Here are some relevant examples containing 'elidable' vowels: *höfuð* 'head', dat. sg. *höfði*, definite nom./acc. sg. *höfuðið*, definite nom./acc. pl. *höfuðin*; *hamar* 'hammer', dat. sg. *hamri*, definite acc. sg. *hamarinn*; *akur* 'acre', dat. sg. *akri*, definite acc. sg. *akurinn*.⁸

It follows that pl. *sumrin*, unlike *sumurin*, is unique and to be handled by some mechanism for exceptions. *Sumrin* is used in the idiom *á sumrin* 'in summer' (parallel to *á veturna(r)* 'in winter'), and *sumurin* is the normal

⁸ I quote the acc. sg. *hamarinn* and *akurinn*, rather than the homophonous nominative singular forms, in order to be on the safe side. For the sake of the argument it could be assumed that the nominative singular forms of *hamar* and *akur* are derived from */hamar + r/* and */akur + r/*, respectively, in which case the lack of syncope in the definite nominative singulars of these nouns would be ascribable to the double *r* after the vowel to be deleted. It is not possible to apply such an argument to the accusative singular forms of these nouns.

form elsewhere. This distribution of the two plurals corroborates the exceptional character of *sumrin*.⁹

It also follows that forms like *lifrin* and *hreiðrið* cannot be derived from bisyllabic phonological representations of the nouns in question: there would not be any non-ad hoc way of getting rid of the unstressed vowel, seeing that the vowel syncope rule (22) cannot be used to this effect. Instead, monosyllabic phonological representations of these nouns must be posited. The bisyllabic shape of *lifur* and *hreiður* is thus due to the epenthesis rule (1), for which rule the said forms therefore constitute positive evidence.

2. Refined formulation of the epenthesis rule (1). In 2.1 the environment of the epenthesis rule (1) is discussed, followed by a remark on the structural change effected by this rule, in 2.2.

2.1. The environment of the epenthesis rule (1). It has been established in section 1 that the phonological representation of the nom. sg. *hattur* 'hat' is /hatt + r/, and that the unstressed vowel of the phonetic representation of this noun is due to the epenthesis rule (1). Similarly, the phonological representation of the corresponding definite form, *hatturinn*, must be /hatt + r/ followed by the suffixed article. Since the representation of the suffixed article begins with a vowel, one would think that the epenthesis rule (1) would be blocked, and the result **hattrinn*. However, in reality the suffixed article is preceded by a word boundary, as shown in 4.2 below, and the epenthesis rule (1) therefore applies, yielding the correct *hatturinn*. Yet the present formulation of the epenthesis rule (1) is not quite adequate, for it applies in *lifrin* as well, yielding **lifurin*. The relevant difference between *hatturinn* and *lifrin* is this: in the former, *r* is an ending, in the latter it is a part of the stem. I therefore reformulate the epenthesis rule (1) as (12):

$$(12) \emptyset \rightarrow u / C ___ + r \left\{ \begin{array}{l} C \\ \# \end{array} \right\}$$

I.e. a /u/ is developed between a consonant and an *r* which is preceded by

⁹ The existence of the definite nom./acc. pl. *sumrin* of *sumar* has been recognized in the grammatical literature, see Blöndal 1920—24 s.v. *sumar* and Kress 1963: 101. Incidentally, Blöndal s.v. *vetur* registers *á vetrin* beside *á veturna(r)*. Since I have no other data on pl. *vetrin* at hand, I prefer not to comment on this, likewise somewhat exceptional, form.

a morpheme boundary, and followed either by a consonant or a word boundary.

Some illustrations will now be presented. (13) offers the derivations of the definite nom. sg. *hatturinn* of *hattur* 'hat'; of the definite acc. sg. *hamarinn* of *hamar* 'hammer'; of the definite nom. sg. *brúðurin* of *brúður* 'bride' (stem *brúð-*, cf. gen. sg. *brúðar*); of the definite nom. sg. *lifrin* of *lifur* 'liver'; of nom. sg. *lifur*.¹⁰ Examination of these derivations shows

(13)	<i>hatt</i> + r # # <i>inn</i>	<i>hamar</i> # # <i>inn</i>	<i>brúð</i> + r # # <i>in</i>	<i>lifr</i> # # <i>in</i>	<i>lifr</i>
vowel syncope (22)	—	—	—	—	—
epenthesis (12)	<i>hatt</i> + ur # # <i>inn</i>	—	<i>brúð</i> + ur # # <i>in</i>	—	—
enclitic boundary (25)	<i>hatt</i> + ur + <i>inn</i>	<i>hamar</i> + <i>inn</i>	<i>brúð</i> + ur + <i>in</i>	<i>lifr</i> + <i>in</i>	—
	<i>hatturinn</i>	<i>hamarinn</i>	<i>brúðurin</i>	<i>lifrin</i>	* <i>lifr</i>

that I still have not accounted for *lifur*. The rules I have suggested so far cannot produce the bisyllabic phonetic representation of this word and, say, of the nom./acc. neuter *hreiður* (cf. the definite forms, sg. *hreiðrið* and pl. *hreiðrin*), of the gen. sg. *hreiðurs*, etc. To account for the numerous forms of this type, we still need the original epenthesis rule (1), here repeated as (14):

$$(14) \emptyset \rightarrow u / C ____ r \begin{cases} C \\ \# \end{cases} \begin{matrix} (a) \\ (b) \end{matrix}$$

Rule (14) is like rule (12), except that the morpheme boundary is not mentioned explicitly in (14). Case (a) accounts for words like gen. sg. *hreiðurs* from */hreiðr + s/*; case (b) produces the nom./acc. *hreiður* from */hreiðr/*, and the nom. sg. *lifur* from */lifr/*. Notice that rules (12) and (14) cannot be collapsed: substituting (14) for (12) in the derivations of (13) would lead to the undesirable **lifurin* beside *brúðurin*. That is why the epenthesis rule (14) must operate at a time when the representation */lifr # # in/* no longer satisfies the structural description of the epenthesis rule (14), i.e. after the replacement of the word boundary by the morpheme boundary in this word, along the lines discussed in 4.2.4.

We are thus left with a somewhat unusual situation: two phonological rules, (12) and (14), effect the same structural change in environments that differ only in one explicitly mentioning the morpheme boundary,

¹⁰ The enclitic boundary rule mentioned in (13) and (15) is discussed in 4.2.4. It rewrites the word boundary between the noun and the suffixed article as the morpheme boundary.

and the other not mentioning it. What my analysis shows is that the phonological component of a grammar can contain rules R_1 and R_2 , in such a way that they are not adjacent in the ordering, R_1 precedes R_2 , and R_1 is a subpart of R_2 .¹¹ More cases like this will have to be studied before it can be decided whether this state of affairs is accidental, or reveals aspects of the structure of phonological components and of the behavior of rules.

Finally, consider the strong masculine noun *akur* 'acre'. The phonological representation of the stem of *akur* ends in *r*, cf. gen. sg. *akurs*, and is bisyllabic, $[akur]$. The vowel syncope rule (22) is responsible for the deletion of *u* in the dat. sg. *akri*, dat. pl. *ökrum*, etc. (Thus, the $/u/$ of *akur* must be marked as 'elidable'.) The stem of *akur* could not be phonologically monosyllabic, $[akr]$, in my analysis, because $[akr]$ would lead to the ungrammatical definite acc. sg. **akrinn*, parallel to *lifrin*, whereas the correct form is *akurinn*.

By way of illustration, the derivations of the following noun forms are presented in (15): acc. sg. *akur* and *akurinn* 'acre'; nom. sg. *lifur* and *lifrin* 'liver'. The derivations of the latter two are also given in (13) above.

2.2. A remark on the structural change effected by the epenthesis rules (12) and (14). I will now discuss the question whether the vocalic segment produced by the epenthesis rules (12) and (14) need,

(15)	<i>akur</i>	<i>akur</i> # # <i>inn</i>	<i>lifr</i>	<i>lifr</i> # # <i>in</i>
u-umlaut	—	—	—	—
vowel syncope (22)	—	—	—	—
epenthesis (12)	—	—	—	—
enclitic boundary (25)	—	<i>akur</i> + <i>inn</i>	—	<i>lifr</i> + <i>in</i>
epenthesis (14)	—	—	<i>lifur</i>	—
	<i>akur</i>	<i>akurinn</i>	<i>lifur</i>	<i>lifrin</i>

¹¹ In the epenthesis rule (12), one of the environments, $C_ + rC$, could be omitted, for I am not aware of any derivations in which it is used: no Icelandic ending or suffix begins with $/rC/$. (An ending which possibly begins with $/rC/$ is $-rð$ of the phonetically monosyllabic second person singular present forms like *ferð* of *fara* 'go, travel', *nærð* of *ná* 'reach', etc. This ending, however, never occurs in forms which have undergone either epenthesis rule.) The environment is nevertheless stated, so that the striking similarity of the epenthesis rules (12) and (14) is preserved.

Those readers less initiated in generative phonology might wish to know in what sense (12) is a subpart of (14). According to the currently used notational conventions (Chomsky and Halle 1968: 67), (14) is an abbreviation for a number of subrules, including (12), and in this sense (12) is notationally a subpart of (14).

at any point in any given derivation in which these rules apply, have a different shape than the segments which are on the phonetic level indistinguishable from the segments produced by the epenthesis rules (12) and (14). There are, for example, nom. sg. *hattur* 'hat', where the *u* is due to the epenthesis rule (12), and the nom. pl. *sögur*, of *saga* 'saga', where the *u* had been put into the phonological representation of this form by the mechanism which expands lexical into phonological representations. Supposing that *sögur* ends in /ur/ on the phonological level, is it permitted to let the epenthesis rule (12) produce /u/ in *hattur*, or should it produce a segment with a different feature composition, whereby this segment is later changed in such a way that it is phonetically indistinguishable from the *u* in *sögur*? The crucial test would seem to be the behavior of these *u*'s with respect to u-umlaut: we see in fact that the *u* of *sögur* umlauts the preceding *a* of *saga*, whereas the *u* of *hattur* does not umlaut the stem vowel of this word. However, it has already been suggested in 1.1.4 that the u-umlaut rule precedes the epenthesis rule (12), so that no conflict can arise from the assumption that the segments in question are totally alike: the *u* of *hattur* is simply not yet there when the *u* of *sögur* umlauts the stressed *a* of this word. Thus the pair *hattur*, *sögur* does not require the segment produced by the epenthesis rule (12) to be different from the *u* of *sögur* at any point in the respective derivations.

More important is the pair, nom. sg. *akur* vs. nom. pl. *sögur*. While the *u* umlauts in *sögur*, it does not in *akur*. As suggested in section 2.1, the phonological representation of the stem of *akur* is /akur/. This, however, raises the following question. If the *u* of *akur* is present in the phonological representation of the stem *akur-*, it must be there when the u-umlaut rule applies. Why is the stem vowel not umlauted, to yield **ökur*? It is known that the u-umlaut rule applies in two kinds of environments (Valfells 1967; Anderson 1969a, b): before a *u* realized on the phonetic level (PHONOLOGICAL U-UMLAUT), and under certain morphological conditions, whether *u* is present or not (MORPHOLOGICAL U-UMLAUT). By way of example, consider a few case forms of *harður* 'hard'. In the nom. sg. masc. *harður* the stem vowel *a* is followed by a *u*, yet the *a* is not umlauted; this is so because *harður* is from /harð + r/, and the development is like that in *hattur* as discussed in 1.1.4. The dat. pl. *hörðum*, on the other hand, is a case of the phonological u-umlaut, the phonological representation being /harð + um/. By contrast, the *ö* of the nom. sg. fem. *hörð* is a case of the morphological u-umlaut. Etc. The *a* of *akur*, if umlauted, would be a case of the phonological u-umlaut. Now,

an examination of the environments of the phonological u-umlaut shows that the phonological u-umlaut applies only before *u*'s preceded by a morpheme boundary in Modern Icelandic.¹² If the phonological u-umlaut rule is so formulated, it accounts for the lack of umlauting in *akur* (there is no morpheme boundary before the *u* of the stem *akur*-). Thus the pair *akur*, *sögur* does not require any difference, at any point in the respective derivations, between the *u* of *akur* and that of *sögur*.

A third relevant contrast is nom. sg. *hattur* 'hat' vs. nom. sg. *höttur* 'hood, cap'. In both, the stem is /hatt/, as proved, for the latter noun, by its gen. sg. *hattar*, its dat. sg. *hetti* (with i-umlaut of the stem vowel), etc. According to our analysis, both nouns have the same phonological representation of their respective nominative singulars: /hatt + r/, the only difference between them being that the /hatt/ of *höttur*, unlike that of *hattur*, is lexically assigned to the *u*-stems. The umlaut in *höttur* cannot be due to the *u* of the form, for the u-umlaut is found also in the nominative singular of those *u*-stems in which no *u* follows the stem; cf. nom. sg. *björn* 'bear', *u*-stem, gen. sg. *bjarnar*. It follows that the umlaut in *höttur*, as in *björn*, must be due to the morphological u-umlaut. Thus these forms have no bearing on the main problem discussed in this section.

In short, I have so far found no evidence against the assumption that the *u* produced by the epenthesis rule (12) is in any way different from *u*'s of phonological representations as regards the feature composition of these segments. Since there is no difference between these segments on the phonetic level either, this was a desired result.

The discussion of this section has been limited to the epenthesis rule (12). As far as the epenthesis rule (14) is concerned, I know of no arguments with any bearing on the main issue of this section. I therefore assume that the conclusion reached here concerning the structural change effected by the epenthesis rule (12) can be extended to the epenthesis rule (14).

¹² There is an exception to this generalization. The singular oblique cases of *faðir* 'father' are *föður* (genitive also *föðurs*). The word is exceptional if there is no morpheme boundary before the *u* of *föður*: the /a/ of the hypothetical phonological representation /faður/ would not be umlauted because the /u/ is not preceded by a morpheme boundary (cf. *akur*). The /a/ of the alternative hypothetical phonological representation /faðr/ would not be umlauted because the epenthetic vowel could here be only produced by the epenthesis rule (14), which, however, follows the u-umlaut rule. This exceptional word could be treated in several ways. A solution that at present seems to me most attractive is to treat the stems *faðir*-, *föður*-, and pl. *feð(u)r*- as suppletive formations. *Faðir* is one of the most common words in the language, and it is such words that tolerate suppletiveness in their paradigms.

3. Remarks on the history of the contrast *akurinn* vs. *lifrin* and *hreiðrið*. I will now discuss some of the problems associated with the epenthesis rule from the historical point of view. As is well known, there was a time, prior to the late thirteenth century, when the grammar of Icelandic did not contain the epenthesis rule. At that time there were representations like the following in the language: *hattr*, *hattrinn*, *akr*, *akrinn*, *lifr*, *lifrin*, *hreiðr*, *hreiðrit*, etc. In the next phase the epenthesis rule appeared in the form and with the ordering relations of the present day epenthesis rule (14). This must have led to representations like *hattur*, *hattrinn*, *akur*, *akrinn*, *lifur*, *lifrin*, *hreiður*, *hreiðrið*, etc. A third stage was reached when

(a) the epenthesis rule (12) had become established in the grammar; *hattrinn* was replaced by *hatturinn*;

(b) the monosyllabic stems like */akr/* had become bisyllabic, */akur/*; *akrinn* was replaced by *akurinn*.

This third stage, and thus the present situation, had been realized by the beginning of the fifteenth century, as witnessed by the following seven forms in the Icelandic charters written before 1440 (quoted from Karlsson 1963): *ueturin* (no. 138, line 6, dated 1409), *fiordungurin* (ibidem, line 8), *vetvrinn* (no. 150, line 6, dated 1415), *arfurinn* (no. 193, line 6, dated 1424), *dómvrinn* (no. 202, line 13, dated 1426), *partvrinn* (no. 241, line 11, dated 1433), *uetturen* (no. 245, line 4, dated 1433). (Nos. 202 and 241 are in the same scribal hand, that of Ólafur Loftsson.) All these forms occur in Northern charters; the lack of equally old non-Northern examples is presumably due to the circumstance that only relatively few non-Northern charters have been preserved from the time before 1440, see Karlsson 1963: XVIII-XX.

The "events" leading to the present state of affairs, in the subject under discussion, can be described as (I) processes that changed *hattrinn* to *hatturinn*, and resulted in the incorporation of the epenthesis rule (12) into the grammar; (II) processes that changed *akrinn* to *akurinn*. At present I feel unable to contribute towards the clarification of the processes sub I. Only processes sub II will therefore be discussed in the remainder of this section.

It is obvious that the change of *akrinn* to *akurinn* has nothing to do with the advent of the epenthesis rule (12) into the grammar: rule (12) does not participate in the derivations of *akur* and *akurinn*. My above descriptive analysis of *akurinn*, *lifrin*, and *hreiðrið* accounts for the differences between the three on the level of lexical representations, where there is */akur/*, but */lifr/* and */hreiðr/*. Since we know that before the introduction of the epenthesis rule (14) into the grammar *akr* was

/akr/ on the lexical level, my descriptive analysis of the present day situation forces us to see in the change from *akrinn* to *akurinn* a consequence of the introduction of /u/ into the lexical representation of *akur*. This LEXICALIZATION of *u* could take place only after the incorporation of the epenthesis rule (14) into the grammar: before that event, there were no *u*'s in the stem of *akur* either on the phonological or on the phonetic level. The *u* which is lexicalized in these cases is an epenthetic *u* in origin.

Why was the lexicalization of the epenthetic *u* limited to the masculine stems? There is no answer to this question in my descriptive analysis. This implies that the limitation of the lexicalization under discussion to masculine stems is accidental from the standpoint of Modern Icelandic grammar, and, therefore, has an historical explanation only.

This observation leads to two further questions: (a) If the contrast *akurinn* vs. *lifrin* and *hreiðrið* has been descriptively unmotivated since at least the fifteenth century, what are the consequences that this state of affairs must have had? (b) What is the historical explanation of the contrast *akurinn* vs. *lifrin* and *hreiðrið*? I will now try to answer these two questions.

The unmotivated character of the contrast *akurinn* vs. *lifrin* and *hreiðrið* has led to the lexicalizations of the epenthetic *u* not obeying the merely historically motivated division into masculine vs. non-masculine stems. Cases have been reported, from post-Reformation centuries, of sporadic lexicalizations of the epenthetic *u* in neuter nouns whose stems end in *r*, and rare and spurious cases of the lack of lexicalization of the epenthetic *u* in masculine stems ending in *r*. On the other hand, I am not aware of any certain case of comparable vacillation in feminine nouns.

A short list of cases showing the lexicalization of the epenthetic *u* in neuter nouns will now be given. Bandle (1956, passim) enumerates examples which show that, on the whole, the distribution of the epenthetic *u* in the sixteenth century *Guðbrandsbiblíá* obeys the same rules as in Modern Icelandic. There are, however, sporadic examples of lexicalized epenthetic *u* in neuter nouns (p. 157): *Blomstured* (also *Blomstrid*, pl. *Blomstren*), *Dryckiar offurit* (also *Dryckiaroffred*), pl. *Myrkuren* (also sg. *Myrkrid*, pl. *Myrkren*), pl. *Vnduren*. In all, eight instances of the lexicalized epenthetic vowel are quoted. The seventeenth century writer Guðmundur Andrésson writes what Benediktsson (1948: 30) renders as *myrkurinn* (pl.); the example appears in a biblical quotation (Job 24, 15) and may thus have been copied from an older source. Jón Guðmundsson lærði has once pl. *dægurinn*; the form is preserved in a manuscript from

the seventeenth, and in another from the eighteenth century (Helgason 1948: 125, 131). In the eighteenth century, Jón Ólafsson úr Grunnavík writes pl. *blómsturinn* (Helgason in Holberg 1948: 303).

Much rarer are the registered cases of missing lexicalization of the epenthetic *u* in masculine noun stems ending in *r*, so rare, in fact, that their genuineness can be doubted. Cf. Helgason 1948: 125 (once sg. *vetrenn*).

What is the historical explanation of the fact that the lexicalization of the epenthetic *u* was so complete in masculine stems ending in *r*, and only sporadic in non-masculine stems of the same type? Benediktsson (1969: 395—96) has described the lexicalization of the epenthetic *u* in masculines (*akr-* > *akur-*) in the following way: "The /masculine/ stems in *-C_nr-* have been transferred to the class of stems in *-Vr-* (that is, have been changed to *-VC_nVr-*), not only taking the same morpheme variant (Ø) in the nom. sg., but also being subject to the same deletion rule before vocalic endings." Benediktsson then shows how the stems ending in /VC_nVr/ were able to attract yet another class of nouns, that represented by *hellir* 'cave', where the change is from *helli-* (gen. sg. *helli-s*) to *hellir-* (gen. sg. *hellir-s*) through the lexicalization of *r*.

The model for the change of the lexical representation /*akr*/ to /*akur*/ was thus supplied by the many non-derived masculine stems ending in /VC_nVr/, which had existed in Icelandic from classical or even earlier times (*hamar*, *Alexander*, etc.). Developing further this plausible idea of Benediktsson's, I submit that the same kind of change occurred only sporadically in non-masculine stems in /Cr/ because of the relative lack of model-serving non-masculine non-derived stems of the type /... VC_nVr/.

In feminines, unambiguous non-derived noun stems in /VC_nVr/ have always been represented by the kinship terms *móðir* 'mother', *dóttir* 'daughter', and *systir* 'sister' only.¹³ These nouns are ill suited as models

¹³ In this context, there is some justification for mentioning the feminine nouns whose nominative singular case forms end in *-ur* (*brúður* 'bride', etc.). There has been a tendency, at least since the sixteenth century, to extend the nominative *-ur* into the oblique singular cases of these nouns, and to make the singular paradigms of these nouns indeclinable. See Þórólfsson 1925: 82—83. As a case in point, consider *brúður*. Its inherited stem is *brúð-*, cf. gen. sg. *brúðar*. Beside *brúð-* there is also a stem *brúður-*, limited to the singular, indeclinable, and anathemized by the normative grammar. The latter form has existed in the language at least since the sixteenth century: the *Guðbrandsbiblía* has a gen. sg. *Brúðurinnar* beside the ambiguous nom. sg. *Brúðurenn* (Bandle 1956: 106, 225). Árnason 1961—64 (here quoted from Árnason 1874: 340—41) has one instance of the dat. sg. *brúðurinni*, and one instance of the acc. sg. *brúðurina*, beside the ambiguous nom. sg. *brúðurin*; the

for analogical levelling because they form a compact set semantically (and thus would tend to influence semantically similar nouns only), and because they are morphologically quite irregular. This may explain the lack of examples like **lifurin* for the regular *lifrin*.

In neuters, the non-ambiguous non-derived noun stems in /VC_nVr/ have always been represented by *sumar* 'summer' only.

The assumption that stems of the sporadic type /blómstur/ owe their origin to the existence of *sumar*, would lead to the following problem. If the lexicalization of the epenthetic *u* in stems ending in /Cr/ depends on the existence of noun stems ending in /VC_nVr/, the quantity of such lexicalizations, in any given group of nouns, would depend on the quantity of model-serving stems. Now observe the correlation stated in (16). It does not make sense that *sumar* alone would be able to accomplish more in neuters than would *móðir*, *systir*, and *dóttir* in feminines. In view of this I think that it is more correct to assume that the sporadic forms like *blómsturið* are mostly due to the influence of the masculine stems, with which the neuter nouns share more morphological features (many of their case endings are alike) than with the feminine nouns.¹⁴

(16)	gender	no. of model-serving stems	no. of lexicalizations
	masc.	many	many (practically no exceptions)
	fem.	3	no registered cases
	ntr.	1	a few registered cases

forms occur in a folk-tale. Nineteenth and twentieth century grammatical literature mentions the indeclinable *brúður*-; cf. Cleasby—Vigfusson 1874: xviii; Blöndal 1920—24 s.v. *brúður*; Guðmundsson 1922: 63. Since the plural stem is always *brúð*-, the natural analysis of the indeclinable singular *brúður* is into *brúð*- plus ending *-ur*. Thus the indeclinable sg. *brúður* has a monosyllabic stem, and cannot be added to *móðir*, *dóttir*, and *systir* as a model for the change of *lifrin* to **lifurin*. The same is true of the other nouns of the type *brúður*.

¹⁴ The lexicalization and the de-lexicalization of unstressed vowels has in general been a frequent phenomenon in the history of Icelandic. A case in point is the history of *nokkur* 'some', whose stem was *nokkur*-, with 'inelidible' *u*, in the thirteenth century (dat. pl. *nokkurum*, gen. pl. *nokkurra*); mostly *nokkr*- in the sixteenth century (dat. pl. *nokkrum*, gen. pl. *nokkra* beside the older and rarer *nokkurra*); mostly *nokkur*-, this time with 'elidable' *u*, nowadays (dat. pl. *nokkrum*, gen. pl. *nokkurra* beside the older and rarer *nokkra*). See Benediktsson 1961—62: 17 ff. Incidentally, the example shows that the insertion or deletion of an unstressed vowel in the lexical representation of a stem can be accompanied by a change in the

As to the plural of *sumar*, I am inclined to think that the regular *blómstur* nouns have influenced it. *Sumrin* may have either its origin in, or at least its decisive support from, the equation:

- (17) nom./acc. pl. *blómstur* : definite *blómstrin* = nom./acc. pl. *sumar* : X
 where X = *sumrin*

4. Appendices. To facilitate the reading of the main text, two longish excurses have been removed from it into this section: one on the vowel syncope rule (4.1), and the other on the nature of the phonological boundary between the suffixed article and the noun to which the article is affixed (4.2).

4.1. Appendix A: The vowel syncope rule. The grammar of Modern Icelandic contains a phonological rule, the vowel syncope rule, which has been formulated as follows by Benediktsson (1969: 394):

$$(18) \quad V \rightarrow \emptyset / VC_n \left. \begin{array}{l} \{l\} \\ \{r\} \\ \{n\} \end{array} \right\} + V$$

I.e. a vowel preceded by another syllable is deleted if followed by either *l*, or *r*, or *n*, the morpheme boundary, and another vowel. The rule accounts for alternations such as *hamar-* ~ *hamr-* in the declension of *hamar* 'hammer', cf. dat. sg. *hamri*, etc.

'elidibility' of that vowel. This last factor can be seen at work by itself in the masculine *ia*-stems, e.g. *hellir* 'cave': after it had become established both in the singular and plural by the end of the sixteenth century, the stem *hellir-* contained an 'inelidible' *i* (dat. sg. *hellir*, dat. pl. *hellirum*); from the mid seventeenth century onwards, it has been optionally 'elidable' (dat. sg. *hellri*, dat. pl. *hellrum*). See Benediktsson 1969, section 5. Even nouns like *akur* can occasionally change their 'elidable' *u* to 'inelidible'. A case in point is the masculine noun *nykur* 'water sprite', stem /*nikur*/, cf. gen. sg. *nykurs*, whose plural forms are given as nom. *nikurar*, etc., and the dat. sg. as *nikur*, by the eighteenth century grammarian Jón Magnússon, see Þórolfsson 1925: 76. The definite dat. pl. *myrkrunum* of the neuter noun *myrkur* 'darkness', which appears once in the *Guðbrandsbiblíja* beside the regular definite dat. pl. *Myrkrunum* (Bandle 1956: 157), could be a form of the same kind as *nikurar*.

The reasons for the changes subsumed under the term (de)lexicalization above may be different from case to case, and have to be determined with painstaking research along the lines indicated in Benediktsson's work referred to in this footnote.

Formulation (18) is not quite correct, for the following reasons: (I) That the vowel to be deleted is unstressed, is indicated in formulation (18) by the aid of VC_n which precedes the segment to be deleted, in the structural description of the rule. This is correct on the whole, seeing that Icelandic words are stressed on their first syllables. The formulation fails, however, in the case of the suffixed article *-in-*, in which rule (18) operates although the *i* to be deleted is not preceded by VC_n within the same word. (It is argued in 4.2 that the suffixed article is separated from "its" noun by the word boundary, and that the vowel syncope rule, which is responsible for the deletion of *i* in *-in-*, applies before the deletion of the word boundary between the noun and the suffixed article.) Cf. the paradigm of *-in-* given in (19). The suffixed article sometimes contains, and sometimes does not contain, the stem vowel *i* on the phonetic level. The distribution of *i* is governed by two principles. Principle A: The segment *i* tends to be lacking if the preceding noun form ends in a vowel; this accounts for acc. sg. *lilju-na* of *lilja* 'lily' vs. *kinn-ina* of *kinn* 'cheek', both feminine.

(19)	sg. nom. masc.	<i>staður-inn</i>	fem. <i>kinn-in</i>	ntr. <i>barn-ið</i>
	acc.	<i>stað-inn</i>	<i>kinn-ina</i>	<i>barn-ið</i>
	dat.	<i>stað-num</i>	<i>kinn-inni</i>	(<i>barni-nu</i>)
	gen.	<i>staðar-ins</i>	<i>kinnar-innar</i>	<i>barns-ins</i>
	pl. nom.	<i>staðir-nir</i>	<i>kinnar-nar</i>	<i>börn-in</i>
	acc.	<i>feður-na</i>	<i>kinnar-nar</i>	<i>börn-in</i>
	dat.	(<i>stöðu-num</i>)	(<i>kinnu-num</i>)	(<i>börnu-num</i>)
	gen.	(<i>staða-nna</i>)	(<i>kinna-nna</i>)	(<i>barna-nna</i>)

Principle B: The *i* of the stem is absent from the case forms in which it is followed by a short *n* and another vowel; cf. nom. sg. *staður-inn* of *staður* 'place' vs. dat. sg. *stað-num*. Of no importance for principle B are the genitive and dative plural, and the dative singular neuter, because the noun forms to which the article is affixed in these cases always end in a vowel, and lack the *i* of the article anyway, in accordance with principle A. (That is why the forms of the article in (19) are, whenever possible, preceded by noun forms which end in a consonant.)

Principle B is in fact a special case of the vowel syncope rule: the stem vowel *i* obeys this rule because it is unstressed. Yet the formulation given in (18) cannot accommodate this case; I will therefore reformulate it as (20):

$$(20) \left[\begin{array}{c} \text{V} \\ \text{---stress} \end{array} \right] \rightarrow \emptyset / \text{---} \left\{ \begin{array}{c} l \\ r \\ n \end{array} \right\} + \text{V}$$

I.e. an unstressed vowel is deleted if followed by either *l*, or *r*, or *n*, the morpheme boundary, and another vowel.¹⁵

(II) It is not the case that unstressed vowels can only be deleted if followed by *l*, or *r*, or *n*. They can also be deleted when followed by *ð* or *s*: *höfuð* 'head', dat. sg. *höfði*; *ýmist* 'various, diverse', neuter, dat. sg. *ýmsu*. It follows that all the dental consonants can occupy the position in question and be deleted. (The dental consonants *t*, *d*, and *þ* appear very rarely in positions that satisfy the structural description of the vowel syncope rule.) Furthermore, the vowel to be deleted is never what is in Icelandic phonetics usually called "tense", i.e. a diphthong or one of the following vowels: *í*, *ú*, [y], the last one as in *hugi*. Einarsson 1949: 11. (Since this use of the term TENSE is somewhat unusual, I bound it here with quotation marks.) The limitation of the vowel syncope to non-"tense" vowels accounts for cases like dat. sg. *Nikulási*, not **Nikulsi*, of *Nikulás* 'Nicholas'. (The syncope of *u*, to yield **Niklás-*, is prohibited by the morpheme boundary in Benediktsson's rule (18): there is no reason to assume the analysis [*Nikul*+*ás*].) Moreover, the single consonant which immediately follows the vowel to be deleted must not be tense (this time the phonological term TENSE is used in its accepted meaning), i.e. aspirated/preaspirated and/or long. This accounts for the lack of syncope in the postconsonantal gen. sg. fem. *-innar* and the dat. sg. fem. *-inni* (and in the gen. pl. *-inna*, although principle A intervenes here, seeing that the preceding noun always ends in a vowel) of the suffixed article.

¹⁵ The above remarks on the shape of the suffixed article do not exhaust the complex of problems associated with this difficult area of Icelandic morphology. For example, we would expect the suffixed article to undergo the vowel syncope rule in the accusative singular feminine (*-ina* > *-na*), yet we find *-na* only when principle A requires this shape (cf. *lilju-na*), whereas principle B fails to change acc. sg. *nál-ina* of *nál* 'needle' to **nál-na*. The type of forms represented by *nál-ina* actually contradict principle B. However, since the suffixed article is one of the most common lexico-morphological units of the language, an irregularity, even a weak form of suppletiveness, here and there in its paradigm should come as no surprise. Thus I have to stipulate that the accusative singular feminine of the suffixed article is an exception to the vowel syncope rule (22). This stipulation does not deny the fact that the vowel syncope rule applies in some of the forms of the suffixed article, and this fact suffices as argumentation for reformulation (20) of the vowel syncope rule.

Cf. gen. sg. *víkur-innar* of *vík* 'bay, inlet', dat. sg. *vík-inni*. That the *nn* is here phonologically long (more generally speaking, tense), though it is not long on the phonetic level, follows from cases like the definite dat. sg. *á-nni*, gen. pl. *á-anna*, both with [n:], of *á* 'river'. In *víkur-innar*, *vík-inni*, and in gen. pl. *víka-anna* the phonetic length, indicated in the orthography (*nn*), is lacking, because the consonant is here, unlike that in *á-nni*, *á-anna*, preceded by an unstressed vowel.—I therefore formulate (21):

$$(21) \begin{bmatrix} \text{V} \\ \text{—stress} \\ \text{—“tense”} \end{bmatrix} \rightarrow \emptyset / \text{—} \begin{bmatrix} \text{C} \\ \text{+coronal} \\ \text{—tense} \end{bmatrix} + \text{V}$$

I.e. an unstressed non-“tense” vowel is deleted if followed by only one lax (= non-tense) dental (= coronal, see Chomsky and Halle 1968: 177, 304) consonant which is in turn followed by the morpheme boundary and a vowel.

(III) Even if a vowel satisfies the structural description of (21), it is not invariably deleted, as many relevant examples without vowel syncope show. Cf. *mikill* 'great, large', *heimill* 'at free disposal', vs. dat. pl. *miklum*, *heimilum*. We will say, following Orešnik 1971a: 159, that the unstressed *i* is 'ELIDIBLE' in *mikill*, and not 'elidable' in *heimill*. All attempts to define the class of 'elidable' vowels beyond what is suggested in rule (21) have failed so far. I therefore conclude the discussion of the vowel syncope rule by formulating the still unsatisfactory rule (22):

$$(22) \begin{bmatrix} \text{V} \\ \text{—stress} \\ \text{—“tense”} \\ \text{+‘elidable’} \end{bmatrix} \rightarrow \emptyset / \text{—} \begin{bmatrix} \text{C} \\ \text{+coronal} \\ \text{—tense} \end{bmatrix} + \text{V}$$

I.e. an unstressed non-“tense” 'elidable' vowel is deleted if followed by a lax dental consonant, a morpheme boundary, and a vowel, in that order.

4.2. Appendix B: The nature of the boundary between a noun and the article affixed to it. I will refer to the boundary which intervenes between a noun and the article affixed to the noun as an AMPERSAND BOUNDARY. It will now be argued that the ampersand boundary is in reality a word boundary which behaves in a peculiar way because the suffixed article is inherently without stress. The argumentation will proceed as follows. In 4.2.1 it is suggested that the ampersand boundary is stronger than the morpheme boundary, and in 4.2.2 that it is weaker

than the word boundary. In 4.2.3 an observation concerning the ordering of the phonological rules which play a role in the determination of the nature of the ampersand boundary is stated and substantiated. In 4.2.4 it is suggested that, in spite of the relative weakness of the ampersand boundary with respect to the word boundary, the ampersand boundary is identical with the word boundary; the enclitic boundary rule is formulated, and some consequences of the identification of the ampersand boundary with the word boundary are discussed.

4.2.1. Some evidence for the assertion that the ampersand boundary does not behave in the same way as the morpheme boundary will now be presented:

(I) The vowel syncope rule (22) can apply across the morpheme boundary, cf. dat. sg. *hamri* of *hamar* 'hammer', from */hamar+i/*. By contrast, the rule cannot apply across the ampersand boundary (see section 1.2), cf. acc. sg. *hamarinn*, not **hamrinn*, from */hamar&inn/* (where & = the ampersand boundary).

(II) The */j/*'s and */v/*'s which are deleted by the *j*-deletion rule (4) and the *v*-deletion rule (8), respectively, before a consonant or before a word boundary, are not deleted before a morpheme boundary. Cf. gen. pl. *bylja* of *bylur*, and *söngva* of *söngur*, from */bylj+a/* and */söngv+a/*, where */j/* and */v/* are followed by a morpheme boundary, yet they are not deleted. On the other hand, they are deleted before the suffixed article, i.e. before the ampersand boundary, even if the article begins with a vowel. Cf. acc. sg. */bylj&inn/* and */söngv&inn/*, which end as *bylinn* and *sönginn*, not as **byljinn* and **söngvinn*.

(III) The u-umlaut rule can apply across a morpheme boundary, cf. dat. pl. *stöðum* of *staður* 'place', from */stað+um/*. By contrast, the rule cannot apply across the ampersand boundary, cf. the definite dat. sg. *staðnum*, not **stöðnum*, of the same noun, from */stað&num/*.¹⁶

¹⁶ It might be useful to point out that the *u* of *staðnum* is structurally the same *u* as in the strong dat. sg. masc. *hörðum* of *harður* 'hard', from */harð+um/*, where it causes the u-umlaut: the *u* pertains to the adjectival dative singular ending *-um*, and is thus preceded by a morpheme boundary. In section 4.1 it is assumed that the dative singular masculine of the suffixed article, *-num*, comes from */in+um/* by the vowel syncope rule (22). As the u-umlaut rule cannot apply across an */i/* (Anderson 1969a: 58), the lack of the u-umlaut in *staðnum* could possibly be explained by the presence of */i/* in the phonological representation of the article form. However, as pointed out by Anderson, the vowel syncope rule (22) applies before the u-umlaut rule, as shown by examples such as strong dat. sg. masc.

(IV) In section 1.1.1 I mentioned a vowel truncation rule which deletes unstressed vowels before another vowel. From the examples adduced there it can be seen that the vowel truncation rule can delete a vowel across a morpheme boundary. On the other hand, the rule cannot operate across the ampersand boundary, as a comparison of the paradigms of the definite singular declensions of *staður* 'place' and *tími* 'hour' shows, see (23). If the vowel truncation rule applied in the case forms of the

(23)	sg. nom.	<i>staður-inn</i>	<i>tími-nn</i>	from	/tími&inn/
	acc.	<i>stað-inn</i>	<i>tíma-nn</i>		/tíma&inn/
	dat.	<i>stað-num</i>	<i>tíma-num</i>		/tíma&inum/
	gen.	<i>staðar-ins</i>	<i>tíma-ns</i>		/tíma&ins/

definite *tími*, we would expect nom. *tíminn*, acc. **tíminn*, dat. **tímnum* or *tímanum* (depending on the relative ordering of the vowel truncation rule and of the vowel syncope rule), gen. **tímíns*. The actual shapes of the definite singular forms of *tími* outside the dative are due to the operation of principle A discussed in 4.1.

Paragraphs I—IV suggest that the ampersand boundary is not identical with the morpheme boundary. As the latter is by definition the weakest boundary available in phonology, it follows that the ampersand boundary is stronger than the morpheme boundary.

4.2.2. The following phenomena show that the ampersand boundary does not behave in quite the same way as the word boundary:

(I) The phonetic length of stressed vowels depends on the number and quality of the consonants which immediately follow such vowels. Thus, the stressed vowel is phonetically long in the nom. sg. masc. *staðinn*, past participle of *standa* 'stand', where it is followed by just one lax consonant, and phonetically short in the dative plural of the same word, *staðnum*, where it is followed by two consonants. The sounds of the suffixed article also participate in the determination of the phonetic length of the stressed vowels. In the definite acc. sg. *staðinn* of *staður* 'place' the *a* is phonetically long, in the definite dat. sg. *staðnum* of the same word it is short. The normal state of affairs before a word boundary is shown by the acc. sg. *stað*: the vowel is phonetically long. Thus, the ampersand boundary, like the morpheme boundary, is ignored when the phonetic quantity of

förnum of *farinn* 'gone', from /far + in + um/ by the vowel syncope rule. This shows that the /i/ of the phonological representation of the article case form is no obstacle to the umlauting of *a* in *staðnum*.

stressed vowels is determined, whereas the word boundary cannot be so ignored. These statements concern words pronounced in isolation, i.e. followed by a phonetic pause. Notice in passing that the ampersand boundary cannot be realized as a phonetic pause.

(II) Velar consonants are almost invariably palatalized if immediately followed by vowels like *i*, *i*, *e*, *æ*, within the word. In cases where the palatal feature of the velar consonant is not present in the phonological representations, whereas it is present in the corresponding phonetic representations, the fronting of the velar is due to a PALATALIZATION RULE (Orešnik 1971b). A case in point is the noun *bak* 'back'. Its *k* is not fronted in the phonological representation of the stem, as follows from the gen. pl. *baka* and similar case forms; a phonological /k/ would remain on the phonetic level before a vowel, so we would get **bakja* (cf. *askja* 'box', from /ask'a/). The *k* of *bak* is fronted in the dat. sg. *baki*, by the palatalization rule. The *k* is also fronted in the definite case forms *bakið* and *bakin*, although the fronting *i* is here separated from the fronted *k* by the ampersand boundary. Again, the morpheme and the ampersand boundaries do not hinder the palatalization, whereas the fronting cannot take place across a word boundary in connected speech. Cf. *það sprakk eitt dekkið* 'one of the tires punctured', not [sprak^hk_j].

(III) Only very rarely does the liquid *r* immediately precede *n*; a *d* is usually inserted between the two, and the *r* may even be deleted before the *dn*. The rule which performs the d-insertion—it will be referred to ad hoc as the D-INSERTION RULE—can be seen at work in the dat. pl. *förnum*, with *d*, of *farinn* 'gone', stem *farin-*. It can be seen in passing that the d-insertion rule is ordered after the vowel syncope rule (22), which brings the *r* and *n* into contact in *förnum*, and that the d-insertion rule can apply across a morpheme boundary. That it can also apply across an ampersand boundary follows from the definite nom. pl. *hestarnir*, with *d*, of *hestur* 'horse', and *ærnar*, with *d*, of *ær* 'ewe'. On the other hand, no d-insertion is observed between an *r* and an *n* if the word boundary intervenes: *fer núna* 'goes now' is not pronounced with a *d* before the word initial *n*.

(IV) Phonological lax stops *p*, *t*, *k* become tense (preaspirated) if immediately followed by an *n* within the word. An underlying /v/ becomes the lax stop *b* in the same environment. An underlying *g* is lost between *n*'s. Both the fricative and the plosive /g/ appear as the stop *g* before *n*, unless the *g* is also preceded by *n*. Examples: nom. pl. masc. *opnir*, with preaspirated *p*, of *opinn* 'open', from /opin+ir/ (the example also shows that the preaspirating rule, as well as the other rules implied in the

statements just made, must follow the vowel syncope rule (22)); nom. pl. masc. *étnir*, with preaspirated *t*, of *étinn* 'eaten', from /ét+in+ir/; nom. pl. masc. *teknir*, with preaspirated *k*, of *tekinn* 'taken', from /tek+in+ir/; nom. pl. masc. *gefnir*, with *b*, of *gefinn* 'given', from /gef+in+ir/; nom. pl. masc. *sungnir*, with velar *n* before dental *n* and without *g*, of *sunginn* 'sung', from /sung+in+ir/; nom. pl. masc. *dregnir*, with plosive *g*, of *dreginn* 'drawn', from /dreg+in+ir/. All these examples, with the exception of *opnir*, show that the morpheme boundary does not stop the processes described. On the other hand, the word boundary does stop them: *p*, *t*, *k* are not preaspirated in *hljóp núna* 'ran now', *skaut núna* 'shot now', and *tók núna* 'took now'. Phonological /v/ does not become *b* in *gaf núna* 'gave now'. Phonological /g/ does not disappear in *söng núna* 'sang now'. The fricative *g* can be realized at the end of a word even if the next word begins with *n*, cf. *dreg núna* '(I) pull now'. The ampersand boundary is like the morpheme boundary, and unlike the word boundary in the above respects. Cf. definite dat. sg. *skápnnum*, with preaspirated *p*, of *skápur* 'cupboard', from /skáp&in+um/; definite dat. sg. *bátnum*, with preaspirated *t*, of *bátur* 'boat', from /bát&in+um/; definite dat. sg. *kærleiknum*, with preaspirated medial *k*, of *kærleikur* 'love', from /kærleik&in+um/; definite dat. sg. *þjófnum*, with *b*, of *þjófur* 'thief', from /þjóf&in+um/; definite dat. sg. *hringnum*, with velar *n* before dental *n* and without *g*, of *hringur* 'ring', from /hring&in+um/; definite dat. sg. *vegnum*, with plosive *g*, of *vegur* 'way', from /veq&in+um/, where *q*=fricative *g*.

Paragraphs I—IV suggest that the ampersand boundary is weaker than the word boundary: the former permits the operation of more phonological processes across itself than does the latter.

4.2.3. Observation (24) concerning the ordering of the phonological rules involved in the determination of the nature of the ampersand boundary will now be stated:

- (24) All the phonological rules whose application is stopped by the ampersand boundary precede the rules which can apply across that boundary, in the sequence of the phonological rules.

I will now substantiate this claim by discussing some of the rule orderings involved. It has been shown that the following rules cannot ignore the ampersand boundary: the vowel syncope rule (22), the vowel truncation rule, the u-umlaut rule, the j-deletion rule (4), the v-deletion rule (8),

and the epenthesis rule (12). On the other hand, it has been shown that the following rules can operate across the ampersand boundary: the palatalization rule, the vowel quantity rule, the d-insertion rule, and the sandhi rules discussed sub IV in 4.2.2. From among all the theoretically possible pairs of these rules those will now be singled out in which one member of the pair pertains to the former, and the other member to the latter set of rules. I will establish the relative orderings in some of these pairs. (An exhaustive investigation of these orderings is beyond the present state of our knowledge about the phonological component of Modern Icelandic.)

(a) The vowel syncope rule (22) precedes the vowel quantity rule mentioned sub I in 4.2.2. This ordering follows from examples like nom. sg. masc. *staðinn* vs. dat. pl. *stöðnum*, past participle of *standa* 'stand'. The nominative contains a phonetically long root vowel, the dative a short one. This difference in quantity depends on the quality and number of consonants which immediately follow the respective root vowels. Prior to the operation of the vowel syncope rule (22), *stöðnum* is /stað+in+um/. If the vowel quantity rule applied at that stage, the root vowel would end as phonetically long in *stöðnum*, just as it does in *staðinn*. Since this is not the case, it must be assumed that the vowel syncope rule (22) first brings the *ð* and *n* together by deleting the intervening *i*, and then the vowel quantity rule applies.

(b) The vowel syncope rule (22) precedes the d-insertion rule, as shown sub III in 4.2.2.

(c) The vowel syncope rule (22) precedes the sandhi rules mentioned sub IV in 4.2.2, as shown there.

(d) The vowel truncation rule, which deletes unstressed vowels before vowels, precedes the palatalization rule mentioned sub II in 4.2.2. This ordering is required by examples such as 1p. sg. pres. subj. *lagi* of *laga* 'repair', a *kalla* verb. The phonological representation of this form is /laga+i/, cf. the singular present indicative stem *laga-* and the dental stem *lagað-*. If the palatalization rule applied when the unstressed *a* is still present in the representation, we would expect the velar consonant of the form not to be palatalized on the phonetic level. However, it is palatalized: [la:r:jɪ]. Therefore the unstressed *a* must be deleted by the vowel truncation rule before the application of the palatalization rule, so that the velar consonant and the *i* are brought into contact in time for the palatalization rule to front the velar consonant.

(e) The j-deletion rule (4) precedes the d-insertion rule mentioned sub III in 4.2.2. Cf. the definite dat. sg. *byrnum*, with *d*, of *byr* 'wind for

sailing', from */byrj&in+um/*. (That the stem of this noun is */byrj/* follows from case forms like gen. sg. *byrjar*, gen. pl. *byrja*, and dat. pl. *byrjum*.) If the d-insertion rule preceded the j-deletion rule (4), the former could not apply to */byrj&n+um/* after the vowel syncope rule (22): it would be blocked by the presence of the */j/*. Since the phonetic representation of *byrnum* with *d* before *n* witnesses that the d-insertion rule has applied in *byrnum*, it is assumed that the ordering is, the j-deletion rule (4) before the d-insertion rule.

(f) The j-deletion rule (4) precedes at least two of the sandhi rules described sub IV in 4.2.2. Cases in point are, the definite dat. sg. *bandvefnum*, with *bn*, of *bandvefur* 'connective tissue', from */bandvefj+in+um/* (as to the postulated */j/* of the stem, cf. gen. pl. *vefja* and dat. pl. *vefjum*); the definite dat. sg. *pytnum*, with preaspirated *t*, of *pytur* 'rushing sound (of wind)', from */pytj&in+um/* (for */j/*, cf. gen. pl. *pytja*, dat. pl. *pytjum*). The argument for the suggested ordering runs parallel to that in (e) above.

(g) The j-deletion rule (4) precedes the vowel quantity rule mentioned sub I in 4.2.2. Cf. nom. sg. fem. *mið*, with a phonetically long vowel, of *miður* 'in the middle', from */miðj/* by the j-deletion rule (4), as against acc. sg. masc. *miðjan*, with a phonetically short stressed vowel. If the vowel quantity rule applied before the j-deletion rule (4), we would expect the same phonetic quantity of the stressed vowel both in *mið* and *miðjan*, for prior to the application of the j-deletion rule (4) the *i* is followed by */ðj/* in both forms. The difference in the quantity of the stressed vowels is accounted for if it is assumed that the j-deletion rule (4) precedes the vowel quantity rule.

(h) The v-deletion rule (8) precedes the palatalization rule discussed sub II in 4.2.2. Cf. the definite acc. sg. *sönginn*, with palatalized *g*, of *söngur* 'song', from */söngv&inn/* (for */v/*, see 1.1.3). The argumentation for the suggested ordering runs parallel to that in (e) above.

(i) The v-deletion rule (8) precedes the d-insertion rule described sub III in 4.2.2. Cf. the definite dat. sg. *mörnum*, with *d*, of *mör* 'suet', from */mörv&in+um/* (for the */v/*, cf. gen. pl. *mörva*). The argument for the suggested ordering runs parallel to that in (e) above.

(j) The v-deletion rule (8) precedes at least one sandhi rule described sub IV in 4.2.2. Cf. the definite dat. sg. *söngnum*, with velar *n* before dental *n* and without *g*, of *söngur* 'song', from */söngv&in+um/* (for the */v/*, see 1.1.3). The argument for the suggested ordering runs parallel to that in (e) above.

(k) The v-deletion rule (8) precedes the vowel quantity rule mentioned sub I in 4.2.2. Cf. acc. sg. *mör*, with a phonetically long vowel, of *mör*

'suet', from /*mörv*/ (cf. (i) above), as against the genitive plural of the same word, *mörva*, with a phonetically short vowel. If the vowel quantity were adjusted prior to the application of the v-deletion rule (8), we would expect the same vowel quantity in both *mör* and *mörva* on the phonetic level, seeing that both are followed by /*rv*/ at that stage. Since the vowel quantity in *mör* is different from that in *mörva*, I conclude that the v-deletion rule (8) applies before the vowel quantity rule, thus causing a change in the postvocalic consonantism, and consequently in the vowel quantity.

(l) The epenthesis rule (12) precedes the vowel quantity rule mentioned sub I in 4.2.2. Cf. *svalur* 'cool', with a phonetically long stressed vowel, as against gen. sg. masc. *svals*, with a phonetically short vowel. This difference in vowel quantity is due to the *a* being followed by only one consonant in the former case, and by two in the latter. The nom. sg. masc. *svalur* is from /*sval+r*/ by the epenthesis rule (12). If the vowel quantity rule applied before the operation of the epenthesis rule (12), we would expect the same vowel quantity in *svalur* and *svals* on the phonetic level. (For the phonetic quantity of vowels before *lr*, cf. gen. pl. *svalra*, with phonetically short *a* in the stem.) Since this expectation is not realized, I assume that the epenthesis rule (12) first changes the environment for the vowel quantity rule by separating the *l* from the *r* in the nom. *svalur*, so that *a* is followed only by one consonant in *svalur*, and by two in *svals*, when the vowel quantity rule applies and causes the differentiation of the vowel quantity in the two case forms.

(m) Since I could not find any similar argument to substantiate the claim that the u-umlaut rule precedes any of the rules which operate across the ampersand boundary, indirect evidence will be considered. The u-umlaut rule precedes the epenthesis rule (12); this is suggested in 1.1.4 above. Since we know that the epenthesis rule (12) precedes the vowel quantity rule (see (l) above), it follows that the u-umlaut rule also precedes the vowel quantity rule.

This concludes the survey of the rule orderings. While more orderings remain to be ascertained, I have so far found no counterexamples to observation (24) stated at the beginning of this subsection, and will below assume that that observation is correct.

4.2.4. In 4.2.1 and 4.2.2 it was seen that the ampersand boundary is different both from the morpheme boundary and from the word boundary. In 4.2.3 I added observation (24), a statement which is undoubtedly relevant to the determination of the nature of the ampersand boundary.

So far, however, that observation stands as something accidental, and unintegrated into the grammar in the sense that it does not follow from anything else.

In order to make observation (24) follow from something else, the idea that Icelandic phonology operates with three boundaries will here be rejected in favor of the assumption that the ampersand boundary is identical with the word boundary; the latter is replaced by the morpheme boundary before the suffixed article at some point in the derivation of the forms containing the suffixed article.¹⁷ I posit phonological representations such as /hatt+r# #inn/ for *hatturinn*, /söngv# #inn/ for *sönginn*, etc., where one # denotes the word boundary with which the respective noun ends, and another # denotes the word boundary with which the suffixed article begins.

I will now formulate the ENCLITIC BOUNDARY RULE, i.e. the rule which rewrites any number of word boundaries as a morpheme boundary before the suffixed article. The rule will be temporarily formulated as assimilating the value of a boundary feature to the value of the feature [enclitic] of the next lexical item:

$$(25) \quad [] \rightarrow [\alpha \text{ word boundary}] / \left[\begin{array}{c} \text{---} \\ \text{---segment} \end{array} \right]_1 [\alpha \text{ enclitic}] \quad \alpha = + \text{ or } -^{18}$$

I.e. any number of subsequent word boundaries remains if immediately followed by a non-enclitic word, and are rewritten as a morpheme boundary if immediately followed by an enclitic word. Assuming that Icelandic distinguishes between two boundaries only (viz. the word boundary and the morpheme boundary), a change of [+word boundary] to [-word boundary] means a change from the word boundary to the morpheme boundary.¹⁹ I assume, until the contrary is proved, that the enclitic boundary rule (25) applies to enclitic words in general. (An enclitic is a

¹⁷ In most of the present work the term WORD BOUNDARY refers to the symbol # #, which is to be found between any two words on the phonological level. In the main text between the footnotes 17 and 19, however, a more technical usage has to be resorted to, viz. that in which the term refers to only one #.

¹⁸ But only +, or only -, in the same application of the rule.

¹⁹ The formulation (25) and the subsequent statements are to be understood in the light of the proposal (Chomsky and Halle 1968: 364—71) that boundaries are feature complexes. In Icelandic the word boundary is presumably [-segment, + word boundary]; the morpheme boundary would then be [-segment, - word boundary], under the assumption that these are the only phonologically relevant boundaries in Icelandic. Rule (25) actually rewrites # # as ++; a general convention, irrelevant in the present context, replaces ++ by only one +.

word which is inherently unstressed, and is part of the preceding word on the phonetic level.)

I assume that the suffixed article of Modern Icelandic is an inherently unstressed word, so that the enclitic boundary rule (25) replaces the word boundary before it by a morpheme boundary. I further stipulate that the enclitic boundary rule (25) follows the rules which cannot ignore the ampersand boundary. If the assumption and the stipulation just stated are granted, observation (24) on the ordering of phonological rules is incorporated into the phonological component of Modern Icelandic.

I thus posit the following ordering of the phonological rules of Modern Icelandic (here the rules of (a) precede (b), and (b) precedes the rules sub (c)):

- (26) (a) the vowel syncope rule (22), the vowel truncation rule, the u-umlaut rule, the j-deletion rule (4), the v-deletion rule (8), the epenthesis rule (12), and some other rules
 (b) the enclitic boundary rule (25)
 (c) the palatalization rule, the vowel quantity rule, the d-insertion rule, the sandhi rules described sub IV in 4.2.2, and some other rules, including the epenthesis rule (14).

It was observed above in 4.2.2 that the ampersand boundary is weaker than the word boundary. We now know what this means: the ampersand boundary is deleted at a point in the derivation at which other word boundaries are not (yet) deleted.

The suffixed article consists of a stem (*-in-*) followed by adjectival case endings. (If this analysis into morphs were not granted, all the case forms of the suffixed article would have to be considered unanalyzable endings, that is, suppletive forms.) Such structures are most naturally classified as words in Modern Icelandic, and thus are bounded with # on the phonological level. Here my identification of the ampersand boundary with the word boundary agrees well with the most natural classification of the suffixed article as a word.

The environments of at least three phonological rules must mention both the word boundary and the ampersand boundary: the epenthesis rule (12), the j-deletion rule (4), and the v-deletion rule (8). This has been shown elsewhere in this paper. Thus there are at least three rules that mention (27). If the ampersand boundary is interpreted as identical with

$$(27) \left\{ \begin{array}{l} \# \# \\ \& \end{array} \right\} \quad (28) \left\{ \begin{array}{l} \# \# \\ \# \# \end{array} \right\} \quad (29) \#$$

a word boundary, (27) can be replaced by (28) and reduced to (29), in the formulation of rules (4), (8), and (12). The reduction implied in (29) has been incorporated into these rules above. Since it is the interpretation of the ampersand boundary as # # that makes this simplification possible, the latter argues for the said identification.

References

- Anderson, Stephen. "An outline of the phonology of Modern Icelandic vowels" in *Foundations of Language* 5: 53—72. Dordrecht, 1969. (Referred to as Anderson 1969a.)
- Anderson, Stephen. *West Scandinavian Vowel Systems and the Ordering of Phonological Rules*. M.I.T. doctoral dissertation. Cambridge, Mass., 1969. (Referred to as Anderson 1969b.)
- Árnason, Jón. *Íslenzkar þjóðsögur og æfintýri*. Vol. I—II. Leipzig, 1862—64. The second edition of the second volume, 1874.
- Bandle, Oskar. *Die Sprache der Guðbrandsbiblía*. Bibliotheca arnamagnæana, vol. XVII. Copenhagen, 1956.
- Benediktsson, Hreinn. "Óákv. forn. nokkur, nokkuð" in *Íslenzk tunga* 3: 7—38. Reykjavík, 1961—62.
- Benediktsson, Hreinn. "On the inflection of the ia-stems in Icelandic" in *Afmælisrit Jóns Helgasonar* 30. júní 1969. Reykjavík, 1969.
- [Benediktsson.] Andrésson, Guðmundur. *Deilurit*. Edited by Jakob Benediktsson. Íslenzk rit síðari alda gefin út af Hinu íslenzka fræðafélagi í Kaupmannahöfn, vol. 2. Copenhagen, 1948.
- Blöndal, Sigfús. *Íslenzk-dönsk orðabók*. Reykjavík, 1920—24.
- Chomsky, Noam, and Morris Halle. *The Sound Pattern of English*. New York, 1968.
- [Cleasby—Vigfusson.] *An Icelandic-English Dictionary*. Initiated by Richard Cleasby. Subsequently revised, enlarged and completed by Guðbrand Vigfusson. Oxford, 1874.
- Einarsson, Stefán. *Icelandic Grammar Texts Glossary*. Baltimore, 1949.
- Guðmundsson, Valtýr. *Ísländsk Grammatik. Ísländsk Nutidssprog*. Copenhagen, 1922.
- Helgason, Jón, ed. *Ármanns rímur eftir Jón Guðmundsson lærða (1637) og Ármanns þáttur eftir Jón Þorláksson*. Íslenzk rit síðari alda gefin út af Hinu íslenzka fræðafélagi í Kaupmannahöfn, vol. 1. Copenhagen, 1948.
- Holberg, Ludvig. *Nikulás Klím*. Translated into Icelandic by Jón Ólafsson úr Grunnavík (1745). Edited by Jón Helgason. Íslenzk rit síðari alda gefin út af Hinu íslenzka fræðafélagi í Kaupmannahöfn, vol. 3. Copenhagen, 1948.
- Karlsson, Stefán, ed. *Ísländske originaldiplomer indtil 1450. Text*. Editiones arnamagnæanæ, series A, vol. 7. Copenhagen, 1963.
- Kress, Bruno. *Laut- und Formenlehre des Isländischen*. Halle/Saale, 1963.
- Orešnik, Janez. "On some weak preterite subjunctives of otherwise strong verbs in Modern Icelandic" in *Arkiv för nordisk filologi* 86: 139—178. Lund, 1971. (Referred to as Orešnik 1971a.)

Orešnik, Janez. "Morphophonemic notes on the Modern Icelandic imperative singular." Forthcoming. (Referred to as Orešnik 1971b.)

Þórolfsson, Björn Karel. *Um íslenskar orðmyndir á 14. og 15. öld og breytingar þeirra úr fornmálinu*. Reykjavík, 1925.

Valfells, Sigrid. "*Umlaut*"-*Alternations in Modern Icelandic*. Harvard doctoral dissertation. Cambridge, Mass., 1967.

University of Ljubljana
Jugoslavija

JAMES E. CATHEY

Syncopation, *i*-Mutation, and Short Stem Forms in Old Icelandic

1. The phenomena of syncopation and *i*-mutation as displayed in Old Icelandic short stems provide us with a rich variety of forms. In accounting for this proliferation, we are faced with interesting theoretical considerations bearing on current linguistic debate. I will attempt to show in this paper that in order to account for the diachronic and synchronic phonology of the short stem forms we must make use of the notion of "morphological feature", proposed by Postal (1968: 120 ff.), and of non-transitive rule order, as proposed by Anderson (1969). I will also illustrate the appropriateness of the notion of "phonemic indeterminacy", proposed by Haugen (1969), in the treatment of the diachrony of the *i*-mutation phenomenon.

As will be shown below, a diachronic treatment of *i*-mutation in Icelandic short stems must necessarily founder on internal contradiction unless certain form types can be labelled for special and exceptional application or non-application of the mutation rule. Such labelling corresponds to Postal's assertion that "there are relatively ad hoc and arbitrary divisions of forms which have phonological relevance, and these are represented by morphological features" (122). We will see that it is necessary to single out certain form classes (second and third person singular present indicative of strong verbs, plurals of consonant stem nouns, etc.) for exceptional retention of mutation and others (plural of *i*-stem nouns, second person plural present indicative of strong verbs, etc.) for exceptional suppression of mutation. However, this exceptionality stands in contrast to a more general and regular process of mutation which can be recovered from morphophonemic alternations still extant in the synchrony of Old and—to a lesser extent—Modern Icelandic.

The utilization of Haugen's (1969) postulated three-step process leading to phonemicization gives the clue to a general process of restructuring of base forms and the reapplication of the *i*-mutation rule after syncopation,

which in turn leads to the regular absence of mutation in a great many forms. Thus, there is a predictable historical pattern of mutation or lack of mutation, to which specific form classes are exceptional.

Finally, we will see that it is necessary to posit the same rules to account for the synchronic derivation of the forms in question. The necessary ordering of the synchronic rules will lead us to conclusions which confirm Anderson's notion of variable rule ordering.

2. For many years historical phonologists have been puzzled by difficulties presented by vowel mutation or the lack of it in short stem forms in Scandinavian. Ideally, we would expect that proto-forms which have *i* or *j* appearing in the syllable following a stressed back vowel would uniformly effect mutation of that vowel, or uniformly fail to do so. Interestingly enough, the expected uniformity of effect is not found in short stem forms of the shape

$$1. \left[\begin{array}{c} - \text{ long} \\ + \text{ back} \\ + \text{ stress} \\ \text{V} \end{array} \right] C \left[\begin{array}{c} i \\ j \end{array} \right].$$

Some of the data relevant to the distribution of mutation in short stem forms are shown in the comparisons in 2) below:

2.	PN	OI	PN	OI		
a.	* <i>glad̥iR</i>	> <i>glēðr</i>	'gladdens':	* <i>stad̥iR</i>	> <i>staðr</i>	'place'
b.	* <i>batiRē</i>	> <i>betri</i>	'better':	* <i>aliRē</i>	> <i>alri</i>	'alder tree'
c.	* <i>bariR</i>	> <i>berr</i>	'carries'	* <i>mariR</i>	> <i>marr</i>	'ocean'
d.	* <i>saliðōⁿ</i>	> <i>selda</i>	'I sold':	* <i>valiðōⁿ</i>	> <i>valda</i>	'I chose'
e.	* <i>satiðōⁿ</i>	> <i>setta</i>	'I set':	* <i>latiðōⁿ</i>	> <i>latta</i>	'I hindered'.

Just a cursory glance at the examples in 2) suffices to show that any explanation based strictly on the phonological environment must be inadequate. The proto-Norse forms on the left are identical in structure to those on the right, yet **saliðōⁿ* yields *selda* while **valiðōⁿ* yields *valda* without mutation. No systematic formulation bearing on the phonological environment brings a solution to the variance in surface forms with or without mutation. The question as to whether *i* or *j* in the following syllable caused mutation of a stressed *a*, *o* or *u* in the preceding short syllable must be decided on a basis other than an absolutely constant manifestation at the phonetic level.

The change for short stem forms in Old Icelandic—when it does appear—is as follows:

$$3. \begin{bmatrix} a \\ o \\ u \end{bmatrix} > \begin{bmatrix} \text{æ} \\ \text{ø} \\ y \end{bmatrix} / \text{---} C \begin{bmatrix} i \\ j \end{bmatrix}$$

or

$$\begin{bmatrix} + \text{syllabic} \\ + \text{back} \\ + \text{stress} \end{bmatrix} > [- \text{back}] / \text{---} [- \text{syllabic}] \begin{bmatrix} [- \text{consonantal}] \\ - \text{back} \\ + \text{high} \end{bmatrix}.$$

That is, a back vowel with primary stress is fronted when followed by one non-syllabic segment (a consonant or semivowel) and *i* or *j*.

The problem concerning the correspondences sketched above has traditionally been handled within the framework of Scandinavian mutation as a whole and together with the question of vowel syncopation, the process which eliminates short, unstressed vowels under certain conditions (cf. below). Complete citations to relevant arguments (dating from Eduard Sievers [1878] and Axel Kock's [1888] celebrated article through the various refutations, counter-proposals, and defences during the ensuing ninety-two years) can be found in Steblin-Kamenskij (1959). We will not recapitulate here all the possible lines of reasoning. It is sufficient to say that no one has yet adequately explained the confused picture.¹

While not intending to give an exhaustive history of scholarship concerning this topic, we might note a few of the relevant observations made by Kock and others. Kock (1888) assumed that *i* first disappeared after long stem roots yielding mutation. The second of his stages consisted of the loss of *i* after short stem roots (**valiðō* > *valda*) without causing mutation. The third stage was that in which mutation was caused in both long and short stem forms by an *i* or *j* which remained.² Some examples of this third stage are

¹ While finishing this article, I received from Robert D. King a copy of his forthcoming work "Syncopation and Old Icelandic *i*-Umlaut" (to appear in *ANF*). The scope of King's article is a bit broader than that of mine in that King considers both long and short stem forms as well as compares Icelandic developments to West Germanic. His is the first approach to this difficult topic which utilizes the notions of rule generalization, nonfinal rule insertion, rule reordering, etc.

² Kock avoided the issue of the plural of masculine *i*-stems (OI *staðir*) with retained *i* but no mutation by citing instead an Old Gutnish example (*slegir*) which regularly shows mutation here. (See *PBB* 14: 68.)

4. a. PN **katilaR* > OI *ketill* 'kettle'
- b. PN **fatilaR* > OI *fetill* 'sword strap'
- c. PN **saljan* > OI *selja* 'to deliver'
- d. PN **dwaljan* > OI *dvelja* 'to delay'
- e. PN **panjan* > OI *penja* 'to expand'
- f. PN **bandilaR* > OI *bendill* 'string'
- g. PN **barkjan* > OI *berkja* 'to boast'.

The occurrence of mutation both in the long stem forms and in those short stems where PN **i* or **j* survive can be described on the basis of a completely generalized rule for mutation, as represented below by Rule 6). The uniformity of the mutation process (as opposed to Kock's view) was commented on as early as 1927 when Sommerfelt wrote, "Der kan ikke være tvil om at omlyden er én sammenhengende bevægelse som viser sine utslag efter hvert som betingelsene for den kommer til stede. Prinsipielt sett er den eldre og yngre omlyd same fenomen."³ Rule 6), the generalized rule for mutation, will thus operate on examples of the following types:⁴

5. Long stems

- a. PN **blōtiR* > **blōtiR* > OI *blætr* 'he worships'
- b. PN **hlaupiR* > **hlæypiR* > OI *hleypr* 'he makes one run'
- c. PN **burðiR* > **byrðiR* > OI *byrðr* 'he weaves'
- d. PN **flauzjan* > **flæyzjan* > OI *fleygja* 'to make fly'
- e. PN **pangilaR* > **pængilaR* > OI *pengill* 'prince'

Short stems with retained *i* or *j*

- f. PN **lukilaR* > **lykilaR* > OI *lykill* 'key'
- g. PN **smurjan* > **smyrjan* > OI *smyrja* 'to anoint'.

Our Rule 6) must then state that the back vowels *a*, *o*, and *u* are fronted to *æ*, *ø*, and *y*, respectively, if they are under primary stress or directly follow a vowel which is under primary stress, whenever *i* or *j* occurs in the next syllable:

³ "There can be no doubt that mutation is one coordinated movement, manifested no matter which conditions leading to it come about. In principle, the older and younger mutations are the same phenomenon."

⁴ In the following—as was the case above—some rules not central to the arguments here are applied without comment. See James E. Cathey (1967), *A Relative Chronology of Old Icelandic Phonology*... (unpublished dissertation, University of Washington, Seattle) for some pertinent diachronic rules for the nonstressed vowels.

$$6. \begin{bmatrix} a \\ o \\ u \end{bmatrix} > \begin{bmatrix} æ \\ ø \\ y \end{bmatrix} / \left\{ \begin{bmatrix} ['] \\ \text{---} \\ [\check{V}] \end{bmatrix} V_0 \right\} C_0 \begin{bmatrix} i \\ j \end{bmatrix}.$$

Our difficulty centers then around those short stem examples with deleted *i* mentioned in 2). Rule 6) does in fact hold for some instances of etymological *i* which has since been lost by syncopation, as for example

7. a. PN **komiR* > OI *kømr* 'he comes'
- b. PN **ofiRē* > OI *øfri* 'upper'
- c. PN **hnotiR* > OI *hnotr* 'nuts'
- d. PN **satiðōⁿ* > OI *setta* 'I set'.

Kock noted that most of the examples in this group contained the syllable *-iR-* and on this basis called the phenomenon "*iR*-Umlaut". Again, however, this attempt for a solution based on the phonetic environment failed a) due to counterexamples like PN **mariR* > OI *marr* 'ocean', PN **huziR* > OI *hugr* 'thought', etc., and b) because of examples of mutation with no conjunction of *-iR-*, as in PN **saliðōⁿ* > OI *selda* 'I delivered', PN **satiðōⁿ* > OI *setta* 'I set', PN **duziðu* > OI *dygð* 'virtue', etc.

Analogy has also been appealed to for the answer to the apparent randomness of the application of Rule 6) with respect to short stem forms. As Steblin-Kamenskij (1959: 107) sums it up:

"Explanations on the basis of analogical levelling have usually been combined with some sort of assumption concerning the chronology of the loss of *i*. Thus, according to Pipping, in short-syllable words *i* was lost due to the analogical influence of the long-syllable words, this loss having occurred before the reduction of *i* reached the degree necessary to cause umlaut. According to E. Neuman, the absence of umlaut in short-syllable words like **stadiR* was analogical, while in **taliðō* it was due to *i* having been lost 'before umlaut'. However, proponents of analogical explanations have not succeeded in proving satisfactory evidence for analogical levelling in words involved, and no new attempt in this direction seems to have been made since Neuman's article appeared."

Instead of the traditional notion of remodelling by analogy, we must consider a rather different process to have influenced the form of our data. As will be shown below, it is morphological classification which is signi-

ficant for our analysis. That is, it is at the level of smaller subdivisions within the syntactical categories labelled "noun", "verb", etc. that we find significant "non-phonetic environments" for our "instances of regular phonological change". Postal (1968: 122) speaks of "morphological features" designating membership of certain lexical items in classes which—although "relatively ad hoc and arbitrary"—behave in a uniform way with respect to phonological rules. Postal (131) goes on to observe, "... it is necessary to recognize morphological features (features of whole morphemes not of segments) which refer directly to the applicability and application of individual phonological rules."

The correspondence of certain instances of Scandinavian *i*-mutation with lexical classes was long ago noted in the literature. Wessén (1918: 79) states, with reference to the long stem forms,

"Det förefinnes uppenbarligen ett samband mellan böjning och omljud hos de långstaviga *i*-stammarna ... Det kan knappast vara en tillfällighet att omljudet ... blivit genomfört just hos de ord, där den ursprungliga genitiven gått förlorad och blivit ersatt med en nybildad på *-s* efter mönstret av *a*-stammarna."⁵

The noting of morphological constraints on the domain of *i*-mutation as early as 1918 did not, however, bring an end to the attempt to find phonological motivation for this process. Erik Neuman (1929) listed the occurrences of mutation by lexical class in short stem forms and noted "att en avgörande skillnad i fråga om *i*-omljud föreligger mellan ursprungligen tvåstaviga och ursprungligen trestaviga (eller fyrstaviga) former med kort rotstavelse."⁶ The originally bisyllabic forms have mutated vowels in all categories except for the *i*-stems (*staðr*, etc.). The originally trisyllabic short stem forms all lack mutation except for the comparative degree of adjectives (PN **bati Rē* > OI *betri* 'better'). Neuman then concludes, "Vad beträffar de i urnordiskan tvåstaviga formerna så torde här omljud vara det ljudlagsenliga,"⁷ and this, according to Neuman, because a) mutation occurs in four of five categories in

⁵ "There is obviously a connection between declension and mutation in the long *i*-stems.... It can scarcely be an accident that mutation ... was realized just in those words in which the original genitive was lost and [then] replaced with a new formation in *-s* according to the model of the *a*-stems."

⁶ "that a decisive distinction in the question of *i*-mutation exists between originally bisyllabic and originally trisyllabic (or quadrasyllabic) forms with a short root syllable."

⁷ "Concerning the bisyllabic forms in proto-Norse, mutation should be present according to sound law."

Icelandic, and b) the mutated forms scarcely lend themselves to an explanation based on analogy. But in the trisyllabic and quadrasyllabic forms Neuman declares *lack of mutation* to be according to sound law. This dependence upon the number of syllables in the word is in turn meant to reflect differing stress patterns. The difference in accentuation would have resulted in differing chronologies for the loss of *i*. "Det rimliga är, att urnordiskt trestaviga (och fyrstaviga) former med kort rotstavelse i de nordiska språken sakna omljud, därför att *i* bortfallit före *i*-omljudets inträdande."⁸ The bisyllabic forms were accented differently (according to Neuman's conception) and therefore retained *i* until after the period of mutation. Neuman seems to agree that those bisyllabic forms not showing mutation are exceptional and analogical. Thus, even his appeal to stress as a device to preserve a phonetic environment has ultimately to rely on analogy as a means of tying up the loose ends. Unfortunately, not enough is known about accentuation. Without a careful study of the chronology of accent shifts, no case for selective mutation can be made on that basis.

The point here is that it seems that lexical classification is significant. Any attempt to lump together the problematical short stem forms showing mutation, or lack of it, before "lost *i*" by means of a strategy based solely on a phonetic device (suprasegmental or other) just has not been made to work without appeal to analogy—analogy encompassing the contents of lexical classes.

An extremely important theoretical development in linguistic theory has given us a second tool to use in dealing with the problem at hand. Besides Postal's formal proposal of "regular phonological change with non-phonetic environments", the idea that rules can be reordered in the transmission of language from one generation to the next plays a decisive role in the fallout of *i*-mutation in the short stem forms. The reordering of rules has been discussed in connection with German (and other) dialects by Kiparsky (1968) and King (1969 and forthcoming). Such reordering with subsequent restructuring accounts for the rejection of mutation in many forms, as we shall see below. First, however, let us consider *i*-mutation and its historical relationship to syncopation.

3. The rule for *i*-mutation in proto-Norse was a general one affecting all forms. This fact was stated above as Rule 6). We know that Rule 6) had

⁸ "The reasonable assumption is that proto-Norse trisyllabic (and quadrasyllabic) short stem forms lack mutation because *i* had been deleted before the advent of *i*-mutation."

general application because of the presence of relic forms. Note PN **glāðiR* > OI *glēðr* vs. PN **staðiR* > OI *staðr*, the historical forms of which are identical with respect to their last four segments. If one was affected by mutation, the other must also have been. To deny this premise, one would need a good theoretical basis for the selective application of the mutation rule. As indicated in the discussion above, no such theory exists which will handle the divergent products from identical base forms like PN **glāðiR* and **staðiR*. However, the statement that the domain of a rule can be diminished through rule loss, restructuring, morphological conditioning, etc. has been seen to work in various dialects.

Initially, then, the generalized *i*-mutation rule operated on all appropriate forms to mutate vowels in long and short syllables. Some examples are

8. a. PN **warmiðō* > (6) **wærmidō* > ... > OI *vermda* 'I warmed'
- b. PN **fatilōR* > (6) **fætילוR* > ... > OI *fatlar* (nom. pl.) 'sword straps'
- c. PN **blōtiR* > (6) **blōtiR* > ... > OI *blætr* 'he worships'
- d. PN **hlaupiR* > (6) **hlæypiR* > ... > OI *hleypr* 'he makes to run'
- e. PN **fatilōn* > (6) **fætילוn* > ... > OI *fatla* 'to bind'
- f. PN **komiR* > (6) **komiR* > ... > OI *kōmr* 'he comes'.

The critical change causing phonemicization of some of the products of mutation comes about through the deletion of some of the occurrences of *i*. "Syncopation" is, of course, the term which labels the deletion of certain short vowels towards the end of the Runic Norse period. Let us turn for a moment to the process of syncopation in historical Scandinavian, at which point it might be instructive to consider a stepwise development of a comprehensive rule or set of rules for syncopation.

Vowels having the designation [— long] and [— stress] are eligible for syncopation. The simplest example of this deletion is the loss of a short, terminal vowel, as, for example, in the Runic Norse form *lapu* (recorded on two Danish bracteates of about the year 600). After *u*-mutation and syncopation Old Icelandic records the same etymon as *lǫð* 'invitation'. As a first approximation, a rule for this deletion of a terminal short vowel can be formulated as

9. $\check{V} > \emptyset / C ____ \#$.

The above formulation states that a vowel is deleted (becomes \emptyset) in the environment "after a nonsyllabic segment" (a consonant according to the

convention used here), thereby ruling out the second element of a diphthong being deleted.

By the next example, we can see that the vowel undergoing syncopation does not necessarily have to be in terminal position. Consider the word RN *daʒaR* (Einang inscription, 4th century) > OI *dagr* 'day'. This example can be taken into account by a simple addition to our Rule 9), which can now handle both the type with terminal and nonterminal, nonaccented short vowels, i.e.

10. $\check{V} > \emptyset / C \text{ ______ } C_0(\#)$.

The subscript zero indicates that the nonsyllabic C after the deleted vowel is optional. The parentheses indicate that the rule expands first to include the environment "before word boundary" and then tests for application again, excluding that addition to the environment.

In fact, we can invoke Rule 10) to cover cases in which the deleted vowel is followed by a single consonant but no word boundary. Note the following examples to which Rule 10) also applies:

11. a. PN **himinē* > (10) **himnē* > OI *hifni* (dat. sg.) 'heaven'
 b. PN **hwaðarēR* > (10) **hwaðrēR* > OI *hvárir* (nom. pl.) 'which'
 c. PN **fatilōðaR* > ... > (10) **fatlōðR* > RN *fatlaðR* (Rök inscription, 9th century) > OI *fatlaðr* 'impeded'.

We see, however, that the terminal word boundary must be taken into account when we look a bit further to words like

12. a. PN **fatilaR* > (6) **fetilaR* > ... > OI *fetill* 'sword strap'
 b. PN **beðanaR* > **beðinaR* > ... > OI *beðinn* 'waited'.

Note that in the examples under 12) not every non-long non-stressed vowel is deleted. Rather, only the one closest to the end of the string seems to be effected. This observation must then lead to the creation of two environments for deletion, for if Rule 10) affected each vowel eligible for syncopation under the conditions of that rule, the non-attested and phonotactically impossible forms **fetill* and **beðnn* would be produced. These two environments for deletion must furthermore stand in the ordered relationship

13a. $\check{V} > \emptyset / C \text{ ______ } C_0^1 \#$

13b. $\check{V} > \emptyset / C \text{ ______ } C_0^1 V$.

Under the precepts of current linguistic theory, a conjunctive rule, expanding in the above order, can be constructed as

$$13. \check{V} > \emptyset / C \text{ ______ } C_0^1 \left\{ \begin{array}{l} \# \\ \check{V} \end{array} \right\}.$$

Thus, PN **fatilaR* > ... > (13a) **fætílR* > OI *fetill*. Rule 13b) does not act, as the environment C ______ C² is generated by Rule 13a), which blocks the environment necessary for the operation of Rule 13b). Note that the examples listed under 11) are also handled by Rule 13). The effect of Rule 13) would then be to eliminate a short, non-stressed vowel after a short syllable, as in the following examples:

14. a. PN **fatilōn* > (6) **fætílōn* > ... > (13b) **fatlōn* > OI *fatla*
'to bind'
b. PN **fatilōðāR* > (6) **fætílōðāR* > ... > (13a, 13b) **fatlōðR* > OI
fatlaðr 'impeded'
c. PN **fatilaR* > (6) **fætílaR* > (13a) **fætílR* > OI *fetill* 'sword
strap'
d. PN **walidōn* > (6) **wælidōn* > ... > (13b) **waldōn* > OI *valda*
'I chose'
e. PN **lukilaR* > (6) **lykílaR* > (13a) **lykilR* > OI *lykill* 'key'
f. PN **grubílōn* > (6) **grybílōn* > ... > (13b) **gruðlōn* > OI *grufla*
'to grovel'.

Recently Haugen (1969) has coined the term "phonemic indeterminacy" to indicate that there is no such thing as "instant phonemicization" when the conditioning environment is altered. Haugen, in a combined discussion of *i*-, *a*-, and *u*-mutation, assumes the progression of three stages, namely: a) "a wholly phonetic umlaut" which is conditioned by the presence of an *i* ... in the following, post-tonic syllable, b) "a stage of partially phonemic umlaut, in which the loss of short post-tonic syllables leads to the establishment of new phonemic contrasts in the tonic syllables, but in which the preservation of other umlauting phonemes keeps the remaining allophones in suspension or 'phonemic indeterminacy'," and c) "the stage of completely phonemic umlaut, where each system has established umlaut phonemes as part of its morphology so that every occurrence of the umlaut phones has found its place in the system, either as part of the constitution of each word or as a morphological alternation in the grammar."

It would be during the stage of development following the application

of Rule 6) that Haugen's "wholly phonetic umlaut" would be established. The conditioning environment is still present along with the conditioned change brought about by that environment.

4. Through the operation of Rule 13) the second stage of Haugen's three-stage development is reached, in which part of the allophones [æ] and [y] resulting from the action of [i] on /a/ and /u/ are phonemicized to /æ/ and /y/ in the examples under 14).

The apparent randomness of application of *i*-mutation in attested Old Icelandic is largely the result of two processes: a) restructuring during a certain synchronic stage of the development of the language, leading to the inapplicability of the rule for *i*-mutation, and b) retention of mutated vowels in some lexical classes after the syncopation of *i*. Such retention would involve the tagging of the lexical class in question by a morphological feature stating that "although the nonapplication of rule *k* is predicted in context U, relevant segments of this morpheme under[go] *k* in U." (Postal, 131). Thus, although a) would predict no mutation in the second and third singular present indicative of strong verbs, b) would provide a feature exempting that class of forms from the loss of *i*-mutation after syncopation.

By observing the effect of Rule 6) and Rule 13) acting on two configurations involving the same stem **fatil-*, we see what appears to be the functioning of a general rule for *i*-mutation, followed by syncopation, followed by restructuring, whereby the rule for *i*-mutation operates only on those forms having *i* left in the base form of the root after syncopation has taken place, i.e.

15. a. reconstructed forms in PN

**fatilōðaR* **fatilaR*

b. mutation (Rule 6)

**fætīlōðaR* **fætīlaR*

c. syncopation (Rule 13), yielding loss of the "wholly phonetic" mutation and reanalysis of the base form at some synchronic point in the diachrony

fatlōðR *fatilR*

d. mutation (Rule 6)

fatlōðR *fætīlR*

e. Old Icelandic

fatlaðr *fetiill*

We will observe below in more detail that what is restructured in the synchronic grammar of Old Icelandic after syncopation is the order of operation of Rule 6) and Rule 13). For the diachronic representation, however, the existence of relic forms like *gleðr* with mutation before syncopation indicates a progression of events requiring a redundant application of Rule 6). At stage c the underlying /a/ has lost its "wholly phonetic" support for the allophone [æ] in those forms which lost [i] by syncopation. At stage d the allophone [æ] is in effect retained where there is still the requisite phonetic support from [i] in the next syllable after syncopation. Granted that mutation is a physical manifestation conditioned by the anticipation of articulation to come in the next syllable, it seems reasonable to assume that such physical anticipation could just as easily not occur when its conditioning factor is removed, as Haugen suggests.

It was just in those forms to which a lexical class (morpheme) feature accrued that the mutated allophones [æ], [ø], and [y] survived the loss of [i] or [j] in the next syllable. And it is with great regularity that mutated allophones survive the syncopation of the [i] or [j] which give rise to them in certain well-defined lexical categories, one of which is the second and third person singular present indicative of the strong verbs. Compare the historical development of one of these with a noun of the same canonical form:

16. verb	noun
a. reconstructed forms in PN	
* <i>hlaðiR</i>	* <i>staðiR</i>
b. mutation (Rule 6)	
* <i>hlæðiR</i>	* <i>stæðiR</i>
c. syncopation (Rule 13), yielding restructured base forms (unless exceptionality is marked by a morphological feature)	
<i>hlæðR</i>	<i>staðR</i>
d. Old Icelandic	
<i>hleðr</i> 'he loads'	<i>staðr</i> 'place'.

Thus, what Postal called "instances of regular phonological change in a non-phonetic environment" (234 [ftn. 3]) entered the grammar in lexical classes. Some of these are—to be sure—rather minor nominal or adverbial classes, but Icelandic, in particular, has always been rich and conservative just in the preservation of distinctions through morphological and phonological alternations.

5. Against the tendency of the phonological processes to increase morphological and phonological alternations there runs, however, an impulse towards simplification. Through simplification some of the morphophonemic alternations within certain classes were erased. The prime example of such simplification can be seen in the case of the *i*-stem nouns, the history of which can be sketched (using surface forms) as follows with OI *staðr* 'stead, place' as the paradigmatic example. For sake of comparison, the corresponding forms of an *a*-stem and a *u*-stem noun are also listed.

17. Early PN	After Syncopation and Restructuring	OI	<i>a</i> -stem	<i>u</i> -stem
singular				
N * <i>staðiR</i>	* <i>staðR</i>	<i>staðr</i>	<i>malr</i>	<i>mogr</i>
A * <i>staðiⁿ</i>	* <i>stað</i>	<i>stað</i>	<i>mal</i>	<i>mog</i>
G * <i>staðōR</i>		<i>staðar</i>	<i>mals</i>	<i>magar</i>
D * <i>staði</i>	* <i>stað</i>	<i>stað</i>	<i>mali</i>	<i>megi</i>
plural				
N * <i>staðīR</i>	(* <i>steðir</i>)	<i>staðir</i>	<i>malar</i>	<i>megir</i>
A * <i>staðinR</i>	(* <i>steði</i>)	<i>staði</i>	<i>mala</i>	<i>mogu</i>
G * <i>staðōⁿ</i>		<i>staða</i>	<i>mala</i>	<i>maga</i>
D * <i>staðumR</i>		<i>staðum</i>	<i>molum</i>	<i>mogum</i>

Here we see changes in the paradigm, whereby various forms are brought into line with the normal development of corresponding forms from other paradigms. The genitive plural changed from the *i*-stem type at an early date, deleting the expected *j* from **staðjōⁿ* (which was in turn derived from PGmc. **staði + ōm*), to agree with the *a*- and *u*-stem masculines. The dative plural shows *-um* (like all other Icelandic nouns) instead of the expected reflex **-im* from proto-Germanic **-imiz*. Here too the *j* from *i* before *-um* was deleted. Note that the regular deletion of mutation in the singular—resulting from syncopation and restructuring—removed any differentiation between the *i*- and *a*-stems, so far as mutation is concerned. The difference in the genitive singular forms can be explained on the basis of regular historical development in the *i*-stems vs. the *a*-stems. The regular development of a genitive singular in *-ar* in the *u*-stems also added support to the survival of this ending in the short *i*-stem masculines.

The plural adopts the vocalism of the *a*-stem nominative and accusative, even though the environment for the operation of Rule 6) is present. Thus, instead of **steðir* and **steði* Old Icelandic has *staðir* and *staði* for

the nominative and accusative plural. It becomes evident then that we will need morphological feature marking not only to maintain the operation of Rule 6) after syncopation of the conditioning *i* for certain lexical classes but also to do the opposite—to exempt certain other lexical classes from the operation of Rule 6) where it would be expected to apply. We will see below that exceptional inapplicability of Rule 6) must be posited for certain verbal classes as well.

The lack of *i*-mutation in the short *i*-stems thus need not be construed as representing a period during which mutation did not operate in short stems before “lost *i*”, as Kock assumed. Note also that there is nothing about the stem *stað-* which blocks mutation, as we have instances involving the same stem where the predicted results do obtain. Note PN **staðjē*ⁿ > OI *stedī* ‘anvil’ and PN **staðjan* > OI *stedja* ‘to stop’. Some other similar examples are PN **baðjaR* > OI *beðr* ‘bolster’, PN **gladī*ⁿ > OI *gledi* ‘gladness’, PN **latī*ⁿ > OI *leti* ‘laziness’, PN **saðjan* > OI *seðja* ‘to satiate’, PN **waðja*ⁿ > OI *veð* ‘pledge’, etc.

Instead of using the paradigm of OI *staðr* to disprove the action of mutation before “lost *i*” in short stem forms, it is clearly better to see it for what it evidently is—the result of two processes: a) restructuring along the lines indicated above in Section 4, and b) a subsequent reaccommodation to other paradigmatic types as described above.

In any case, we are confronted here again with the great specificity with which Icelandic maintains lexical classifications. It is striking that such levelling did not sweep through all nominal stem types, for instance bringing the plurals of the consonant stems into line with the singulars (cf. *hnotr* ‘nut’ : *hnötr* ‘nuts’) or yielding **magir* instead of *megir* ‘sons’ from PN **mazīR* (nominative plural of the *u*-stem *mogr* ‘son’).

A simplification went in the other direction with respect to the *ja*- and *jō*-stems. The diachronic view of a *ja*-stem neuter example (again citing surface forms) would be as follows:

18. Early PN	After Syncopation and Restructuring	OI
	singular	
N	<i>*waðja</i> ⁿ <i>*wað</i>	(<i>*vað</i>) <i>veð</i>
A	<i>*waðja</i> ⁿ <i>*wað</i>	(<i>*vað</i>) <i>veð</i>
G	<i>*waðjas</i> <i>*waðs</i>	(<i>*vaðs</i>) <i>veðs</i>
D	<i>*waðjē</i>	<i>veði</i>

plural

N	* <i>waðju</i>	* <i>wað</i>	(* <i>wað</i>) <i>veð</i>
A	* <i>waðju</i>	* <i>wað</i>	(* <i>wað</i>) <i>veð</i>
G	* <i>waðjōⁿ</i>		<i>veðja</i>
D	* <i>waðjumR</i>		<i>veðjum.</i>

Note that in the above examples a straightforward rule of syllabification following the operation of Rule 13) on the proto-Norse forms is necessary for the purpose of converting $C_j \left\{ \begin{smallmatrix} \# \\ C \end{smallmatrix} \right\} > C_i \left\{ \begin{smallmatrix} \# \\ C \end{smallmatrix} \right\}$. The output of this rule is again the input for Rule 13) which acts to delete the *i*, thereby yielding $C \left\{ \begin{smallmatrix} \# \\ C \end{smallmatrix} \right\}$. Whether the diachronic effect of Rule 13) > syllabification rule > Rule 13) was to leave an *i* which then caused mutation before its final deletion, is a moot point. In any case, the synchronic result is a marking for mutation. Note below in the example PN **bani* > OI *ben* that the syncopation rule would remove the terminal *i* at once with no residue to feed the mutation rule after syncopation, which militates against positing the action of Rule 6) between two operations of Rule 13) here.

In the case of *veð* we find the mutated vowel upheld by only three members of eight—as far as the diachrony is concerned. If numbers make any difference in this discussion, then one can find stronger numerical support in the paradigm of a *jō*-stem, for example in that of OI *ben* ‘mortal wound’:

19. Early PN	After Syncopation and Restructuring	OI
singular		
N	* <i>bani</i>	(* <i>ban</i>) <i>ben</i>
A	* <i>bani</i>	(* <i>ban</i>) <i>ben</i>
G	* <i>banjōR</i>	<i>benjar</i>
D	* <i>banju</i>	(* <i>ban</i>) <i>ben</i>
plural		
N	* <i>banjōR</i>	<i>benjar</i>
A	* <i>banjōnR</i> (?)	<i>benjar</i>
G	* <i>banjōⁿ</i>	<i>benja</i>
D	* <i>banjumR</i>	<i>benjum.</i>

The *jō*-stem paradigm can thus perhaps show historical support for five of eight paradigmatic members. One would expect, however, that it is

not the statistics of the situation but rather the underlying representation of the word in question that is significant. In other words, at some synchronic stage following syncopation and restructuring the underlying form of members of the *jō*-stem paradigm was changed to include *j* everywhere.

On further observation one can see that all short stem nominal paradigms with *j* showing anywhere within the paradigm exhibit a mutated vowel throughout that paradigm. There is no a priori necessity for such uniformity, as a great variety of forms co-occur in other stem types (cf. the *u*-stems or the *ō*-stems, short stem examples of which are, respectively, OI *lqgr* 'liquid, sea' and OI *sqg* 'saw'). It is then evident that the presence of *j* in a nominal paradigm marked the whole paradigm synchronically for mutation, whether or not it was likely from a diachronic point of view.⁹

The decrease of allomorphy in the *i*- and *ja/jō*-stems, as opposed to the rather striking retention of allomorphy in the *u*- and *ō*-stems, is in itself yet another example of the categorical specificity maintained in various paradigmatic sets by Icelandic. It is extremely interesting to note that the base forms for the *u*- and *ō*-stems were not subject to phonological reinterpretation, as no restructuring took place after syncopation of the *u* which initiated phonological mutation in those forms. Note, for example, OI *sqg* 'saw' from PN **sagu* (in turn from PGmc **sagō*) with retention of *u*-mutation after syncopation, as opposed to OI *staðr* 'stead' which lost its "wholly phonetic" mutation after the restructuring of the base form, as indicated above.

With respect to *i*-mutation, restructuring without subsequent simplification seems to have been limited to some of the forms which had *i* alternating with \emptyset , as in OI *fetill* (nominative singular): *fatlar* (nominative plural). Simplification toward or away from the mutated phone took place in those forms which in their paradigms had no medial cluster of two consonants between which an underlying *i* could be construed. The

⁹ Note that even certain of the short stem masculine *i*-stems, namely those having *j* in the dative plural (and with *-s* or *-jar* in the genitive singular), have been associated with the *ja*- or *jō*-stem types. It would seem that there was a split at an early date between some *i*-stem forms to which, say, the dative plural PN **-umR* was attached in place of the historical PGmc. **-imiz* and others to which PN **-umR* was appended in place of just the PGmc. **-miz*. That is, a split developed between PGmc. **staðimiz* > PN **staðumR* and PGmc. **kulimiz* > PN **kuliumR* (> OI *kyljum*, dative plural of *kylr* 'cold'). Synchronically, then, the presence of *j* in the paradigm marked the whole thing for mutation, as was the case with the *ja*- and *jō*-stems.

presence of [i] between the *t* and *l* of *fetill* versus its lack in *fatlar* evidently still elicited from the speaker an immediate, "wholly phonetic" response of [a] or [e]. The alternating presence/absence of *i* in the paradigm of the *i*-stems, as in OI *staðr* (nominative singular): *staðir* (nominative plural), however, does not support the allophonic alternation any longer. Surely, there is an *i* showing in the *i*-stem paradigm. That *i*, though, alternates not with \emptyset within the stem but rather with other case endings. It is also perhaps of value to note that those nominal stems showing lexical (morpheme) feature marking for mutation, as in OI *hnót* (nominative singular): *hnótr* (nominative plural), no longer have an ending in *-ir* marking the nominative plural.

With respect to verbs, those with *j* showing in the present tense behave as do the nouns with *j*. That is, in the present tense, in the optative, and in the imperative, the mutated form appears throughout the paradigm. Consider, for example, the present indicative paradigm for OI *temja* 'to tame':

20. singular	plural
1. PN <i>*tamju</i> > <i>tem</i>	1. PN <i>*tamjumR</i> > <i>temjum</i>
2. PN <i>*tamjiR</i> > <i>temr</i>	2. PN <i>*tamjēð¹⁰</i> > <i>temið</i>
3. PN <i>*tamjiR</i> > <i>temr</i>	3. PN <i>*tamjan</i> > <i>temja</i> .

Contrast OI *temja* then with OI *fara* 'to journey', where only the singular of the present indicative is marked for mutation. (The first person singular has been levelled to agree with the other singular forms, as well as to the regularly mutated form of the first person singular of the *jan*-verbs, like *tem* above.)

21. singular	plural
1. PN <i>*faru</i> : <i>fer</i>	1. PN <i>*farumR</i> > <i>förum</i>
2. PN <i>*fariR</i> > <i>ferr</i>	2. PN <i>*farēð</i> > <i>farið</i>
3. PN <i>*fariR</i> > <i>ferr</i>	3. PN <i>*faran</i> > <i>fara</i> .

The forms which are not already marked by morpheme feature designation for mutation in the present indicative bear a resemblance to the masculine *i*-stem nouns, at least at the surface level. Here we also have *i* alternating with *a* and *u* but now in the personal endings, whereas there it was in the case endings: *staðir* : *farið*, *staða* : *fara*, *stoðum* : *förum*.

¹⁰ Noreen (1913: 211) suggests the possibility of PN **.ēð* from **.aið* to have been generalized for all second person plurals in Icelandic.

The same set of alternations seems to take place in the great majority (about 90 percent) of the past indicative forms of the *jan*-stem (*temja*) verbs. But this resemblance is only apparent, as the *i* showing in this paradigm is derived from historical \bar{e} , which produced no mutation. The *i* which was historically present in this paradigm was syncopated out, and the base form was restructured with no subsequent opportunity for mutation to occur:

22. a. reconstructed forms in PN

**tamiðōⁿ* **tamiðēR*

b. mutation (Rule 6)

**tæmiðōⁿ* **tæmiðēR*

c. syncopation (Rule 13), yielding restructured base forms

tamðōⁿ *tamðēR*

d. Old Icelandic

tamða 'I tamed' *tamðir* 'you, he tamed'.

6. In the above sections we have attempted to provide at least a partial, albeit somewhat speculative, explanation of the diachrony leading to the plethora of forms resulting from the historical short stem base VC₀¹ [i, j]. In summarizing we could say that we see various currents of change and accommodation running in quite specific directions in the history of Old Icelandic phonology. First, *i*-mutation operated everywhere, yielding the /e, ø, y/ which is still present in those short stem forms which were a) not subject to restructuring, b) marked for underlying *j* throughout the paradigm, or c) marked for mutation by lexical (morpheme) feature designation. The absence of /e, ø, y/ or [e, ø, y] where it might otherwise be expected can be ascribed to restructuring of the base form after syncopation of the *i*. Such restructuring is well illustrated in the past indicative of the vast majority of the *jan*-verbs (*tamða*, etc.) and in the nominal *i*-stems, except for the curious suppression of the expected "wholly phonetic" allophone which should appear in the nominative and accusative plural. As mentioned, though, we do have a parallel surface relationship in the plural forms of the present indicative of the strong verbs (*farið* like *staðir*, etc.). Perhaps the systematic difference noted between the alternation of *i* and \emptyset within the stem (leading to allophonic variation in the stem) and the alternation of *i* and \emptyset in the case or personal endings (not leading to allophonic variation in the stem) expresses well the intuition of the native speaker with respect to the derivation of the word in question. Old Icelandic, then, was capable of maintaining a good many

systematic relationships simultaneously with very little blurring between systems.

Still unmentioned are, however, a few forms which are problematical in that they do not align themselves to the appropriate systems sketched above. Within the *jan*-verb category there are the past tense forms OI *setta* 'I set' from PN **satiðō*ⁿ and OI *selda* 'I delivered' from PN **saliðō*ⁿ, where, respectively, **satta* and **salda* would be expected. Note, for example, the regularly predictable lack of mutation following restructuring of the base forms in OI *latta* 'I hindered' from PN **latiðō*ⁿ or OI *valda* 'I chose' from PN **waliðō*ⁿ. Within the nominal abstracts from the proto-Germanic suffix **-iðō*, the vast majority of which are marked lexically for mutation (as with OI *fremd* 'furtherance, honor' from PN **framīðu*, etc.), there are a couple of items which do not show the expected marking for mutation, as, for example, OI *hugð* 'affection' from PN **huziðu*. This word seems, however, to appear only in compounds in the form *hugðar-*, according to Zoëga (1910), or in the form *-hygð*. When the suffixed form appears, it is conventionally marked for mutation. Another deviant example in this class is OI *ugð* 'fear' from PN **uziðu*. Why it was not associated with the rest of the feminine abstracts from PGmc. **-iðō* is not clear.

According to Noreen (1923: 271) there are some *i*-stem nouns which show alternation between mutation and lack of mutation, although later sources—for example de Vries (1962: 87 under *dunn*)—equivocate on the etymologies of these forms. It may be that the split noted in footnote 9 between the type illustrated by *staðr* and that illustrated by *kylr* could be responsible for alternating interpretations of the same etymon emanating from the historically unified proto-Germanic *i*-stem paradigm.

7. The synchronic phonology of Old Icelandic, as can be interpreted from the texts, is interesting in comparison with the diachronic phonology from which it derived, as it, of course, illustrates a crossection of the historical development of that language.

It can be noted that in the synchronic grammar of Old Icelandic certain simplifications evolve which lend credence to Kiparsky's (1968) notion of marked versus unmarked ordering of rules. Kiparsky predicts the general tendency of rules to move from marked relationships of ordering into unmarked orderings, and this tendency can be observed in the Old Icelandic data. That is, if two rules act such that the output of one affects the input of the other, then the unmarked ordering of the rules would be that relationship in which one rule "feeds" another:

23. [x] → [y]

24. [y] → [z].

The corresponding marked ordering would be that which causes the first rule to "bleed" the other, i.e. to remove elements which would otherwise merge with the input of the second rule:

25. [a] → [b] in environment E

26. [a] → [c].

It is Kiparsky's contention that "rules tend to shift into the order which allows their fullest utilization," i.e. unmarked order tends to prevail.

If we look at Rule 6) and Rule 13), we see that Rule 13) does in fact remove the environment necessary for the operation of Rule 6). We should therefore expect this bleeding relationship to be minimized in synchronic Old Icelandic. Remember that it was necessary in the diachronic derivation to order Rule 6) both before and after Rule 13) in order to account for PN **fariR* > OI *ferr* with mutation before syncopation and PN **fatilaR* : **fatilōR* > OI *fetill* : *fatlar* with mutation after syncopation. When we look at the data from the point of view of Old Icelandic, we see that the synchronic basis of ordering these rules must be different from the diachronic basis of ordering.

Anderson (1969) has proposed that forms which are exceptional as to their phonology can be taken into account by positing alternate ordering of rules. In discussing exceptions in Old Icelandic and other languages, Anderson states that "the existence of such exceptions indicates that ordering relations have the same sort of status as rules in the grammar" (201). That is, forms can be marked for exceptional ordering of rules as well as for exceptional application of any one rule. Anderson shows that by allowing the application of rules in more than one order, otherwise inexplicable exceptional forms can be accounted for. For example, from *ahwu* (Anderson does not star reconstructed forms) the form *ó* 'river' would be predicted to result by the action of 1) the *u*-mutation rule, yielding *ǫhwu*, 2) the rule for vowel lengthening before *h* + consonant, yielding *ǫhwu*, and 3) regular rules for the deletion of the *h*, *w*, and *u*, yielding *ó*. There was also in the grammar a rule raising a short *ǫ* to *o*. If the rule for raising were exceptionally allowed to apply before vowel lengthening, the result would then be the unexpected but attested form *ó*. The rules needed to produce *ó* instead of the predicted reflex *ǫ* were already present in the grammar, so the exceptionality rests just on the number of rules utilized in the derivation and on their ordering.

For synchronic Icelandic, then, there are alternations *fetill* : *fatlar* and the infinitive of the verb with the second and third person singular present indicative *fara* : *ferr*. Evidently the *i*-mutation rule is still operative in the grammar, as shown by the *a* : *e* alternations. To get such an alternation in *fara* : *ferr*, an underlying *i* must be posited for *ferr*, i.e. there must be an *i* operating between the two *r*'s which is deleted in the surface phonology. This tells us that the syncopation rule must still be operative in the synchronic grammar.¹¹ How are these rules to be the ordered?

Syncopation must still be ordered after *i*-mutation for *ferr*, as otherwise no mutation would be possible. Consider, however, the word *fatlar*. It is clear that for *fatlar* at some point in its derivation an *i* must be posited between the *t* and the *l*. It is in the same paradigm as *fetill*, and the stem of the word is clearly bounded by *f* on the left and by *l* on the right. The form *fatlar*, then, shows the opposite ordering, as no mutation occurs. Thus (following Anderson) we have the synchronic derivations:

27. underlying form <i>farir</i>	<i>fatilar</i>
Rule 6) <i>ferir</i>	Rule 13) <i>fatlar</i>
Rule 13) <i>ferr</i>	Rule 6) -----.

The ordering of Rule 13) to precede Rule 6) is a bleeding order, which—if Kiparsky's contention is correct—one would expect to be phased out of the grammar. Note, then, the type *ferill* 'track', a word derived from *fara* 'to journey', with its plural form *ferlar*. Here is quite clearly a case where the rules have assumed their nonbleeding order, and the plural form **farlar* projected from the diachronic model has, in fact, been overruled by a simplification in the grammar. We can follow this development in words such as *lykill* 'key' and its plural form *luklar*, which in later manuscripts and in Modern Icelandic appears as *lyklar*. From thirty words of the *fetill* type in Modern Icelandic there is apparently only one left which shows the bleeding order (*ketill* : *katlar*), according to a quick survey of Böðvarsson (1963). Two others show partial retention of the bleeding order: *trygill* 'a little trough' with its dative singular form *trugli* but with

¹¹ Note that the syncopation rule (Rule 13) also correctly predicts for the synchronic grammar which occurrences of *i* are deleted. The formulation of Rule 13) then circumvents the necessity "that every *i* carry some feature which indicates its status with respect to the deletion rule, since not all *i*'s are deleted," as Anderson (1969: 28) stated in objecting to a synchronic rule of syncopation. Anderson then proposed that the *i* subject to deletion be represented as [-stress], [-tense].

the nominative plural *tryglar*, and *tygill* 'narrow band' with a nominative plural showing both orderings, i.e. *tuglar* or *tyglar*.¹²

It is interesting to note that bleeding order was eliminated (for the most part) just where there existed an alternation between mutated and nonmutated vowels within a paradigm. Even Modern Icelandic retains the bleeding order for the preterite indicative of the *jan*-verbs, with the exception of the aforementioned *selja : selda* and *setja : setta*. Were it not for the existence of these two verbs in the set, the *jan*-verb preterite indicative could be analyzed synchronically without the positing of an underlying *i*.

¹² As is to be expected, there are some other forms which are marked not by lexical class but individually for nonapplication of the *i*-mutation rule. Observe the quite anomalous forms OI *drasill* 'horse', *dusill* 'goblin', *skutill* 'harpoon', *studill* 'stud, stay', *svaðill* 'a slippery place', and *vaðill* 'a shallow ford'. These forms would be expected to show mutation like *fetill*. At least for *dusill* and *vaðill* there is evidence that mutation occurred in East Norse, as shown by the Swedish place name *Dysselbäcken* and the Old Danish form *væthæl*. Noreen (1918), in discussing the form *dusill*, claims that the expected **dysill* is suppressed by analogy to the syncopated forms. Perhaps a case could be made on this assumption for *dusill* but not for *drasill*, the syncopated forms of which show *u*-mutation:

28. singular	plural
N <i>drasill</i>	N not attested
A <i>drasil</i>	A <i>drøsla</i>
G <i>drasils</i>	G <i>drøslum</i>
D <i>drøsli</i>	D <i>drøsla</i> .

That is to say, for *drasill* there was a paradigmatic—and historically valid—interchange between the diminutive suffixes *-il-* and *-ul-*.

The problematic exceptions within the paradigmatic set dominated by the *fetill* type all show confusion between various rule orderings. For example, *vaðill* shows the alternate genitive singular forms *vaðils* or *veðils* along with the predicted *il*-diminutive dative singular *vaðli* (cf. *fatli* from PN **fatilē*) but the *ul*-diminutive accusative plural *vøðla* in competition with the *il*-diminutive of the same case and number *vaðla*.

References

- Anderson, S. (1969) *West Scandinavian Vowel Systems and the Ordering of Phonological Rules*, unpublished Doctoral dissertation, MIT.
- Böðvarsson, A. (1963) *Íslensk órdabók*, Bókaútgáfa Menningarsjóðs, Reykjavík.
- Haugen, E. (1969) "Phonemic Indeterminacy and Scandinavian Umlaut," *Folia Linguistica* 3, 107—119.
- King, R. (1969) *Historical Linguistics and Generative Grammar*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, N.J.
- King, R. (forthcoming) "Syncope and Old Icelandic *i*-Umlaut."
- Kiparsky, P. (1968) "Linguistic Universals and Linguistic Change," in E. Bach and R. T. Harms, eds., *Universals in Linguistic Theory*, Holt, Rinehart and Winston, New York.
- Kock, A. (1888) "*I*-omljudet och den samnordiska förlusten af ändelsevokaler," *Arkiv för nordisk filologi* 4, 141—162. (This same article appeared under the title "Der *i*-Umlaut und der gemein-nordische Verlust der Endvokale," *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur* [PBB] 14, 53—75, in 1889.)
- Neuman, E. (1929) "Det nordiska *i*-omljudet," *Acta Philologica Scandinavica* 4, 193—246.
- Noreen, A. (1913) *Geschichte der nordischen Sprachen*, Verlag von Karl J. Trübner, Strassburg.
- Noreen, A. (1918) "Sjön Dusslingen m. fl. ortnamn och Ynglingatals Sveigderstrof," *Namn och Bygd* 5, 2—9.
- Noreen, A. (1923) *Altisländische und altnorwegische Grammatik*, 4th ed., Max Niemeyer Verlag, Halle (Saale).
- Postal, P. (1968) *Aspects of Phonological Theory*, Harper and Row, New York.
- Sievers, E. (1878) "Zur Accent- und Lautlehre der germanischen Sprachen," *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur* 5, 63—163.
- Sommerfelt, A. (1924) "Mangelen på *i*-omlyd efter kort rotstavelse," *Festskrift till Hjalmar Falk*, Kristiania.
- Steblin-Kaminskij, M. (1959) "Concerning the Three Periods in the Scandinavian *i*-Umlaut," *Arkiv för nordisk filologi* 74, 105—111.
- de Vries, J. (1962) *Altnordisches etymologisches Wörterbuch*, E. J. Brill, Leiden.
- Wessén, E. (1918) "*I*-omljud och vokalsyncope i fornvästnordiskan," *Uppsala Universitets Årsskrift*, Språkvetenskapliga sällskapetets förhandlingar, 59—94.
- Zoëga, G. (1910) *A Concise Dictionary of Old Icelandic*, Oxford University Press, London.

Department of Germanic Languages
 Herter Hall
 University of Massachusetts
 Amherst, Massachusetts 01002

OLGA SMIRNICKAJA

The Impersonal Sentence Patterns in the Edda and in the Sagas

I

Mononuclear impersonal sentence patterns¹ belong to those features of Old Icelandic, which markedly distinguish it from the rest of Germanic languages and have never ceased to attract attention. Even at a time, which was least favourable for syntactic research, Fr. Holthausen and A. Heusler found it necessary to break the tradition of neo-grammarians manuals and occupy large sections of their well-known Old Icelandic grammars with syntactic description.²

But if Holthausen and Heusler were inclined to treat the peculiarities of Icelandic syntax as a deviation from the common Germanic "logically grounded" norms, brought about by the "Volksstil" of Icelandic literature, by its so often mentioned "Lakonismen",³ many modern scholars turn to Old Icelandic for a clue to the parent Germanic syntax.

It is well known, that the similarity of syntactic systems of cognate languages is so often not a reliable basis for reconstruction, since it may be difficult to distinguish between original, inherited syntactic elements and those, which came to life in the course of parallel development. It is for this reason that the attention has been shifted to syntactic divergencies, particularly to those of them, which can be plausibly accounted for as a manifestation of successive stages in development.

That is why such an important role is assigned to Old Icelandic syntax,

¹ Or simply "impersonal sentences" everywhere below. Thus, sentences with the so called "formal subject" (*E it, G es, Sw det* etc.) are eliminated from consideration, and impersonality is treated as a problem of sentence structure, and not of sentence semantics only. Impersonality in the stated meaning is not, however, identical with "subjectlessness", since the latter might be caused by contextually conditioned ellipsis of the subject.

² Fr. Holthausen, *Lehrbuch der altisländischen Sprache*, Weimar, 1895; A. Heusler, *Altisländisches Elementarbuch*, Heidelberg, 2. Aufl., 1913.

³ A. Heusler, *op. cit.*, 130; 202—211; Fr. Holthausen, *op. cit.*, 188—189.

which is often regarded as a unique collection of "relic" or "original" syntactic phenomena.⁴ At first sight Old Icelandic meets the needs of contrastive analysis and reconstruction, providing students with a literature unmatched for its variety and, what is more, devoid, as far as folk style is concerned, of any classical influence. There is, however, a most regrettable hindrance: Old Icelandic itself appears before the students' eye as a language with no recorded history. In this respect Old Icelandic with its hundreds of manuscripts is no better than Gothic with its Codex Argenteus. To make things still worse, the principal Icelandic monuments were recorded not earlier than in the beginning of the 13th century, i.e. at the period, when the main West Germanic languages had already entered a new phase of their development and had by then a centuries-old history, directly accessible to observation. As to the trends in early history of Icelandic (Norrøn) syntax, it can be revealed only by indirect evidence, which is seldom reliable.

A case in point are the Icelandic impersonal sentence patterns, where we find ourselves in the very midst of controversial chronological hypotheses. Only one point is indisputable here: "Eine hervorstehende Eigentümlichkeit des aisl. Satzbaues ist die Menge der subjektlosen, unpersönlichen Zeitwörter."⁵

A short passage from *Njálssaga* will be sufficient to prove the tenability of this conclusion:

"Undarliga sýnist mér nú, — ek þykkjumst sjá um alla stofuna, ok þykkir mér sem undan séu gafloeggirnir báðir, en blóðugt allt, borðit ok matrinn." Öllum fannst þá mikit um nema *Skarpheðni*. Hann bað menn ekki syrgja né láta öðrum herfiligum látum, svá at menn mætti orð á því gera, — "ok mun oss vandara gört en öðrum, at vér berim oss vel, ok er þat at vánum" (Nj 171).

If, however, the synchronical situation appears to have been sufficiently clarified, all pronouncements concerning the origin of impersonal sentence patterns can be neither proved nor refuted. Let us now consider the arguments, which have so far been brought into circulation.

⁴ Cf., among others, S. D. Kacnel'son, *K genezisu nominativnogo predloženiya*, Moskva—Leningrad, 1936, 24 f; Idem, *Istoriko-grammatičeskije issledovanija*, I, Leningrad, 1949; M. M. Guxman, *Konstrukcii s datel'nym—vinitel'nym padežom lica v indo-jevropejskix jazykax*, AN SSSR, Otdelenije literatury i jasyka, Vol. IY, 3—4; A. V. Desnickaja, *Perexodnyje i neperexodnyje glagoly v drevneislandskom jazyke*, in: *Učenyje zapiski Leningradskogo Universiteta*, vol. Y, 1941; V. M. Žirmunskij, *O primenenii matematičeskix metodov v jasykoznanii* in: *Lingvističeskaja tipologija i vostočnyje jazyki*, Moskva, 1965, 110.

⁵ A. Heusler, *op. cit.*, 165 f.

This problem is largely the problem of the first origins of impersonal sentence patterns in Indo-European. A long and heated discussion on the relative chronology of personal ("nominative") and impersonal sentence patterns resulted mostly in a sceptical attitude towards attempts to bring forward a universal solution.⁶ It is believed now, that the impersonal sentences of a given language can be both very archaic and very young. It has also been suggested that the spreading of impersonal sentences was somehow connected with the specific conditions, under which the corresponding literary languages were formed. It will be recalled in this connection, that already Miklosich has mentioned a remarkable fact: the greater the Latin influence on the written norms of a language, the less the part of impersonal sentences in its syntactic system.⁷

It is not improbable, therefore, that the Old Icelandic impersonal sentence patterns are genetically heterogeneous and can be traced back to quite different states in the history of the language. Non-germanic comparative material, however, can scarcely lead to any positive conclusion. Even if we could learn to distinguish between "primary" and "secondary" sentence patterns, the absolute chronology of conjectural innovations would have been impossible to determine. It follows, that an innovation assumed for Indo-European can prove to be an archaic element for any of the Germanic languages. On the other hand, a construction considered as a relic remnant of some earlier strata might have been susceptible to processes, which breathed a new life into it.

To bring out the point more clearly several examples will now be adduced. Thus, M. M. Guxman suggested, that impersonal constructions with Dative / Accusative of the person (O.Icel. *mik dreymir, mér skilzk vel*) go back to the "pre-nominative" (ergative) stage in the evolution of the IE sentence.⁸ This opinion is corroborated by convincing typological considerations. Nevertheless, the author finds it necessary to emphasize,

⁶ See especially: Fr. Miklosich, *Subjectlose Sätze*, Wien, 1883; K. Brugmann, *Der Ursprung des Scheinsubjektes "es" in den germanischen und romanischen Sprachen*, in: *Berichte über die Verhandlungen der Königl. Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften*, Leipzig, 1917, H. 5; W. Brandenstein, *Das Problem der Impersonalien*, IF, XLVI, 1928, 1—26; S. D. Kačnel'son, *K genezisu nominativnogo predloženiija*, 24f. A brief account of this discussion, with respect to Scandinavian languages, can be found in E. Wessen's *Svensk språkhistoria*, III (Grundlinjer till en historisk syntax), Stockholm, 1956, 183 f.

⁷ Fr. Miklosich, *op. cit.*, 16.

⁸ M. M. Guxman, *Konstrukcii s datel'nym / vinitel'nym lica i problema ergativnogo prošlogo indoevropskix jazykov*, in: *Ergativnaja konstrukcija predloženiija v jazykax različnyx tipov*, AN SSSR, Leningrad, 1967.

that "... only the sentence pattern is ancient. It was differently used in the separate language groups. The productivity of this pattern shows, that the prevalence of nominative sentence patterns does not preclude the language from retaining and even developing subsystems with features, entirely out of keeping with prevailing norms".⁹

A. Aleksandrov and H. G. Halbe drew attention to another pattern, with the impersonal form of a transitive verb and a direct object (e.g. *þeim gaf byr*).¹⁰ The authors have very little in common as far as their methodology and syntactic background are concerned. But they are unanimous in regarding sentences of this type as decrepit relics, bearing the seal of primitive thinking. This view is to be discussed later (see p. 68 f.); but whatever the origin of the construction in question, its subsequent development cannot be predicted from it. According to Aleksandrov sentences like *þeim gaf byr* should have been ousted by regular passive constructions many centuries ago. This prophecy has not come true: they are still in current use in Modern Icelandic.

Would it not be more helpful then to proceed from the facts available in Germanic languages? It is common knowledge that mononuclear impersonal sentences occur in Gothic, Old and Middle English, Old and Middle German, Old Swedish and other Germanic languages. Instances are comparatively few in number and clearly point to the obsolescence of the patterns in question.¹¹ In English and most Scandinavian languages the mononuclear impersonal sentences had fallen into disuse as early as the 17th century. Some kinds of impersonal patterns are still extant in modern German, but even these are rapidly going out of use. The continued decrease in the use of impersonal sentences is the outcome of two general principles: first, the intrusion of the formal subject into the structure of the sentence (e.g. OE *þær sniwde* → *It snowed there*, in Mod. Engl.) and, secondly, the "inversion" of the original sentence pattern, which consisted in transforming the object of the older patterns into the subject of the newer ones (e.g. *you* in Mod. Engl. *if you please* is genetically the object, while synchronically it occupies the position of the subject).

It is sometimes taken for granted, that the same trends are inherent

⁹ Op. cit., 73.

¹⁰ A. M. Aleksandrov, *Genezis stratatel'nogo zaloga v drevneisländskom jazyke, Učenyje zapiski Leningr. Universiteta*, vol. V, 1941; H. G. Halbe, *Das Passiv in der klassischen altisländischen Prosa*, Göttingen, 1963.

¹¹ Of most recent books, see: F. Th. Visser, *A Historical Syntax of the English Language*, I, Leiden, 1963, 20 f.; I. Dal, *Kurze deutsche Syntax auf historischer Grundlage*, Tübingen, 1962, 166 f.

in Icelandic, but, in contrast with the other Germanic languages, Icelandic retains the original proportion of different sentence patterns to a greater extent. This "lagging behind" is then accounted for by extralinguistic phenomena: connected, in some way, either with the marginal position of Icelandic among other Germanic languages or with the outstanding "backwardness" of Icelandic society. This opinion, which is favoured by some students of Icelandic, is, however, far from conclusive. There is nothing to prevent us from assuming, that the divergencies between Icelandic and non-Icelandic syntactic systems resulted not from a "uni-directional", but from a "bi-directional" evolution. In other words, Old Icelandic (Norrøn) and the other Germanic languages could have been drifting apart in the course of time instead of following each other on the same way.

This assumption seems to be in complete accord with the status of impersonal sentences in Modern Icelandic syntax.¹² As a matter of fact Icelandic is the only Germanic language, where the sentences in question are far from falling into disuse. A comparison between Old and Modern Icelandic syntactic phenomena would have certainly been most instructive in many respects. It could not, however, be of much use in reconstructing syntactic trends for the pre-literary period. The fact is, that the Modern Icelandic literary language has been formed remarkably early and under a remarkably strong influence of the classical Old Icelandic of the sagas. This influence must have been very important as far as syntax is concerned, which precludes us from regarding Modern Icelandic syntax as a result of spontaneous historical evolution.

It follows then, that neither the general regularities of Indo-European syntactical typology; nor contrastive analysis of different Germanic languages; nor, finally, the subsequent history of Icelandic syntax explain the pre-history of the patterns under consideration. There is, however, one aspect, which has not been so far taken into account. It has never been attempted, as far as we know, to reconstruct the history of impersonal sentences in Icelandic proceeding from Old Icelandic facts themselves, or, to put it more bluntly, no attempts has been made to make full use of the exceptional versatility of Old Icelandic literature.

The most important manuscripts of Old Icelandic literature were written in the 13th century. The underlying oral "texts", however, go

¹² Unfortunately, it does not receive all the attention it deserves; the well-known book by Jakob Joh. Smári (*Íslensk setningafræði*, Reykjavík, 1920) remains the only comprehensive syntactic description of Modern Icelandic.

back to a much earlier time. Several modern students of Old Scandinavian literature have tried to date sagas judging by their linguistic peculiarities. Would it not be possible to use this method, *mutatis mutandis*, for linguistic purposes, in other words, try to reconstruct the history of Icelandic language on the basis of achievements in the history of Icelandic literature? Unfortunately, such a "reconstruction" would be quite unrealistic not only because of the fact, that the philologists do not agree with each other, but mainly because of the instability of oral texts in general. "The only firm date with respect to these poems (i.e. the Eddic poems.—O. S.) remains the date, when they were put into writing, i.e. the 13th century."¹³

It is apparently not the supposed dating of various monuments, but their genre as such which matters in the historical evaluation of their linguistic peculiarities. It has been proved more than once (at least with respect to phonetics and morphology) that diachronical distinctions are often disguised in synchrony as stylistic divergencies between prose and poetry. The ultimate purpose of the present paper is, then, to show that the same is true for the patterns under consideration, that is here, too, the synchronic stylistic divergencies are found to be "diachronically oriented". The historical interpretation of these divergencies thus becomes instrumental in explaining the above historical and typological data, which had been shown to be otherwise unaccountable for.

It can be objected, however, that the very existence of such divergencies has not been so far established. Impersonal sentences are not listed among syntactical phenomena, which distinguish the Eddic poetry from the prose of the sagas in Nygaard's "Norrøn syntax".¹⁴ Moreover, the description of impersonal sentences in Nygaard's book is, in fact, just a more detailed version of the corresponding paragraphs in "Eddasprogets syntax" by the same author.¹⁵ It follows, that what has been described above as our ultimate purpose can be achieved only by means of a minute contrastive analysis of the monuments in question. This, then, will be the first step in our research.

¹³ M. I. Steblin-Kamenskij, *Staršaja Edda*, in: *Staršaja Edda*. Drevneislandskije pesni o bogax i gerojax, perevod A. I. Korsuna, redakcija, vstupitel'naja statja i komentarii M. I. Steblin-Kamenskogo, AN SSSR, Moskva—Leningrad, 1963, 212.

¹⁴ M. Nygaard, *Norrøn syntax*, Kristiania, 1905, 3.

¹⁵ *Idem*, *Eddasprogets syntax*, Bergen, 1865.

II

1. Selection of the material

Two "corpus" of text of approximately equal length 1) from the Eddic poems and 2) from the family sagas are carefully collated. The choice of a "commensurable" prose text is important because unless this is done, proper contrastive analysis would be impossible. It explains why larger prose texts could not be used, although so readily available.¹⁶

The following sagas served as suitable samples of prose text: *Friðþjófs saga ins frækna* (in full), *Hrafnkels saga freysgoða* (in full), *Egils saga Skallagrímssonar* (chapters I—XXX) and *Gísla saga Súrssonar* (chapters I—XX).¹⁷

The method of collecting and preliminary classifying the material is the exact opposite to that used by the authors of existing Icelandic grammars. Whereas the latter select and classify impersonal sentences in accordance with various extralinguistic concepts, expressed in them, the present author has chosen to start from the syntactic patterns, as they occur in writing.

The material comprises all the subjectless sentences with the verb in the 3rd pers. sing., including those, which are usually regarded as elliptical sentences (on the ground, that their subject can be "reinstated" from the syntactic context or the situation). Eliminating such sentences from the collection would have, naturally, presupposed the task of distinguishing them from impersonal sentences proper, and this would involve the danger of the corpus becoming dependent on the syntactic views of the author. Therefore some kinds of elliptical sentences are differentiated from the impersonal ones only at a later stage of analysis (see p. 66). The only exception has been made for the most indisputable kind of elliptic sentences, namely for those with the omitted pronominal subject.¹⁸

All the sentences were divided, according to their patterns, into seven basic groups, which differ in their predicate structure (verbal / nominal predicate) and, secondly, in the presence / absence of the object (nominal complement).

¹⁶ All the omissions which might occur in our collection are unintentional and thus could not have considerably affected the result of the analysis.

¹⁷ The editions used here are indicated in the list of abbreviations in the end of the present paper.

¹⁸ It should be remembered, that this kind of elliptical sentences, inherent in most inflectional languages, is comparatively rare in Old Icel. and used here mostly in poetry.

Table 1.

I	
$V_{imp}-(Adv)^{19}$	<i>lito, er lýsti.</i>
II	
$N_{dat/acc/prep}-V_{imp}$	a) <i>líkaði honum vel.</i> b) <i>mik dreymdí.</i> c) <i>þá kom at þeirri stefnu.</i>
III	
$V_{link,imp}-V_{sup}-(Adv)$	<i>svá er nú ráðit.</i>
IV	
$N_{dat/prep}-V_{link,imp}-V_{sup}$	a) <i>borgit er flota.</i> b) <i>tíl þeirar veizlu var aflat.</i>
V	
$V_{link,imp}-Adj_{neut}-(V_{inf}/Adv)$	a) <i>langt er at fara.</i> b) <i>flátt var þó undir.</i>
VI	
$N_{dat/prep}-V_{link,imp}-Adj_{neut}/Adv$	a) <i>mér er krankt.</i> b) <i>ok þykkir svá qlum.</i> c) <i>illt er með ásom.</i>
VII	
$N_{dat}-V_{link,imp}-N_{nom}$	<i>mér er þorj.</i>

2. Quantitative data

It is easily seen that all the patterns under consideration are much more frequent in the sagas, than in the Edda, the general proportion being 2,5 : 1.

Atlamáal stands markedly out from the rest of the Eddic poems: its 105 stanzas contain 37 impersonal sentences (as opposed to only 6 sentences in 43 stanzas of *Atlakviða*). This remarkable fact will be discussed later (p. 82).

¹⁹ Here and below the following symbols are used: N-noun or pers. pronoun; V_{imp} -impersonal form of the verb; V_{sup} -supine, i.e. the non-conjugated form of the past part.; V_{link} -link-verb. The other symbols hardly need any explanation. Parenthesized are the grammatical forms, which are characteristic of a given pattern, but do not serve as its distinguishig features.

Table 2.

Pattern	The amount of instances in the Edda	The amount of instances in the sagas
I	3	49
II	36	103
III	9	25
IV	28	61
V	16	24
VI	23	52
VII	22	32
Total	137	346

However expressive these figures may be, they can not be considered as a direct evidence for any syntactic divergencies between the sagas and the Edda. Our corpus is, certainly, too small for reliable statistical data to be based on it. Besides, such data could be regarded as possessing literary rather than linguistic relevance. That is, they may not go beyond the obvious fact, that the description of the weather, of the physical or psychic states of a person etc. are more common in prose than in poetry.

Further evidence is to be obtained from a detailed syntactic analysis of the material.

3. Syntactic analysis

Most of the basic patterns can be subdivided into smaller groups (marked out on the previous page). On the other hand, similar or identic patterns can signal quite different syntactic meanings, that is to say, belong to sentences, formed by means of totally different transformational rules. It is also important to be familiar with the specific lexical material, which serves as the "content" of a given pattern. It follows that every impersonal sentence can be examined from different points of view. In the present paper, however, we take into account only those of their characteristics, which help to distinguish between the syntax of the sagas and the syntax of the Edda. In other words, the borderlines between the different sub-groups, discussed below, turn out to serve at the same time as borderlines between the monuments in question.

Pattern I $V_{imp}-(Adv)$

The sentences, which belong to this pattern, should be sub-divided into

five minor groups. Only two of them are shared by the Edda and the sagas. The others appear to be the specific property of prose syntax.

I.1. The corresponding paragraphs of text-books usually begin with lists of "really impersonal verbs",²⁰ that is the verbs which have no other forms except impersonal ones. Most of these verbs denote "natural phenomena". What immediately strikes the eye is the extremely low number of the instances of these verbs both in the Edda and in the sagas. As far as the Edda is concerned, the material is confined to just one single unquestionable phrase:

lito, er lýsti (Am 30,1)

The other verb from the same semantic group, marked in the dictionaries as "impersonal", occurs here only in connection with the subject (it makes no difference, if this position is occupied by a noun of abstract meaning):

ffjöld um viðrir á fimm dögum (Háv 74,5)

The instances from the sagas are as follows:

... *en er haustaði* (Eg V,11); ... *aðr en létti* (Gísl XX,2)

I.2. The only instance of a "quasi-impersonal verb" within this pattern is the following sentence from *Atlamál*:

fari, sem ek fyrir mælik (Am 34,5)

Two other sentences where verbs of motion have the same vague meaning of "course of events" contain a regular subject and are thus left outside the scope of the present research:

mart gengr verr, en varir (Háv 40,6); *for allt sem fyrr* (Sf 16)

As opposed to these two sentences, the above sentences from *Atlamál* can be regarded as a sentence with a "truncated subject".²¹

In the sagas the instances of this sub-group are quite numerous. The verbs of motion (and state) used here with a similar "weakened" meaning

²⁰ This convenient term, as well as the term "quasi-impersonal verbs" has been introduced by W. van der Gaaf in his well-known book "The Transition from the Impersonal to the Personal Construction in Middle English". *Anglistische Forschungen*, Bd. 14, Heidelberg, 1904.

²¹ This term does not imply any allusion to the diachronical correlation of both types of sentences, but only the prevalence of two-member sentences in the syntactic system of Icelandic.

are: *fara, horfa, koma, liða, lúka, snúa, vera, verða, víkja*. They are usually followed by an adverb or an adverbial clause and tend to change into functional words.

Cf. ... *en þar kom, at ...* (Fr VI,3); *nu fór, sem mik grunaði* (Gísl VI,15); *sé ek nú, hversu horfir* (Hrafn 44); and similarly in Gísl I,10; VI,15; X,3; X,6; X,8; XII,17; XV,5; XVII,3 etc.

The remaining types of impersonal sentences with this pattern do not occur outside the sagas.²²

1.3. It is therefore only in the sagas, that we find within this pattern the verbs of motion in their direct meanings. These verbs are usually followed by adverbial prepositional groups, thus:

hann sveiflaði til sverðinu eptir Þorgeiri, ok kom á hǫndina ok tók af við garðstaurinn (Eg XIX,10); *með annarri [hendri] leggr hann í gegnum Þorgrím með Grásíðu, svá at í beðnum nam stað* (Gísl XVI,14); *hann er lagðr spjóti fyrir brjóstit svá at stóð í gegnum hann* (ib., XIII,6); ... *en Gísl tók þat [spjótit] á lopti ok skaut aptr, ok komr á Þórodd miðjan, ok fló í gognum hann* (ib. XIX,34).

It is clear, that this sub-group is, syntactically, quite different from the previous one. The subjectless sentences, which belong here, always occur as the second of the two coordinated sentences, while the first invariably contains a noun, which could (as far as its meaning is concerned) have occupied the vacant position of the subject. These sentences (they are, in fact, a cliché used in the descriptions of the battles) are justly regarded as elliptical.

1.4. The pattern under consideration can be extended in the sagas to include verbs other than the above-mentioned verbs of motion. No further sub-division is necessary here.

Cf. ... *ok sigldi súðr sem af tók* (Eg XXII,23); ... *ef Ari væri heima, at þá myndi eigi vel gefaz* (Gísl II,8); *svá heitir þar, er Bárðr bjó* (ib. II,10); ... *ef svá berr til, at ...* (ib. XIX,28); ... *með svá fagan skjöld, at ljómaði af* (Hrafn 56).

1.5. The impersonal form of a modal verb appears to account for the pattern in the last sub-group. The sentences, which belong here hardly need any special comment.

Cf. ... *en ekki skal hér ræna* (Eg XXII,21); *ok mun laust fyrir liggja*

²² The rest of the verbs, which could have been found here and which are marked "impersonal" in dictionaries, occur in the Eddic poems either with a "formal" subject or with a subjective clause, cf. *varðar* in Am 5,8; Hdl 17,7; 18,9. See also the following footnote.

(Fr III,2); *síðan ferðuðust þeir, ok var at fara yfir vazis nokkurn* (ib. XI,19); *ekki má svá lengr fram fara* (Gísl X,3); *svá verðr nú at vera* (ib. XII,6).²³

Pattern II N_{dat/acc/prep}-V_{imp}

Sentences with this pattern are particularly diverse in their syntactic structure and semantics.

II.1. This group stands out for really impersonal verbs and therefore corresponds to the sub-group I.1. (see p. 65). All the sentences here contain the Dative or—more frequently in Old Icelandic—the Accusative of person. Instances are numerous both in the Edda and the sagas. It is worth mentioning, however, that the Edda has a much greater choice of really impersonal verbs than the sagas. Among others we find here the hapax legomenon *tíðir*: *mik fara tíðir* (Vaf 1,2).

Cf. also: *mæla þat margir, missir þó stórom* (Am 35,5—6); *minnir þik eíða* (Grp 45,1); *ef þik fólks íaðar finna lystir* (HH II 42,3—4); *mara þraut óra* (HHv 5,3); *þess væntir mik, at ...* (Hym 18,1); *kell mik í haufuð* (Vkv 31,5) and, similarly, in Am 14,5 (*dreymir*); HH II 8,4; Hdl 46,1; Hlr 2,6; 5,4; 6,6; (*lystir*), Hdl 42,8 (*þrýtr*), and Akv 11,4 (*missir*—with Gen.).

Although the construction is frequent in the sagas, the same verbs recur here; they are: *dreymir* (Gísl XIV,6), *grunar* (Eg XIII,7; Gísl VI,15), *skortir* (Eg XII,7; XII,8; XXIX,2).

II.2. Sentences with transitive quasi-impersonal verbs follow exactly the same pattern:

cf. *ok grunar mik* (Eg XIII,7) and *ok bar út knöttin* (Gísl XV,6).

If, however, the above sub-group is common in many Indo-European languages, sentences with transitive quasi-impersonal verbs are considered as the exclusive property of Icelandic, and—a fact, which should be particularly emphasized here—within Icelandic they are found almost exclusively in the sagas.²⁴

Transitive verbs, when used in impersonal sentences, retain their principal meaning and govern their usual direct objects, cf. ... *ok hylr*

²³ The case with *á mun nú gæða* from Am 71,6 is not at all clear; probably this instance should have been included into sub-group I, 5. In dictionaries *gæða á* is marked "impersonal", but in texts it is found either with the "formal subject" or with a modal verb. See, R. Cleasby, G. Vigfusson, An Icelandic—English dictionary, Oxford, 1957, 222.

²⁴ The only one instance from the Edda is: *sleit Froða frið* (Acc) *fianda á milli* (HH I,13,5—6).

stígu alla (Gísl XV,24) and ... *pá tók Móðir merkþan dúk ... hulði bióð* (Rp 31,1—4).

The impersonal sentences should therefore be regarded here as sentences with truncated subject (see above, p. 65). This sub-group can be exemplified by the following passages:

pá er vár kom ok snæ leysti ok ísa (Eg XIX,1); *en er byr gaf ...* (ib. XIX,2); *pá gerði ... hvast veðr ok storm mikinn* (Fr VI,1); *hvarígan stafn sá frá þórum* (ib. VI,4); *kastaði pá enn hreggi á móti þeim* (ib. VI,17); *ok þyknar veðrit* (Gísl XV,24), see also Gísl XVII,4; Hrafn 58; 62 and some other instances.

What makes these sentences so extraordinary? It is common knowledge, that the most usual syntactic device, which is employed by Indo-European languages to avoid mentioning the doer of the action (its "agens"), is the passive transformation. In Icelandic, as we have just seen, the usual bi-nomial pattern with the passive verb-form exists side by side with another device—the impersonal pattern with the active form.

It has been mentioned above (p. 59), that the construction of the *þeim gaf byr* type has been carefully examined by two scholars—A. Aleksandrov and H. G. Halbe. Both of them take for granted, that this construction is nothing else than an anachronism in Icelandic of the XIII century. According to Aleksandrov's theory, it is the active verbal form which makes the whole construction anachronistic. The author arrives at the following conclusion: "Our attention is wholly concentrated upon the object and, regardless of its objectival form, tends to regard it as the subject. This "mistake" in our grammatical thinking is easily excused, since the purport of the sentence consists merely in pointing to a certain change as suffered by the object."²⁵

Halbe's approach is almost the same; he stresses, however, another point. He assumes, that it is the absence of the subject, that is misleading; the active verb-form, on the contrary, is of essential significance here, for, according to Halbe, it refers to a certain "mythological agens", who acts as it were *in cognito* ("der ungenannte Agens") and commands the wind, the waves and the human lives.²⁶

Both scholars thus suggest, that the pattern of these sentences is no longer adequate and needs to be brought into line with the content. But

²⁵ A. M. Aleksandrov, *op. cit.*, 84.

²⁶ "Man vergleiche die in der altisländischen Prosa geläufige Wendung *skildi með þeim* sie wurden getrennt oder sie trennten sich mit einem Satz des eddischen Vkv.: *en um niunda nauðr um skildi*". See H. G. Halbe, *op. cit.*, 112.

stimulating as their reasoning may be, it is based not on relationships within Icelandic syntactic system (other types of impersonal sentences are not even mentioned in both works), but on the norms inherent in cognate languages. That is why both hypotheses leave the question unanswered: why, after all, this "relic" pattern should prove to be so stable in Icelandic and keep on co-existing with the synonymous passive construction.

It seems, that we might as well begin by proceeding from this pattern instead of trying to "rectify" it one way or another. The spreading of this pattern is not quite as extraordinary a fact as it is maintained by both Aleksandrov and Halbe: for one thing, it is pretty common in the Russian language. Cf. phrases *lodku uneslo* "the boat was carried away", *ves' urožaj požglo* "the crop was burnt by the sun", *teb'a sovsem zabryzgalo* "you are quite bespattered with mud" and the like. Instances of this pattern were still more frequent in Russian (Slavonic) folklore ("bylinas", folk songs etc.)²⁷ Russian verbs, when used impersonally, have in the past tense a special impersonal form, which coincides outwardly with the 3rd pers. sing. neut. This marker safely distinguishes impersonal sentences of this type from the corresponding two-member sentences. On the other hand, the sentences like *lodku uneslo*, *lodku kačalo* "the boat was rolling" may, structurally, be traced back to sentences like *men'a znobilo* "I shivered" according to the following scheme: *men'a znobilo* → *men'a tr'aslo* "I was trembling"—*men'a kačalo* "I was reeling from side to side".

Let us now turn back to the Icelandic material. We might begin now with claiming, that in Icelandic as well the sentences of the *þeim gaf byr* type appeared to be the natural outcome of the productivity of the pattern with "really impersonal verbs" (sub-group II,1). The affinity between sub-groups II.1 and II.2 should throw some light upon the syntactic content of the sentences under consideration. These sentences, we believe, do not imply any agens whatsoever even in those cases, where it actually exists in extralinguistic reality. In other words, the referent of the syntactic object (N_{acc}) is presented here as the only substance connected with the process. That is where lies the most important difference between sentences of the *þeim gaf byr* type and sentences with the passive verb-form, since the latter, as it is generally acknowledged, can leave the agens unmentioned, it can not, however, help alluding to it, as to a certain extrinsic power which directs the action: such an allusion

²⁷ Numerous examples can be found in: A. A. Potebn'a, *Iz zapisok po russkoj grammatike*, III, Moskva, 1968, 328 f.

follows from the very fact of morphological correlation between passive-active forms.²⁸

The above distinction explains, why the two constructions are kept apart in Icelandic. Moreover, owing to difference in meaning they are often not interchangeable. Thus, phrases like *þeim gaf byr, kastaði þá hreggi, gerði storm mikinn* and so forth could hardly be substituted for by the supposedly "synonymous" phrases with passive forms. At any rate, no such sentences occur in our material.

The syntactic meaning of impersonal sentences of sub-group II.2 can not be treated here in detail. There still remain some obscure points, which concern sentences with *verba sentiendi* (e.g. *hvárigan stafn sá frá þóðrum*). We shall, however, conclude this section by stressing once again, that the sentences of this sub-group are characteristic of Icelandic prose only. It should be particularly emphasized in this connection, that whenever phrases with a similar extralinguistic content occur in the Edda (and they actually do occur here!) they invariably belong to some two-member patterns.

Thus, it is in the Edda, that we can find a "mythological subject" explicitly expressed:

gefr hann [Heriaþóðr = Óðinn] sigr sumom, en sumom aura ... byri gefr hann brögnom, en brag skáldom (Hdl 3,1—6); cf. also footnote 26.

It is in the Edda, that we find the only instance of passive construction; cf. *er oss byrr gefinn* (Rm 17,3).

It is in the Edda again, that the word combination *þá byr* is recorded, which again helps to avoid the impersonal pattern: *þeir fengo byr* (Grm 9).

II.3. The pattern with the "truncated subject" and N_{dat} has never received so much attention.

Among the verbs, which are used here, the verbs *líka* and *þykkja* are most often mentioned. It is a remarkable point, however, that these verbs are hardly ever used impersonally in the Edda. The verb *líka* does not occur here at all; as to *þykkja* it is used in an overwhelming number of instances as a link-verb with syntactic distribution close to that of *vera, verða* etc.

Cf. *afkár ek áðr þóttak* (Am 71,5); *munat mætri maðr á mold koma, ... en þú, Sigurðr, þikkir* (Grp 52,5—8) and so forth.

²⁸ Some scholars speak here of the "centrifugal" direction of the action, denoted by the passive form, as opposed to the "centripetal" direction in the case of the active form.

Indisputable instances of the impersonal form of *þykkja* occur only in *Atlamál*, but they belong to another pattern and will be discussed later (see p. 78).

The above verbs not being represented in the Edda, instances of this sub-group are very rare here. We found in this text:

—three instances with the verb *sama*²⁹ (*Gðr* II,27,5—8; *Hlr* 1,5—6; *Sg* 17,3—4);

—one instance with the impersonal form of *ráða*: *morgom ræðr litlo, hvé verðr leiðdr heiman* (*Am* 35,7—8);

—one instance with *duga* followed by an infinitiv, the latter actually playing the role of the subject: *þó dugir siklingom satt at mæla* (*HH* I,46,3—4);

—and, finally, four instances with *ganga*(*sk*), three of them again occurring in *Atlamál*: *goðom ek þat þakka, er þér gengz illa* (*Am* 57,9—10); the same in: *Am* 14,7—8; *Am* 69,7. The fourth instance is in *Akv* 30,1—2.

Sentences with similar verbs of motion form a considerable part of instances in the sagas (cf. sub-group I.2, without nominal complement).

Cf. *þér mundi svá út ganga, at ...* (*Eg* XIX,16); *illa hefir mér at farit* (*Hrafn* 32); *þórsk honum því seinna at hann átti lengri leið* (ib. 37); *þér gangi gott til* (ib. 57); *þat má vera, at svá færi mér at ...* (ib. 43) and many similar instances.

The remaining part of instances is, actually, formed by the sentences with the above mentioned *líka*, *þykkja* and many synonymous verbs (mostly in *-sk*).

Cf. *þótti Skeggja, sem hann ylli* (*Gísl* II,16; the same verb in: *Gísl* VI,4; IX,8; XV,14; *Hrafn* 41; 47); *en eigi sýnisk mér svá, fyrir því at ...* (*Hrafn* 43; the same in *Hrafn* 44 /twice/); *... ok líkaði hánnum vel* (*Gísl* II,12; the same in *Hrafn* 33); *sé ek nú hversu horfir, at þér mistlíkar* (*Hrafn* 44); cf. also instances with the verbs: *fá* (*Hrafn* 39), *girnask* (*Fr* XI,10), *hugna* (*Gísl* XII,1), *hyggjask* (*Gísl* II,19), *leiðask* (*Hrafn* 34), *skiljask* (*Fr* XI,9) and *spyrjask* (*Eg* VI,6).

II.4. Outside the above sub-group remain sentences with these verbs, which are followed by the so called "Dative of direct object". These sentences are syntactically identical with sentences of sub-group II.2 and, like the latter, almost do not occur in the Edda (the only instance is in

²⁹ We would have more reason, perhaps, to mention this verb among really impersonal verbs of sub-group II.1 (cf. Edda. Die Lieder des Codex Regius nebst verwandten Denkmälern, hrsg v. G. Neckel, II, Kommentierendes Glossar, S. 142). We had, however, to take into account those sporadic instances, when this verb is used in two-member sentences with the subject (e.g. in *HH* I 56,1—4).

HH I,15,1: *pá brá líoma af Logafjöllom*). The instances from the sagas are as follows:

svá byrjar sögu þessa, at (Fr I,1); *pá sló þeim norðr til sundanna* (ib. VI,2); *en þó brá þér nú í þrælazttina* (ib. VI,9); *sló útbyrðis IIII mönnum* (ib. VI,12); *ljýstr nú eldinum í bæði goðin* (ib. IX,8); *ok endar hér nú sögu af Friðþjófi inum frækna* (ib. XII,20).

II.5. A small but quite remarkable sub-group is formed by impersonal sentences which are best described as sentences with a "syntactically transposed subject" (cf. the term "truncated subject" used above). They occur alongside with the synonymous two-member sentences, while the direct object in their structure corresponds to the subject of the two-member sentences. Cf. two sets:

I	II
<i>minnir þik</i> (Acc) <i>eida</i> (Acc) (Grp 45,1)	<i>hefi ek þik nú mintan</i> (Am 81,4)
<i>þess væntir mik, at ...</i> (Hym 18,1)	<i>þess vænti ek</i> (the version of this line in CR)
<i>... pá er inn mæra</i> (Acc) <i>liðr fimbulvetr með firom</i> (Vm 44,5—6)	<i>... pá er inn mæri</i> (Nom) <i>liðr fimbulvetr ...</i> (the version of this line in CR)

The verb *liða* is also found in Am 53,2: *... unz miðian dag liðdi*.

This sub-group is unusual for it occurs only in the Edda. The reason for such a phenomenon seems to be quite noteworthy in the context of the present investigation. Two of the verbs mentioned above are used in the sagas only impersonally and thus should have been included into sub-group II.1.³⁰ As to the verb *liða* (in the meaning of "the course of time"), which occurs in the sagas occasionally as a personal verb (e.g. *liðr morgunninn* in Hrafn 30), it is followed, when used impersonally, not by N_{acc}, but by a prepositional group (N_{prep}). It should therefore be included into the next sub-group—II.6.

II.6. Instances of this sub-group occur in the Edda only twice (Hav 23,5 and, similarly, 25,5). All the rest of the material is from the sagas:

... en dag hvern, er at kveldi leið (Eg I,8); *... en er at þeirri stefnu kom ...*

³⁰ See: W. Baetke, Wörterbuch zur altnordischen Prosaliteratur, B. II, Berlin, 1968, Ss 421,754.

(ib. VIII,16); *pá kom at því, at ...* (Fr II,3); *nú liðr til holmstefnu framan* (Gísl I,10); *nú ... kemr at fardögum* (ib. X,1); *kemr at vetrnáttum* (ib. X,7); *nú kemr at stefnudögum* (ib. XIX,19).

II.7. Sentences with N_{prep} and the "transposed subject" occur in the sagas also with other verbs than those of motion. Cf. the following two sets:

I	II
<i>... ok hefir mér líkat vel til þín</i> (Hrafn 33)	<i>þeim líkaði þat þungt</i> (Fr II,2)
<i>... ok virðiz öllum mönnum vel til hans</i> (Fr XI,17)	<i>þat virðisk vel</i> ³¹

II.8. A separate sub-group is formed by those patterns with N_{prep} which, unlike the above sentences, should be regarded as sentences not with a "transposed", but with a "truncated" subject. They are compared below with the two-member sentences, which help to clarify their syntactic structure:

I	II
<i>... en mér spyr á þann veg til um alla þá, er ...</i> (Eg VI,6)	<i>nú spyrjask tíðendin</i> ³²
<i>... hversu farit hafði með þeim Hrafnkeli</i> (Hrafn 35)	<i>var með þeim en kærsta vinátta</i> (Eg I,4)

Sentences of this type also occur only in prose. Thus, for example:

ok síðar mun sjá, hversu semz með oss konungi (Eg V,10); *ok fætkaðiz nú heldr með þeim Þórgrimi ok Gísla* (Gísl XV,11); *ok tók jafnan í kné eða í miðjan leg* (Hrafn 57); cf. also: Fr I,8; Eg XVIII,10; XXVI,5; XXVII,16 and some other instances.

II.9. The last sub-group within this pattern includes the sentences with modal verbs. Such sentences do not differ in their essential structure from those of sub-group I.5 (see above, p. 66). As to the object ($N_{dat/acc/prep}$) it is retained here from the corresponding two-member sentences. The instances are pretty common both in the Edda and in prose, and it is likely, that the absence of sub-group I.5 in the Edda might be after all incidental. A few examples will suffice:

³¹ Baetke, op. cit., II, S. 746.

³² Baetke, op. cit., II, S. 593.

at kveldi skal dag leyfa (Háv 81,1); munat skopom vinna (Grp 53,2); því skal hugga þik, hers oddviti (ib. 52,1—2); þar skyldi engu grand gera, hvártki fé né mönnum (Fr I,2); nú er at segja frá þeim bræðrum (ib. V,1). Cf. also: Háv 82,5; 136,2—3; Vm 9,4; Fr III,3; Gísl X,4; Hrafn 50 and many other instances both in prose and poetry.

Pattern III $V_{\text{link. imp}}-V_{\text{sup}}(\text{Adv})$

A curious point should be mentioned with respect to this pattern: out of the 8 instances found in the Edda, 7 (sic!) appear in Atlamál.

III.1. Outside this poem only ... *er rokkit var* (HHv 35,2) occurs, being, in fact, not an independent type of impersonal sentences, but a transform of pattern I (cf. *rokkir í lopti* in Baetke, II, S. 511). The transformational rules, which operate here, are exactly the same as in case of a most regular transformation *hann kom* → *hann er kominn*.

One more instance from prose:

þar er nú komit, at vér munum þik æztan láta (Fr XII,16), cf. *en þar kom, at ...* (ib. VI,6).

III.2. As to Atlamál, we find here mostly phrases with *verba putandi et sentiendi*, thus:

svá er nú ráðit (Am 29,1); *hugat var því illa* (ib. 30,8); cf. also Am 12,5; 29,4.

A few instances of this sub-group were discovered in prose:

var honum sagt, at ... (Eg XIV,11); *frá því er sagt, at ...* (Gísl XI,4) and, similarly, in Gísl X,8; XX,7.

III.3. Two more sentences from Atlamál contain adjectivized past participles, i.e. adjectives derived from the stem of the past part.:

fyrr var fullvegít (Am 53,5); *fór þar fiqlð horna, unz þótti fulldrukkit* (ib. 8,3—4).

A similar phrase can be found in prose:

ok er þó eigi varlaunat (Gísl XV,17).

III.4. The last instance from Atlamál includes a transitive verb supine, used absolutely:

ór er þar brunnit (Am 54,8).

In the sagas such a construction is pretty common. Cf. the following instances:

... *ok var þá svá gort* (Eg XXII,20); *þar er nú kallat at Haugum* (ib. XXIX,4); *nú er allvel upp tekít* (Fr XI,20); *er til graptar búit* (Gísl XVI,3) and, similarly, in Fr III,3; V,4; Eg XXVIII,5; Gísl XVII,2.

III.5. It is clear from what has just been said, that the instances with supine from intransitive objectless verbs occur only in the sagas, thus:

... *en fyrst, er af var gengit, þá váru þeir ómáttkari, en at vanda* (Eg XXVII, 13); *ok var ekki talat fleira at sinni* (Gísl IX,16); *þar var innangengt í fjós* (ib. XVI,5); *þar eru bleytur, svá at nálíga er ófært yfir* (Hrafn 58).

Pattern IV $N_{\text{dat/prep}}-V_{\text{link.imp}}-V_{\text{sup}}$

The material of the Edda must be sub-divided into two unequal parts.

IV.1. First, we find here impersonal sentences with supine, derived by means of a regular transformational rule from the corresponding impersonal sentences with finite verb forms (pattern II). Everything we could say here has already been mentioned in connection with sub-group III.1.

Cf. a) ... *er at morni kómr* (Háv 23,5; pattern II) and b) *var þar at kveldi um komit snimma* (Þrk 24,1—2); a) *morgom ræðr lítlu, hvi verðr leiddr heiman* (Am 35,7—8) and b) *mun Gunnari til gamans ráðit verða, eða sialfom mér* (Grp 44,5—8).

Sentences of the same type occur in the sagas:

cf. a) ... *en er at þeiri stefnu kom* (Eg VIII,16) and b) ... *þar er komit var at stefnudoggum* (Hrafn 36); a) *mun honum nokkurn veg vel fara* (Hrafn 35) and b) *svá er sagt, at þeim mǫnnum væri farit ... at ... þá váru þeim svá sterkir* (Eg XXVII,13).

IV.2. It was to be expected, however, that in the majority of instances we would find in the Edda the so called "impersonal passive construction". This term (as every student of Icelandic knows) serves as a label for impersonal sentences with supine from verbs, which govern the Dative (or sometimes the Genitive) of "direct object". Only a few of the total amount of 22 instances in the Edda are quoted below:

þá var oss synjat Sváfnis dóttur (HHv 5,7—8); *skiöldom er tialdat á skipom* (ib. 12,3); *borgit er lofðungs flota* (ib. 29,5); *hvi er þér ... stökkt ór landi* (ib. 31,5—6); *ok verðr þá þino fiðrvi um farit* (Ls 57,6); *heilla auðit verðr*

þér af hiálmstojom (Rm 22,4—5); *þá er 9llo skipt til iaþnaðar* (Sg 67, 7—8); *þá er hefnt fjður* (Vsp 55,4). Cf. also Alv 4,5; 8,1—3; Am 52,2; Grp 18,1; 44,5—6; Hm 4,1—2; Háv 67,2; 126,7; HH I 56,10; HHv 38, 3—4; HH II 26,1—2; 33,3; Hrbl 26,4; Ls 9,4.³³

However conventional the term “impersonal passive construction” may be, it is obviously misleading. It is common knowledge, that the passive transformation results in changing the direction of the process (see above, p. 70), the latter being the very essence of morphological opposition in voice. As far as the “impersonal passive construction” is concerned, however, things are quite different: here the object of the action retains the same syntactic position it had in the sentence with a finite verbal form, the direction of the action thus remaining unchanged (cf. *ek bauð honum til veizlu* → *honum var boðit till veizlu*).

Nevertheless, the syntax of the Edda (as opposed to that of the sagas, see below) gives some support to the term in question. Passive and “impersonal passive” constructions are here brought closer together, in spite of what has just been said, by the very fact of their regularity.

This argument loses, however, all its power, as soon as it is applied to the syntax of the sagas. The verbs, which govern the Dative of “direct object” do not stand out in the sagas against the background of other intransitive verbs, for, in this case, the latter are subject to exactly the same impersonal transformation.

Instances with the supine from intransitive objectless verbs (as well as transitive verbs, used absolutely) have been already quoted (see pattern III). Instances of supine followed by N_{prep} are therefore not at all unexpected. They form subgroup IV.3.

IV.3. ... *til þeirar veizlu var mest aflat* (Eg XII,4); *þá var sagt þar vel frá landkostum* (ib. XXV,22); ... *þó var af Baldr mest haldit* (Fr I,2); *er þar tekit vel við honum* (Hrafn 62).

IV.4. The last sub-group, which is also represented exclusively by the sagas, is constituted by sentences with the most frequent link-verb *þykkja*. It is *þykkja* in such instances, which governs N_{dat}, while changing *þykkja* for *vera* results in transforming sentences of this sub-group into those of sub-group III.1.

Cf. a) *þar er nú komit, at ...* (Fr XII,16) and b) *mér þykkir vel komit meðan hann varðveitir* (Hrafn 41). Two more instances:

³³ The 23rd instance (*getit verðr oss slíks*, Ls 52,4) is ambiguous: N_{dat} can probably be regarded here as a “transposed subject” being, then, the only representative of a separate sub-group. For the description of this sub-group, see P. Naert, Den isländska konstruktionen *e-m verður titið á e-ð*, Arkiv för nordisk filologi 1963, 153 ff.

... *ok þykki mér farit úvarliga* (Fr XI,19); *sýnisk mér slíkum monnum illa farit sem þér* (Hrafn 36).

Pattern V $V_{\text{link.imp-Adj.neut}}(V_{\text{int/Adv}})$

Instances in the Edda amount to 16; half of them occur in *Atlamál*.

V.1. For the most part, sentences from the Edda contain the infinitive, which can be regarded as the subject. It can be doubted, therefore, whether we should have included the sentences of this kind into our corpus. The range of adjectives, which enter into this sub-group, is limited to the extreme (*gott-illt*, *langt-lítit* and just a few others), thus:

langt er at leita lýða sinnis til (Akv 17,3—4); *illt er at segja nauðmanni svefn slíkan* (Am 24,3—4); *illt er um lítaz* (ib. 54,3); *illt er vin vela* (ib. 92,3); *lítit er at synja*, *langt er at fara* (Hrbl 56,1—2); *gótt er at ráða Rínar málmí* (Sg 16,3—4). Cf. also Akv 17,1—2; Am 9,8; 39,4; 89,6; Háv 1,5; Sg 21,1.

Sentences of this kind are not so common in the sagas; at least they are not remarkable here for their frequency:

er þessu nú eigi illa at kunna (Fr VI,5); *vant er við vándum at sjá* (Hrafn 52, in a proverb).

All the other types of sentences hardly ever occur in the Edda.

V.2. One phrase from *Reginismál* contains a subordinate clause, which actually occupies the position of the subject (Rm 25,4). Four instances of this kind occur in the sagas (Eg XXIV,10; Hrafn 36; 49; 60). The relative scarcity of this sub-group is, evidently, due to the fact, that an "anticipatory" demonstrative pronoun in the position of the subject is common here.

V.3. In several instances from the Edda sentences are expanded by an adverbial modifier of place. The quoted above phrase ... *er rökkit var* (HHv 35,2) resembles semantically the phrase *myrkt er úti* in Skm 10,1. In other instances the choice of adjectives is approximately the same as in sub-group V,1:

flátt var þó undir (Am 39,8); *hægt vara at hialdri*³⁴ (ib. 49,7); *vara gott í hug* (Sg 47,6).

The adjectives in the sagas are much more diverse; thus, *fjölmennt var á Garlum* (Eg II,3); *þá var eigi langt til bæjar þess* (ib. XXV,4); *ok segir*

³⁴ In Codex Regius—*hæg* (f.).

heldr ógreiðfært um skóginn (Gísl XIX,35); ... *pó at blíðara sé í Baldrshaga* (Fr VI,5). Cf. also Eg XXV,25; Gísl II,25; XV,2 etc.

V.4. Sentences with no adjunct-words or with adjunct-words other than those mentioned above are the exclusive property of the sagas:

... *en er myrkt var* (Eg XIX,8); *svá er víst* (Fr VI,5); *nú skal fara, pó at nú sé verra* (Gísl XV,17); *er nú kyrt* (ib. XIX,4); *eigi myndi mannhefnda-laust vera* (ib. XIX,17).

Pattern VI N_{dat-prep}-V_{link.imp}-Adj_{neut/Adv}

In treating the sentences with (pro)nominal complement it is hardly possible to draw any sharp demarcation-lines between separate sub-groups.

VI.1. Some of the sentences, which belong here, are derivative from those of pattern V. In the Edda, as was to be expected, they usually include the infinitive, thus:

illt er blauðom hal brautir kenna (Hm 14,5) should be compared to *illt er vin vela* (Am 92,3; sub-group V,1). Cf. also: *þeim er fyrða fegrst at lifa, er ...* (Háv 54,4—5); *væri ykkir ... sœmra myklo gunni at heyja* (HH I 45,1—3) and the same in HHv 34,5—6).

Sentences of this kind occur in the sagas as well. They are, however, in the minority, in the overwhelming majority of instances N_{dat} depending on the link-verb *þykkja*:

... *ok þykki mér mikils vert um hann* (Fr XI,9); the same in Gísl VI,15; *ok þykkir svá öllum* (Gísl VI,3); the same in Gísl IX,8. See also: Gísl X,9; XII,22; XV,16 etc.

Similar instances occur in the Edda only in *Atlamál*: 9,2; 32,4; 72,10.

VI.2. Sentences with the "transposed subject" (cf. p. 72) are, in the Edda, next in importance to those with the infinitive. N_{dat} can be substituted here for by N_{nom}, a synonymous two-member sentence being the immediate result of this substitution. Cf. two following sets:

I	II
<i>er þér hryggt í hug</i> (Gðr III,1,3)	<i>hryggt var Gunnarr</i> (Sg 13,1)
... <i>þá er Guðrúno grimt um hjarta</i>	<i>grímm vartu, Guðrún</i> (Am 85,1)
(Grp 51,1—2)	
<i>betra er lifðom, ok sællifðom</i>	<i>blindr er betri, en brendr séi</i>
(Háv 70,1—2)	(Háv 71,4—5)
<i>létt er þér, Loki</i> (Ls 49,1)	<i>hann er við alla menn létt ok kátr</i>
	(Baetke, I, 378)

The main trouble with these sentences in the sagas is, that we do not find here a uniform background of two-member sentences, the latter being the only reliable base for singling out the sub-group in question.

VI.3. At any rate much more frequent in prose are the sentences, which should have been called "untransformable". Adjectives, which enter into the sentences of this sub-group, acquire here phraseologically bound meanings of attitude of the referent of N_{dat} towards the situation, his personal interest in it etc. The verb *þykkja* when used here becomes clearly redundant.

Cf. ... en *lítit er mér um þjóf þenna* (Fr XI,15); *þótti þrælnum mikít fyrir at ljá* (Gísl I,12); *þér þykkir jafnmikít sem ...* (ib. XIV,14) and some similar instances.

The construction widely used in the sagas *honum var gott til fjár* (as in Fr XI,1) probably also belongs here.

No clear instances of this sub-group exist in the Edda.

VI.4. The last sub-group within the pattern in question includes sentences with N_{prep} , which are not always easily distinguished from sentences of sub-group V.3. In the Edda a passage from *Þrymskviða* (27, 5—6) belongs here:

illt er með ásom! illt er með úlfom!

Some comparatively clear passages from the sagas will conclude this section:

... *var þá gert bert fyrir alþýðu, at ...* (Fr XII,4); *aldri varð síðan jafnblítt með þeim bræðrum* (Gísl II,13); *allmikít er um yðr Haukdæla* (ib. VI,3).

Pattern VII $N_{\text{dat}}-V_{\text{link. imp}}-N_{\text{nom}}$

The syntactic structure of *mér er þorþ* constructions can be explained in, at least, two different ways.

M. M. Guxman regards them as an impersonal compound predicate preceded by *dativus affectionis* (cf. *mne žal'* and the like in Russian), supporting her assertion by the fact, that the nouns, which form the lexical centre of the construction "are confined to a few, which denote some psychic or physical processes, obligation, necessity etc."³⁵

The present author suggested some years ago another approach.³⁶ The

³⁵ M. M. Guxman, *Konstrukcii s datel'nym/vinitel'nym lica i problema ergativnogo prošlogo indojevropejskix jazykov*, 67.

³⁶ O. A. Smirnickaja, *Semantičeskoje vzaimootnošenije glagolov "hafa" i "vera" v drevneislandskom*, *Vestnik Moskovskogo Universiteta, Filologija*, 1970, N 5.

Icelandic *mér er þorþ* type was considered as similar to Lat. *mihi pater est*, Russ. *u men'a est' otec* and other two-member possessive constructions with *verbum substantivum*. It was regarded as probable, that the construction with *dativus possessivus*, still extant in Old Icelandic, was the original Germanic construction, prior to the one with "quasi-transitive" (Benveniste) OHG *haben*, OE *habban*, OIcel *hafa*.

The evidence of the Edda and the sagas appears to reconcile the two approaches. All the material of the Edda should be divided into two unequal sub-groups.

VII.1. The theory of *dativus affectionis* accounts for the majority of the phrases, which include about a dozen of nouns with the meaning of "psychic and physical processes". They are:

gaman (Gðr II 26,4), *grunr* (Háv 46,3), *hugr* (HH II,14,7—8), *if*, *ifi* (HHv 33,9; Háv 108,1), *iðrar* (Am 69,3), *ástkynni* (Am 14,3), *mál* (HH II, 49,1), *ván*, *væni* (Háv 73,3—4; Rm 13,7), *vili* (Am 86,1), *þorþ* (Háv 3,1—2; 4,1—2; 5,1—2; Sg 44,6).

VII.2. In a couple of instance, however, we find nouns, which can not, obviously, be included in the above semantic group.

Cf. *þeim er bróðir Byleipts í for* (Vsp 51,7—8); *þér myni ogn af oxa auðfeng vera* (Hym 18,3—4).

We assume, that a syntactic distinction should be made between these groups of sentences and that there would be more reason to regard VII.2 as a true "possessive construction" (cf. the use of *dativus possessivus* in such an environment as *blóðugt er hjarta þeim, er ...* Háv 37,3 etc.).

As far as the sagas are concerned they do not present any examples of sub-group VII.2, whereas sentences with *nomina affectionis* are very frequent here and contain nouns not represented in poetry:

fjándskapr (Eg XXX,2), *ván* (Fr VI,13; V,2), *forvitni* (Gísl XIX,9), *fýst* (Hrafn 63), *gaman* (Hrafn 34), *kapp* (Gísl XVIII,10), *mál* (Hrafn 31), *nauðsyn* (Hrafn 41; 43), *ofrharmr* (Hrafn 63), *sæmð* (Hrafn 49), *undr* (Fr V,5), *svivirðing* (Hrafn 38), *þokk* (Gísl X,2), *þorþ* (Hrafn 32).

III

So far the material under investigation was mainly presented as such, with little comment. In what follows we shall summarize the results of the analysis.

Table 3*.

The Edda	The Sagas
I 1. (<i>lito er lýsti.</i>)	<i>en er haustaði ...</i>
2. (<i>fari, sem ek fyrir mælik.</i>)	<i>nú fór, sem mik grunadi.</i>
3. —	<i>... svá at stóð í gegnum.</i>
4. —	<i>ok sigldi súðr, sem af tók.</i>
5. —	<i>ekki skal hér ræna.</i>
II 1. <i>kell mik í haufuð.</i>	<i>ok grunar mik af því, at ...</i>
2. <i>sleit Froða frið.**</i>	<i>snæ leysti ok ísa.</i>
3. <i>morgom ræðr líli, hvé ...</i>	<i>mér líkaði vel.</i>
4. <i>pá brá líoma af Logafiðllo.***</i>	<i>pá sló þeim til sundanna.</i>
5. <i>mínnir þik eida.</i>	—
6. <i>... er at morni kemr.</i>	<i>... er at kveldi leið.</i>
7. —	<i>ok virðisk öllum mönnum vel ...</i>
8. —	<i>... hversu semz með oss konungi.</i>
9. <i>at kveldi skal dag leyfa.</i>	<i>þar skyldi engu grand gera.</i>
III 1. <i>... er rökkit var.</i>	<i>þar er nú komit, at ...</i>
2. (<i>svá er nú ráðit.</i>)	<i>svá er sagt, at ...</i>
3. (<i>fyrir var fullvegít.</i>)	<i>er þó eigi varlaunat.</i>
4. (<i>ór er þar brunnit.</i>)	<i>ok var svá gert.</i>
5. —	<i>en fyrst, er af var gengit ...</i>
IV 1. <i>var þar at kveldi um komit snimma.</i>	<i>pá er komit var at stefndögum ...</i>
2. <i>var oss synjat ...</i>	<i>Barði var heitit meyjunní.</i>
3. —	<i>til þeirar veizlu var mest aflat.</i>
4. —	<i>mér þykkir vel komit.</i>
V 1. <i>langt er at leita ...</i>	<i>er þessu nú eigi illa at kunna.</i>
2. <i>ósýnt er, hvar at apni kemr.</i>	<i>en óglíklígt er, at ...</i>
3. <i>myrkt er úti.</i>	<i>fjölmennt var á Gaulum.</i>
4. —	<i>er nú kyrt.</i>
VI 1. <i>þeim er fegrst at lifa ...</i>	<i>ok þykkir hánnum um allt einn veg á horfaz.</i>
2. <i>er þér hryggt í hug.</i>	<i>... at manninum sé ekki hughægt.</i>
3. —	<i>en lítit er mér um þjóf þenna.</i>
4. <i>íllt er með ásom.</i>	<i>aldri var jafnbliitt með þeim.</i>
VII 1. <i>þorf er þeim ...</i>	<i>mér er þorf.</i>
2. <i>þeim er bróðir í fgr.</i>	—

* The types which do not occur outside of *Atlamál* are given in brackets.

** Only in HH I, 13,5—6.

*** Only in HH I 15,1—2.

I. The Edda (with the exclusion of *Atlamál*, see below) comprises only about half of all the registered types of impersonal sentences.

This table fails to show, however, that many of the types shared by prose and poetry considerably differ in frequency (sub-groups II,3; II,6; V,3; VI,4; and, certainly, II,2; II,4 marked in the table).

II. Most of the patterns, which occur in the Edda, should be regarded as non-productive. It means, that their lexical "content" is confined to some strictly limited groups of words; a comparatively important part is assigned here to "really impersonal verbs" (sub-group II.1).

Where personal and impersonal sentence patterns are equally possible, the Edda gives preference to the former (e.g. sub-group II.2). Variations in different manuscripts (sub-groups II,5; V,3) and sentences with "transposed subject" (sub-groups II,5; VI,2), which are characteristic of the Edda, are, actually, non other than different manifestations of the instability of the corresponding types.

The only type of impersonal sentences, which is marked in the Edda for its productivity (IV.2), proves to be functionally similar to two-member passive construction.

Very much has been already written about the stylistic peculiarities of *Atlamál*.³⁷ The above analysis corroborates these investigations still further. There are, certainly, some features in the style of *Atlamál* which should be described as "prosaisms" (frequency and structural diversity of impersonal sentences). On the other hand, *Atlamál* contains a particularly large number of syntactic clichés, which make its style somewhat monotonous (sub-groups II,3; III,2; III,3; V,1).

III. The impersonal sentence patterns in the sagas spread out to include some entirely new lexical groups. The different types of sentences are brought together to form a complex system. The sentences which belong to this system acquire certain common structural and semantic features, which are described below.

(1) "Process" can be expressed by Icelandic prose syntax as spontaneous, independent of any agents.

a) The principal syntactic device employed in this case is the transformation of a given sentence into an impersonal sentence with supine

³⁷ See, for instance: J. Becker, *Die Atli-Lieder der Edda*, Halle, 1907; H. Hempel, *Atlamál und germanischer Stil*, Breslau, 1931; D. O. Zetterholm, *Atlamál, Studier i en Eddadikts stil och meter*, Stockholm, 1934.

(sub-groups III,4; III,5; IV,2; IV,3). It makes no difference whatsoever, if the agents exist in reality (e.g. *var þar til dura gengit*) or is not supposed to exist (e.g. ... *er af var gengit* in Eg XXVII,13); in both cases it does not "exist" in the syntactic content of the sentence.

The impersonal transform with supine is not used, if the verb is followed by a direct object. We found only one instance of such a transformation: *konur ok börn var rekit í eitt hús* (Hrafn 48; note the absence of concord!) The non-occurrence of such sentences is probably due to the fact, that, if they existed, they would coalesce with a regular passive construction. It is for this reason, we believe, that the impersonal transformation of a sentence with transitive verbs is achieved by means of "truncating" the subject of the sentence (sub-group II,2).

b) Active verb-form is also used in sub-groups I,2; II,3; II,8. In the latter two the referent of $N_{\text{dat/prep}}$ is usually a person. When the position of the subject is occupied, there arises the so called "reversed" sentence with the syntactic subject corresponding to a "real" object and vice versa. The two-member sentences of this kind are not unknown in Old Icelandic (e.g. *nú spyrjask honum tíðendin*), but it is only impersonal sentences with the vacant position of the subject, which appear to be its peculiar syntactic feature (*nú spyrsk honum, sem ...*).

(2) In the impersonal sentences of Old Icelandic prose the very distinction between process and state often becomes obscured. Thus, the pattern *er myrkt, er kalt* (natural states) serves here as the basis for sentences like *er mannhéfnalaust, er ógreiðfært*, where it is human activity which is actually meant. Other Germanic languages usually resort here to two-member sentences with indefinite pronouns.

The coalescence of process and state is manifested, above all, in the fact, that the person associated with the process-state gets in Old Icelandic prose the uniform morphological markers, used irrespectively of the structure of the predicate (simple verbal or compound nominal).

Thus, the prepositionless dative (N_{dat}) in different types of impersonal sentences implies, that the process-state in question is wholly confined to the sphere of the person whose emotions, experience, involuntary activities etc. it expresses (sub-groups II,3; VI,1; VI,2; VI,3). It seems probable that this generalized meaning of N_{dat} in impersonal sentences has affected sub-groups IV,2 (the dative of direct object) and VII,2 (the dative of possession), which appear to be "drawn" into the system with an ensuing modification in meaning. Numerous lexical bonds between different types with N_{dat} were, in this case, a factor which reinforced the mutual influence of specific sentences to a still greater extent.

Cf. *mér er fagnat* (IV,2)—*mér er fognuðr* (VII,1); *mik kell* (II,1)—*mér er kalt* (VI,1); *mér er ráðit* (IV,2)—*mér er ráð* (VII,1); *mik grunar* (II,1)—*mér er grunr* (VII,1) etc.

The prepositional dative (N_{prep}) qualifies the person differently: process-state, in this case, is not confined to the sphere of one person only, but refers simultaneously to the several "actants" of the situation. This meaning of N_{prep} is found, for instance, in the sentences, which describe relations between people (II,8; VI,4). If two persons play unequal parts in the process in question, the more active of them is denoted by means of N_{dat} and the less active one—by means of N_{prep}: *mér líkar vel til þín* (II,7).

IV. The above analysis must explain, why the authors of Icelandic Grammars when describing impersonal sentences always prefer to quote from the sagas: it is the prose in the first place which makes the Old Icelandic sentence appear so extra-ordinary to the eye of a non-Icelander. The sentence types in the Edda, on the contrary, should be regarded as essentially "common Germanic", as it is clear from the following list of sub-groups represented in Gothic and West Germanic.³⁸

I.1. G *rignip swibla jah funin*; OE *norþan sniwde*; gif on *Frigedæg gefunraþ*; OHG *ni liaz reganon*.

I.2. OE *ond oft eac gelimpeþ, þonne ...*

II.1. G *mik gredop*; OE *si an hine hungrode*; OHG *mih hungerit, mih slāferōt, mih iucchit*.

II.3. OE *him licode, him puhte, hu him hæfde geworden, and him eac swa geeode, swa ...*

II.9. G *skal ina uskiusan*.

III.2. OHG *so geschrieben ist*.

IV.2. OE *þa him gebeacnod wæs*; OS *ward blindum gibotid, than is imu giholpen*.

V.1. OE *wel is to secganne*.

VI.1. OE *wel biþ þæm, þe .., ne wæs hyra ænigum þy wyrs*.

VII.1. G *kara ist ina*; OE *wa biþ þæm, þe sceal ..., mæl is me to færan*.

The content of the above pages can now be condensed to three basic statements. Thus, we are positive now that:

³⁸ For the material of West Germanic languages we consulted the following books: I. Dal, *Kurze deutsche Syntax auf historischer Grundlage*, Tübingen, 1962, 166 f.; V. G. Admoni, *Istoričeskij sintaksis nemeckogo jazyka*, Moskva, 1963, 263 f.; W. van der Gaaf, *The transition from the impersonal to the personal construction in Middle English*, *Anglistische Forschungen*, Bd. 14, Heidelberg, 1904; F. Th. Visser, *A Historical Syntax of the English Language*, I, Leiden, 1963, 20 f.

a) prose and poetry do differ syntactically, as far as impersonal sentence patterns are concerned;

b) this difference can not be accounted for by the literary content of the monuments alone, but must be regarded as evidence of the important syntactic divergence between prose and poetry;

c) the syntax of the Edda is for the most part "common Germanic", while in prose are found those types of impersonal sentences, which could be described as "syntactic islandisms".

It is now time for the all-important question to be asked: can the above conclusions throw any light upon the puzzling diachronical problem, which was formulated on the opening pages of the present paper?

There is no denying the fact, that some of the specific features of Eddic syntax should be interpreted as archaisms. This follows from the obvious fact, that the norms and strictures of alliterative verse limited variations of the text of the Eddic poems (as piece of oral tradition). "The Eddic poems ... must have preserved many features of the archaic grammatical system, and thus, to a certain extent, they can give an idea of the structure of speech prior to the one recorded in the sagas".³⁹

It would be, however, a mistake to comprehend the whole of the Eddic syntax as a true image of some earlier syntactic system projected into the manuscript of the XIII century. As a matter of fact, the syntax of the Eddic poems goes back, certainly, not to a stylistically neutral syntactic form, but to some conventional form of "poetic syntax".⁴⁰ In other words, we readily agree with Neckel, when he says that "die archaismen sind also zugleich poetismen",⁴¹ but this formula is not reversible, since amongst syntactic features with "diachronical orientation" we should certainly find some of "purely stylistic" origin. We should be faced with stupendous difficulties, if we tried to distinguish between the two kinds of elements in the whole of the Eddic syntax, and the very possibility of drawing such a distinction seems rather problematic.

We shall not, however, extend this sceptical attitude to include evaluation of each separate element within the whole system. Returning to the problem of impersonality we must now put the question in the

³⁹ S. D. Kacnel'son, *Istoriko-grammatičeskije issledovanija*, Moskva—Leningrad, 1949, 68. This statement has nothing to do with the dating of the separate Eddic poems, since the archaic syntactic elements, as soon as they acquired the stylistic function of poeticisms, were reproduced in younger poems as well.

⁴⁰ See for instance: I. A. Ossoveckij, *Ob izučenii jasyka russkogo folkloru*, "Voprosy jazykoznanija", 1952, N 3, 92 f.

⁴¹ G. Neckel, *Die Sprache der Eddalieder*, in: *Edda*, Bd. II, S. XIX.

following way: is it at all possible that such a gap between the Edda and the sagas is accounted for by "purely stylistic" conventions of poetry or—we must not overlook this aspect either—by peculiarities of the saga style? The answer would, evidently, be in the affirmative, if one of the following is the case:

(1) If the avoidance of impersonal sentences appeared to be a feature characteristic of oral poetry in general or, at any rate, of Old Germanic oral poetry. Then the Edda would give but a distorted picture of the relation within the "current" syntactic system, and the above-mentioned "common Germanic" nature of the Eddic syntax would be mere coincidence.

(2) If the spreading of impersonal sentence patterns appeared to be characteristic of colloquial style of speech as opposed to the rest of styles. Then the sagas—a unique genre in Old Germanic literature—would only reveal some syntactic features, which were hidden elsewhere, and which should be termed, in this case, not "islandisms" but "colloquialisms".

Both of the above possibilities should, however, be dismissed on the following grounds:

(1) It is usually maintained that oral (folk) poetry belongs to the genres which are particularly conducive to the development of impersonal patterns. It was mostly the oral Slavonic poetry Miklosich and Potebn'a drew their evidence from, for this kind of poetry contained the types of impersonal sentences, which were no longer in use in literary Slavonic languages.⁴²

Old Germanic poetry, as far as we can judge, was also a style in which the older impersonal sentence patterns were at least easily retained, if not developed: thus, *Beowulf* still preserves only instances of mononuclear patterns without "formal subject" whereas the expression of the subject becomes the rule in Old English prose.⁴³

(2) It can not be doubted that colloquial style of speech does favour some specific impersonal constructions (many of them probably phraseologically bound), as, for instance, the constructions of sub-group VI.3 in our material. It is, however, quite improbable, that colloquial style should be responsible for the system of impersonal sentences, as found in the sagas. In other words, we do not consider it possible, that the would-be discovery of some "Anglo-Saxon sagas" would make scholars revise the

⁴² Fr. Miklosich, *Subjektlose Sätze*, Wien 1883; A. A. Potebn'a, *Iz zapisok po ruskoi grammatike*, III, Moskva, 1968, 317 f.

⁴³ See T. A. Rastorgujeva, *K voprosu o razvitii bezličnyx predloženíj v anglijskom jazyke*, "Učenyje zapiski I MGPIIJA", vol. XI, 1957.

existing Grammars (though some improvement in them would be much desired). If the types of impersonal sentences which we observe in the sagas were inherent in Old English or Old German "colloquial style", we should expect, that the consistent "rapprochement" of the literary language and colloquial language would appear to the student's eye as a rise in the "impersonality curve". This is obviously not the case: it is known that the elimination of uni-nuclear impersonal sentences took place everywhere (although, naturally, the intensity of this process varied from style to style and from language to language). Those of the modern Germanic languages, which have retained some of the impersonal patterns, use them chiefly in conservative ("bookish", "colloquial") styles of speech.

Thus, we come back to the conclusion, which has been repeatedly alluded to on the above pages. The Edda differs from the sagas not because it is a work of poetry, but because, being a work of poetry, it retains, at least in its most important features, the impersonal sentence patterns as they had existed in the pre-written period. In saying this we practically paraphrase a passage from Neckel's "Die Sprache der Eddalieder".⁴⁴ But if Neckel expected to find "unpersönliche Verbalformen" flourishing in the language of the Edda, the conclusions of the present research tend in the opposite direction.

Old Icelandic (Norrøn) has inherited (as well as the other Germanic languages) a certain amount of non-productive impersonal sentence patterns (which can be partly traced to Indo-European). They are represented in the Eddic poems, which resemble in this respect the monuments of West Germanic languages. Everywhere, except in Icelandic, these relic patterns were ousted in the course of time by two-member sentences (including those with the formal subject). Old Icelandic appeared to be the only Germanic language which used the inherited patterns to develop the complex system of impersonal sentences.⁴⁵ This system we find in the sagas.⁴⁶

⁴⁴ G. Neckel, *op. cit.*, S. XXIII.

⁴⁵ This system, typologically alien to the "average European syntax" brings Icelandic together with the Celtic dialects of the British Islands. See for the material: H. Wagner. *Das Verbum in den Sprachen d. Britischen Inseln*, Tübingen, 1959, 31 f.

⁴⁶ The conclusions of the present paper are corroborated by a recent paper by B. Havránek, *Die verba impersonalia der Naturerscheinungen und ihr stilistischer Wert*, in: *Festschrift Steinitz. Beiträge zur Sprachwissenschaft, Volkskunde und Literaturforschung*, Berlin, 1965.

We are not in a position here to discuss the reason for this development or its chronology. We should like, however, to express hope, that the suggested differentiation between earlier and later strata in the system of Old Icelandic impersonal sentences will stimulate further research. If the conclusions arrived at are correct, they can well be used as a starting point for a detailed analysis of sentences of both the inherited and newly developed type.

List of abbreviations

- Ed — Edda. Die Lieder des Codex Regius nebst verwandten Denkmälern, hrsg v. G. Neckel, Bd. I—II, Heidelberg, 1927 (the abbreviations of the Eddic poems are the same, as in this edition).
- Eg — Egils saga Skallagrímssonar, hrsg v. Finnur Jónsson, Altnordische Saga-Bibliothek, Halle a.S., 1894.
- Fr — Friðþjófs saga ins frækna, hrsg v. L. Larsson, Altnordische Saga-Bibliothek, Halle a.S., 1901.
- Gísl — Gísla saga Súrssonar, hrsg v. Finnur Jónsson, Altnordische Saga-Bibliothek, Halle a.S., 1903.
- Hrafn — Hrafnkels saga freysgoða, hrsg v. W. Baetke, Altnordische Textbibliothek, Halle (Saale), 1952.

HERBERT S. JOSEPH

The Þátrr and the Theory of Saga Origins

The þátrr is a short tale which was prevalent in Old Norse literature during the Middle Ages. In many ways it resembles a modern short story and may contain some folk elements as well.

The þátrr as we know it today is in a curious critical position. The genre is completely neglected by critics for its own sake, but does attract a great deal of comment in relation to saga origins and particularly in relation to the freeprose-bookprose controversy. A suitable historical summary of the role which this genre has played in this controversy may be found in Theodore Andersson's *The Problem of Icelandic Saga Origins*.¹ Andersson concludes his discussion of the relation between saga and þátrr by denying that the þátrr had any association with the origin of the saga:

In contemporary research one can no longer speak of þátrr as the saga base. They have proved on one hand to be too large and tough-cored to be absorbed by the saga, and on the other hand too slight to furnish an adequate point of departure.²

In this paper, I should like to elaborate upon Andersson's statement by reversing the usual procedure and discussing the þátrr primarily as an independent phenomenon, particularly in relation to location and the kind of subject matter used in these stories, and then to discuss some of the problems raised in relation to the þátrr and saga origins.

The manuscript tradition of the genre is rich, but perhaps not quite as rich and varied as the manuscript tradition of the saga. The greater percentage of the independent þátrr are found embedded in the lives of the kings, either in *Morkinskinna* or *Flateyjarbók*.³ There are some found in *Hulda*, *Hrokkinskinna*, *Möðruvallabók*, *Jofraskinna* and *Vatnshyrna*.

¹ Theodore Andersson, *The Problem of Icelandic Saga Origins*, Yale University Press, New Haven, 1964, p. 61 ff.

² Andersson, *ibid.* p. 64.

³ G. Vigfusson and F. York Powell, *Origines Islandicæ*, Oxford University Press, London, 1905, Vol. II, p. 453. Both of these collections are so loosely constructed that the independence of any particular þátrr is evident.

Some are also found in paper manuscripts; for example, Þorsteins þáttr austfirðings, Bergbúa þáttr and others. Many are also included in saga manuscripts as either a part of the particular saga or as a continuation of that saga; for example, Bolla þáttr Bollasonar in *Laxdæla saga*; Brandkrossa þáttr in *Droplaugarsonar saga*; Spesar þáttr in *Grettis saga*; Jökuls þáttr Búasonar in *Kjalnessinga saga*; Sörla þáttr, Vöðu-Brands þáttr and Ófeigs þáttr in *Ljósvetninga saga*; Kumlbúa þáttr in *Bárðar saga Snæfellsáss*; Geirmundar þáttr heljarskinns and Haukdæla þáttr in *Sturlunga saga*.

One þáttr may appear with textual variations in different manuscripts. Most of these stories are short and readily adaptable. A simple example of this adaptability may be found in Ögmundar þáttr dytts. This þáttr was presumably written about 1200 and is found in fragmentary state in AM 564A, 4° relating to *Víga-Glúms saga* among fragments of the Vatnshyrna codex, and then was incorporated into *Flateyjarbók*, at which time the þáttr of Gunnar helming was added to it.⁴ This tale as we have it today is broken-backed; the two halves of the story, except for the incidence of character, have little to do with one another.

When one turns to the subject matter covered by the major independent þættir, one finds a wide selection. However, because of its comparatively short length, no one þáttr can be said to deal with as much varied material as that found in a major saga such as *Egils saga* or *Njáls saga*. A longer tale such as Sneglu-Halla þáttr may have considerable scope, but there are not many of these⁵ (most being between two and ten standard pages in length.) However, if one were to take an overall view of the þáttr as a complete genre, one may find that they echo in one place or another every sentiment, mood, event, expression and convention present in saga literature.⁶

It is because of the closeness of these two forms that it is convenient to classify the þættir in a manner somewhat akin to the traditional manner of classifying the saga. As Wolfgang Lange states:

Im Gegenteil: alle stofflich bestimmbaren Gattungen der Saga haben ihre qualitativ angemessenen Entsprechungen bei den þættir.

⁴ H. Hermannsson, *Bibliography of the Icelandic Saga and Minor Tales*, Andrus and Church, Ithaca, N.Y. 1908, p. 88.

⁵ Critics may claim in a case wherein a þáttr has considerable length and a variety of events that the þáttr represents the skeleton of a lost saga. See J. Kristjánsson, *Íslensk Fornrit*, Reykjavík, Iceland, 1933, Vol. IX, p. cx.

⁶ Andersson extends the similarity in part to structure as well. See T. Andersson, *The Icelandic Family Saga*, Harvard University Press, Cambridge, Mass. 1967, p. 3.

Neben der Familiensaga steht der Familien-þáttr, nur daß in diesem nicht die ganze Geschichte der Familie oder ihres vornehmsten Mitglieds erzählt wird, sondern lediglich ein Ereignis. Neben der Skaldensaga steht der Skalden-þáttr; bis auf Einar Skulason und Sighvat sind es die kleineren Künstler, deren Leben offenbar nicht so erzählenswert oder ereignisreich war wie das etwa Egils oder Hallfreds. Allerdings weiß die Überlieferung, daß es über einen sonst wenig bekannten Skalden eine Saga gegeben haben soll: die *Orms saga Barreyjarskálds* (vgl. Mogk aa O.S. 698). Neben der Königssaga steht der þáttr, der zumeist den König wie den besuchenden Isländer gleichermaßen anekdotisch charakterisiert. Und endlich tritt neben die Fornaldarsaga der Fornaldarþáttr, der wie jene im engsten Zusammenhang mit der heroischen Überlieferung steht.⁷

Such a classification may or may not be of use, depending upon the occasion. However, in order to gain a complete picture of what the genre consists of as a whole, it is necessary to take a closer look here at the actual subject matter dealt with.

Amongst those þættir which are readily available from various local sources,⁸ there are four or five favorite subjects. By far and away the most popular subject is that of the út-ferð; that is, the journey out from Iceland to Norway taken by some brave Icelander and his adventures at the court of the Norwegian king. These þættir outnumber any other type about five to one. The út-ferð was common amongst Icelanders;⁹ and when they wrote or told about the exploits of Icelanders abroad, there was a marked tendency to exaggerate their feats.¹⁰ The writers of these þættir examined the relationship between the Norwegian king and the Icelander from every conceivable angle.¹¹

A. R. Taylor in his analysis of Auðunar þáttr vestfirzka has pointed to some common elements which are found in all of these stories. Taylor speaks first of the rather concise structure of this well-known piece which

⁷ Wolfgang Lange, "Einige Bemerkungen zur Altnordischen Novell" ZDA, Vol. 88, 1957, p. 153.

⁸ G. Jónsson, *Íslendinga Sögur*, Reykjavik, Vol. I—XII, 1945. See also *Flateyjarbók*, Flateyjarútgefán, Prentverk Akraness H.F. 1945, Vol. I—IV.

⁹ E. O. Sveinsson, *The Age of the Sturlungs, Icelandic Civilization in the Thirteenth Century*, trans. J. S. Hannesson in *Islandica* 36, Cornell University Library, Ithaca, 1953, p. 30.

¹⁰ Knut Liestøl, *The Origin of the Icelandic Family Sagas*, Oslo, 1934, p. 179.

¹¹ See E. O. Sveinsson, *ibid.* p. 34: "We . . . have the superb description of the haughty and independent Icelandic spirit in Halldórs þáttr Snorrasonar, of the overbearing conduct of Icelandic merchants in Gísls þáttr, of a liberality not wholly free from ostentation in Brands þáttr Órva, of the perfect courtier in Sighvat, the poet . . . while Hreiðars þáttr heimiska paints the portrait of the homebred rustic at court."

marshalls all its details toward a climax. He also points up the character contrast which is heavily relied on in *Auðunar þáttir*. Taylor says of the two main characters:

The portrait of Harald Sigurðarson begins as living up to the name of tyrant, but when he is faced with honorable yet odd obstinancy, he succumbs and lets him (*Auðun*) go in peace, recognizing the inherent nobility of the man.¹²

I think Taylor's statement may be extended without much difficulty to include most of the *þættir* which deal with the *út-ferð*. A great number of *þættir* which concern themselves with the lives of kings follow this basic plot pattern as found in *Auðunar þáttir vestfirzka*. The king is pictured as willful at times, but in the final instance, wise enough not only to recognize the nobility of the Icelander with whom he comes into conflict, but also to see the justice of the Icelander's case. There is a slight variation upon this basic situation; that is, the king is witness to (and at times the butt of) the wit of the Icelander and usually (but not always) comes to appreciate the cleverness of the man who is being witty. Also in relation to this situation the Icelander in question may perform a task to get into the good graces of the king.¹³ He may also display his skill as a skaldic poet which then brings him a reward from the king or one of the famous lords of the realm.¹⁴ The Icelander may displease the king and end up badly either by being banished from Norway forever or by being hunted down and killed by the order of the king.¹⁵

¹² Arnold R. Taylor, "Auðun and the Bear," *Saga Book*, Viking Society for Northern Research, XIII, Part II, University College, London, 1947, p. 89.

¹³ Amongst those *þættir* in which the Icelander pleases the King or Great Noble with his cleverness or by performing a task or by proving his case, one may find *Auðunar þ. vestfirzka*, *Brands þ. örva*, *Egils þ. Síðu-Hallssonar* (performs task), *Hauks þ. Hábrókar* (task), *Orms þ. Stórolfssonar*, *Rauðulfs þ.*, *Sneglu-Halla þ.*, *Pormoðar þ.*, *Þorsteins þ. austfirzka* (performs physical act), *Þorvalds þ. tasalda*, *Þórodds þ. Snorrasonar* (frame story), *Þorsteins þ. forvitna*, *Ívars þ. Ingimundarsonar* (King helps him), *Ógmundar þ. dytts ok Gunnars helmings* (second half only), *Ásu-Þorðar þ.* (proves his case), *Eindriða þ. ok Erlings* (cooler heads prevail), *Eymundar þ. Hringssonar* (warrior bravery wins acclamation of royalty), *Gísls þ. Illugasonar* (cooler heads prevail), *Hrafns þ. Guðrúnarsonar*, *Þorgríms þ. Hallasonar ok Bjarna gullbráskálds*, *Þorvarðar þ. krákunefs*.

¹⁴ *Þættir* dealing with skaldic efforts to please the King are as follows: *Árnors þ. jarlaskálds*, *Ásu-Þórðar þ.* (part 1), *Einars þ. Skúlasonar*, *Íslendinga þ. sögufróða*, *Jökuls þ. Bárðarsonar*, *Mána þ. skálds*, *Óttars þ. svarta*, *Sighvats þ. skálds*, *Stúfs þ.* (a shorter and a longer version.)

¹⁵ *Þættir* concerning those Icelanders who displease the King and end up badly are as follows: *Blóð-Egils þ.*, *Halldórs þ. Snorrasonar II*, *Hemings þ. Áslákssonar*, *Hreiðars þ.*, *Íslendinga þ. óráðga*, *Þorleifs þ. jarlsskálds*.

Another subject which one finds treated frequently amongst the þættir is religion. Þættir of this kind may resemble the standard Medieval moral tale and may at times contain Christian preaching in addition to the story. Many of these are concerned with the effects of the change from pre-Christian beliefs to Christianity in the Northland around the year 1000, particularly as it effects one person or group of people. The process of changing from one religion to another is presented most often in terms of individual conflicts. There are many þættir in which the supremacy of one's religious beliefs (Christianity or Paganism) is determined solely by individual physical prowess.¹⁶ Amongst the religiously oriented þættir one may also find the Miracle tale.¹⁷

Closely allied to the religious tale one finds several þættir which may possibly have represented a large oral tradition (something akin to an expanded rumor) concerning both King Olaf Tryggvason and King Olaf Haraldsson (St. Olaf). Only a few of these tales have been transcribed. Those of Olaf Tryggvason are concerned with his supposed survival after the battle of Svolder,¹⁸ while those of King Olaf Haraldsson are concerned with his power as a saint.¹⁹

There are also a number of þættir which resemble Fornaldarsaga themes.²⁰ Many of these tales match very closely the post-classical saga and are made up of materials from classical saga origins and from the French romance. There are, however, examples of these þættir which seem almost totally untouched by the new romantic impulse.

There are few þættir which deal exclusively with Icelandic materials which are comparable to the family saga. The independent short narrative

¹⁶ Those þættir which concern themselves with a religious conflict include Bergbúa þ., Egils þ. Síðu-Hallssonar (part II), Gestis þ. Bárðarsonar, Rauðs þ. ins Ramma, Rögnvalds þ. ok Rauðs, Sveins þ. ok Finns, Þiðrandi þ. ok Þórhalls, Þórhalls þ. knapps, Þóris þ. hasts ok Bárðar birtu, Þorvalds þ. tasalda. Gísli þ. Illugasonar also has a strong underlying Christian tone.

¹⁷ Those þættir resembling the miracle tale are Albani þ. ok Sunnifu, Helga þ. ok Ulfs (Moral tale), Ísleifs þ. byskups (life of Bishop), Sigurðar þ. byskups, Stefnis þ. Þorgilssonar, Svaða þ. ok Arnórs kerlingarnefs. Þorsteins þ. skelks is a moral tale.

¹⁸ Two þættir have reference to King Olaf Tryggvason after the battle of Svolder; Gauts þ. and Halldórs þ. Snorrasonar II.

¹⁹ Þættir in which the hero prays to St. Olaf for help are Hemings þ. Áslákssonar, Hrafn þ. Guðrúnarsonar, and Þorsteins þ. forvitna.

²⁰ Þættir dealing mainly with Fornaldar saga materials are Brandkrossa þ., Geirmundar þ. heljarskinns, Hauks þ. Hábrókar, Helga þ. Þórissonar, Jökuls þ. Búasonar, Kumlbúa þ., Nornagests þ., Orms þ. Stórolfssonar, Sörli þ., Þórodds þ. Snorrasonar, Þorsteins þ. Bæjarmagns, Tóka þ., Þorsteins þ. uxafóts and Völsa þ.

which deals to any extent with material such as local disputes in Iceland is rare indeed. Amongst those þættir which cover this area, one may find such works as Bolla þátr Bollasonar, a continuation of the *Laxdæla saga*; Sörla þátr, Ófeigs þátr and Vöðu-Brands þátr, all of which are used as part of the *Ljósvetninga saga*.²¹ Gríms þátr í Grímstungu, which is a very late addition to the canon, was discovered as late as the seventeenth century in a paper manuscript and its authenticity is questioned.

Most of the afore-mentioned þættir seem to be part of an oral tradition in which the adventures of certain attractive saga characters are continued in short tales.²² There are only a few þættir which are independent of any source and which deal with local materials. These are Hrómundar þátr halta and Þorsteins þátr stangarhöggs. There are also some þættir which contain one or more episodes which take place in Iceland concerning local events; for example, Orms þátr Stórolfssonar and Sigurðar þátr borgfirzka, but this type of narrative usually ends in Norway at the King's Court and follows the pleasure-displeasure motif as indicated earlier.

In summary, one may find among the ninety-odd þættir readily available that over one-half deal with the same subject — that of the út-ferð and the social interplay consequent between the Icelander and the Norwegian King. Both the Fornaldar saga and the religious motifs are fairly well represented, but local Icelandic materials so prevalent in saga literature have almost no representation in independent þættir literature.

The question now arises—where are the þættir which concern themselves with local affairs of the native Icelanders? This material effectively dominates saga literature. Surely, one should find at least a token representation among the þættir wherein all other forms of saga literature find some echo. This question may be essentially unanswerable at present, but one may suggest certain possibilities. Perhaps, for instance, there never were any þættir dealing with this subject. It might well be that the þátr as originally conceived and finally written in the thirteenth century was considered at the time as a very special matter which revolved around a favorite topic of the Icelanders.²³ If one were to accept this possibility, it could very well involve certain conclusions regarding Icelandic and Medieval consciousness concerning separation of the genres. There is also the possibility that all or most of the þættir dealing with local material

²¹ These are interesting þættir, for they resemble the structure of the út-ferð type þættir in that they deal with a local man, i.e. ultimately pleasing or displeasing a local chieftain, Guðmundr inn ríki.

²² See, for example, *Íslensk Fornrit*, *ibid.*, XXXIV, p. xx.

²³ See Sveinsson, *ibid.*, p. 30.

have been lost. One would think, however, that a few þættir dealing with local subjects would have survived here and there as a matter of statistics. Another possibility is that the þættir dealing with local matters may have been swallowed up and used by the family sagas to such an extent that they are no longer recognizable as having once been independent.

At this point we have again returned to the þættir theory in relation to saga origins. However, we have reversed the procedure and are interested in the saga as a possible source for the missing family þættir. Until a more satisfactory solution is found, one cannot dismiss this possibility, that is, the existence of þættir incorporated as part of a saga. Regardless of conclusions reached upon an intellectual level which may forego this possibility, historically in the last fifty years or so, saga editors without exception, when faced with the problem of origins in any one particular saga, find a þættir or two embedded in that saga.²⁴

In the examination of the origins of the *Ljósvetninga saga* by Vigfusson and Powell one may find a good example of this kind of thinking:

If one were to try and fancy what *Njáls Saga* was like before it received its final revision at the hands of a legal minded writer one would look at the *Ljósvetninga Saga* ... One notes that the little anecdotes such as Sörle's wooing (Sörla þátrr) would later be completely incorporated with the more finished and regular tales of the longer episodes in Guðmund's life.²⁵

²⁴ Andersson, *Family Saga*, *ibid.*, p. 162. See also E. O. Sveinsson, *Dating the Icelandic Sagas*, University College, London, 1958, Viking Society for Northern Research, p. 7.

Björn Sigfússon, *Íslensk Fornrit*, Vol. X, Reykjavik, Iceland, 1933, p. xci.

G. Turville-Petre, *Viga-Glúms Saga*, Oxford University Press, London, 1940, p. xxxvi.

Knut Liestøl, *The Origin of the Icelandic Family Sagas*, Oslo, 1930, p. 94.

A. B. Taylor, trans., *Orkneyinga Saga*, Oliver and Boyd, London, 1930, p. xvi. For a viewpoint which is opposed to these, see *Two Essays* by Paul Rubow, Gylden-dal, Copenhagen, 1949, pp. 35 ff.

In reference to this whole controversy, there is a rather interesting statement of Jan de Vries:

»Man bekommt dadurch den Eindruck, daß die nördlichen Sagas auf einer primitiveren Stufe stehengeblieben sind; die Zusammenschweißung einzelner Erzählstücke ist oft unvollkommen gelungen. Es ist deshalb wohl nicht zufällig, daß aus dem Nordviertel viele Kurzgeschichten oder þættir überliefert sind, und man möchte daraus folgern, daß der Þátrr als eine Vorstufe der Saga betrachtet werden darf.« Jan de Vries, *Altnordische Literaturgeschichte*, Walter de Gruyter & Company, Berlin, 1967, II, p. 427.

²⁵ Vigfusson and Powell, *Origines Islandicæ*, Vol. II, p. 340.

Vigfusson and Powell wrote quite some time ago. The latest upholder of this theory is Wolfgang Lange who states:

In Verlegenheit sieht man sich gesetzt, wenn man die Zahl der überlieferten þættir auch nur annähernd angeben soll. Das hat zwei Gründe: erstens ist die Überlieferung mit den Gattungsbezeichnungen recht sorglos umgegangen; zweitens aber gibt es ungezählte Kurzgeschichten, die in größere Werke eingearbeitet und z. T. noch gar nicht als solche erkannt wurden.²⁶

The þættir theory of the saga origins may be dead, but its aptr-gangr is hard to get rid of.

The state of our knowledge at present does not offer us conclusions, merely possibilities. The suggestion is to be made, however, that although the þættir represent merely a minor genre in Old Norse literature, this genre seems to present problems and materials which, upon further investigation, may throw light upon basic questions involving the saga.

²⁶ Lange, *ibid.*, p. 154.

BO RALPH

The Composition of the *Grímnismál*

1. Background

In an interesting paper, published in last year's issue of this journal, Jere Fleck revived the old debate on the *Grímnismál*.¹ My interest in this obscure poem is not recent, and since Fleck argued along essentially ritual-ethnological lines, I would like to add some more linguistically oriented considerations.

Fleck's article is a contradiction of a statement made by Jan de Vries in 1964² with the implication that Franz Rolf Schröder, in his well-known investigation of the *Grímnismál*,³ had given the final answers to most of the questions connected with the *Grímnismál*. Schröder's paper (and, for that matter, Magnus Olsen's,⁴ which has influenced Schröder) has no doubt contributed much to a better understanding of the *Grímnismál*, but in a poem like this there is abundant support for diverging interpretations. To choose the best one is a complicated matter. Fleck follows Schröder when seeking a basis for the "situation" of the poem, i.e. Óðinn's role and function within the poem, on ritual grounds. Both of them assign great significance to the esoteric knowledge exhibited in the poem; both of them interpret the exposition of it as a preparation for an act with ritual content. Schröder considers this to be an initiation rite, Fleck

This paper has benefited by critical comments from Sture Allén and Staffan Hellberg, for which I am thankful to them. I am also obliged to Sölve Ohlander, who has kindly supervised my English. Needless to say, what errors remain are entirely of my own making.

¹ J. Fleck, "The 'Knowledge-Criterion' in the *Grímnismál*: The Case against 'Shamanism'", *ANF* 86 (1971), pp. 49—65.

² J. de Vries, *Altnordische Literaturgeschichte*, 1 (Berlin, 1964), p. 47.

³ F. R. Schröder, "Grímnismál", *PBB* 80 (1958), pp. 341—378.

⁴ M. Olsen, "Fra Eddaforskningen. Grímnismál og den høiere tekstkritikk", *ANF* 49 (1933), pp. 263—278, and in *Norrøne studier* (Oslo, 1938), pp. 130—144 (with an additional "Tillegg", pp. 144—149).

gives it a function within a proposed sacred kingship. They also discuss (like many others, not to be mentioned here) the shaman-like behaviour of Óðinn.

One of the most significant points in their treatment of the poem is, however, that they seem to regard it as a relatively homogeneous work, where all parts function as a source for ritual and ethnological considerations with the same degree of authority.⁵ On the other hand, most other scholars⁶ who have taken an active part in the discussion have held the quite different position that the *Grímnismál* should be regarded as a conglomerate of many disparate parts, added more or less unsystematically to an original Óðinn-tale, which is reflected in the prose-frame and in a few stanzas, especially the introductory and the closing ones. Since many current text-editions and translations mirror this view, and since Schröder's opposite opinion (i.e. that the Óðinn-tale involving the confrontation with Geirrøðr is unoriginal) is not explicitly commented on by Fleck,⁷ I will take the reexamination of this problem as my starting-point.

My first claim will be that the *Grímnismál* are, in principal, a homogeneous poem, following an intended way of composition. In the next section I hope to provide more justification for the opinion that the mythological parts make up the essential content of this poem. Further, I will show that the topic of a stanza is most often presented according to a main scheme, and that the basic traits of this scheme may be found even in the most deviating stanzas. By extending this view to the stanza *Grm.* 42, which I consider never to have been accurately interpreted, I will suggest an interpretation that makes this stanza a natural part of the surrounding stanzas with mythological content. Finally, I will argue that the prose-frame is secondary — as has actually been pointed out by most commentators. I believe, however, that the content of the prose has influenced earlier discussion on the frame-tale of the *Grímnismál*. My

⁵ It is true that Fleck regards the *Grímnismál* as "an inter-composition of several independent units" (*ANF* 86 (1971), p. 59). The point in the creation of the *Grímnismál* that is crucial to Fleck's investigation is, however, the one where an author has collected the material and arranged it in a fashion determined by a specific train of thought.

⁶ I will not—from considerations of space—linger on the previous literature treating this subject. For a survey, I refer to J. de Vries (e.g.) in his *Altnord. Lit.gesch.*, 1, pp. 45—47. The opinions presented earlier are also discussed in Schröder's article, and his view is thoroughly commented on by Fleck.

⁷ Fleck's own view seems to be that the frame-tale (including the prose) is relevant to a correct understanding of the situation of the *Grímnismál*.

suggestion is that the frame of the poem — i.e. the beginning and the end of the poem, the prose being altogether neglected — has an exclusively literary motivation.

2. Compositional features

2.1. There is a remarkably high frequency of proper names in the *Grimnismál* as compared to other *Edda*-poems. The total sum is 228, but in 34 of these cases names already mentioned are repeated. Hence there are 194 different names. The poem consists of 54 stanzas in total. In 51 stanzas, at least one proper name is mentioned, 46 of these stanzas containing a name that is mentioned for the first time. Of course, these figures do not tell us anything in isolation and, on the whole, using any kind of statistic calculation on this problematic material takes extremely delicate handling. However, a simple arrangement like the one found in Tables 1 and 2 may well give the impression that the proper names in the *Grimnismál* have a special status in comparison with other Eddic poems.

In Table 1 the frequencies of proper names in each poem of the *Edda* are given.⁸ In column I the length of the texts (defined as the number of consecutive words) is indicated. Column II gives the sum total, column III the number of different names. Columns IV—VI contain three kinds of indices, namely the proportion between the number of all names mentioned and the length of the text (IV), the proportion between the number of different names and the length of the text (V), and, finally, the number of different names related to the sum total of proper names (VI).

In Table 2 the distribution of the names is represented. Column I indicates the number of stanzas constituting the respective poems. Column II gives the number of stanzas containing a name, column III representing the distribution of such names as are non-repetitions, i.e. the number of stanzas containing a name mentioned for the first time. Columns IV—V show the relative distribution: the proportion between all stanzas with names and the sum total of stanzas (IV), and the proportion between stanzas with a name mentioned for the first time and the total number of stanzas (V).

Once more I would like to emphasize the point that this scanty material does not lend itself to any far-reaching conclusions. On the other hand,

⁸ At this stage of the discussion I will ignore the lines within parentheses.

Table 1. *Frequencies of names in the Edda*⁹

	I	II	III	IV	V	VI
<i>Grm.</i>	1215	228	194	0.19	0.16	0.85
(<i>Grm.</i> - <i>pulur</i>)	941	104	81	0.11	0.09	0.78)
<i>Vsp.</i>	1531	176	140	0.11	0.09	0.80
<i>Vm.</i>	1197	77	45	0.06	0.04	0.58
<i>Skm.</i>	860	26	10	0.03	0.01	0.38
<i>Hrbl.</i>	1069	43	22	0.04	0.02	0.51
<i>Hym.</i>	839	42	20	0.05	0.02	0.48
<i>Ls.</i>	1479	82	41	0.06	0.03	0.50
<i>Prk.</i>	750	47	16	0.06	0.02	0.34
<i>Vkv.</i>	952	62	17	0.07	0.02	0.27
<i>Alv.</i>	761	19	6	0.03	0.01	0.32
<i>HH.</i>	1223	104	72	0.09	0.06	0.69
<i>HHv.</i>	957	66	29	0.07	0.03	0.44
<i>HH.II</i>	1123	77	35	0.07	0.03	0.45
<i>Grp.</i>	1239	88	22	0.07	0.02	0.25
<i>Rm.</i>	583	26	20	0.04	0.03	0.77
<i>Fm.</i>	982	38	16	0.04	0.02	0.42
<i>Sd.</i>	954	19	19	0.02	0.02	1.00
<i>Br.</i>	422	29	12	0.07	0.03	0.41
<i>Gðr.I</i>	600	42	13	0.07	0.02	0.31
<i>Sg.</i>	1568	77	23	0.05	0.02	0.30
<i>Hlr.</i>	300	19	16	0.06	0.05	0.84
<i>Gðr.II</i>	982	57	30	0.06	0.03	0.53
<i>Gðr.III</i>	237	18	10	0.08	0.04	0.56
<i>Od.</i>	731	43	20	0.06	0.03	0.47
<i>Akv.</i>	1116	90	26	0.08	0.02	0.29
<i>Am.</i>	2697	94	19	0.04	0.01	0.20
<i>Ghv.</i>	476	31	15	0.07	0.03	0.48
<i>Hm.</i>	702	38	15	0.05	0.02	0.39

this simple set of facts does indicate that, as regards the two properties of "high frequency of names" and "uniform distribution of names", especially when taken together, the *Grímnismál* has quite a unique position in the *Edda*.

⁹ All calculations on Eddic material as well as all quotations from the *Edda* are based on *Edda. Die Lieder des Codex regius nebst verwandten Denkmälern*, hrsg. von G. Neckel. 4. Aufl. von H. Kuhn (Heidelberg, 1962—1968). The names of the Eddic poems are abbreviated according to this edition. The *Hávamál* have been left aside, since they so obviously contain many poems, some of which totally lack names.

Table 2. *The distribution of names in the Edda*

	I	II	III	IV	V
<i>Grm.</i>	54	51	46	0.94	0.85
(<i>Grm.</i> - <i>pulur</i>)	44	41	36	0.93	0.82)
<i>Vsp.</i>	66	54	48	0.82	0.73
<i>Vm.</i>	55	48	26	0.87	0.47
<i>Skm.</i>	42	19	10	0.45	0.24
<i>Hrbl.</i>	60	26	15	0.43	0.25
<i>Hym.</i>	39	26	16	0.67	0.41
<i>Ls.</i>	65	55	29	0.85	0.45
<i>Drk.</i>	32	28	13	0.88	0.41
<i>Vkv.</i>	51	29	10	0.57	0.20
<i>Alv.</i>	35	17	5	0.49	0.15
<i>HH.</i>	56	48	35	0.86	0.63
<i>HHv.</i>	43	38	20	0.88	0.47
<i>HH.II</i>	51	40	24	0.78	0.47
<i>Grp.</i>	53	44	14	0.83	0.26
<i>Rm.</i>	26	17	13	0.65	0.50
<i>Fm.</i>	44	26	13	0.59	0.30
<i>Sd.</i>	37	10	10	0.27	0.27
<i>Br.</i>	19	15	10	0.79	0.53
<i>Gör.I</i>	27	22	9	0.81	0.33
<i>Sg.</i>	71	50	20	0.70	0.28
<i>Hlr.</i>	14	10	8	0.71	0.57
<i>Gör.II</i>	44	30	16	0.68	0.36
<i>Gör.III</i>	11	8	5	0.73	0.45
<i>Od.</i>	34	29	16	0.85	0.47
<i>Akv.</i>	43	37	18	0.86	0.42
<i>Am.</i>	103	60	13	0.58	0.13
<i>Ghv.</i>	21	18	9	0.86	0.43
<i>Hm.</i>	31	21	8	0.68	0.26

2.2. Now I will turn to the presentation of the information and the composition of stanzas.

Stanzas are strikingly often opened by a proper name. So is the case in *Grm.* 5, 7—8, 11—16, 18—20, 22, 25—30, 32, 36—39, 42—43, 47—50, and 54, i.e. in well over three fifths of the stanzas. The names denote mythological phenomena, without exception. Apart from the above examples we may note: that the stanza *Grm.* 21 has inverted word order (*þýtr Þund*); that 35 and 44 start with *ascr Yggdrasils*, which may be considered a proper name on a syntagmatic level; that in 40 the first stressed word is a proper name (*ór Ymis holdi*); that in 46 we have a

passive construction consisting of a verb form followed by a predicative in the form of a proper name (*hétomc Grímr*). A tendency to quote a name at the very beginning of a stanza is obvious, and it is further emphasized by the fact that another ten stanzas or so (depending on how we judge a few minor problems) quote a name within the first half of the respective stanza.

Concentrating on the stanzas that start with a name we may distinguish various types of composition. Of special importance is the one which involves some form of the verb *heita* (most often present tense indicative). The name has a predicative function, and the subject may be indicated as in the following cases:

- Heiðrún heitir geit* (25)
Eicþýrnir heitir hiqrtr (26)
Ratatoscr heitir ícorni (32)
Scoll heitir úlfr (39)

In the enumeration of the sites of the gods the subject has the form of a numeral:

- Sqcvabeccr heitir inn fjórði* (7)
Glaðsheimr heitir inn fimti (8)
Þrymheimr heitir inn sétti (11)

As a variant of this type we may regard another construction, consisting of just the name and, as before, an active form of the verb *heita*, but with no defining subject:

- Ýdalir heita* (5)
Valgrind heitir (22)
Svql heitir (38)

In this connection we may also note the second half of *Grm.* 6:

- Válasciálf heitir* (6⁴)

Grm. 28 is rather similar to the last variant of the type under consideration:

- Vína heitir enn*,¹⁰ *gnnor Vegsvinn,*
þriðia Þióðnuma,

¹⁰ Note that *enn* is no numeral but an adverb meaning 'further'.

In five consecutive stanzas (12—16) we have a fairly similar pattern, the verb *heita* being replaced by forms of *vera*:¹¹

Breiðablic ero inn síundo (12)

Himinbiörg ero inn átto (13)

Fólkvangr er inn níundi (14)

Glitnir er inn tíundi (15)

Nóatún ero inn ellipto (16)

Finally we may call to mind the stanzas 46, 49, and 54, which may be regarded as further variants of the main type with *heita*. Compare the *heita*-examples above with the following:

Hétomc Grímr (46)

Grímní mic héto (49)

Óðinn ec nú heiti (54)

Grm. 50 has also a similar construction (*Sviðurr oc Sviðrir / er ec hét at Söccmímis*), but these four last-mentioned stanzas will be extensively commented on later.

With the exception of these four stanzas, all stanzas with an initial construction of the types so far discussed continue with a clause beginning with an anaphoric element. There seems to be a rather uniform structure as to the treatment of the content of these stanzas: a presentation of a

¹¹ In connection with the slightly varying types distinguished here it may be noted that great divergence is found between the sources. In the *Gylfaginning*, where *Grm.* 11—15 are quoted, the following initial lines are found (in Snorri Sturluson, *Edda* ...Utgitt av Anne Holtsmark og Jón Helgason. 2. utg. (København, Oslo, and Stockholm, 1968). *Nordisk filologi* A:1):

Þrymheimr heitir (11)

Breiðablik heita (12)

Himinbiörg heita (13)

Fólkvangr heitir (14)

Glitnir heitir salr (15)

In the ms. *AM* 748 I, 4to, *Grm.* 8 (which is missing in the *Gylfaginning*) has the following form: *Glaðsheimr er inn fimti*, and *Grm.* 15 (*Glitnir heitir*) differs from both the *Codex regius* and the *Gylfaginning*. It has been proposed (e.g. in J. de Vries, "Die Götterwohnungen in den Grímnismál", *APhS* 21 (1952), pp. 172—180) that the *Gylfaginning* reflects the original state of affairs, and that this original order has been disturbed in the *Grm.* In my view, the situation could well be the reverse one, namely that Snorri, who was strict in formal matters, may have systematized the constructions when he wrote his *Edda*. These considerations will not influence the following discussion.

mythological phenomenon (by stating its name) in the first line, an anaphoric construction defining the mythological phenomenon in the rest of the first half of the stanza, and a supplementary comment on the mythological phenomenon, person or animal, its function or circumstances, in the second half of the stanza.

The rest of those stanzas that begin with names do not constitute much of a class, because the most significant feature they have in common is the fact that they lack the *heita*-construction and anything like it. Actually, de Vries once made a distinction between approximately these two kinds of stanzas with mythological content in the *Grímnismál* attributing them to two different kinds of didactic verse.¹² But I doubt that there is a meaningful distinction to be made on the basis of this single criterion, for reasons that I will bring up later. I would rather distinguish a set of stanzas beginning with a pair of names (19—20, 36—37, and 50), another set of stanzas containing a group of names, connected by a conjunction or asyndetically enumerated (27, 29—30, 47—48), and, in the same way as the already observed stanzas 35 and 44 (beginning with *ascr Yggdrasils*), we may regard stanzas 40 (*ór Ymis holdi*), 42 (*Ullar hylli hefr*), and 43 (*Ívalda synir*),¹³ where the name in the genitive form is part of a noun phrase. From Table 3 we may conclude¹⁴ that the stanzas discussed so far split into two main groups with respect to their general way of construction. If a stanza begins with a single noun it tends to be constructed with *heita*.¹⁵ Exceptions to this general rule are particularly those cases where the single name is part of a noun phrase, the name having genitival form. They tend to continue in the same way as stanzas with a pair of names. Except for the two types last mentioned, some kind of anaphoric construction tends to follow the presentation of the name(s).

To a large extent these circumstances are due to the conditions of the verse *per se*. In *ljóðaháttir* metre every first and second line have two stressed syllables each. When one name is to be mentioned it will be stressed and, consequently, when a pair of names is quoted both names get stress. This means that, whenever a complex of mythological wisdom

¹² In J. de Vries, "Om Eddaens Visdomsdigtning", *ANF* 50 (1934), pp. 1—59.

¹³ If it is correct, as I think it is, to represent the stanzas 40—41 in a continuous sequence, the stanzas beginning with the genitive constructions follow one another closely in the poem.

¹⁴ For the moment we will ignore the italicized figures, they having reference to the *pulur* discussed in section 2.3 below.

¹⁵ The few cases with *vera*-constructions will be considered equivalent to the *heita*-constructions in the following discussion.

Table 3. *Composition at the beginning of stanzas with proper names initially*

Initial construction	Construction in the junction between the presentation of the name and the definition		
	Anaphoric construction:		No anaphoric element
	Relative construction	Demonstrative construction	
Proper name + <i>heita</i>	5, 22	28 ¹¹ (?), 38	
Proper name + <i>heita</i> + noun	25, 26, 32, 39		
Proper name + <i>heita</i> + numeral	8, 11	7	
Proper name + <i>vera</i> + numeral		12, 13, 14, 15, 16	
A noun phrase with a proper name in the genitive case		44 ²	35, 40, 42, 43
A pair of proper names	50 (?)	36 ² , 37	19, 20, 36
More than two proper names	54 ⁸	27 ⁸ , (28 ¹¹), 29 ³ , 30 ⁶ , 34 ⁵ , 36 ⁹	
One proper name directly followed by narration		18, (21)	

involving more than one name is to be dealt with within one stanza (which is the normal pattern in the *Grimnismál*), the possibilities of telling the story about the respective phenomena are highly restricted by the fact that each name takes one of the few instances of stress available. Thus there is not much space left for an expression in the form of a *heita*- (or *vera*-) construction, where *heita* is something of a dummy-verb, adding nothing to the story. Apparently *heita*-constructions are aimed at in this kind of stanzas dealing with mythological wisdom—they are also to be found elsewhere in the *Edda*. But if that construction is rejected in some stanzas it does not necessarily mean that they are unoriginal in the poem and not even that they have a different function.

If we turn to some stanzas not mentioned previously, e.g. *Grm.* 33 and 34, we find that mythological phenomena are dealt with as before, but

the way of presentation is altered. Instead of the initial name there is a definition of the kind of phenomenon described:

Hirtir ero oc fjórir (33)

Ormar fleiri (34)

The rest of the first half of the stanza defines the conditions of the mythological animals under discussion (in a way resembling the above examples). In the second half, however, the individual names are enumerated. Stanzas 4 and 6 also give the names in the second half of the stanzas, the *heita*-construction occurring in 6⁴, and perhaps they may be considered to show the same constructions as *Grm.* 33 and 34. If so, we have, up to this point, distinguished three different main types of construction:

- (1) the *heita*-construction, where only one name is involved,
- (2) the construction with a pair of initial names, or a noun phrase with the name in the genitive case, and a narrative continuation,
- (3) the presentation of a mythological phenomenon, followed, in the second half of the stanza, by the mentioning of the name(s) involved.

2.3. The stanzas containing lists of names, the so-called *pulur*, deserve to be investigated in a section of their own. They are those parts of the *Grímnismál* that have most unanimously been ruled out as secondary interpolations. That goes for some of the commentaries, too, where otherwise the relevance of the mythological material is realized. As far as I know, only Olsen, Schröder, and Fleck¹⁶ have given the *pulur*, especially those containing Óðinn-names near the end of the poem, an autonomous role in the *Grímnismál*.

The very difficulty of distinguishing what is *pulur* from what is not anticipates the conclusion to be drawn in this section. If we mean by *pula* a stanza that chiefly consists of the enumeration of names, largely without narrative elements, we arrive at stanzas 27, 28, 30, 36, 44, 46, 47, 48, 49, and 54, in the first place. *Pula*-traits may also be found in stanzas 34, 40, and 41.¹⁷ Quite naturally, it is problematic to seek characteristic syntactic features in the poor linguistic usage of the *pulur*, since, by definition, they are scarcely more than names. However, it is only *Grm.* 47 that shows the most radical form of enumeration: names asyndetically stated or connected in pairs. On the other hand I find no reason whatever to

¹⁶ And de Vries in his *Altnord. Lit.gesch.*, as a consequence of his opinion of Schröder's view.

¹⁷ Concerning *Grm.* 40—41 not in the sense of enumeration of names, however.

divide the sequence of names forming stanzas 46—48 into the respective stanzas distinguished by Kuhn and other editors. In the manuscripts there are no indications of such an intention, and for my own part, I would prefer a representation parallel to the one found in *Grm.* 27 and 28.¹⁸ There may also be good motivation for judging the sequence of *Grm.* 49—50 in the same way. The *pula*-nature of these stanzas is of a different kind, *Grm.* 50 being no *pula* at all, if isolated. *Grm.* 49 states various Óðinn-names, each one immediately followed by a short indication of the situation where the name in question was used. In this respect stanza 50 would be an excellent continuation of 49.

In *Grm.* 46, as in 49 and 54, the verb *heita* occurs again, but here it is used in a slightly deviating *heita*-construction, as compared to the above. In part, however, this deviation is due to the fact that the subject in the *pulur* is in the first person singular, i.e. Óðinn himself. We have also come closer to the culmination of the poem, and it is possible to imagine the alternation of the construction in *Grm.* 46 (with the passive voice and the verb in initial position: *hétomc Grímr*), 50 (with an extracted pair of names, followed by a relative clause with the verb in the active voice: *Sviðurr oc Sviðrir | er ec hét at Söccmímis*), and the climax in 54 (*Óðinn ec nú heiti, | Yggr ec áðan hét, | hétomc Þundr fyrir þat*) as a consciously varied emphasis. It is important to note the collectively given comment in 48⁵⁻⁷ and 54⁸⁻⁹, which is in accordance with the *heita*-constructions discussed earlier. The *pula* *Grm.* 28 also displays the verb *heita* (*Vina heitir enn, | qnnor Vegsvinn, | þriðia Þjóðnuma*). The subsequent seven lines consist of an enumeration of mythological river names, but the stanza ends with a collective comment (*Grm.* 28¹¹⁻¹²: *þær falla gumnom nær, | enn falla til heliar heðan*). *Grm.* 27 and 30 start directly with the enumeration of the names without presentation,¹⁹ but later an anaphorically constructed comment is added (*Grm.* 27⁸: *þær hverfa um hodd goða*, *Grm.* 30⁶⁻⁹: *þeim ríða æsir ióm* etc.). The *pulur* *Grm.* 36 and 44, finally, have an extracted pair of names and an individual proper name phrase, respectively, in the initial line. They are followed by a comment on these particular names, after which other names denoting members belonging to the same class as the first-mentioned individuals are enumerated. In *Grm.* 36 the whole stanza ends with an additional comment on the bulk of the names (36⁹: *þær bera einheriom ql*).

¹⁸ It may be noted here, that *Grm.* 46—49 are—although not quite identical—quoted in a sequence without interruption in the *Gylfaginning*.

¹⁹ Possibly the closing line of *Grm.* 26 has to be considered as an announcement of the immediately following river *pula*.

It is noteworthy that the comments found in the *pulur* are always anaphorically constructed (see Table 3 above, the italicized figures).

2.4. Thus, we may conclude that the *pulur* in the *Grimnismál* to a considerable extent tend to show the same characteristic features as other stanzas supplying mythological wisdom. As a matter of fact, they constitute a most effective way of giving information in a poem, the main purpose of which is to convey mythological knowledge, a kind of knowledge where proper names play an important role. Apart from the compositional traits of the *pulur* there are many other reasons for the conclusion that the *pulur* are original in the *Grimnismál*:

- (1) The *Grimnismál* make up one of the poems in the *Edda* that contain the largest number of names, even with the *pulur* disregarded.²⁰
- (2) Each mythological phenomenon is dealt with rather briefly, which is emphasized by the fact that most names mentioned are not repeated. This renders a touch of *pula*-resemblance to the poem as a whole.
- (3) There are many stanzas not to be considered as *pulur* that mention a pair of names, or that enumerates a few names. It is difficult to decide which stanzas are *pulur* and which are not.²¹

The last-mentioned consideration implies that the variation between the constructions found in the *Grimnismál* is a matter of degree more than of nature. For instance, where are there any natural boundaries to be found along the following scale: enumeration of many names with a collective comment; enumeration of many names with individual comments; extraction and presentation of one or a few individuals from a group and an individual comment on these, followed by the enumeration of the rest of the names, perhaps followed by another comment; presentation of a pair of individuals and a comment on their function; presentation of an individual by stating its name together with a brief development of the topic; definition of a complex, sometimes with a comment, followed by the statement of the names involved.²²

²⁰ See Tables 1—2, where information given within parentheses concerns the *Grimnismál*, the *pulur* being disregarded. Note that all numbers given for other Eddic poems are inclusive, i.e. *pulur* in other poems than the *Grimnismál* (e.g. the "dvergatal" in the *Völuspá*) are not excluded. This means that the uniqueness of the *Grimnismál* with respect to the frequency of names is in fact still more accentuated than is obvious from Tables 1—2.

²¹ For instance, the beginning of *Grm.* 29 is a good attempt at a *pula*, but it stops with three names mentioned.

²² *Grm.* 30, 49, 36, 20, 22, and 33 are examples of the respective categories described.

The obvious conclusion must be that no distinction between various stanzas can be made with respect to their originality in the poem by using the compositional traits as a criterion. The relevance of this conclusion is evident in a sequence like *Grm.* 31—35, where the conditions of *ascer Yggdrasils* are described. The content of these stanzas is well kept together, but the form of the stanzas nevertheless varies. The reason may be that the form used depends on the content and what kind of knowledge the poet had of this content. Stanza 32, for instance, treats of the circumstances of the squirrel in the tree, and the poet knew his name. The *heita*-construction was employed. He also knew the names of the serpents under the tree, but there happened to be so many of them that the ordinary *ljóðaháttr* metre was insufficient, and so he extended it. The roots of the trees, however, had no names but still the poet had to make a stanza about them, because he knew something about them. Thus, there is a stanza but no initial name construction. The inadequacy of the claim made by de Vries (cf. p. 104) is obvious from the following matching of the composition types of the mythological stanzas with the content complexes (Table 4). There is no obvious correlation between these two entities.

3. *Grímnismál* 42

The mysterious stanza 42 is written in the following way in Kuhn's edition:

Ullar hylli hefr oc allra goða,
 hverr er tecz fyrstr á funa;
 þviat opnir heimar verða um ása sonom,
 þá er hefja af hvera.

Most translations presented are equivalent to the following on all vital points: "Will Ull befriend him,/ and all the gods,/ who first the fire quenches;/ for open lie/ to the æsir all worlds,/ when the kettles are heaved from the hearth."²³ Instead of 'quenches' (for *tecz...á*) some scholars give 'touches'. Most frequently they have a ritual touching of the fire in mind. The open worlds are supposed to be the same as the nine worlds of various mythological beings, mentioned in the *Völuspá* and elsewhere, or simply the air. The kettles so abruptly introduced in the last line have been supposed to function, one way or another, within a rite—as containing

²³ *The Poetic Edda*, translated by L. M. Hollander (Austin, 1928), p. 71.

Table 4. *Relations between construction and content in the mythological stanzas of the Grimnismál*

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Name + <i>heita</i>	5		22	28					38			49—50, 54
Passive <i>heita</i> + name												46—48
Name + <i>heita</i> + noun			25, 26				32		39			
Name + <i>heita</i> + numeral	7, 8, 11											
Name + <i>vera</i> + numeral	12, 13, 14, 15, 16											
A single name		18	21									
A pair of names		19, 20						36	37			
A sequence of names				27	29	30						
Name in genitive form							35		40—41, 42, 43	44		
Other construction	4, 6, 9, 10, 17		23, 24				31, 33, 34				45	

- I. Dwelling places of the gods
 II. Óðinn's animals
 III. The conditions of Valhöll
 IV. Rivers
 V. Þórr's way to the *þing* of the gods
 VI. The horses of the gods

- VII. The conditions of *ascr Yggdrasils*
 VIII. The *valkyrjur*
 IX. Cosmology
 X. The best of various kinds
 XI. An introduction to the approaching end (?)
 XII. Óðinn-names

drugs or water so that the steam would make the heat still more unbearable.²⁴

This translation is, however, not very enlightening. The reader is left very much in the dark as to what is going on. Many commentators have given up, simply declaring that this stanza is a reflex of circumstances long forgotten. Others, like Schröder, make conjectures. Schröder alters the plural form of *ása sonom* into the singular (*ása syni*), which is meant to refer to Óðinn, sitting in the middle of the smoke from the fire and the steam from the kettles.

It is symptomatic of the discussion that most of the proposals given connect this stanza with the situation of the poem, i.e. the situation of Óðinn. The same goes for *Grm.* 45, another problematic stanza. The consequence would be that the background of the poem would have been sketched in a prose-frame (orally extemporized), a few obscure initial stanzas, some scattered stanzas in the middle of the poem, breaking the relative consistency otherwise to be found in this part, and some obscure stanzas at the end.

The stanzas immediately preceding *Grm.* 42, and those immediately following it, concern mythological wisdom like the majority of the stanzas in the *Grimnismál*. It would not be too surprising if *Grm.* 42 also did.²⁵ In the previous section the composition of stanzas has been discussed at length. I have argued that a kind of parallelism can be distinguished in most cases; the second half of a stanza comments on the topic raised in the first half. In the first half of *Grm.* 42 there is in fact a possibility of an actual antecedent to the mysterious kettles in the last line. Thus, *hverr* might be the nominative singular of the same paradigm as *hverá* belongs to (accusative plural). This would mean that there has to be a kettle touching the fire. If the kettles are taken away there will be "open worlds" around the sons of the gods. In Fritzner's dictionary there is a meaning of *opinn* in connection with *jörð* and the like, which is interesting here: "*opin* siges *jörð* at være [...] b) naar Jordskorpen, Grønsværet er borttaget eller oprevet".²⁶ This may mean, in our example, that the soil of the worlds will vanish if the kettles are removed.

²⁴ Other explanations are offered by, for instance, F. Detter and R. Heinzel, *Sæmundar Edda*, II (Leipzig, 1903), p. 188, R. C. Boer, *Die Edda*, II, *Commentar* (Haarlem, 1922), p. 67, H. Gering and B. Sijmons, *Kommentar zu den Liedern der Edda* (Halle (Saale), 1927), pp. 207—208.

²⁵ Boer believes that *Grm.* 42 belongs to the cosmological sequence of stanzas on both sides of this one: "dass sie [*Grm.* 42] zu der reihe 37—43 gehört, kann keinem zweifel unterliegen" (*Die Edda*, II, *Commentar*, p. 67).

The main point in my claim about *Grm.* 42 has already been stated: this stanza, like most of the others, deals with mythological knowledge, not with the situation of the poem. On the other hand, this stanza is extraordinary—otherwise it would have been understood long ago. Therefore, I will go on to find out how far my assumption may lead.

If the soil is torn up (“oprevet”) when the kettles are lifted off, it must be the fire that brings about the destruction. What fire can produce such an effect? The sun is the only fire that reaches all worlds.²⁷ It would be a possibility, in the sphere of mythology, that the sun, normally life-giving, was also a threat in case of cosmic disaster. Such a view would be in accordance with the eschatological explosions foretold in the *Völuspá*. Furthermore, such an interpretation would make *Grm.* 42 a counterpart of *Grm.* 38, which says about the shield named Svalinn that he stands in front of the sun; if he fell away, mountains and seas would burn.

The stanzas immediately preceding *Grm.* 42 deal with cosmological matters. The composer of the *Grímnismál* may have heard about a mythological kettle, maybe in a context like that of the *Hymiskviða*:

<p><i>Býr fyr austan</i> <i>hundviss Hymir,</i> <i>á minn faðir,</i> <i>rúmbrugðinn hver,</i></p>	<p><i>Élivága</i> <i>at himins enda;</i> <i>móðugr, ketil,</i> <i>rastar diúpan.</i></p>
<p>(<i>Hym.</i> 5)</p>	

What fire-place should there be for the kettle used at the party of the gods if not the sun itself? If this is the kettle alluded to in *Grm.* 42, we would also get a better word order if we look upon *allra goða* as an attribute of *hverr*, i.e. ‘the kettle of all the gods’, instead of the complicated coordination of *Ullar hylli* |...| *oc allra goða* ‘the grace of Ullr and all the gods’ in the traditional interpretation, the two conjoined parts being separated by the predicate verb. I would also prefer another interpretation of metrical matters in the initial lines, which leads to the following arrangement:

Ullar hylli *hefr oc allra goða hverr,*
er tecr fyrstr á funa;

²⁶ J. Fritzner, *Ordbog over Det gamle norske Sprog.* 2. Utg., II (Kristiania, 1891), p. 891.

²⁷ Cf. *Alvissmál* 15: *Segðu mér þat, Alviss, / |...| hvé sú sól heitir/er síá alda synir/heimi hveriom í.*

Here *hylli* and *hverr*, *fyrstr* and *funa* carry the alliteration, the stress being assigned to the syllables *Ull-*, *hyll-*, *hefr*, and *hverr*.²⁸ In the traditional interpretation, having *Ullar hylli hefr* as the initial line, it is problematic to choose which two syllables should be stressed—they all tend to get stress. In the third line of my representation we also find the anaphoric construction, well-known to us from other mythological stanzas.

There is a further negative argument against the traditional interpretation and that is the mode of the predicate verb. In an Old Norse expression meaning 'anyone who [...] quenches (or: touches) the fire may have the grace of Ullr [...]' we would expect an optative form of the predicate verb, in this case *hafi*,²⁹ but we find the indicative form *hefr* in the text. Thus *hverr*, if interpreted as an indefinite pronoun, cannot mean 'anyone' in this case. The pronoun *hverr* may also have the meaning of 'everyone', but in the context under consideration that would not make sense—'everyone' and 'as the first one' (*fyrstr*) are mutually exclusive. The conclusion is that *hverr* in Grm. 42 is no pronoun.

The verb form *hefr* can only state a fact; it says that somebody or something *has* something. Since *hylli* may be any singular case form but *hverr* only the singular nominative form, the latter word must be the subject and the former object. I do not want to press the point that *allra goða* defines *hverr*, but if it does, *oc* is not the conjunction meaning 'and', but the adverb meaning 'also'. The literal translation would be: 'The grace of Ullr (*Ullar hylli*) has (*hefr*) also (*oc*) all the gods' (*allra goða*) kettle (*hverr*), which (*er*) touches (*tecr*) first (*fyrstr*) the fire (*á funa*, i.e. the sun); because (*þvíat*) open worlds (*opnir heimar*, i.e. wasted worlds) will be the result (*verða*) around the sons of the *æsir* (*um ása sonom*), when (*þá er*) they lift off (*hefia af*) the kettles (*hveru*; i.e. 'when the kettles are lifted off'). To me, the weakest point seems to be the identification of *funa* with the sun, but the connection between *funi* and the *æsir* in the *Alvissmál* (Alv. 26²: *enn með ásom funi*) may suggest a touch of sacredness of the *funi* conception as compared with the ordinary *eldr* 'fire'. As to the connection between the sun and the fire we may

²⁸ Another possibility, as it seems from a present-day point of view, would be that *Ull-*, *hyll-*, *oc*, and *hverr* were stressed. This would result in good rhythm. On the other hand, it would yield a double alliteration, but that is found elsewhere in the *Edda* (see R. Hollmérus, *Studier över allitterationen i Eddan* (Helsingfors, 1936), especially pp. 153—165.

²⁹ Cf. the examples given in M. Nygaard, *Eddasprogets syntax* (Bergen, 1865), pp. 58—59.

note that, not infrequently, *kenningar* for 'sun' contain an element meaning 'fire'.³⁰

As it has been interpreted here, *Grm.* 42 would be one in a sequence of stanzas dealing with obviously cosmological matters. It follows after a group of stanzas concerning the "world tree" and another group concerning the life-preserving and cosmogonic forces of the universe. The close resemblance to *Grm.* 38 is most important: the kettle of stanza 42 has a similar function as the shield of stanza 38; 'which touches the fire first' (*Grm.* 42³) means that the kettle stands nearest the fire, as the shield stands in front of the sun (*Grm.* 38²: *hann stendr sólo fyrir*);³¹ the wasted worlds of *Grm.* 42 that will result if the kettles are taken away are represented by *bigrg oc brim* 'mountains and seas' in *Grm.* 38, which will burn if the shield falls away from the sun (*Grm.* 38⁶: *ef hann fellr ífrá*).

Finally, there is a little piece of evidence for a connection between the sun and some sort of kettle in the poem *Sólarlióð*, which is reminiscent of the Eddic poems in many respects. In *Sól.* 78 the otherwise unknown *Sólketlu-synir* are mentioned. A feminine name, *Sólkatla*, seems to be part of their name. The first element of the name is *sól* 'sun', the second part is *-katla*, the feminine counterpart of the masculine *ketill* 'kettle', often used as a personal name.³²

My interpretation of *Grm.* 42 does not, unfortunately, shed more light on the likewise puzzling stanza *Grm.* 45. The subject *ec* in the first line makes me inclined to connect it with the following stanzas, which have the first person singular pronoun as their subject. However, the second

³⁰ See R. Meissner, *Die Kenningar der Skalden* (Bonn and Leipzig, 1921), pp. 103—104.

³¹ It may well have been in keeping with the pagan cosmological view that the cosmos was to remain intact as long as the kettle of the gods remained on its hearth. Perhaps, the so-called kettle-wagons (see e.g. H. Mötefindt in *Reallexikon der Vorgeschichte*, [...] hrsg. von M. Ebert. 6 (Berlin, 1926), p. 332) had a sacred function after all, although J. de Vries has rejected this claim (*Altgerm. Rel.gesch.*, I (Berlin, 1956), p. 125 foot-note 2); remember in this connection the Trundholm sun-wagon (see e.g. de Vries, *ib.*, pp. 112—115 and elsewhere). I would also like to point to the predominant role of various kettles in Celtic mythology (cf. e.g. J. de Vries, *La religion des celtes* (Payot, Paris, 1963)). Furthermore, the Irish god Dagda (with a kettle as his main significant attribute) had a second name, Eochu Ollathir Ruodro-fessa, which de Vries analyses (*ib.*, pp. 45—46) as designating the sun. It may be significant that Ullr is mentioned in the initial line of *Grm.* 42.

³² The religious basis for the name *Ketill* and compound names with this name as a part has been discussed by de Vries (*Altgerm. Rel.gesch.*, I, p. 393).

half of the stanza seems to be purely mythological—the æsir and Ægir seem to be involved—which would leave the door open for an interpretation along mythological lines, like the preceding stanzas. The two possibilities may not be mutually exclusive.

4. The epic frame

This contribution to the *Grimnismál* discussion will be closed with some remarks on the situation of the poem, since so much attention has been devoted to this problem in the past.

The latest investigations of the *Grimnismál* have aimed at a better understanding of the ethnological, and above all ritual, elements involved in this poem. Having no training in the special fields where, for instance, Schröder and Fleck move with such ease, I may have missed important arguments, but I cannot help feeling that some essential text-critical points have been overlooked. What do we really know, for instance, about the frame story with the real poem as our only source? Many traits of the story seem to have been taken for granted, although they are explicitly stated only in the prose frame, which is obviously secondary and of late origin. It seems that many commentators are of the opinion that there is merely one conclusion to be drawn and that, actually, it coincides with that drawn by the author of the prose frame. However, there is nothing in the prose that cannot be considered to be dependent on the poem, enriched by various common literary motifs. Therefore, we have to rely on the poem, exclusively, when searching for a correct interpretation.

The following reconstruction of the situation may be deduced from the poem alone.³³ Geirrøðr, in person, is not introduced until the very last stanzas. There is nothing to indicate that he has ever been Óðinn's protégé—their relationship may just as well have been a hostile one from the beginning. The complicated story (in the prose) about the older Agnarr, Geirrøðr's brother, is due to the ambition of the prose author to give a reason for Agnarr's loyalty to Óðinn, the enemy of his father. The impulse to the far-fetched story about the final tragedy, where Geirrøðr falls onto his own sword may be found in *Grm.* 52⁴⁻⁶: *mæki liggja/ec sé*

³³ I am aware that some of the arguments presented here and onwards are not wholly novel contributions, as arguments. The sequence of them, however, is my own construction.

míns vinar/allan í dreyra drifinn. Once the initial prose story had been compiled, it was rather natural to identify *mæki...míns vinar* with Geirrøðr's sword. If, on the other hand, Geirrøðr is supposed to have been Óðinn's enemy and Agnarr his friend and protégé all the time, it must be Agnarr's sword that pierces Geirrøðr. This should not be surprising. We need only read the first part of Þjóðólfr's Ynglingatal to find a couple of cases where sons are said to have slain their fathers in order to get the power. Neither would it be inconsistent with Óðinn's nature to support such an action. I consider this interpretation a very natural one.

On the whole I think *Grm.* 52 is one of the really crucial points for the understanding of the situation. The first half of the stanza reads: *Fiqlð ec þér sagða,|enn þú fát um mant,|of þic véla vinir*. This seems to mean that Geirrøðr has had a chance to understand the hints, although he did not. The already quoted second half of the stanza appears to be the consequence of Geirrøðr's not having understood. He must lose his life. The attempt on his life is planned: *of þic véla vinir* not necessarily meaning 'your friends' but just 'the friends', i.e. Óðinn and Agnarr. When Geirrøðr is already condemned and dying, Óðinn's explicit revelation follows (*Grm.* 53⁵: *nú knáttu Óðin síá*).

I believe, as do Schröder, Fleck, and others, that the mythological material presented in the great majority of the stanzas is the most essential part of the *Grímnismál*. However, I do not believe that it is a means of attaining another goal—I think it is the goal in itself. The composer of the poem has, indeed, a vast raw material to draw from, but he adapts it to suit his own intensions. There is an obvious plan, according to which the poem proceeds with the various topics following a rather logical scheme. Each topic is usually treated according to a general pattern, and even when the nature of a subject threatens to destroy the form most frequently employed there is a notable desire to bring the handling of the problem in question to a closer conformity with the general pattern. But secondarily, the composer of the poem wants to provide the mythological knowledge conveyed by him with a likewise mythologically rooted causation, explicitly stated in the text.³⁴ He chooses a general framework found elsewhere in the Old Norse literature, a literary motif involving a giant's or troll's death, brought about by the superior wisdom of his

³⁴ It seems to have been a requirement of the genre that mythological poems should also be embedded in an epic frame—indeed, the epic, heroic Eddic verse is older than the mythological verse (cf. also skaldic verse such as the *Eiríksmál* and the *Hákonarmál*).

antagonist.³⁵ He gets the idea from the *pulur* alluding to various situations where Óðinn has acted in one of his guises. This latter part of the Óðinn-*pulur* is also arranged to point forward to the final victory. From *Grm.* 49 on, where the Geirrøðr-situation is mentioned, each name is briefly defined with respect to the circumstances around the use of it. In *Grm.* 50 the *pula* is successively turned into a prophecy foretelling Geirrøðr's subsequent fate by alluding to an event where Óðinn has cheated a giant and killed him. The choice of Geirrøðr may simply have been predicted by the fact that this was the only name mentioned in *Grm.* 49 that was known to the poet.

Besides the *Grímnismál*, Geirrøðr exists as a name in the *pulur* appended to Snorri's *Edda* (among the giants' names), in the *fornaldarsaga* about Qrvar Oddr, in Eilífr Goðrúnarsonr's *Þórsdrápa*, and, finally, in the *Skáldskaparmál*, the latter probably based on the *Þórsdrápa* on this point, although the story itself is different in many respects. There are many points connecting the situation of the actual passage of the *Skáldskaparmál* with that of the *Grímnismál* as it reads in the *Codex regius*. In the *Skáldskaparmál* we are told that Loki has been kept prisoner by the giant Geirrøðr, who has starved him. The final result is that Þórr—with due assistance from his protégé—kills the giant. The *Þórsdrápa* is difficult to interpret because of the complicated *kenningar*, but it is remarkable that the name *Grímnir* is part of the *kenningar* on two separate occasions. Possibly, Snorri knew a more complete version of the *Þórsdrápa*—he tells a much more detailed story. Be that as it may, there are reasons to suspect that the composer of the *Grímnismál* had the Þórr-tale in mind when he conceived the Óðinn counterpart found in the *Grímnismál*. Thus, the Geirrøðr of the *Grímnismál* is a giant as well as his namesakes met elsewhere. He is brought to death by being inferior to Óðinn in wisdom and, to increase the dramatic effect, Óðinn's protégé is made the son of the victim.³⁶ To secure the inevitable end Geirrøðr is made drunk and his

³⁵ In the *Edda* there are, above all, the *Vafþrúðnismál* (which also seem to have contributed to the frame prose) and the *Alvissmál*.

The *Fáfnismál*, too, contain a didactic section which ends with the death of the beast. Further, there are the *Heiðreksgátur*, where Gestumblindi proves to be wiser than Heiðrekr, and the latter dies. Also the *Gylfaginning* seems to be embedded in a strikingly similar frame tale (cf. Fleck in *ANF* 86 (1971), p. 63). Gylfi, however, is lucky enough to survive—Snorri, in his handling of the traditional knowledge-contest motif, has decided to change the usual death into *síónhverfingar*.

³⁶ As a matter of fact, this is not the only conceivable interpretation within the general framework sketched above. Although I am suspicious of conjectures as a rule, there is good motivation—as has been brought to my attention by Staffan

comprehension is blunted. However, like Vafþrúðnir, Fáfnir and other giants, Geirröðr, at the moment of death, realizes who his opponent is.

Of course, various pagan beliefs and conceptions may have contributed to the ultimately resulting picture, but if they have been used, as has been suggested here, with purely literary justification, their value as sources for ethnological and other non-linguistic considerations is further reduced. Fleck is deeply aware of the problems encountered when distinguishing what is religiously significant from what is not.³⁷ Nevertheless, to me his sacred kingship hypothesis seems to be a daring one, although intensively discussed, nowadays and earlier. My lack of competence in this field forbids me to commit myself on this topic in general, but at least I would deny that any kind of ancient sacred kingship has left any relic features in the *Grímnismál*.

Hellberg—for a minor alteration in the last lines of *Grm.* 2. The only basis for the opinion that Agnarr is Geirröðr's son is the appositional statement *Geirroðar sonr* (*Grm.* 2⁶), believed to refer to *Agnarr* two lines earlier. If so, however, the metre deviates, apparently without reason, from the commonly used *ljóðaháttir*. It is possible that a late compiler (who probably wrote the prose tale) changed an original reading, namely *Geirröðr*, into the actual reading, *Geirroðar sonr*, which seemed more comprehensible to him. If this is true, we would have an apostrophe of Geirröðr in the second stanza in the same way as the fire is apostrophized in the first (*Heitr ertu, hripuðr*) and Agnarr in the third (*Heill scaltu, Agnarr* etc.) The protagonists would be introduced at the very beginning, being antagonists all the time: Óðinn and his protégé Agnarr facing the giant Geirröðr.

Staffan Hellberg has also suggested the possibility that the word *einn* 'alone' in the prophecy about Agnarr: *er einn scal ráða* (*Grm.* 2⁵) indicates that Geirröðr and Agnarr were contesting co-regents (a common situation in Old Norse literature). If so, this fact could, before being obscured, have become the source of the idea in the prose-frame of the older Agnarr, brother of Geirröðr.

³⁷ Cf. Fleck in *ANF* 86 (1971), pp. 62—63.

MAGNE MYHREN

Hrafns hrælundir

Sigurd Fávnesbane har drepe Fávne og dreg opp på Hindarfjell. Han rid gjennom logen og ser at *þar lá maðr ok svaf með ǫlloom hervápnom. Hann tók fyrst hjálminn af höfði hánom. Þá sá hann at þat var kona. Brynian var fóst, sem hón væri holdgróin. Þá reist hann með Gram frá höfuðsmátt bryniona í gognom níðr, ok svá út í gognom báðar ermar. Þá tók hann brynio af henne: en hon vaknaði, ok settiz hón upp ok sá Sigurð ok mælti:*

«Hvat beit brynio,
hví brá ek svefni?
hverr feldi af mér
fólvar nauðir?»

Hann svaraði:

«Sigmundar burr
sleit fyr skommo
hrafns hrælundir
hjǫrr Sigurðar.» (Sigdrífumál str. 1).

Mange har vilja rette siste delen av strofa på ymse vis, men eg let alt stå ubrigda. Vidare gjeng eg ut ifrå at Sigurds replikk er svar på hennar spørsmål, dvs. at l. 8 er svar på l. 1, og l. 5—7 er svar på l. 2—4.

Med *hrafn* er det vel her tenkt på ein av Odins ramnar, eller det kan rett og slett vera ei omskriving for Odin. I Nordisk kultur XIX s. 8 skriv Nils Lid: «Når det i mytane um Odin er nemnt som hans utsendingar ramnane Hugin og Munin, må det og eigenleg vera ei slik tru um »hugen» som er grunnlaget...» Av dette dreg Jan de Vries i Altgermanische Religionsgeschichte § 382 den slutnaden at det er «in Übereinstimmung mit der Vorstellung, dass auch der huger eines Menschen als zauberkräftiges Wesen wirksam sein konnte. Es könnten also mit Hugin und Munin die

Erscheinungsformen der Psyche gemeint sein, die bei der schamanistischen Handlung sich frei ausserhalb des Körpers bewegen».

I R. stend *hrælvnd'*. Forkortingsteiknet er plassert på ein slik måte at det er uråd å avgjera om det skal lesast *ð* eller *ir*. Ein lese måte med *ð* er mogeleg, sml. Lindblad s. 183.

Ordet kan ein dele på to måtar, anten *hrælvnd(ir)* eller *hrælvnd(ir)*.

Om ein les *hrælvnd(ir)*, er fyrste lekken *hræ* n. «lik»; siste lekken kan vera: *lvnd* f. I 1) lynde huglag. 2) lund, måte, vis. *lvnd* f. II. lund, lend, Heggstad. Sml. isl. *lvndir* f. fl. 1. a. psoas. 2. hvide Striber el. Spætter i Ansigtet, særlig langs Næsen. 3. Striber i Maling, Blöndal.

Eg vil særleg feste meg ved den islandske tydingi «hvide Striber osv.», men då må ein lesa fl. *lvndir*, dvs. at forkortingsteiknet må lesast *ir*. Den islandske tydingi «stripor» kan me vel og jamføre med nno. *lvnde* m. «flammet ved». Hit set også Hj. Falk nno. *lvnde* m., isl. *lvndi* m. «lunnefugl». «Efter min mening hører navnet direkte til nyisl. *lvndir* f. fl. «hvite striper i ansiktet, særlig langs næsen;» lunden har et hvitt bånd tvers over det svære og merkelig formede nebb, og foran båndet 3—4 tverfurer. Men dette ord kan ikke skilles fra nyisl. *lvndir* «psoas, to muskler, en på hver side av lendehvirvlerne.» En annen figurlig anvendelse foreligger ved no. dial. *lvnde* «flammet ved som vokser ut på sidene av en rift i en trestamme» (Arkiv 41 s. 136).

Eg byggjer mi tolkning på at *hrælvndir* på eit eller anna vis må vera nytta om den utsjånaden Sigdriva hadde, eller den situasjon ho var i då Sigurd vekkjer henne, og *hrælvndir* må vera det same som *lvndir*. Det er ikkje full semje om kva som meinest med desse *lvndir*; Lexicon Poeticum set om med: «bånd, lænke», Gering: Kom. 11 s. 207 set om med: «'bande' des schlafes» eller «kettenpanzer» ... «den die jungfrau als eine fessel empfand». Detter — Heinzel s. 242 meiner derimot at *lvndir* er bruka «nur bildlich als die Eisenhülle des Panzers».

Å seia heilt visst kva *lvndir* tyder i denne samanhengen, let seg knapt gjera, men eg vel å halde fast på ei tyding «band», dvs. «likband, liksveip», «likutsjånad», og slike *lvndir* var *lvndir*, dvs. «kvite», «bleike». At *lvndir* tyder «band» finn me elles døme på i Vølundarkviða 11 og i Deors Lament 5. Sigdrífomál 1. 1—4 skulle då tyde: «Kva skar sundt brynja? Kvifor vakna eg? Kven felde av meg dei bleike likband?»

Om ein no går utfrå at *hrælvndir* er identisk med *lvndir*, dvs. «liksveip, likklæde», lyt ein ta utgangspunkt i at *lvndir* kan tyde «stripor». Her kan ein jamføre med norr. *gríma* f. skjerm for andletet, hjelm, utskore bilete. Heggstad, nno. *gríma* f. grime til hest, flik paa sko, strek (af

smuds) el. stripe over ansiktet, karm, ramme, *grimutt* adj. stripet i ansiktet av sot o. l. Torp: Nynorsk Etymologisk Ordbok.

Både *grimor* og *lundir* kan tyde «stripor i andletet»; denne tydingi går på utsjånad, men liksom *grima* kan vera nytta om «band», sml. «grime til hest», kan vel *hrælundir* = «likband» av *lundir* = «stripor» i dette kvædet vera nytta om dei «likband», dvs. den «liksveipen» Sigrdriva hadde för ho vart vekt.

Sigrdrifumál ll. 5—7 skulle kunne tolkast såleis: «Sigmundsonen gjorde nettopp ende på ramnens liksveip,» dvs. «dei likband eller likklæde som Odin hadde valda». I andre tekster som skildrar denne tilburden, er det fortalt at Sigurd *reist brynju* el. liknande; Helreið 9 har: *slíta svefni*. Ein kan oppfatte brynja som ei forbanning, men det blir ikkje sagt noko beinveges om liksveip eller likutsjånad. Dette veikjer mitt tolkingsframlegg noko. Eg skal også vedgå at samanlikningi mellom *lundir* og *grima* kan verke noko pressa. Eit anna argument mot lesemåten hrælundir er at Sigrdrífa ikkje var «død», men ho «sov», og eit sovande menneske har ikkje liklet. Vel er det så at ho kunne ha «likband» eller «liksveip» men eg vil prøve den andre lesemåten.

Då får me komponentane *hræll* m. kvass pinne, bruka til å greida trådane i veven med, og *und* f. sår, Heggstad. *Hræll* kunne her kanskje vera bruka om «svevntornen», og *hrælundir* var i så fall «det eller dei sår denne svevntornen hadde valda», og det kunne vera ei omskriving for den påtrolla svevnen. Men eg tykkjer ikkje det gjev særleg god meining å seia at *Sigmundar burr sleit hrafns* «tornesår». *Slíta und(ir)* tyder vel «bite i sår», sml. *Lexicon Poeticum*, difor er ein slik lesemåte umogeleg. Av den grunn vil eg halde fast på lesemåten *Hrælundir* og tolkingi som byggjer på den.

ELSE MUNDAL

Sigrdrífumál strofe 1

Heltedikta i Edda har fleire gonger nytta eventyrmotiv. Eit godt døme på det har vi i byrjinga av Sigrdrífumál. Sigurd Fåvnesbane kjem her til ei borg som er omsveipt av logande eld. I denne borga finn han ei sovande valkyrje som Odin har stukke med svevntorn, og Sigurd vekkjer henne or søvnen. Eventyrmotivet som er nytta her, har seinare vorte kjent som *tornerosemotivet*. Som segnene om volsungane kan dette motivet fylgjast attende til tysk grunn.

Tre andre eddadikt, Grípisspá, Fáfismál og Helreið Brynhildar fortel om same hendinga som byrjinga av Sigrdrífumál, det same gjer Vølsunga saga og Snorre-Edda.

Siste halvdel av eventyret om Tornerose har grovt skissert fylgjande handlingsgang:

1. Ei prinsesse stikk seg på handteinen til ei «trollkjerring», ho sovnar og søv i hundre år.
2. Hekken rundt slottet veks kjempehøg.
3. Ein prins kjem og vekkjer prinsessa og friar henne frå trolldomen.

Alle desse tre scenene frå eventyret finn vi att i Sigrdrífumál. Vi finn att «trollkjerringa» med svevntornen. Her er det Odin som spelar den rolla. Vi finn att hekken som voks kjempehøg. Her er det ein eld som logar til himmels rundt borga. Og vi finn att prinsen som vekkjer prinsessa. Her er prinsessa ei brynjekledd valkyrje, og prinsen er helten i diktsyklusen om volsungane.

Dei omskapingane vi her har av eventyrmotivet, er naudsynlege fordi stoffet skal nyttast i ein bestemt samanheng, og forma motivet har fått, er bestemt av genren heltedikt, som det her er nytta i. Men eventyrmotivet er så lite endra at vi utan vidare kan kjenne att eventyret om Tornerose; og vi kan drage den slutninga at eit torneroseeventyr som må ha vore

nærmast identisk med det tyske torneroseeventyret vi kjenner frå nyare tid, har vorte oppteke i segnkrinsen om volsungane.

Det er difor mitt utgangspunkt for den språklege tolkinga av første strofe i Sigrdrífumál, at der det er fleire måtar å tolke ord og uttrykk på, er den tolkinga mest sannsynleg som fører til at det vert samsvar mellom innhaldet i strofa og innhaldet i tornerosemotivet, og dermed og samsvar mellom første strofe og prosaavsnitta som høyrer til Sigrdrífumál.

Dei to omstridde versa i første strofe av Sigrdrífumál er siste verset i første halvstrofe og tredje verset i siste halvstrofe. I bae dei omstridde versa er det nytta forkortingsteikn. Forkortingsteiknet i siste verset i første halvstrofe har ikkje valda vanskar, korleis forkortingsteiknet i tredje verset i siste halvstrofe skal oppløysast, har vore diskutert. Teksten i Codex Regius er heilt tydeleg. Ein autoritet som Finnur Jónsson har likevel foreslått ein konjunktur av det mest omstridde verset, tredje verset i siste halvstrofe (Finnur Jónsson: Sæmundar-Edda, Reykjavík, 1905). Konjunkturar har ikkje slått gjennom, og den siste utgjevaren, Jón Helgason, har vorte ståande ved den same lesemåten — også same oppløysinga av forkortingsteikna — som Sophus Bugge valde i si utgåve av Sæmundar-Edda (Kristiania, 1867).

«Hvat beit brynio?
 hví brá ek svefni?
 hverr feldi af mér
 fylvar nauðir?»
 «Sigmundar burr,
 sleit fyr skømмо
 hrafns hrælundir
 hiqrr Sigurðar.»

Strofa er delt i to halvstrofer der den første halvstrofa er tre spørsmål, den andre halvstrofa er svar på spørsmåla. Gjennom dei tre spørsmåla — «Kva beit brynja? kvifor vakna eg? kven frigjorde meg frå dei bleike band?» — er det ei stigning som avspeglar korleis Sigrdrífa gradvis vert medveten om kva som har skjedd. Kvart av desse spørsmåla gjer det føregående spørsmålet overflødig. Difor må Sigurd take utgangspunktet for sitt svar i det tredje spørsmålet.

Kva tyder så *bleike band*?

Finnur Jónsson, som forresten reknar denne strofa til det føregående diktet, Fáfismál, tolkar verset som «(svefn)böndin» (Sæmundar-edda, Reykjavík, 1905).

Tolkinga til Finnur Jónsson vert imøtegått av E. A. Kock. Han meiner

at *folvar nauðir* ikkje stár for noko abstrakt, men må oppfattast heilt konkret. Det er etter hans syn tale om brynja. (Bidrag til eddaforskningen, Arkiv 1922).

Den siste som har tolka denne strofa, Magne Myhren, tolkar *folvar nauðir* som «likband», «liksveip», »likutsjånad». (Hrafns hrælundir, Arkiv 1972).

Om det første er å seie at Sigrdrífa har ikkje liksveip, ho søv i brynje. Eg skal gjerne vedgå at uttrykket «bleike band» kan gje assosiasjonar i retning av likutsjånad. Men dersom denne tolkinga er rett, har vi her ei motsetning mellom kvadet og tornerosemotivet (same motsetning og ved *hrælundir*). Tornerose hadde ikkje likutsjånad. Om den sovande Tornerose stár det i eventyret: «Da lag es und war so schön, dass er die Augen nicht abwenden konnte...» Ein kan ikkje leggje stor vekt på samanlikning av detaljar i eit norrønt kvad og i eit eventyr som vart nedteikna kring 1800. Eventyret kunne ha endra seg mykje. Men det som er viktigare, er at tolkinga kjem og i konflikt med det som er sagt om utsjånaden til den sovande Sigrdrífa i Grípisspá str. 15. (Og det er inn-direkte eit indisium på at den sovande Tornerose også var «schön» då dette eventyret vart oppteke i segnkrinsen om volsungane.)

Sefr á fialli
fylkis dóttir
biørt i brynio
eptir bana Helga;...

Ein kan sjølvsagt ikkje drage sikre slutningar om det som stár i Sigrdrífumál ut ifrå det som stár i eit heilt anna eddadikt. Men det er dei same førestellingane som ligg bak både Sigrdrífumál str. 1 og Grípisspá str. 15, og bruken av adjektivet *bjartr* for å skildre den sovande Sigrdrífa, skulle vel vere eit indisium på at den sovande Sigrdrífa er skapt i bilete av den sovande Tornerose; ho har ingen likutsjånad, ho berre søv.

E. A. Kock meiner at *folvar nauðir* er brynja. No er brynja nemnd alt i første verset, difor vert det dårleg stil å nemne brynja ein gong til i same halvstrofe, sjølv om ordet her er omskrive. Men dessutan er det etter mi meining så stor stigning i desse tre spørsmåla at ein slik sirkelgang vert umogeleg.

E. A. Kock meiner at *nauðir* må oppfattast heilt konkret både her og i Atlakviða str. 16. *folvar nauðir* og *nør nauð folva* (lesemåten til dette verset er omstridd) er og så like at ein må sjå dei to i lys av kvarandre. Kock har påvist at *nørr* og *nauð* er to ord som høyrer saman i gamaltysk og gamalengelsk diktning, og at uttrykket der tyder «trang lekkje» og må

oppfattast heilt konkret (Notationes norroenæ, § 51, Lund 1923). Men så spørst det, kan eit uttrykk frå tidleg religiøs dikting overførast til den norrøne diktinga og framleis ha det same innhaldet, og er det eigentleg det same uttrykket vi har her?

Kock freistar ikkje å drage adjektivet *folr* inn i tolkinga, han berre viser til Sigrdrífumál. Sidan dette adjektivet er med i bae dei norrøne helteedikta, skulle eg tru det er det, og ikkje *norr* som karakteriserer *naud*. Dermed har vi eit anna uttrykk enn det som Kock viser til i Notationes norroenæ. Samanstillinga *norr naud* viser nok at dette sambandet har vore kjent; men her kan første adjektivet vere teke med berre for rimet si skuld.

Men også i Atlakviða passar den konkrete tydinga av *naud* etter mi meining dårleg. Innhaldet i versa

norr naud folva
létir nornir gráta

i str. 16 i Atlakviða vil eg sjá i samband med det som står i Atlamál str. 28 og i Vølsunga saga kap. 35. I Atlamál er det fortalt at disene, fylgjekonene, til Gunnar byd han heim til seg. Han er altså feig. I Vølsunga saga er disene *daprligar*, triste. Andre stader i den norrøne litteraturen er det fortalt om diser, fylgjekoner, som græt når dei ikkje lenger kan forhindre ein vond lagnad for mennesket dei vaktar (Draumr Þorsteins Síðu-Hallssonar, Gísla saga Súrssonar kap. 33). Og årsaka til det triste uttrykket til disene i Vølsunga saga er nett den vonde lagnaden, ulukka som skal ráke Gunnar. Når Gudrun seier til Gunnar at han skal late hunane sine norner (diser) gráte, så vert desse sett i motsetning til Gunnar sine diser som var triste på grunn av Gunnar sin vonde lagnad. Det Gudrun seier er: Lat hunane sine diser gráte over hunane sin vanlagnad, dvs. lat det skje hunane ei ulukke. At disene skal gráte over ei eller anna bleik lekkje, gjev inga meining.

Ut ifrå samanhengen meiner eg det er mykje som talar for å tolke *norr naud folva* som «vanlagnad», «ulukke»; og noko av det same må då *folvar naudir* tyde i Sigrdrífumál.

Som Finnur Jónsson meiner eg at *folvar naudir* må stå for noko abstrakt, og at det er meint søvnbanda eller den vanlagnad som søvnbanda er.

naudir har tydinga «lekkje», «band»; og førestellingar der band, lekkje, tråd, står sentralt, er mykje vanlege i norrøn mytologi, magi og trolldom (som eigentleg høyrer nøye saman).

Mest kjend er førestellinga om lagnadstráden. Ved å spinne ein tråd skapte nornene lagnad for menneska. I Snorre-Edda, Skáldskaparmál, er også lagnadstráden kalla *naud*.

Nornir heita,
þær es nauð skapa,...

I siste strofe av Fáfismál er det vist til *norna skopum* som den makta som held Sigrdrífa i søvnen, og *norna skop* er også lagnadstráden.

Band var også eit mykje nytta middel i magi og trollkom. Ved å knyte band kunne ein halde eit menneske i ein viss tilstand, og ved å løyse det knytte bandet kunne mennesket verte løyst or den same tilstanden. Tanken var at den magiske handlinga med det røynglege bandet skulle symbolisere og skape det trolldomsbandet som skulle verke på mennesket.

Men eigentleg er det ingen vesentleg skilnad mellom lagnadstráden i mytologien og band som er skapte ved magi og trolldom. Dei to førestellingane høyrer nøye saman og glid over i kvarandre. Trolldomsmeisteren framfor alle er som kjent Odin, den høgste av gudane. Førestellinga om bandet som var kalla *herfjoturr* som ei valkyrje med same namn kunne kaste på folk i striden (Sverris saga, kap. 68), viser og tydeleg denne sams førestellingsbakgrunnen for mytologi, magi og trolldom.

nauðir i Sigrdrífumál str. 1 má etter mitt syn takast i tydinga »lagnadsband», »trolldomsband». Det siste er mest i samsvar med synet till Finnur Jónsson, og den tolkinga finn og støtte i det som står i den neste strofa av Sigrdrífumál. Der er det vist til ei form for trolldom, runemagi, som den makta som held Sigrdrífa i søvnen.

«Óðinn því veldr
er ek eigi máttak
bregða blunstofum.»

Tolkinga «lagnadsband» finn derimot støtte i siste strofe av Fáfismál som viser til *norna skop*. Men sidan både lagnadstráden og trolldomsbandet går attende på dei same førestellingane, utsluttar den eine tolkinga ikkje den andre.

Kva adjektivet *fjotr*, «bleik», tyder i denne samanhengen, er vanskeleg å seie, men det må i alle høve stå for noko negativt, det same må ein og kunne seie om dette ordet for band, *nauð*.

Første halvstrofe av første strofe i Sigrdrífumál vil eg då gje fylgjande tyding:

«Kva beit brynja?
kvifor vakna eg?
kven frigjorde meg frå
den ulukkeskapande lagnadsbanda (trolldomsbanda)?»

Den siste halvstrofa skal vere svar på spørsmåla i første halvstrofe, men dei fleste tolkingar av strofa har ikkje klart å skape kontakt mellom spørsmål og svar.

I denne halvstrofa er det verset *hrafns hrælundir* som har valda vanskar for tolkinga. *hrafns* meiner eg står for Odins. Ramnane Huginn og Muninn var som kjent Odins tanke og vilje. Denne nære tilknytninga til ramnen har gjeve Odin namn som *Hrafnáss* (to skaldestrofer), *Hrafnaguð* (Snorre-Edda, Gylfaginning kap. 38), *Hrafnfreistuðr* (Húsd. str. 10). *Hrafnaguð*, *Hrafnáss* kan tolkast 1) «guden med ramnane», 2) «guden som er ramn». I den siste tydinga viser heitet attende til at Odin kvar dag sender hugen sin (sjela si) ut i ramneham. Tolkar ein *Hrafnaguð* slik, vert *hrafn* åleine eit like godt Odinsheite som *Hrafnaguð*. *Björn* er Odinsheite, og *ørn* er Odinsheite i kjenningar for dårleg skaldskap (*arnar leirr, ens gamla ara leirr*). Desse kjenningane går attende på myten om Odin som i ørneham henta Suttungs mjød. Myten om Odin i ørnehamen er kjend nok, men førestellinga om Odin som ramn er endå vanlegare, det skulle såleis vere meir sannsyleg at *hrafn* var Odinsheite enn at *ørn* og *Björn* var det. Når særnamn for dyr står som Odinsheite, så synest også grunnen å vere den at Odin ved eit eller anna høve har optrått i denne dyrearten sin ham.

Bruken av ordet *hrafn* (*hrafnar*) som heite for djevelen (djevlane) kan og støtte den tesen at *hrafn* kan vere Odinsheite. I kristen tid vart djevelen identifisert med Odin. Det går mellom anna fram av ordlag som *hinn illi Óðinn*. Djevelen (djevlane) kunne igjen verte kalla ramnar. Døme på det har vi m.a. i Den 4. grammatisk avhandling: «*Enn parabola setr fram m u lika lvti, sva sem þat at kalla... fvglana djofla*»... (Fugl må her vere ramn.) I Njáls saga kap. 156 vert ein flokk menn påtekne av ramnar. Han som skal tolke hendinga seier: «*En þar er hrafnar sóttu at yðr, þat merkir djofla þá, er þér hafið trúat á ok yðr munu draga til helvitis kvala.*» I Sólarljóð str. 67 er *heljar hrafnar* smådjevlar i ramneham som slit augo ut på dei syndige sjelene.

Når *hrafn* kan nyttast som heite for djevelen (djevlane), er det ikkje urimeleg at dette er overført frå Odin. (Ramnen som djevlesymbol er nemleg ikkje Bibelsk. I oldkyrkja vart ramnen symbol på den fráfalne, den syndige, fordi ramnen flaug bort frå Arka og kom ikkje attende, når ramnen vert djevlesymbol i kristendomen, kan dette vere påverknad frå det germanske området.)

Ordet som er oppløyst *hrælundir*, er i Codex Regius skriva *hrælund* + forkortingsteiknet ' som vanlegvis står for *ir*. Ein annan mogleg lesemaåte, som har vore drøfta av fleire forskarar, er *hrælundð*. Siste bokstav i ordet vert då ikkje lese som *d* + forkortingsteikn, men som *ð*.

Dette verset har vore tolka på ulike måtar, men tolkingane har hatt det felles utgangspunktet at ordet har vorte delt i dei to delane *hræ* og *lund* + forkortingsteikn (*lund*). (Finnur Jónsson les ordet som *hræs undir*.) *Hræ* tyder «lik», *lund* + forkortingsteikn (*lund*) har i denne samanhengen vore tolka på ymse måtar. Når første del av *hrælund*' utan vidare har vorte teke for *hræ* = «lik», så er det truleg på grunn av det føregåande ordet, *hrafns*. Rammen var som kjent likfuglen. Dessutan er samanstillinga *slíta*, *hrafn*, *hræ* (*und*) vanleg i norrøne kvad. Men der vi har denne samanstillinga, er *hrafn* subjekt, og *hræ* er objekt for *slíta*. (For å få dette til å stemme har m.a. Sophus Bugge retta *hrafns* til *hrafn*.) Her er ikkje *hrafn* subjekt, ordet står i genitiv og er saman med *hrælund*' objekt for *slíta*. Subjektet er *Sigmundar burr*, ... *hiorr Sigurðar*. Så sjølv om alle dei aktuelle orda tilsynelatande er til stades, er det eit anna uttrykk vi har her, enn det kjende *slíta*, *hrafn*, *hræ* (*und*).

Det er også vanskeleg å få ordet *hræ* til å passe inn i svaret på det tredje spørsmålet i første halvstrofe. I det heile høver dette liket dårleg inn i det romantiske tornerosemotivet.

Ordet *hrælund*' meiner eg skal delast og oppløysast på fylgjande måte:

hræl, rotstaving = «kvass pinne» (brukt til å greide trådane i vev —
vevtein) og

undr, n.pl.akk. = «ulukke» (særleg ulukke framkalla ved forbanning)

Forkortingsteiknet ' som vanlegvis står for *ir*, kan og stå for *annan vokal* + *r* eller berre for *r*. Ordet *undr*, «under», har og tydinga «ulukke». Måtte ei ulukke skje den som ... heiter på norrønt: *Undrum verði så er...*

I ordet *hræll* meiner eg å finne att den svevntornen som det er vist til både i *Sigrdrífumál*, *Fáfnismál*, *Völsunga saga* og *Snorre-Edda*. Samstundes skal vi leggje merke til at det her er valt eit ord som knyter første og andre halvstrofe fast saman i denne spinne-veve-symbolikken som står så sentralt i førestellinga om lagnaden. Den same *hræll* er og reiskap i den lagnadsskapande, magiske handlinga som er skildra i *Darraðarljóð*. Denne tolkinga openberrar også ein dobbelbotn i strofa, for *hrafns hrælundr* tyder både: «ulukke Odin valda med svevntornen» og «ulukke Odin valda ved å tukle med lagnadstrådane (trolldomsbanda)».

Til og med i dette at svevntornen er ein vevtein, viser det seg å vere eit nøye samsvar mellom strofa og eventyret om Tornerose. Svevntornen i eventyret er nemleg ikkje ein spesiell trolldomsreiskap, men ein ganske vanleg «spindel», handtein. «Trollkjerringa» og Odin nyttar altså om lag same reiskapen.

Etter denne tolkinga må første strofe av Sigrdrífumál omsetjast såleis:

«Kva beit brynja?
kvifor vakna eg?
kven frigjorde meg frå
dei ulukkeskapande lagnadsbanda (trolldomsbanda)?»
«Sigmunds son og
Sigurds sverd
gjorde for kort sidan ende på
ulukka Odin valda med svevntornen (vevteinen).»

MARGARETE ANDERSSON-SCHMITT

Ein Seelentrost-Exzerpt aus Vadstena

In der Handschrift C 923 der Universitätsbibliothek Uppsala befindet sich auf fol. 37 ein kurzer altschwedischer Text, der ein Exzerpt nach dem aschw. *Själens Tröst* (zit. ST) ist. Die Textstelle gehört in die Auslegung zum ersten Gebot. Hier wird vor Aberglauben und Schicksalsglauben gewarnt, wobei viele abergläubische Vorstellungen und Gewohnheiten aufgezählt werden (*Siælinna Thrøst*, kritisk upplaga utg. av Sam. Henning, Uppsala 1954—57, SFSS Bd. 59, S. 23—26). In diesen Text sind zwei Exempel eingeflochten, die vom Hl. Germanus bzw. von den Eltern des Hl. Clemens, Faustinianus und Matidiana, handeln.

Diese beiden Exempel sind im Text der Handschrift C 923 überschlagen und jeweils durch einen Hinweis ersetzt worden: „Exemplum de sancto Germano j snille bokene ibidem ad primum preceptum“, „Exemplum de Faustiniانو etc.“. Ferner ist die für den ST charakteristische Dialog-Anrede „Min kære son“, „Min kære win“ unterdrückt worden. An mehreren Stellen ist der Text etwas verkürzt, insbesondere an den Übergängen zu den Exempeln und am Schluß, außerdem ist der Text an einer Stelle umgestellt worden. An einigen wenigen Stellen hat jedoch das ST-Exzerpt (ST-Exz.) Zusätze. Im übrigen stimmen die beiden Texte ziemlich wortgetreu überein.

Es folgt der Text des ST-Exz. mit den abweichenden Lesarten des ST, zitiert nach der Ausgabe von Henning, der die Handschrift Cod. Holm. A 108 der Kgl. Bibliothek zu Stockholm zugrunde liegt.

Ad primum preceptum tenendum

Tw skalt ey tro¹ / oppa tomta gudha / ælla oppa vætir ey / oppa næk æller forsa / karla ey oppa skratta / æller tomta orma / ey oppa² maro

¹ S. 23: 23, ... tha skalt thu ey thro.

² S. 23: 25, Thu skalt ey thro oppa.

ælla / ælfua oc³ ængha / handha skrok⁴ ælla / villo⁵ *Exemplum de sancto / Germano* j snille bokene / *ibidem ad primum precep[tum]*⁶

Item tw skalt ey tro oppa / lagh⁷ ælla ødhno som / hedningena gøra som⁸ / sighia⁹ hwat / skæpnan haffwer man/nenom skapat ont ælla / got thet skal honom io / ændelika owerjaa¹⁰ // Swa sighia the ok nw / som vantro haffua Mæn/niskian gøri¹¹ hwat hon / vil ær hæenne nogot got / ødhit ælla skapat hon / faar thet væl Ær hæenne / ok ont ødhit¹² hon kan / thet ække fly Somlighe / daara sighia ok swa¹³ / Mænniskian liiffui som / hon vil illa ælla væl / Ær honom hymmerikit / skapat hon¹⁴ kombir io / thyt Ær honom ok / hæluite skapat han / kan ey swa mykit / got gøra at¹⁵ skal / æ fara tiidh Somlika / sighia ok swa at en / mænniskia maa vara / affladh ælla fōdh i / the stwndh ælla tima / ælla vndher the planeto [fol. 37v:] at hæenne skal ower / komma al ysældh oc / vidhermødha¹⁶ *Exemplum / de Faustinianō etc*¹⁷

*Item*¹⁸ tw skalt ey lata / thik meth liiff bōta / ælla androm liiffuia / Tw maat væl læ/kedom taka thæn / som ængin villa / ælla wantro blandis / meth¹⁹ Tw skalt ey / spa ælla lata spa / Tw skalt ey lata / thik miæta ælla /

³ S. 23: 26, oc oppa.

⁴ S. 23: 26, spook.

⁵ Hier folgen im ST noch einige Sätze und sodann das Exempel von St. Germanus, auf das auch das ST-Exz. im folgenden anspielt.

⁶ Dieser Hinweis fehlt im ST. Im ST-Exz. folgt darauf ein Absatz. Der folgende Text schließt sich jedoch nicht direkt an das Exempel von St. Germanus an, entspr. ST S. 24: 32, sondern an die Einleitung zur Faustinian-Legende, entspr. ST S. 25: 19.

⁷ S. 25: 19, Min kære win thu skalt ok ekke thro oppa skepnolagh [emendiert aus: skepnolgh].

⁸ S. 25: 20, hwilke som.

⁹ Im ST-exc. korrigiert aus *sigia*.

¹⁰ S. 25: 22, ofwer gaa hwat thz ær heller sælikheth eller ysæld.

¹¹ S. 25: 22—26, Swa finder [man] oc æn manga cristna mænniskior som swa æro aff dieflenom blinda giordha at the hafwa wantrona at mænniskionne skal io ofwerga thz henne ær skapat Oc sighia swa mænniskian gøri.

¹² S. 25: 27, ødhit eller skapat.

¹³ S. 25: 28, sighia swa.

¹⁴ S. 25: 29, han.

¹⁵ S. 25: 31, han.

¹⁶ Im ST folgen noch einige Zeilen, entspr. S. 25: 34—S. 26: 3 und sodann das Faustinian-Exempel „de parentibus sancti clementis“, auf das auch das ST-Exz. im folgenden Bezug nimmt.

¹⁷ Nach dieser Rubrik folgt im ST-Exz. ein Absatz. Dann wird ein Teil des Textes nachgetragen, der im ST im Anschluß an das Germanus-Exempel steht, entspr. S. 24: 34 ff.

¹⁸ *Item* fehlt im ST.

¹⁹ S. 25: 2, vthi.

mæla meth bast / rødhom traadh sølf/uetradh ælla no/gro andhro²⁰ Tw / skalt ey vax ælla / bly læta ower tik / giwta Tw skalt / ey tro oppa fogla // sangh Ok ey²¹ oppa gøgkin / thaa han gal ælla flaka / dwona Tw skalt ey troo / oppa prustan²² ey a ørna / klaada²³ ælla nokot tolkit / Tw skalt ey tro oppa drø/ma ey oppa moot ælla fot / Ok tro ey at en mænniskia / haffwer bætre mot æn annor / ok ey at nokot diwr hawer / bætre mot æn annat Tw / skalt ey tro oppa hanzsæl / ey oppa swærdh breff ælla / annor galdra breff Tw / skalt ænga handha beswær/ningh ælla maning gøra / hwarte ower iærn ælla / nakat annat Tw skalt / ey læta psaltarin²⁴ løpa som / diækna plægha ælla annat / slikt Tw skalt ey haffua / the bøkir ther tæfri ær / scriffua vti Thet haar tw / hawer wantro til²⁵ thet skalt tw / af skæra

Kleinere Abweichungen und Wortumstellungen wie bei den Lesarten 1, 2, 3, 8, 12, 13, 15, 18, 19, 24 sind wohl rein zufällig und brauchen nicht diskutiert zu werden.

Gemeinsame Fehler. 14: Sowohl der ST als auch das ST-Exz. verwenden hier mehrmals das masc. Pronomen für *mænniskia*, f., der ST geht darin noch weiter als das ST-Exz. Diese Fehler können jedoch unabhängig voneinander entstanden sein.

Wortänderungen. 4: Das ST-Exz. hat das einheimische *skrok* anstelle des nd. Lehnwortes *spok* verwendet. Die Entsprechung im nd. Seelentrost (zit. Seel) ist *spoknisse* (Der Große Seelentrost, hrsg. von M. Schmitt, Köln—Graz 1959, Niederdeutsche Studien 5, S. 16: 36). Der ST steht also der Quelle näher. — 7: Das ST-Exz. hat das richtigere *skepnolagh* durch *lagh* ersetzt.

Verkürzungen. Sie ergeben sich meist durch den Exzerptcharakter, so 5, 7, 11, 16, 25. In einigen Fällen hat das ST-Exz. die für den Stil des ST charakteristischen Doppelausdrücke verkürzt, so z.B. 12 und 23; in 23 hat der ST die dem Seel (S. 17: 31) näherstehende Lesart: *dat dij de oren yoken edder de hende*. Dasselbe gilt für 10: Seel (S. 18: 15—16) *dat sij salde edder vnsalde*.

Zusätze im ST-Exz. 20: Der kürzere Text des ST entspricht dem Seel

²⁰ S. 25: 3—4, mæta mz bast eller rødhum thradh eller mz nokro andro.

²¹ S. 25: 5, sang Ey.

²² S. 25: 5—6, gal Ey oppa prustan.

²³ S. 25: 6, ørna kladha eller handa kladha.

²⁴ S. 25: 12, saltarin lata.

²⁵ S. 25: 14—15, Somlika menniskior hafwa haar saman walkat oc hafwa ther wanthro til.

(S. 17: 28) *Du ne schalt dijk nicht laten meten myt eme roden vademe*. Dies ist auch der Fall bei 22: Seel (S. 17: 30) *an vogel sangk noch an prusten*.

Überschriften. Die Überschrift *Ad primum preceptum tenendum* steht nicht im ST und auch nicht im dänischen ST, dessen Text im übrigen an dieser Stelle ausfällt. (Ausgabe: Sjøelens Trøst, udg. for Universitets-Jubilæets danske Samfund ved Niels Nielsen, København 1937—1952); sie stammt also wohl nicht aus einer diesen gemeinsamen Vorlage. Das gilt auch für die lateinischen Überschriften *Exemplum de sancto Germano* und *Exemplum de Faustiniانو*. Der schwedische wie der dänische ST haben durchgehend schwedische bzw. dänische Überschriften. Es entfällt also die Möglichkeit, daß diese lateinischen Überschriften aus einer älteren ST-Fassung stammen könnten. Sie sind wohl eine Zutat des ST-Exz.

Problematisch ist der Hinweis auf *snille bokene* im ST-exc. Nach Söderwall (II: 448) bezeichnet dieses Wort den „Liber sapientiae“; eine andere Bedeutung ist nicht belegt. Eine schwedische Version oder Bearbeitung ist, soweit man weiß, nicht erhalten. Es ist jedoch schwer zu glauben, daß eine — wie auch immer geartete — Bearbeitung des Liber sapientiae eine Einteilung nach den zehn Geboten gehabt haben sollte, die man ja aufgrund des Hinweises *ibidem ad primum preceptum* voraussetzen müßte. Sachlich muß sich der Hinweis auf den ST beziehen, aber daß eine bestimmte Schule oder Bibliothek rein intern den ST, dessen Titel im Text selbst überliefert ist, *snille bok* genannt haben könnte, ist wohl auszuschließen. Wir müssen uns wohl mit der Erklärung behelfen, daß ein Schreiberirrtum vorliegt, vielleicht dadurch zustande gekommen, daß der Schreiber außer dem ST noch eine Reihe anderer Werke exzerpierte (s. unten), wobei ihm eine Verwechslung der Titel unterlaufen sein kann.

Hinsichtlich der Textüberlieferung von ST-Exz. und ST muß man konstatieren, daß der ST an den Stellen, an denen die beiden Texte größere Abweichungen voneinander zeigen, den besseren, d.h. den dem Seel näher stehenden Text überliefert. Das gilt auch für die Stellen, an denen das ST-Exz. Zusätze hat, die somit nicht aus einer älteren Fassung stammen können, sondern erst spät hinzugefügt sein müssen.

Nach den Lesarten ist es durchaus möglich, daß das ST-Exz. direkt aus A 108 exzerpiert worden ist; nichts spricht dagegen. Andererseits spricht auch nichts dagegen, daß die unmittelbare Vorlage des ST-Exz. ein anderer ST-Text als A 108 gewesen sein kann. Die Orthographie des ST-Exz. scheint recht unbeeinflusst von der der Handschrift A 108 und entspricht mehr der von Henning (Skrivarformer och Vadstenaspråk i Sialinna

Thrøst, Uppsala 1960—61, SFSS Bd. 66, bes. S. 81 ff.) eruierten „Vadstena-Orthographie“. Ich neige daher am ehesten zu der Ansicht, daß das ST-Exz. nach einem anderen (älteren) ST-Text hergestellt ist, dessen „Vadstenaspråk“ in A 108 überall durchschimmert.

Daß A 108 in Vadstena hergestellt worden ist, ist nicht sicher nachzuweisen. Sicher ist hingegen, daß A 108 eine Abschrift nach einem ursprünglicheren ST-Text ist (Henning, ST-Ausg. S. IX f.; s. ferner den Artikel „Sialinna thrøst“ von H. H. Ronge in Kulturhistoriskt lexikon 15, 1970). Auch dessen Entstehungsort ist nicht mit Sicherheit nachzuweisen.

Das ST-Exz. ist, wie wir gesehen haben, entweder direkt nach A 108 hergestellt oder nach einem anderen ST-Text, auf den auch A 108 ihrerseits zurückgeht. Im ersteren Fall hat das ST-Exz. keinen textkritischen Wert. Im anderen Falle — und ich neige mehr zu dieser Alternative — besteht der textkritische Wert des ST-Exz. darin, daß es dem Wortlaut von A 108 ziemlich getreu entspricht und dadurch bezeugt, daß auch A 108 ihrer Vorlage recht getreu gefolgt ist.

Der ST ist in mehreren Fällen Vorbild für Abschriften und Bearbeitungen gewesen (s. Hennings ST-Ausg. S. 473 ff.). In einigen Fällen sind die Stücke direkt nach A 108 hergestellt worden, in anderen Fällen nach deren Vorlage. In manchen Fällen — insbesondere was die Gebete betrifft — ist die direkte Herkunft aus dem ST nicht ganz sicher. Von Bedeutung sind vor allem diejenigen dieser Handschriften, die nicht nur dem Kloster Vadstena gehört haben, sondern auch dort hergestellt worden sind. Sie beweisen die Existenz eines ST-Codex in Vadstena und die zentrale Bedeutung dieses Klosters für die ST-Überlieferung und stützen die Annahme, daß die Heimat der schwedischen ST-Version in Vadstena zu suchen sei.

Das hier vorliegende — bisher unbekannte — ST-Exz. ist mit sehr großer Wahrscheinlichkeit in Vadstena niedergeschrieben worden. Um dies feststellen zu können, muß das ST-Exz. im Zusammenhang mit den übrigen Texten der Handschrift C 923 betrachtet werden.

C 923 ist eine Sammelhandschrift, die von mehreren Schreibern hergestellt worden ist. Drei Namen werden genannt; die Notizen lauten:

Fol. 70v: Explicit esopus Anno domini Mcdlxiii^o feria secunda proxima post octauam visitacionis beate marie virginis hora vndecima ante prandium pronunciatu^s vero per iohannem henrici locatum sub regimine magistri aruidi necnon canonici scolas lincopenses tunc temporis regentis pro cuius libri principio et fine Sit deo laus

Fol. 96v: Explicit boecius Anno domini Mcdlxiii^o in vigilia octaue natiuitatis pronunciatuS vero per nicolaum suenonis locatum sub regimine magistri aruidi necnon canonici scolas lincopenses tunc temporis regentis pro cuius libri principio et fine sit laus deo

Fol. 148r: Finitum est hoc opus anno domini Mcdlxv feria 2^a proxima post iudica per me olauum iohannis pro tunc scolarem enecopensem pro cuius consumacionis fine vnum vniuersorum principium Deus sit benedictus in seculorum secula Amen.

Aus diesen Notizen geht hervor, daß mindestens zwei der Texte in Linköping und mindestens einer in Enköping, jedenfalls von einem Schreiber aus Enköping, hergestellt sind. Die Schreiber bzw. „Pronuntiatoren“ sind anscheinend nicht Mönche in Vadstena gewesen, denn die Namen Johannes Henrici und Nicolaus Suenonis kommen weder im *Diarium Vastenense* (Vadstena klostera minnesbok 'Diarium Vazstenense' [övers. av A. W. Lundberg], Stockholm 1819, s. Register) vor, noch hat Silfverstolpe (*Klosterfolket i Vadstena*, Stockholm 1898—99, Skrifter och handlingar utg. genom Svenska autografsällskapet, 4) sie nachgewiesen, und die Olavi Johannes, die dort genannt werden, kommen zeitlich nicht in Frage.

Der Schreiber des ST-Exz. ist namentlich nicht bekannt. Von Bedeutung ist jedoch, daß er außer dem ST-Exz. noch auf fol. 39 ein kleines lateinisch-schwedisches Glossar geschrieben hat, sowie Anfänge eines weiteren, nur aus schwedischen Vokabeln und Redewendungen bestehenden Glossars. Dieses letztere Glossar ist nicht in ununterbrochener Folge geschrieben, sondern steht jeweils auf einigen wenigen Blättern, die an bestimmten Stellen der Handschrift wiederkehren. Die folgende Aufstellung verteilt den Inhalt der Handschrift nach Lagen und Schreibern. Sie macht deutlich, wie das ST-Exz. und das schwedische Glossar in der Hs. angeordnet sind.

Lage 1 — fol. 1—12. „Floretus“, Anfang. Schreiber A.

Lage 2 — fol. 25—36. „Floretus“, Forts. Schreiber A.

Lage 3 — fol. 25—36. „Floretus“, Schluß, fol. 34v datiert 1460. Schreiber

A. — Fol. 35r—36v. Gedicht „Prima suprema fides...“, Schreiber B.

Lage 4 — fol. 37—52. (Fol. 37 und 52, von kleinerem Format — 16,5 × 13,5 cm gegenüber 21,5 × 13,5 cm normaler Blattgröße — bilden zwei „zusätzliche“ Blätter der Lage.)

Fol. 37r. Beginn des schwedischen Glossars, Buchstabe A. Schreiber C. —

Fol. 37r—v. ST-Exz. Schreiber C. — Fol. 38r, 40r—47v. Algorismus des

Johannes de Sacrobosco und astronomische Tabelle. Schreiber D. — *Fol. 39r—v (im Format 10,5 × 13,5 cm). Lateinisch-schwedisches Glossar. Schreiber C.* — Fol. 48r ff. Fabeln des Aesopus, Anfang. Schreiber D (stellenweise vielleicht eine andere Hand).

Lage 5 — fol. 53—65. Aesopus, Forts. Schreiber D (und vielleicht stellenweise eine andere Hand).

Lage 6 — fol. 66—76. Aesopus, Schluß, fol. 70v datiert 1464, lokalisiert Linköping. Schreiber D, der mit Sicherheit das Explicit geschrieben hat. — Fol. 71r. Aufzählung der „peccata cordis“. Schreiber E. — Fol. 71v ff. Die Boethius zugeschriebene „Scholarium disciplina“, Anfang. Schreiber F.

Lage 7 — fol. 77—88. Boethius, Forts. Schreiber F.

Lage 8 — fol. 89—100. Boethius, Schluß, fol. 96v datiert 1464, lokalisiert Linköping. Schreiber F. — Fol. 96v—97r. Lateinische Merkverse. Schreiber G. — Fol. 97v—98r leer. — *Fol. 98v—100v. Schwedisches Glossar, Buchstabe E—I. Schreiber C.*

Lage 9 — fol. 101—112. Kommentar zu Aristoteles' „Elenchorum libri“, bis fol. 110v. Schreiber H. — *Fol. 111r—112v. Schwedisches Glossar, Buchstabe L—O. Schreiber C.*

Lage 10 — fol. 113—124. Metrischer Poenitentiarius mit Kommentar, Anfang. Schreiber I.

Lage 11 — fol. 125—132. Poenitentiarius, Schluß, fol. 129v. Schreiber I. — *Fol. 130r—131r. Schwedisches Glossar, Buchstabe Q—S. Schreiber C.* — Fol. 132 leer.

Lage 12 — fol. 133—144. Gedicht „Sensus mor precep...“ mit Kommentar, Anfang. Schreiber K = Olavus Johannis aus Enköping.

Lage 13 — fol. 145—155. „Sensus mor precep...“, Schluß, fol. 148r datiert 1465. Schreiber K. — Fol. 148v—153v. Traktat über die Tugenden. Schreiber K. — Fol. 154v—155r. „Tabula de decem preceptis“ und Notizen. Schreiber L (der an mehreren leeren Stellen der Handschrift, z.B. fol. 34v, Notizen eingetragen hat). — *Fol. 155r—v. Schwedisches Glossar, Buchstabe T—V. Schreiber C.*

Es ist offensichtlich, daß bestimmte Lagen nach Inhalt, Provenienz und Schreiber zusammengehören. Es ergeben sich fünf Einheiten:

- 1) Die Lagen 1—3, die ein und dasselbe Werk, den sogen. „Floretus“, enthalten,

- 2) die Lagen 4—8, die zwar mehrere Werke enthalten, jedoch im wesentlichen von zwei Schreibern, D und F, in Linköping hergestellt sind,
- 3) Lage 9, die einen Aristoteles-Kommentar enthält,
- 4) die Lagen 10 und 11, die einen Poenitentiarius enthalten,
- 5) die Lagen 12 und 13, die mehrere Schriften enthalten und von einem Schreiber (K) aus Enköping hergestellt sind.

Als diese Einheiten zu einem Band vereinigt wurden, mußten manche Blätter beschnitten werden. Dies ist besonders deutlich an fol. 113r zu sehen, wo die obere Hälfte der Rubrik abgeschnitten worden ist.

Daß die Handschrift in Vadstena gebunden worden ist, geht daraus hervor, daß Inhaltsverzeichnis und Vadstena-Signatur (I.V.9) von der Hand des Johannes Matthaei geschrieben sind. Johannes Matthaei hat nachweislich Bücher in Vadstena gebunden (näheres s. A. Malin in NTBB 13, 1926, S. 150 f.). Von seiner Hand ist auf dem Leder des vorderen Innendeckels eingetragen: „Orate pro patre Johannes Mat[thei] ionocopensi fratre vestro.“ Eine ähnliche Notiz befindet sich auch auf dem Pergament-Vorsatzblatt der Handschrift C 138 (Vadst. I.V.7): „Orate pro patre Johannes Matthei Jonokopensi fratre vestro qui hunc librum comportauit“ (zit. bei Malin, S. 142). Man darf aus dieser Übereinstimmung schließen, daß Johannes Matthaei auch die Handschrift C 923 in das Kloster eingebracht hat, als er am 31.7.1476 Mönch wurde. Außer diesen beiden Handschriften stammt auch C 24 (Vadst. I.V.12) von Johannes Matthaei (s. Malin, S. 142). Diese drei Handschriften sind offenbar gleichzeitig, mit demselben Leder und auf dieselbe Weise gebunden worden; man beachte ferner die Vadstena-Signaturen, die die Aufstellung der Bücher in der Bibliothek spiegeln.

Daß die Einbindung erst nach dem Eintritt des Johannes ins Kloster erfolgt sein kann, zeigt die Tatsache, daß die Vadstena-Signaturen gleichzeitig mit den Inhaltsverzeichnissen geschrieben wurden, wie Tintenfarbe und Federbreite zeigen. Ferner nennt er sich „frater vester“, was sich auf seine Eigenschaft als Klosterbruder beziehen muß. Die Einbindung ist vermutlich kurz nach dem 31.7.1476, als die Handschrift oder Teile derselben ins Kloster kamen, erfolgt. Es ist möglich, daß die genannten Handschriften nicht in ihrem jetzigen Umfang von Johannes Matthaei stammen, sondern in Vadstena noch um weitere Lagen angereichert worden sind.

Das schwedische Glossar ist, wie aus der obigen Aufstellung über die Verteilung der Lagen ersichtlich, auf den letzten, leer gebliebenen Blättern

bestimmter Lagen eingetragen worden; nur der Buchstabe A wurde, zusammen mit dem ST-Exz., auf dem ersten, ebenfalls leer gebliebenen „zusätzlichen“ Blatt der Lage 4 aufgezeichnet. Da diese Lagen von mehreren Schreibern an mindestens zwei verschiedenen Orten beschrieben worden sind, muß das Glossar, und damit auch das ST-Exz., nachträglich eingetragen worden sein, also nachdem die Lagen bereits in der Reihenfolge des Bandes geordnet vorlagen oder gar gebunden waren. Daraus folgt, daß das Glossar und das ST-Exz. in Vadstena, wo der Band gebunden wurde, geschrieben worden sein müssen. Der Schrift nach zu urteilen, dürfte diese Niederschrift nicht wesentlich später als 1476, dem terminus post quem des Einbandes, erfolgt sein.

Nach der Linierung auf einigen der Blätter war für das Glossar offenbar ein zweisepaltiger Text vorgesehen, mit den schwedischen Vokabeln in der linken Spalte. In der rechten Spalte sollten wohl die lateinischen Entsprechungen eingetragen werden, wozu es jedoch nicht mehr gekommen ist. Anscheinend arbeitete der Verfasser so, daß er schwedische Texte durchging und die ihn interessierenden Wörter jeweils auf die mit dem entsprechenden Buchstaben bezeichneten Blätter eintrug. Dafür spricht, daß Wörter oft in einer flektierten Form auftreten, die sie wahrscheinlich in den zugrundeliegenden Texten hatten; manchmal treten auch Wortpaare oder Teile von Redewendungen auf, die aus den Vorlagen übernommen zu sein scheinen. Einige der Vokabeln und Redewendungen können in der Form, in der sie im Glossar auftreten, bei Söderwall belegt werden. Hierzu einige Beispiele (Literaturangaben jeweils bei Söderwall):

Erna mik nad (fol. 98v) — Sdw I, 48: *badh iak wara fru miskunna mik ok erna mik nadher*, Bil 456 [= Codex Bildstenianus]

snø[d]asta sædh (fol. 131r) — Sdw II, 451: *aldra snödasta sædh*, nur Bir 4,5 [= Birgittas Uppenbarelser]

Spaakarll (fol. 131r) = Sdw II, 460: *Spakarl*, nur Ansg. 203 [= Vita Sancti Anscharii]

Stodhe strunke (fol. 131r) — Sdw II, 520: *stodo strunke*, nur Ansg. 179
wmhuxande oc aatgömen (fol. 155v) — Sdw II, 801 *wmhugxande oc aatgömen*, nur Bir 4,8

værlthinna bælle (fol. 155v) — Sdw I, 170: *værlinna bælle* KL 254 [= Klosterläsning].

Die Vokabeln und Redewendungen des Glossars scheinen vorwiegend aus religiöser Literatur exzerpiert, wie sie in der Bibliothek zu Vadstena

sicherlich reichlich vorhanden war. (Unter den Werken, aus denen der Schreiber anscheinend auch seine Glossensammlung exzerpiert hat, war möglicherweise auch „snille bokene“, auf das er sich — irrtümlich — bezieht.) Diese Arbeit, die sehr mühselig gewesen sein muß, wenn die Handschrift bereits gebunden vorlag, ist denn auch nicht weit gediehen. Zu manchen Buchstaben sind nur eine oder zwei Vokabeln eingetragen worden; bei den Buchstaben B—D, R (für die Blätter vorgesehen waren) ist es gar nicht mehr zu Eintragungen gekommen.

Der Schreiber (und vermutlich auch Autor) des Glossars hat nach seinen beiden Vokabeln unter „A“ (*Æmwæl* und *Æller*) auch ein Stück aus dem ST exzerpiert. Vielleicht war ihm diese ST-Stelle wegen der vielen auf abergläubische Vorstellungen bezogenen Vokabeln interessant.

Zusammenfassung. Das ST-Exz. ist nach 1474 in Vadstena in einen dort gebundenen Codex eingetragen worden. Die Vorlage des ST-Exz. war vermutlich nicht A 108, sondern ein anderer ST-Text. Wie die Lesarten bezeugen, muß diese Fassung des ST-Textes mit dem Text von A 108 ziemlich wörtlich übereingestimmt haben. Außer diesem eventuellen textkritischen Wert liegt die Bedeutung des ST-Exz. darin, daß wir hier einen weiteren ST-Text haben, von dem wir mit großer Sicherheit annehmen können, daß er in Vadstena niedergeschrieben worden ist, und der damit die Annahme, daß der Archetypus des ST in Vadstena entstanden sei, stützt.

STIG ÖRJAN OHLSSON

Svenskt *sje* och *tje* i kontrastiv belysning

1. Utgångspunkter

Sje- och *tje*-ljudens status som »enhetliga ljud» har ansetts gå tillbaka åtminstone till den svenska som talades under första hälften av 1600-talet.¹ Om dessa ljuds fonematiska status för nusvenskans del råder knappast några delade meningar. I några nyare generativa beskrivningar av svensk fonologi har dock deras ställning i basrepresentationen ifrågasatts.²

En genomgång av de modernaste beskrivningarna av svensk fonetik visar ganska snart att uppfattningarna skiljer sig betydligt både i fråga om allofonuppsättningen och när det gäller att placera in fonemet /ʃ/ i systemet. Avsikten med denna uppsats är att pröva om erfarenheter från kontrastiv analys kan bidra till en enhetligare syn i fortsättningen.

För att belysa de nämnda skiljaktigheterna har jag valt att referera två auktoritativa akademiska handböcker i svensk fonetik, Elert 1966 och Malmberg 1968. Elert 1966:s ståndpunkt är följande:

¹ Se Wessén 1965, § 161, Bergman 1961, s. 197 ff, Noreen IV, § 61 och i dessa arbeten anförda arbeten. Tidsbestämningen har skett med hjälp av stavfel. Ett möjligen intressant bidrag till samlingen från det skånska, till Sverige nyligen fogade språkområdet: *StjäldzOrdh* (1683, Landskrona kämnersrätts protokoll 11/12, skrivare Christian Fabricius, tidigare danskskrivande skåning). Termen »enhetligt ljud» är besvärande mångtydig: 1/ frikativ ensegmentsenhet i motsats till affrikata eller eljest flera segment; 2/ fonematisk enhet eller fonemgrupp i opposition till annan enhet eller fonemgrupp; 3/ 1/+2/. Jag har uppfattat det så att man allmänt har använt termen i betydelse 3/. Enligt min mening kan om samtliga anförda stavfel och uttalanden före Sven Hofs (Svenska språkets rätta skrivsätt, s. 97 ff, cit. Noreen a.a. s. 322) sägas att de inte nödvändigtvis vittnar om ett »enhetligt ʃ-ljud» enligt betydelsen 1/, inte ens Iserhielmeitaten (ca 1715). De kan, åtminstone alternativt, tolkas enbart enligt betydelse 2/ som återspeglande

$s\left(\begin{matrix} \{k\} \\ \{t\} \end{matrix}\right) \varphi: \left(\begin{matrix} \{k\} \\ \{t\} \end{matrix}\right) \varphi.$

² Sigurd 1970, Teleman (1969 och) 1970, Linell/Svensson/Öhman 1971, som diskuteras utförligare i detta avseende i avsnitt 3. (Åberopade arbetens fullständiga titlar återfinns i litteraturlistan.)

»*Sj-ljud*. *Sj*-ljudet i mellansvenskt riksspråksuttal av ord som *sjö*, *skära*, bildas i regel med tungspetsen lågt och tungryggen höjd, så att det bildas en förträngning mellan denna och hårda gommen och tandvallen. Förträngningen är långsträckt men ganska vid. Konsonanten är labialiserad.

--- [ʃ] ---

I Sydsverige används ofta ett *sj*-ljud vars förträngning ligger längre bak i munnen. Tungryggen närmas till hårda gommens bakre del eller mot mjuka gommen. Detta medför att ljudet ibland har en färgning av ett *ach*-ljud [x]. --- Också detta *sj*-ljud är labialiserat. --- [ʃ^x] --- Många personer i Stockholm och i norra Sverige använder i stället för dessa *sj*-ljud en tonlös retroflex frikativa, [ʃ], alltså samma ljud som i uppsvenskan förekommer motsvarande skriftens *rs*, t.ex. i *kors*.» (s. 48 f)

I Malmberg 1968 är presentationen alltför utförlig för att citeras in extenso. Följande sammanfattning kan anföras:

»Vi kan sammanfatta bruket av [ʃ]-, [s]- och [ʃ]-ljuden i svenskt riksspråk i följande fyra alternativ:

- 1/ för *sje*-ljudet användes i alla ställningar [ʃ] (skjuta, människa, ryssja, garage) och för skriftens *rs* allmänt [s] (*kors*);
- 2/ för *sje*-ljudet brukas i alla ställningar [ʃ], och skriftens *rs* uttalas antingen [s] eller också var för sig (vanligen som skorrat r + s);
- 3/ för *sje*-ljudet före tryckstark vokal brukas [ʃ], efter tryckstark vokal däremot [s], vilket ljud också återger skriftens *rs*;
- 4/ [s] brukas såväl för *sje*-ljudet i alla ställningar som för skriftens *rs*. Samtliga dessa uttalstyper utom möjligen den sista måste anses som förenliga med gott riksspråkligt uttal. (not 18: Det rent velara uttalet av *sje*-ljudet (intern. tecken [x]) har dock en dialektal, rustik prägel.)» (s. 96 f)

Elerts och Malmbergs allofoninventarier har två symboler gemensamma och i det ena fallet torde man också med säkerhet tala om samma »uttryckssubstans»: [s], beskrivet som retroflect, apiko-alveolart eller supradentalt. [ʃ], som är enbart Malmbergs, definieras av honom så här:

»Tungspetsen är passiv, och tungbladet (predorsum) artikulerar mot tandvallen och främre hårda gommen, där en bred passage bildas (bredare än för [s]). Denna bredare passage i förbindelse med det framför artikulationsstället bildade hålrummet ger ljudet dess »grövre» klang, dvs. dess i förhållande till [s] lägre frekvens. Denna egenskap brukar ytterligare markeras av den åtföljande rundningen av läpparna. Tungans rygg är lyftad mot gommen, icke sänkt som vid [s]. [ʃ] är alltså i svenskan en predorso-alveolar (eller prepalatal) tonlös frikativa med läpprundning

(labialiserad). En apikal variant torde emellertid i svenskan växla med den predorsala, liksom fallet är beträffande /s/.» (Malmberg 1968, s. 94)

Det är i och för sig frestande att sätta likhetstecken mellan Elerts [ʃ] och Malmbergs [ʃ], samt mellan Elerts [ʃ^x] och Malmbergs [ʃ]. Man måste dock i så fall konstatera vittgående olikheter i uppfattningen om den regionala variationen. Elerts framställning förmedlar ett intryck av ett starkt motsatsförhållande mellan mellan- och sydsvenska vanor. För Malmberg är »hans» [ʃ] »den i landet som helhet mest brukliga» och någon motsatsställning mellan- : sydsvenskt urgeras inte.³

Frågan om den regionala fördelningen får lämnas öppen i detta sammanhang. Min uppfattning är dock snarast att Elerts beskrivning överbetonar det regionala motsatsförhållandet. Sannolikt föreligger det också en stark tendens till fördelning bl.a. efter åldersgrupper och sociolekter. I den riktningen modifierar Elert också sin ståndpunkt i Elert 1970. Han bibehåller visserligen där sin variantbeskrivning men tonar ner den regionala motsättningen [ʃ] : [ʃ^x]. Dessa båda palato-alveolara sje-ljud ställer han i stället upp mycket skarpt i motsats till [s], och han ger en översikt över dessa båda typers regionala och fonotaktiska förekomst, i stort sett identisk med Malmbergs ovan citerade.

Vad jag för det följande vill ta fasta på är att de båda beskrivarna är överens om att läpprundning kännetecknar varderas huvudvarianter. Elert framhåller särskilt att de svenska sj-ljuden utmärker sig för starkare rundning än engelska, tyska och franska [ʃ]. Malmberg framhäver detta moment särskilt kraftigt för sitt [ʃ]:

»Läpparna rundas därvid mycket kraftigt, så att ett viktigt resonansrum tillkommer framtill i munnen, vilket kraftigt bidrar till ljudets klang. Det kan nog hävdas, att detta labiala moment ofta blir det viktigaste. Definitionen av ljudet kan i så fall bli labio-dorso-postpalatal, tonlös spirant.» (Malmberg 1968, s. 96)⁴

³ Malmberg 1968, s. 96; Elert 1970 s. 75 ff. Den här omtalade åsiktsdivergensen rörande allofonernas regionala spridning ter sig som ganska obetydlig i jämförelse med den såväl på riksspråks- som dialektplanet tämligen detaljerat redovisade hos Adolf Noreen, Vårt språk I (s. 469—74, 485—6). I stort sett är det en gruppering mellan å ena sidan Lundell-Noreen, å andra Lyttkens-Wulff, men Noreen påpekar själv, (s. 474, not 2) att Lundell uppger högst väsentligt olika spridning för [ʃ] resp. [ʃ] inom Kalmar län i skrifter, tryckta med ett års mellanrum. (Lundell var själv från Kalmar län!) Omständigheter som onekligen manar till försiktighet om man vill lägga tyngdpunkten vid en beskrivning på en regional fördelning av varianter.

⁴ Elert 1966, s. 49; Jfr även Malmberg 1967b, s. 117 f.

Om /ç/-fonemets fonetiska sida är uppfattningarna inte så påfallande olika och beskrivningarna därför motsvarande kortfattade. Malmberg framhäver att artikulationssättet växlar ganska kraftigt (från medio-palatalet till alveolart), och att fonemet kan realiseras som spirant eller affrikata, det senare framför allt i finlandssvenska, enligt Elert också i SÖ Småland och Blekinge.⁵

Vi skulle därmed kunna gå över till en översikt över diskussionen om dessa fonems distinktiva drag och inplacering i system. I Elert 1966 finns ett särskilt avsnitt »Fonemsystem och distinktiva drag» där ett sådant system antyds. Förutom de etablerade explosiva och nasala serierna placeras Elert bl.a. in /ç/ tillsammans med /j/ som frikativa motsvarigheter till /k/ resp. /g/. Men systemet är inte genomfört. »Mer löst anknutna till detta system är fonemen /r/, /l/, /ʃ/ och /h/.»⁶

Malmberg 1968 har en motsvarande presentation av de svenska konsonantfonemen, som implicerar en analys i distinktiva drag. /ç/ får samma placering som hos Elert, och /ʃ/ placeras i en mellersta serie:

/p/	/t/	/k/
/b/	/d/	/g/
/m/	/n/	/ŋ/
/f/	/s/	/ç/
/v/	—	/j/
	/ʃ/	/h/
	/l/	/r/

I en kommentar diskuterar Malmberg först och främst supradentalernas fonematiska status samt dessutom begränsningar i /h/, /ŋ/, /ʃ/ och /ç/:s distribution. Han berör inte närmre placeringen av /ʃ/.⁷

Teleman ställer i inledningen till sin avhandling »Böjningssuffixens form i nusvenskan» (1969) upp ett »preliminärt --- system som på flertalet punkter getts en traditionell utformning». Här klassificeras vokaler enligt ett schema med fyra drag: (+/—) hög, låg, bak, rund. För konsonanterna använder Teleman sex drag: vokal, konsonant, central, främre, kontinuant, ton.

Teleman diskuterar inte mera ingående det uppställda systemet som närmast framstår som uppställt *ad hoc* för den följande demonstrationen av morfofonologiska regler. /ʃ/, /ç/ och /ŋ/ framställs inom parentes utan

⁵ Elert 1966, s. 50, 55; Malmberg 1967b, s. 118, 120, Malmberg 1968 s. 97 f.

⁶ Elert 1966, s. 98; samma syn i Elert 1970 (s. 79), där han diskuterar men avvisar möjligheten till bifonematisk tolkning av /ç/, /ʃ/, /ŋ/ m fl.

⁷ S. 21 ff.

kommentar. (Vid disputationen framhölls att det var för att markera att de är »sekundära».)

Så här definieras /ʃ/ resp /ç/ samt för jämförelse /s/:

vokal	—	—	—
konsonant	+	+	+
central	+	—	+
främre	—	—	+
kontinuant	+	+	+
ton	—	—	—

/ʃ/ och /ç/ skulle alltså skilja sig genom draget + resp — central. Teleman anmärker om draget central, att det namnges efter Sigurd 1965 och motsvarar Chomsky—Halles *coronal*.⁸

Sigurd 1965 upplyser att labiala och palatala fonem ibland kallas perifera i kontrast till dentala fonem som klassificeras som centrala. Ytterligare säger Sigurd på samma ställe om fonemet /ʃ/, att det är svårt att placera in i ett kompakt system, men att det är en tonlös frikativa, kännetecknad av palato-velara och labiala drag.⁹

Telemans hänvisning och/eller klassificering framstår sålunda som något förbryllande. Chomsky—Halle 1968 definierar nämligen *coronal*: »Coronal sounds are produced with the blade of the tongue raised from its neutral position; noncoronal sounds are produced with the blade of the tongue in neutral position.» (s. 304)

Antingen menar Teleman och Sigurd inte samma sak med *central* eller också har de inte samma uppfattning om huruvida /ʃ/ kännetecknas av palato-velara, labiala eller dentala drag. Sannolikt är Telemans klassifikation starkast beroende av Chomsky—Halle.

Detta beroende framgår mera direkt i Linell/Svensson/Öhman 1971, som ger en särdragsmatris, liknande Telemans, men där /ʃ/ och /ç/ kännetecknas av inte mindre än 13 drag. Enligt denna uppställning skiljer sig /ʃ/ och /ç/ genom + resp — KOR, + resp — BAK och + resp — RUND. (KOR = coronal).¹⁰

Varken Sigurd 1965, Elert 1966, eller Malmberg 1968 har haft några svårigheter med att få fonemet /ç/ att glida in som tonlöst palatal frikativ i ett »kompakt system».

⁸ Teleman 1969, s. 165 f; Teleman 1970 (stencil) är identisk i här berörda avseende.

⁹ S. 20.

¹⁰ S. 97.

2. Svenskt /*f*/ och /*ç*/ i dansk tolkning2.1. Riksdanskt fonemsystem och -realisationer i relation till *sv*/*f*/ och *sv*/*ç*/

En ytterligare nödvändig utgångspunkt för följande redogörelse för kontrastiva iakttagelser och experiment är att danskt fonemsystem, som i och för sig räknar lika många konsonantfonem som svenskan (om man avstår från svenska supradentala fonem), i sitt inventar saknar motsvarigheter till *sv*/*f*/ och *sv*/*ç*/, men i gengäld räknar med *da*/ð/ och *da*/g/, som ju inte har några påfallande fonetiska drag som kunde leda till identifikation med de förra.

En riksdansktalande som konfronteras med svenskt uttal förleds knappast heller till någon fonemidentifikation mellan några andra fonem i sitt system och dessa två svenska, eftersom för samtliga övriga fonem andra identifikationer ligger mycket närmare till hands. /*f*/ och /*ç*/ framstår som de två svåra konsonanterna för danskar som vill behärska svenskt uttal.

Även om något /*f*/ inte ingår i danskt foneminventar förhåller det sig dock så, att förbindelsen /*sj*/ av danska riksspråkstalande *kan* realiseras [*f*]. Denna realisation förekommer också och framför allt i länord från språk med [*f*], och beskrivs som en nära motsvarighet till engelskt, tyskt och franskt [*f*], utan framträdande rundning.¹¹ För den som — alternativt — har denna realisation i sitt modersmål är en interferens av något slag med *sv*/*f*/ och/eller *sv*/*ç*/ sannolik. Den interferens som ytterligare kan komma i fråga är avhängig av kunskaper i andra språk: engelska, tyska, franska, norska eller eventuellt danskt dialektuttal. Skriftbilden i svenska och identifikationer på morfemnivå mellan språken gör naturligtvis att ljudsubstitutioner som /*sj*/, /*stj*/, /*sk*/ förekommer för /*f*/ och /*k*/, /*tj*/ etc. för /*ç*/.

2.2. Undersökning av danskars produktion och perception av *sv*/*f*/ och *sv*/*ç*/

Under några års erfarenheter med att lära ut svenskt uttal till danskar, — bl a med hjälp av språklaboratorium —, har jag lagt märke till en tendens hos många att, åtminstone till en början, inte upprätthålla eller uppfatta fonemdistinktionen *sv*/*f*/ : /*ç*/. I stället har de varit benägna att behandla [*f*] och [*ç*] som kombinatoriska varianter av *ett* fonem, så att de använt [*f*] framför rundade vokaler och [*ç*] framför orundade. Det betyder att de har haft förhållandevis lite svårigheter att producera ord

¹¹ Se Poul Andersen 1954, s. 345, 347; Aage Hansen 1956, s. 83 f; Spore 1965, s. 42.

som *sköt* och *kiva* med korrekt svenskt uttal, medan däremot ord som *tjöt* och *skiva* vållat betydligt större problem. (Ordet *sjustjärna*, som ingår i SL-kursen, återges av många, som i övriga sammanhang har lärt sig behärska /f/ och /ç/, med /f`u:ˈçärna/ men aldrig */ç`u:ˈfärna/).

Iakttagelsen är svår att belägga experimentellt eftersom den är inbäddad i en dynamisk inlärningsprocess, där många variabler, som individuell inläringstakt och uppfattning av instruktioner med hänsyn till fonetiska förkunskaper, gör sig gällande. Därtill — och inte minst väsentligt — kommer problemet med vad Weinreich 1953 har kallat *den dubbla interferensen*, d v s min tolkning av elevernas produktion i mer eller mindre interfererad kontext. Jag är för övrigt också benägen att tolka *da*[f] snarare som *sv*/ç/ än *sv*/f/.¹²

För att om möjligt utvärdera förhållandena lite bättre har jag vid två tillfällen genomfört ett perceptionstest på förmågan att identifiera /f/ och /ç/ i svenskt uttal. Första gången testade jag två skilda grupper elever på nybörjarnivå i svenskundervisning under ämnet Dansk vid Københavns universitet, andra gången en grupp elever som deltar i mer avancerad svenskundervisning på »2.dels-nivå». (Den senare undervisningen har bl a som mål en viss grad av aktiv svenskspråkning, »svenska som andra-språk». 1.dels-undervisningen i svenska syftar traditionellt enbart till passiv språkbehärskning plus hjälplig förmåga att läsa upp en svensk text.)

Resultaten från de båda nybörjargrupperna stördes ganska kraftigt av att många, ca en tredjedel, hade en felprocent på mellan 50 och 100 %. Uppenbarligen hade systematiska fel gjort sig gällande, antagligen övervägande på det viset att man inte kunnat hålla samman fonem och fonem-symbol. En viktig anledning till detta är antagligen den tidigare nämnda möjligheten till interferens (*sv*/ç/ uppfattat som = *da*[f] i detta fallet), eftersom det samlade antalet fel var betydligt större för ord med /ç/.

Det skall understrykas att perceptionstestet lades in alldeles i början av nybörjargruppernas svenskundervisning, före språklaborieträningen. I 2.dels-gruppen däremot hade alla med ev. något undantag examinerats i svenska för 1.dels-nivå av andra svensklärare eller av mig. De flesta hade också haft relativt stor erfarenhet med svenskt uttal genom andra kanaler än universitetets. Jag skall utförligare redovisa det senare experimentet, som skiljer sig från det förra enbart i fråga om en del detaljer.

Antalet deltagare i testet var tolv, men en bland dem var en föga

¹² Weinreich 1953, s. 21 f. Med denna erfarenhet kan jämföras vad Popperwell 1963 noterar i § 172: »Norwegian f pronounced by an English speaker often sounds like Norwegian ç.»

dansktalande israelisk student som läst svenska två år vid israeliskt universitet. Hans resultat (11 fel av 40 möjliga) finns ej med i redovisningen.

Testet inleddes med en snabbrepetition av de svenska fonemen /f/ och /ç/ utan några försök till artikulatorisk beskrivning men med några exempel demonstrerade genom uttal av kommutationspar och med notation. Jag framhöll att orden i testet ingick i kommutation och att därför bara uttalet kunde vara vägledande, inte de semantiska och ortografiska genvägar som ju annars finns i rikt mått mellan svenska och danska.

Sedan deltagarna bekräftat att de förstått instruktionen läste jag i långsam takt upp en lista med 40 ord med initialt /f/ eller /ç/ (varje ord två gånger), varvid de enbart noterade /f/ eller /ç/. Listan återges här med redovisning av antalet fel svar efter varje ord:

skjuta	3	tjal	2	stjärna	2	kört	0
kiva	2	skört	2	chock/f/	3	skjorta	3
skära	1	kjortel	3	sjuder	4	skött	4
tjock	2	kjol	2	skela	2	kätte	1
tjuder	1	sjätte	2	Kina	3	sjok	2
kela	2	tjack	2	käpp	2	kinka	2
skina	2	skinka	1	kytt	3	schack	1
skepp	0	tjuta	3	skyla	3	tjaskig	3
skytt	3	skiva	0	schal	1	kärna	5
kyla	2	tjära	1	sjaskig	2	kött	1

(En artikulatorisk beskrivning av mitt initiala /f/- och /ç/-uttal vore här kanske på sin plats; av inledningsvis anförda skäl låter detta sig svårigen göra, men med tanke på min sydsvenska bakgrund förefaller det rimligt att närmast relatera till Elerts [*f*^x], resp. Malmbergs [*f*]. Mitt /ç/ är rent frikativt.)

Antalet fel i var och en av ovanstående kolumner i den följd de lästes upp: 18, 18, 25, 22, tyder inte på att trötthetsfaktorn skulle ha spelat någon större roll.

Felen fördelade sig individuellt på följande sätt:¹³

Antal fel:	0	1	2	3	7	8	14	21	24
Antal personer:	1	1	1	3	1	1	1	1	1

¹³ En diskrepans på 3 i denna feluppgift och ovanstående hänför sig till att resultatet huvudsakligen bearbetades i gruppen. Den kan dessvärre inte korrigeras. I fortsättningen utgår jag från antalet fel redovisade i listan.

Den noggranne läsaren har konstaterat att det rör sig om ofullständig kommutation i några fall (sjok : kjol, skjorta : kjortel, skina : Kina /med acc 2 resp 1 i mitt uttal/). Det torde sakna betydelse för undersökningen. Värre är naturligtvis att vissa ord är högfrekventa och därmed sannolikt mera kända av gruppen än andra, som åtminstone för dem är likvärdiga med nonsensord. Man brukar ofta lösa dilemmat genom att enbart använda nonsensord, men kommer väl ändå inte från problemet med associationer och mer eller mindre frekventa fonotaktiska strukturer. För uppläsaren innebär existerande ord en säkerhetskänsla, som man inte gärna vill undvara i ett sådant direkttest.

Antalet fel på ord med /j/ resp. /ç/ är så jämnt fördelat som det kan vara i detta fall: 41 resp. 42. Men om man — för ändamålet — betraktar /a:/ som rundat och /a/ som orundat (i övrigt lär väl inga missförstånd beträffande klassificeringen kunna uppstå), kan orden delas upp i fyra lika stora grupper:

grupp	typ	antal fel
1. /j/ + orundad vokal	<i>skiva</i>	13
2. /ç/ + rundad vokal	<i>tjöt</i>	19
3. /ç/ + orundad vokal	<i>kiva</i>	23
4. /j/ + rundad vokal	<i>sköt</i>	28

Resultatet var inte precis det jag på förhand hade tänkt mig, utan exakt det motsatta. Anledningen härtill var naturligtvis att jag inte hade gjort klart för mig att problemet vid perception måste vara det omvända mot det vid produktion. Vid produktionen hade det funnits en tendens att lättare uttala /j/ + rundad vokal och /ç/ + orundad vokal, medan det omvänt uppenbarligen är lättare att uppfatta kombinationerna /j/ + orundad och /ç/ + rundad.

Förklaringen måste enligt min mening ligga i att vi har att göra med identitet respektive kontrast i fråga om distinktiva drag, identitet i fallen *kiva* och *sköt*, kontrast i fallen *skiva* och *tjöt*.

Lägger man samman grupperna 1 och 2 (kontrast) blir sammanlagda antalet fel 32, grupperna 3 + 4 (identitet) ger 51 fel. — Om man bortser från resultatet från de båda som hade mer än 50 % fel (ungefär lika fördelade på »kontrastord» och »identitetsord») blir den skeva felgrupperingen än mer markant:

kontrastord: $32 - 22 = 10$

identitetsord: $51 - 23 = 28$, eller nästan tre gånger så många.

Analysen i gruppen gav vid handen att de båda med 21 resp. 24 fel trots allt inte hade kunnat frigöra sig från att försöka gå semantiska genvägar, något som de i och för sig var väl kvalificerade till att döma av deras svenskfärdighet för övrigt; den ene har uppehållit sig i Sverige ett år.

Man kan också redovisa resultaten för varje kommutationspar så, att man jämför dem inbördes och noterar om de flesta felen inom varje kommutationspar hade gjorts i kontrast- eller identitetskombination:

feltyp	totalt	bortsett från svaren med över 50 % fel
flest fel i identitetskombination	12	10
flest fel i kontrastkombination	2	2
50/50-fördelning	6	8

Tendensen blir som synes densamma som med den tidigare redovisningsmetoden, t o m ännu tydligare, fast siffrorna naturligtvis är väl små för att helt rättfärdiga denna redovisning, där 50/50-inslaget blir så stort beroende på 4 par med 0 fel i andra fallet.

Man kan tillägga att endast siffrorna för grupp 1 och 4 enligt uppställningen sid. 8 med mer än 1 σ avviker från de fyra gruppernas aritmetiska medium. (Aritmetiskt medium 20,75; $\sigma = 5,5$.) Det är rimligt att tolka det så att rundning inte på samma sätt är relevant för perceptionen av /ç/ som för /ʃ/.

Fant 1967 framhåller att det finns en viss statistisk osäkerhet vid fonemidentifiering (s. 63 f) och redogör för ett experiment med en tvåspråkigs identifiering av sina egna ljud vid högklassig återgivning resp. lågpasfiltrering. Försökspersonen uppfattade /ʃ/ som /ç/ en gång av tio i första fallet (s. 65). — Resultatet vid lågpasfiltrering presenteras tyvärr motstridande i texten och förväxlingsmatrisen betr. /ʃ/ och /ç/ (s. 67). Dessutom saknar man en artikulatorisk eller akustisk beskrivning av denne tvåspråkige försökspersons testade allofoner, som skulle ha varit av värde i detta sammanhang. — Det bör noteras att över hälften av de danska studenterna i mitt ovan beskrivna test hade bättre diskriminering av mitt /ʃ/—/ç/-uttal än Fants försöksperson av sitt eget, något som väl kan ha flera förklaringar; en kunde vara att återgivningen trots »hi-fi» inte räcker till; en annan att vanan att bedöma sitt eget uttal via inspelning normalt inte är stor och mina elevers träning på mitt uttal troligen större.

Nonsensord: icke-nonsensord, den tvåspråkiges dubbla koder är andra tänkbara faktorer.

En förutsättning för en mera generell tillämpning av de iakttagelser jag redogjort för i detta avsnitt är givetvis att mitt /ʃ/-uttal är representativt i fråga om rundning. En parallellundersökning med det av Elert postulerade mellansvenska [ʃ] skulle eventuellt bekräfta detta.

Tills vidare kan endast sägas följande: Till tidigare nämnda SL-kurs i svenskt uttal, utarbetad 1967 i samarbete med dåvarande danske lektorn i Lund, amanuensis Erik Andersen, Århus, planerades ett moment som skulle presentera mellansvenskt resp. sydsvenskt /ʃ/. Representant för det mellansvenska var FK Carin Leche (stockholmskt uttal), för det sydsvenska jag. När vi gjort inspelningen kunde ingen av oss uppfatta någon markant skillnad. Utifrån övertygelsen att en sådan skulle finnas (Elert 1966!) beslöt vi göra om momentet, varvid jag skulle överdriva något i riktning mot skånskt dialektalt uttal, som främst kom att drabba kontexten. I denna form har övningen funnits kvar. Danska elever har också då haft svårt att uppfatta någon akustisk skillnad.

2.3. Sammanfattning och praktisk tillämpning av resultaten från 2.2

För mig är ovanstående resultat tillräckligt entydiga för att jag menar att de bör få inverknings, i första hand på utlärandet av svenska som främmande språk:¹⁴

1/ Då man lär ut svenskt uttal bör man vid den artikulatoriska presentationen trycka starkare på närvaron respektive frånvaron av läpprundning som distinkt för /ʃ/ respektive /ç/, och först i andra hand diskutera tungans ställning i förhållande till gommen.

2/ Vid perceptionsträning bör man först presentera typerna *skiva* och *tjöt* som uppvisar kontrast ($K^{+lab}V^{-lab}$ respektive $K^{-lab}V^{+lab}$) och därför är lättast att uppfatta.

3/ Då man skall träna in den aktiva fonembehärsningen bör man gå den omvända vägen och först lära eleverna typerna *kiva* och *sköt* ($K^{-lab}V^{-lab}$ respektive $K^{+lab}V^{+lab}$), innan man går över till de mera svårreproducerade typerna.

För att acceptera ovanstående slutsatser måste man naturligtvis vara ense med mig i fråga om följande premisser: att rundningen är karakte-

¹⁴ Råden gäller i första hand vid undervisning av sådana elever som inte i sin primärstruktur har godtagbara kontraster /ʃ/ : /ç/. Se härom Dahlstedt 1966 (1967, s. 34, 37) med hänvisningar och noter. Se även Malmberg 1967a, s. 96.

ristisk för *sv/f/* åtminstone i den utsträckning Elert och Malmberg hävdar i sina tidigare citerade arbeten; *att* distinktionen */f/* : */ç/* får anses värd att etablera hos dem som lär sig svenska som andraspråk; och *att* distinktionen då också rimligtvis får anses värd att upprätthållas i svenskt riksspråksuttal. I så fall bör talpedagoger och andra talvårdande instanser också i första hand framhålla fördelarna med rundade */f/*-varianter för scenuttal och i andra sammanhang.¹⁵

I förekommande fall, t.ex. för danskans del, bör man givetvis också påpeka de tidigare berörda riskerna att [*f*] enligt A-språkets uttalsvanor identifieras med *sv/ç/*.

3. Diskussion av */f/* och */ç/* och behandlingen av dem i synkronisk och diakronisk beskrivning.

3.1. Det rundade draget hos */f/*

De i närmast föregående avsnitt refererade erfarenheterna har enligt min mening i vart fall underbyggt tidigare refererade påpekanden om rundningens stora betydelse för de */f/*-varianter som Elert och Malmberg beskriver som dominerande. Omfattande statistiska tester inom svenskt språkområde skulle förmodligen ge samma resultat som min kontrastiva undersökning: *sv/f/* bör betraktas som i första hand karakteriserat genom läppaktivitet.¹⁶

Man kan fråga sig om och hur denna starka läppaktivitet kan ha uppkommit då fonemsekvenserna */sj-/*, */sk-/*, */stj-/*, */skj-/* etc. fonematiserats. Det förefaller ju nämligen orimligt att försöka förklara det labiala draget t ex som inlånat tillsammans med de ganska många lånord från de europeiska kulturspråken som i ursprungsländerna uttalas med ett */f/ utan* den för det svenska uttalet karakteristiska rundningen. (Förhållandet belyses av en del fall där svenskan uppvisar växelformer */f/* ~ */ç/*; t ex *chans*.)

Sigurd 1970 har gett en enligt min mening i vissa huvuddrag plausibel beskrivning av en sådan fonematisering, även om han har gett den formen av synkroniska fonologiska regler för att generera en fonetisk realisation från en antagen underliggande basform där */f/* (och */ç/*) saknas.

¹⁵ Jfr Malmberg 1967a, s. 96 och 207, Malmberg 1968, s. 97. Sonoritetshänsyn kan motivera andra varianter i vissa sammanhang då man saknar möjligheter till elektronisk förstärkning.

¹⁶ Om statistiska tester, se Malmberg 1966, s. 159; detta */f/* kunde ses som en parallell inom konsonantsystemet till */u:/*, som Malmberg 1966 (s. 106 och kap 7, passim) vill beskriva som i första hand bilabialt.

Basformen antas alltså motsvara den förmodade fonetiska realisationen under äldre fornsvensk tid. Sigurds regler genererar så här:

$$(1) \emptyset \rightarrow j / \left\{ \begin{array}{l} [k] \\ [g] \end{array} \right\} \text{ — } V_{\text{PAL}} \quad (V_{\text{PAL}} = \text{palatal vokal})$$

$$(2) j \rightarrow \text{ç} / C_{\text{VL}} \text{ — } \quad (C_{\text{VL}} = \text{tonlös konsonant})$$

$$(3) \left\{ \begin{array}{l} [k] \\ [g] \\ [t] \\ [d] \end{array} \right\} \rightarrow \emptyset / \text{ — } \left\{ \begin{array}{l} [\text{ç}] \\ [j] \end{array} \right\}$$

$$(4) s\text{ç} \rightarrow \text{ʃ} \quad (\text{fusion rule})$$

och han fortsätter:

»The phonetic character of ʃ varies much between varieties of Swedish, and it would not be easy to derive it simply from the features of s and ç, which do not include the labial feature which is predominant in some varieties.» (s. 494)

På mig verkar det som om Sigurds generativa regler gör halt före det stadium där Lyttkens—Wulff 1885 befinner sig i fråga om svenskt uttal. Lyttkens—Wulff beskriver utförligt flera varianter av /ʃ/. För samtliga beskrivna varianter framhåller de rundning som ett kombinatoriskt drag i rundad omgivning men inte för någon variant hävdas rundning vara ett låt oss säga distinkt drag.

Det är väl tyvärr omöjligt att kontrollera om Lyttkens—Wulff har gett en i huvudsak riktig beskrivning av dåtida svenskt riksspråksuttal på denna punkt. Noreen (1903 —) anmäler för egen och Lundells räkning en från Lyttkens—Wulff starkt avvikande uppfattning om vad som är riksspråksuttal. Men om Lyttkens—Wulffs beskrivning åtminstone i viss utsträckning ägde synkronisk giltighet — och Noreens invändning gäller inte den kombinatoriska rundningen utan vilken tungartikulation som kan accepteras som riksspråklig — vill jag se det så, att det distinkt labiala draget hos /ʃ/, som nu sannolikt dominerar kvantitativt i svenskt uttal, i huvudsak är yngre än Lyttkens—Wulff 1885, och att vi i dag befinner oss någonstans i en utveckling från ett system med ett /ʃ/ helt utan eller med kombinatoriska labiala drag, till ett /ʃ/ kännetecknat av distinkt labiala drag.¹⁷

¹⁷ Lyttkens—Wulff 1885, §§ 530—46 m. hänv. t. § 329. Jfr deras behandling av tje-ljudet §§ 507—16, särskilt i förhållande till sje-ljudet, § 510. L—W polemiserar i en not (s. 245) mot Lundell 1879, som klassificerar sje-ljuden som *sammansatta*, dvs »språkljud med kombinerad förträngning vid hvilkas bildning t.ex. tunga och läppar på en gång samvärka». (s. 21) Lundell ställer upp tre tonlösa typer i sitt

Som Sigurd påpekar i citatet ovan, är det inte lätt att härleda en sådan utveckling från en antagen fusion av *s* + *ç*. Det behöver ju inte betyda att antagandet om en fusion är felaktigt. (Någon annan möjlighet finns väl inte, även om det inte nödvändigtvis behöver ha varit *s* + *ç*.) I stället kunde den verkande kraften vara att söka på annat håll inom systemet, nämligen i behovet av en klarare fonemdifferentiering */f/* : */ç/*, ett behov som jag i det föregående utifrån kontrastiva synpunkter faktiskt pläderat för.

Enligt min mening kan utvecklingen mot labialt */f/* ses som en utveckling som är mycket starkt korrelerad med att den affricerade */ç/*-varianten försvinner och ersätts med en rent frikativ. Om man ser Sigurds regler som diakroniska — vilket de alltså inte är — genererar de *tç* i allt för begränsad omfattning (endast *tj* → *tç*). Ett diakroniskt sett nödvändigt led *kç* → *tç* (ett uttal av ord som *kjol*, *kyrka* med *t*-förslag både i äldre och nu levande riksspråksuttal är välkänt) som skjutes in mellan Sigurd (2) och (3) måste leda till att *t* (och *k*) utgår ur (3) (eftersom det affricerade */ç/*-uttalet förekommer och har förekommit samtidigt som resultatet av Sigurds regel (4), *d v s* en */f/*-variant utan labiala drag). Sigurds regel (4) kommer då inte heller att generera */f/* av *skç-*, *stç-*. Att *stç-* övergått till *f* i ord som *stjärna* genom en sen regel är för övrigt faktiskt också väl betygat.¹⁸

Den faktiska förekomsten av *[tç]* samtidigt med *[f^{-lab}]* i exempelvis

landsmålsalfabet: *[f]* mediopalatal frikativa med främre delen av tungan något höjd; *[f̥]* mediopalatal frikativa med främre delen av tungan något sänkt och labial modifikation; *[hv]* bilabial frikativa med postpalatal modifikation. Om *[f]* säger Lundell ytterligare (s. 75): »Troligen medvärka även vid *f* läpparne i någon mindre grad.»

L—W: »... bildningssättet beskrives ganska rätt, men bristen på plats i systemet synes ha föranlett till en obestämd uppfattning af *f*-ljuden, nämligen såsom ett slags sammansatta ljud, ...»

Genomslagskraften i Lundells transkriptionssystem för dialektuppteckningar (och i hans geografiska fördelning av sina varianter) har väl tyvärr ointetgjort möjligheten att studera ev. diakroniska förändringar betr. läppaktivitet hos */f/* i dialekter. En detaljanalys och värdering av dialektbeskrivningar faller utanför ramen för denna uppsats. — En föreställning om den rika dialektala variationen ger Noreen i Vårt språk I, s. 99—128. Hans beskrivning bygger enbart på tung-artikulationen. Han ger också detaljerade upplysningar om fördelningen av affrikatarealisationen av */ç/* i dialekter. — Jfr för övrigt not 3 ovan.

Popperwell 1963 beskriver f.ö. rundningen som huvudsakligen kombinatorisk i norskan, precis som Lyttkens—Wulff 1885 för svenskans vidkommande.

¹⁸ Se Wessén 1965, § 161, slutet; Bergman 1961, s. 198 ff, och jfr nuvarande norsk uttalsnorm med */s* + *t* + *j/*.

dagens finlandssvenska är ett viktigt argument mot tanken att acceptera Sigurds ordnade generativa regler som diakroniska. På samma gång är denna samtidiga förekomst just i finlandssvenskan, som ju bör betraktas som ett potentiellt reliktområde, ett argument för tanken att fonemkontrasten /f/ : /ç/ under ett i princip äldre stadium även inom det rikssvenska språkområdet upprätthållits genom [f^{-lab}] : [tç]-realisationer, d v s oppositionen spirant : affrikata. Att behovet av en omstrukturering av /f/ blir akut, då affrikata-realisationen av /ç/ avlöses av en rent frikativ, tycker jag framgår ganska klart av att finlandssvensk /f/-realisation av mig och andra isolerat som regel tolkas som /ç/.¹⁹

Förutom denna huvudfaktor kan det möjligen tänkas att också den allt vanligare frikativa /r/-realisationen [r] resp. [ʀ] bidrar till utvecklingen genom att öka trängseln bland frikativa apikala — dorsala realisationer. Mera tveksamt är väl om den supradentala /rs/-realisationen spelar en liknande roll.²⁰

Att utpeka ett avgänsat novationsområde torde inte vara lätt. Varianter med det labiala draget förefaller att vara (och ha varit) mest dominerande på sydsvenskt område. Å andra sidan bör risken för sammanfall /f/ ~ /ç/ vara störst i områden där /f/, när affrikata-realisationen av /ç/ ersätts med en rent frikativ, har en relativt homorgan artikulation, d v s, om man får tro Lundell och andra, framför allt i mellansvenska områden.

En omfattande synkronisk kartläggning skulle behövas för en fast grund före ett avgörande i den frågan. Kanske hjälper det inte. Av allt att döma har vi att räkna med en mycket bred bas för omstruktureringen av /f/ inom svenskt språkområde. För det fall frikativ /r/-realisation är en faktor att räkna med, gäller också uttalandet om den breda basen, eftersom ju [r] skulle kunna sägas ha ungefär samma komplikationer för [ʃ] som [ʀ] för [ʃ^x] /Elerts notation/.

3.11. Danskt [ʃ] i diakroniskt perspektiv

Av intresse i sammanhanget är att det av olika uppgifter att döma för hundra år sedan var betydligt vanligare än nu med [ʃ] i ett danskt uttal

¹⁹ Andra: t ex Bergman 1961, s. 201. Förhållandena i det andra större kvarvarande affrikataområdet är oklara. I dialektinspelningar från Blekinge kan rundningen av /f/ förefalla obetydlig hos personer med affrikata-/ç/, men risken för sammanfall förefaller obetydlig på grund av en utpräglat bakre tungartikulation hos /f/. Utvecklingen till rent, frikativt /ç/ torde f.ö. vara starkt på väg inom området. Enl. medd. fr. lektor Kjell-Åke Carlsson, Ronneby, förekom affrikata överhuvudtaget inte i en grupp på 30 elever, som han testat, och /f/ realiseras med läpprundning.

²⁰ Om frikativt /r/, se Malmberg 1968, s. 87 ff.

som bör ha betraktats som riksspråkligt. Ord som *skjorte* kunde uttalas med [ʃ], och den i dagens danska existerande [ʃ]-varianten, som förekommer initialt i ett ord som *Chile* (omväxlande med [sj]-realisation) skulle naturligtvis kunna ses i förlängningen av detta förhållande, även om influensen från främmande språk givetvis dominerar bilden. Förmodligen har alltså ändå utvecklingen i danskan i viss utsträckning gått lika långt som Sigurds regel (4) genererar.²¹

Man ville gärna veta anledningen till att danskt riksspråk — eller visst danskt riksspråk — från denna gemensamma svensk-danska status praktiskt taget återvänt till utgångspunkten, medan rikssvenskan — eller åtminstone viss rikssvenska — fortsatt till en status som såvitt jag kan se konsoliderat /ʃ/- och /ç/- fonemens ställning (genom tillägg av det labiala draget hos /ʃ/), och i vart fall inte återvänt till utgångspunkten.

En påfallande egendomlighet i sammanhanget är att regressionen har inträffat i danskan trots att palataliseringen där i stor utsträckning kodifierats i ortografin före 1889 (*Kjøbenhavn, skjære* etc), medan i rikssvenskan /ʃ/ och /ç/ konsoliderats i stort sett utan motsvarande stöd i en ortografisk norm.

Skautrup ger »den Rask — N. M. Petersenske retskrivning», som avskaffade beteckningen för palataliserat *k, g* med hjälp av följande *i, j* (med Rasks motivering att den var onödig eftersom palataliseringen var positionsbestämd framför »bløde Selvlyde»), en god del av äran för palataliseringens försvinnande i danskt uttal. Förklaringen verkar i och för sig synnerligen plausibel också vid en jämförelse med svenska förhållanden: eftersom palataliseringen aldrig har slagit igenom i svensk ortografisk norm, har den följaktligen inte heller kunnat avskaffas genom ingripanden i ortografin.²²

Ironiskt nog rekommenderade det nordiska rättskrivningsmötet i Stockholm 1869 denna reform som möjligen i praktiken har kommit att skärpa skillnaderna mellan danskt och svenskt uttal.

Hos Brøndum-Nielsen II, § 318 (s. 196) antyds en möjlighet att förklara palataliseringens tillbakaträngande med påverkan från tyskan — i så fall lågtyska? Sigurd 1967 (s. 46) har tvärtom för svenskans del antagit att tyska lånord bidragit till att skapa /ʃ/.

Vi skulle här för danskans del ha ett exempel på hur en vetenskaplig språkbeskrivning (Rasks) åtminstone varit en bidragande faktor till en ganska omfattande språklig förändring. Man får dock tills vidare vara

²¹ Se Aage Hansen 1956, s. 83.

²² Skautrup III, s. 167 f, 195 f; Skautrup IV, § 81 B, samt s. 84.

försiktig med att acceptera Skautrups förklaring. Ännu opublicerade undersökningar av inspelningar på fonogram av prominenta danskars uttal från 1880-talet (sic!) och framåt (Lars Brink och Jørn Lund) tyder på att palatalt uttal vid den tiden i vart fall inte var vanligt (ej registrerat i materialet) och att sålunda den danska regressionen möjligen skulle ligga så långt tillbaka i tiden att den raskska insatsen högst skulle bestå i att utdela dödsstöten.

Jag har försökt läsa ut något ur ett par i litteraturen tidigare veterligen obeaktade försök att analysera danska och svenska kontrastivt under äldre språkskeden, dock utan några säkra resultat.

Det rör sig först om en av Johannes Fabrin, Wermelandus, författad *Dissertatio philologico-politica de CANDIDATIS...*, Malmö 1684 (med Andreas Stobæus som præses). I ett bihang prövar författaren huruvida den skånska dialekten står närmare danska eller svenska och han kommer fram till tesen att den står mycket närmare »lingvæ Holmiacæ qvam Hafniacæ», på det hela taget.

Det är mycket besvärligt att tolka författarens fonetiska transkriptioner, som delvis är uppenbart inkonsekventa. Något direkt uttalande om /ʃ/ och /ç/ med respektive etymologiska komplex gör han inte. (Närmast kommer väl hans uttalande att danskarna både skriver och säger *Kirke/Mandag/tygge* där skåningarna med svenskarna uttalar *Kyrka* vel *Kyörka/Måndag/tugga*, men det finns anledning anta att han här avsett belysa de olika vokalismerna.) Kanske vore det likväl förhastat att dra slutsatsen ex silentio att någon observerbar eller påfallande skillnad inte skulle ha förekommit mellan svenska-skånska-danska i berörda avseende på hans tid.

Det andra vittnesmålet är från 1808, av en tidigt och ivrigt norddistiskt sinnad författare, Jens Kragh Høst, *Kort Svensk Sproglære for Danske*. Hans kontrastiva analys är påfallande medveten, inte bara i förordet: »Hvad iøvrigt nærværende Blade angaaer, da behøver det, som strax i Øjne faldende, neppe at anmærkes, at de næsten ikkun befatte sig med det svenske Sprogs Regler forsaavidt disse afvige fra det Danske.» Så här presenterar han s. 7 f. hithörande problemkomplex:

»K foran e, i, y, ä og ö udtales som tj, s. *kedja*, *Kjæde*, *kind*, *kyß*, *kær kjer*, *køpa* *kjøbe*; ...

K lyder som j naar s gaaer foran *ke*, *ki*, *ky*, *kä*, og *kö*. Saaledes i *sked* *Skee*, *skepp* *Skib*, *skifta*, *skydda* beskytte, *skäl* *Skjel*, *skön* *skjøn*, saa at dette lyder eens med *sjön* *Søen*; derimod har *k* sin egentlige Lyd i *buske* *Busk* ...»

Uttalandet implicerar tvivelsutan att Kragh Høst menar att här är en väsentlig skillnad mellan danska och svenska, och förmodligen kan man

vara ganska säker på att han med *tj* avser affrikata-uttal. Lite längre ner säger han: »Foran *t* lyder *k* som *t*, s. *kjortel*, *kjusa* trylle (hvilket og skrives *tjusa*)» (det första *t* i citatet uppenbart tryckfel för *j*).

Egentligen skulle man väl kunna vara lika säker på att *sj* avser sç: »Endelig er *k* stumt, naar *s* gaaer foran, og *j* følger efter, s. *skjorta*, *skjuta* skyde; ogsaa i *människja* efter Nogles Maade, men som f.Ex. i *Svenska Akademiens Handlingar* skrives *menniska*.»

Stj- kommenteras: »*St* foran *j* udtales af de Fleste som blot *s*, f.Ex. i *stjelke* Stilke.»

Exemplet *skjorta* tyder ju inte på att Kragh Høst vid denna tid betraktat ett uttal med [ʃ] eller [sç] som danskt riksspråk. Att övergången kç → tç inte heller hör hemma i danskt riksspråk torde också framgå, men ett par i detta sammanhang väsentliga frågor ger Kragh Høsts beskrivning inga säkra svar på: Har hans uttalsangivelse *sj* och *tj* avsett att återge exakt samma fonetiska realisation för svenskans och danskans del och i så fall vilken? Har -*j*- i ord som *kjøbe* och *skjøn* i den samtida danska ortografin haft någon motsvarighet i den fonetiska realisationen?

3.2. Kritik av behandlingen av /ʃ/ och /ç/ i generativa beskrivningar av svenska

De amerikanska lingvisterna Weinreich/Labov/Herzog har i en avhandling med titeln *Empirical Foundations for a Theory of Language Change* (1968) försökt sig på en uppgörelse med den i alla mera kända språkvetenskapliga skolor från Hermann Paul och framåt förhärskande dogmen om att synen på språket som en struktur — eller snarare som ett system av strukturer — måste förknippas med illusioner beträffande språkets homogenitet. Den generativa skolan utgör här inget undantag: »Linguistic theory is concerned primarily with an ideal speaker-listener, in a completely homogeneous speech-community, who knows its language perfectly and is unaffected by such grammatically irrelevant conditions as memory limitations, distractions, shifts of attention and interest, and errors (random or characteristic) in applying his knowledge of the language in actual performance.» (Chomsky 1965, s. 3)

Från Paul till och med Chomsky har man vid synkronisk språkbeskrivning upprätthållit ett principiellt krav på homogenitet hos det språk man beskriver, säger författarna. Detta har drivit språkforskningen att med förkärlek uppehålla sig där homogena språktillstånd snarast vore att vänta. Hermann Paul och många andra drevs till ståndpunkten att basis för språkförståelse är den individuella människans språk, idiolekten.

Det tidvis starka intresset för dialektbeskrivning hänger naturligtvis bland annat också samman med sökandet efter homogena språktillstånd. Och visst har dialektologerna väl funnit »genuint dialekttalande», men något fullkomligt homogent språktillstånd lär ingen ha gjort anspråk på att visa upp, som byggt sina forskningar på empirisk grund.

Den generativa skolans sysslande med historiska problem har hittills endast varit underordnat, fortsätter Weinreich et al., som egentligen inte vill ifrågasätta fruktbarheten i den problembegränsning homogenitetsståndpunkten innebär — så länge det gäller synkronisk språkbeskrivning. För diakronisk beskrivning innebär ståndpunkten enligt dem ett oöverkomligt teoretiskt hinder eftersom man överhuvud inte kan tänka sig språkförändring aktualiseras inom ett fullständigt homogent språkområde.

Det förefaller som om man i någon mån skulle kunna tillämpa Weinreich/Labov/Herzogs synpunkter i den begränsade fråga jag tagit upp, närmast för en karakteristik av hur /f/ och /ç/ behandlats i tidigare berörda generativa arbeten 1969—71.

För att säkra sig den språkliga homogeniteten kan man alltså närmast tänka sig en basuppsättning utan /f/ och /ç/ och basformer i lexikondelen helt eller nästan helt motsvarande skriftspråket (sj, skj, sk etc., resp. tj, k, kj etc., i detaljer varierar framställningarna något), ett skriftspråk som på dessa punkter visar upp en praktiskt taget helt statisk bild så långt tillbaka i tiden man kan komma med svenskt material. Inte heller återspeglar sig den nuvarande variationen i fråga om uttal i skriftspråksrepresentationen, åtminstone inte så länge man inte försöker dra in material från normtilläggnelsen.

Sigurd 1970 och efter honom Teleman 1970 samt Linell/Svensson/Öhman 1971 framhåller som främsta argument för att slopa /f/ i basrepresentationen, att det annars inte går att förklara de morfofonematiska växlingarna i *skära* : *skar*, *stjåla* : *stal* synkroniskt. Enligt min mening är argumentet ohållbart eftersom det rimligtvis inte finns någon synkronisk förklaring till just denna växling om man inte relativiserar begreppet synkronisk till att sträcka sig längre tillbaka än 1600-talet, och det kan det bara vara tal om för den språkhistoriskt orienterade. Nu levande svensktalande fungerar inte så att de genererar en ytstruktur /fä:ra/ utifrån /skV:r/ och ännu mindre /fä:la/ utifrån /stV:l/. (Det sista klarar inte Sigurds generativa regler heller.)

Om man följer barns tillägnelse av svensk språknorm kan man tvärtom lägga märke till att de under ett skede är benägna att böja /fä:ra — fä:rd — fä:rt/ liksom /fä:la — fä:lde — fä:lt/ (om det senare överhuvud

förekommer i deras lexikon), men har någon noterat /skä:'ra/ eller /stjä:'la/ utom möjligen lågstadielärare som lär barnen läsa och skriva? De sistnämnda formerna är desto otroligare, som exemplen på sådana morfofonematiska växlingar är försvinnande få, som Sigurd själv påpekar. Som exempel på dylika växlingar ger Linell et al. 1971 *känna : kunna*. Männe inte man måste vara starkt diakroniskt preparerad för att kunna känna det morfofonematiska sambandet mellan dessa ord?

Iakttagelserna från barnspråk kan styrkas med språkhistoriska argument. *Skärde* citerar Wessén från dialekter, och pret.former som *sank*, *skalv*, *stalp*, *sång*, *söd* till verben *sjunka*, *skälva*, *stjälpa*, *sjunga*, *sjuda* har på ett mycket symptomatiskt sätt försvunnit ur dagens svenska och ersatts av former utan växling men med /j/.²³

Dessa och andra argument, som presenterats i avsnitt 3.1 och knutits till det rundade draget hos /j/, gör att den föreslagna generativa lösningen känns otillfredsställande som en synkronisk beskrivning, inte minst ur psykolingvistisk synvinkel. Det förefaller som om en lösning där /j/ och /ç/ förekommer som basenheter bättre skulle täcka den psykiska verkligheten i dagens svenska. Det förefaller mig också förenkla beskrivningen oerhört om man betraktar /ska:r/ och /sta:l/ som lexikaliska undantag, som kanske snart kan försvinna ur en beskrivning av svenskan, men är föga belastande så länge de finns.

Sigurds övriga argument för att slopa /j/ och /ç/ förekommer mig inte heller tungt vägande: 1/ *distributionen*: /j/, /ç/ kan inte kombineras med andra fonem i initiala konsonantgrupper (inte /h/ heller);

2/ *stilistisk och sociolingvistisk variation* i kiosk, kilo, mänsklig(!), gelatin(?), östgöte m. fl. (en följd av homogenitetståndpunkten och med marginell exemplifiering. Argumentet kunde p. g. a. växlingen *g ~ j* i många ord (typ: gemyt, giffel, giro, gyro) komma att drabba även /j/, som har ganska begränsade kombinationsmöjligheter enl. 1/);

3/ *den ortografiska variationen* (motargument delvis under 2/. /e/ eller /ä/, /o/ eller /å/ vore bl. a. med samma argumentering också illa ute);

4/ *sent utvecklade, ej i besläktade språk* (det sista ett nordistiskt argument, men vad med norskan?).

De hittills framkomna generativa beskrivningarna är vidare, som tidigare berörts, otillfredsställande som synkronisk analys därför att man antingen inte kan härleda det rundade draget hos /j/ (Sigurd 1970, Linell et al. 1971) eller över huvud taget inte diskuterar det (Teleman 1969, 1970). Linell/Svensson/Öhman har som nämnt (s. 144 ovan) en fonetisk

²³ *Skärde*, se Wessén 1965, § 198 (s. 224); försvunna pret. former § 199.

särdragsmatris med + RUND för *f*, — RUND för *ç*. Ett påfallande drag i deras framställning, då de ställer upp de generativa reglerna för att generera fonetisk ytstruktur med /*f*/ och exemplifierar processen, är dock att de lika lite som Sigurd 1970 kommer fram till något [*f*^{+RUND}] i »output».

3.3. Sammanfattning

Beträffande /*f*/ och /*ç*/ i svenskan har jag i det närmast föregående avsnittet ifrågasatt om den generativa grammatikens homogenitetsståndpunkt har visat sig fruktbar för en synkronisk beskrivning, även om begreppet synkronisk vidgades till att förslagsvis omfatta alla nu levande svenskars aktiva språkperiod. Under denna period har egentligen ingen genererat /*f*/ i exempelvis /*fä*:*'ra*/ enligt Sigurds regler:

(0) *skä*:*'ra* → (1) *skjä*:*'ra* → (2) *skçä*:*'ra* → (3) *sçä*:*'ra* → (4) *fä*:*'ra*

— utom möjligen marginella utlänningar som lärt svenska som andraspråk med hjälp av skriftspråket.

Det [*f*] som de generativa reglerna genererar, är inte heller det som auktoritativa fonetiska framställningar brukar betrakta som det vanligaste och som kännetecknas av framträdande rundning jämfört med motsvarande ljud i andra språk. Överhuvudtaget har hittills uppställda generativa regler varken beskrivit eller förklarat den varierande floran av /*f*/-uttal inom ramen för svenskt riksspråk.

Paradoxalt nog — och här avviker min uppfattning möjligen från Weinreich/Labov/Herzogs — har dock Sigurd 1970 genom att anlägga homogenitetskravet för en synkronisk beskrivning nått resultat som har viss relevans för diakronisk beskrivning. Som jag visat i avsnitt 3.1 lär man i en diakronisk beskrivning inte kunna upprätthålla en absolut regelordning om man vill beskriva det diakroniska förloppet någorlunda adekvat. Men som primär arbetsmetod kan ett sådant krav vara en styrka.

Redan den akustiska eller artikulatoriska beskrivningen av /*f*/ i en bestämd persons i en bestämd situation och kontext registrerade uttal ligger på en ganska hög abstraktionsnivå. Beskrivningen av samma persons /*f*/-uttal i största allmänhet befinner sig givetvis flera pinnar högre på abstraktionsstegen. Beskrivningen av en fonemrealisation inom en språkgemenskap behöver faktiskt inte nödvändigtvis sägas ligga på högre abstraktionsnivå än i föregående fall, även om den väl oftast gör det. Till ännu högre abstraktionsnivå måste man däremot förflytta sig då man går över från synkronisk till diakronisk beskrivning.

Mot denna närmast truistiska bakgrund kunde jag tänka mig att följande synkroniska beskrivning med hänsyn till rundade och orundade /f/-varianter är adekvat för dagens svenska:

- (a) $s\zeta \rightarrow f^{-lab}/_V$
 (b) $f^{-lab} \rightarrow f^{\infty lab}/_V^{\infty lab}$
 (c) $f^{\infty lab} \rightarrow f^{+lab}/_V$

Regelskrivningen skall ses som en förlängning av Sigurds regler, varvid (a) är identisk med (4), dvs. initialt /f/ varierar inom språkgemenskapen med hänsyn till rundning från att vara (a) orundat, oberoende av följande vokalkvalitet, till (b) kombinatorisk rundning och till (c) rundning, oberoende av följande vokalkvalitet.

Det måste understrykas att trägna studier framför TV-apparaten och i den språkmiljö jag haft beröring med sedan problemet blev aktuellt för mig, gett mig intrycket att varken en beskrivning fördelad på idiolekter eller sociolekter (jfr Gjerdmans »fruntimmers-sje») eller på regionala riksspråk eller dialektområden ger ett homogent resultat med hänsyn till rundningen, vilket naturligtvis inte betyder att man inte skulle kunna anlägga de aspekterna.

Andra och kanske viktigare aspekter i detta sammanhang förefaller mig att vara dels åldersgruppering, dels den stilistiska som ibland kallas register och som t ex innebär att en person som i informellt tal tämligen entydigt realiserar /f/ enligt (c), kan gå över till (b) eller möjligen (a) vid samtal med individer som representerar (b) eller (a), eller vid formellt föredrag. Omvänt kan den som informellt representerar (a) eller (b) gå över till (c) vid samtal med sådana som i detta samtal representerar (c).

Jag ansatte i början av detta avsnitt begreppet synkronisk språkbeskrivning att omfatta alla nu levande svenskars aktiva språkperiod, men det bär väl emot att relativisera synkronibegreppet ens så mycket. Ovanstående beskrivning skulle i princip avse ett snapshot av den språkliga verkligheten i Sverige idag beträffande den diskuterade företeelsen. En diakronisk beskrivning avseende alla nu levande svensktalandes aktiva språkperiod skulle dock komma att se ut på samma sätt med tillägg av ett dynamiskt moment som markerar en utveckling från (a) till (c), eventuellt via (b).

Utvecklingen har närmare behandlats och motiverats i 3.1. Den kan ev. inte betraktas som naturlig från (generativt) fonologisk synpunkt, även om språnget från (a) till (c) blir mindre märkbart genom mellanledet (b), som dock inte är obligatoriskt. Från kontrastiv, strukturell syn-

punkt kan däremot ett sådant språng inte betraktas som onaturligt, om man drar in /ç/ i bilden:

A/ (2) tçä:`ra → (3) çä:`ra

B/ (3) çä:`ra och (a), (b) jä:`ra riskerar att sammanfalla.

C/ (a), (b) jä:`ra → (c) jä:`ra

Denna dynamiska diakroniska beskrivning skulle kunna föras tillbaka till det som är utgångspunkten för Sigurds regler. Stommen skulle kanske också komma att bestå av Sigurds regler. För att bli någorlunda adekvat skulle den dock antagligen kräva så många tilläggsregler om parallella utvecklingar, som är nödvändiga för utvecklingens förlopp, att resultatet bleve helt överskådligt. Exempelvis skulle man efter (2) antagligen bli tvungen att skjuta in två alternativa regler

(3a) kç → tç

(3b) tç → kç

För (3a) har jag argumenterat i det föregående (s. 153). Den alternativa regeln (3b) är onekligen mer hypotetisk men är uppställd för att tillsammans med (3a) förklara den variantuppsättning av /f/ och /ç/ med en mera fram- resp. bakåtskjuten tung-gom-artikulation, som betecknas med landsmålsalfabetets [f] — [ʃ] — [h], resp. [ʃ] — [ç]. De bakre realisationerna är i båda fallen *i stort sett* sydsvenskt förankrade. Detta skall säkert ses i samband med en iakttagelse hos Brøndum-Nielsen, som framhåller att de *östdanska* litterära källorna ger speciellt starka belägg för en medeltida palatalisering av *sk*. (II § 318)

Ett sådant betraktelsesätt skulle kunna förklara mycket av den mångomtalade oenigheten rörande den regionala förekomsten av [f] resp. [ʃ]. De lexikaliska förutsättningarna för uppkomsten av den ena eller andra artikulationen har i princip varit desamma över hela området. Av orsaker, som det väl inte är möjligt att rekonstruera, har i ett avgörande skede inom vissa områden (framför allt det sydsvenska) *skç* kommit att bilda den kärna, kring vilken det nya fonemet byggts upp (med [ʃ] som resultat), inom andra *stç*, dvs.

$$\begin{cases} s(t)ç \rightarrow skç \\ s(k)ç \rightarrow stç \end{cases}$$

som så skulle ha gett

$$\begin{cases} skç \rightarrow f \\ stç \rightarrow ʃ \end{cases}$$

Det är också fullt möjligt att tänka sig parallella utvecklingar inom en språkgemenskap fram till fusion, och att således på sina håll faktiskt funnits (finns?) fonematisk motsättning mellan t. ex. *stjäl* med /j/ och *skäl* med /f/. Frågan är då vart *själ* anslutit sig!

På motsvarande sätt skulle man kunna förklara de olika fram- resp. bakåtskjutna tung-gom-artikulationerna av /ç/, och detta är anledningen till att jag har föreslagit den generellare formuleringen (3a) och (3b).

Men det är ganska givet att i en riksspråkgemenskap, uppbyggd över en regional variation med så subtila distinktioner, konfrontationerna mellan substrukturerna måste leda till att sådana distinktioner bryter samman. Också — kanske inte minst — därigenom kan vägen öppnas för en omstrukturering på en generellare nivå i den riktning jag har beskrivit i det föregående ($\rightarrow f^{+lab}$).

Med lite — eller snarare stor (jfr danskan) — oförsiktighet kunde den diakroniska beskrivningen tillåta sig att bli futurologisk och sia om en framtidssvenska då stadium (c) är mer eller mindre allenarådande. Ett sådant tillstånd kunde kanske sägas vara präglad av stabilare jämvikt beträffande de tonlösa frikativorna i svenskan, som kunde presenteras framifrån: /j/, /f/, /s/, /ç/. — Men det är en annan historia.

Åberopad litteratur

- Poul Andersen 1954. Poul Andersen og Louis Hjelmslev, Fonetik (Særtryk af Nordisk lærebog for talepædagoger), Khvn.
- Bergman 1961. Gösta Bergman, Om š-ljudet. Nysvenska studier 1961, s. 197—204.
- Brøndum-Nielsen. Johs. Brøndum-Nielsen, Gammeldansk grammatik II, 1957 (2. udg), Khvn.
- Chomsky 1965. Noam Chomsky, Aspects of the theory of Syntax. Cambridge, Mass; The M.I.T. Press.
- Chomsky/Halle 1968. Noam Chomsky and Morris Halle, The sound pattern of English.
- Dahlstedt 1966. Karl-Hampus Dahlstedt, Svårigheter i svenskans uttal. MLFÅ 1966 (cit. efter separat utgåva, Lund 1967).
- Elert 1966. Claes-Christian Elert, Allmän och svensk fonetik.
- Elert 1970. Claes-Christian Elert, Ljud och ord i svenskan.
- Fant 1967. Gunnar Fant, De tekniska medierna och språket (I Språk, språkvård och kommunikation).
- Aage Hansen 1956. Aage Hansen, Udtalen i moderne dansk, Khvn.
- Linell/Svensson/Öhman 1971. Per Linell, Bengt Svensson, Sven Öhman, Ljudstruktur, Uppsala.
- Lundell 1879. J. A. Lundell, Det svenska landsmålsalfabetet (I Svenska Landsmålen I).

- Lyttkens/Wulff 1885. I. A. Lyttkens och F. A. Wulff, Svenska språkets ljudlära och beteckningslära ---, Lund.
- Malmberg 1966. Bertil Malmberg, Nyare fonetiska rön och andra uppsatser i allmän och svensk fonetik.
- Malmberg 1967a. Bertil Malmberg, Uttalsundervisning.
- Malmberg 1967b. Bertil Malmberg, Lärobok i fonetik.
- Malmberg 1968. Bertil Malmberg, Svensk fonetik.
- Noreen. Adolf Noreen, Vårt språk, Lund 1903—.
- Popperwell 1963. R. G. Popperwell, The pronunciation of Norwegian, Oslo—Bergen.
- Sigurd 1965. Bengt Sigurd, Phonotactic structures in Swedish.
- Sigurd 1967. Bengt Sigurd, Språkstruktur.
- Sigurd 1970. Bengt Sigurd, The status of *z*, *ç* and *ʃ* in Swedish (I The Nordic Languages and Modern Linguistics, Reykjavík 1970).
- Skautrup. Peter Skautrup, Det danske sprogs historie I—IV, Khvn 1944—68.
- Spore 1965. Palle Spore, La langue danoise, Khvn.
- Teleman 1969. Ulf Teleman, Böjningssuffixens form i nusvenskan. ANF 1969.
- Teleman 1970. Ulf Teleman, Stavning och fonologi. Om ortografins plats i en generativ svensk grammatik (OSCULD, Göteborg; stencil).
- Weinreich 1953. Uriel Weinreich, Languages in contact (Publications of the Linguistic Circle of New York, Nr 1; senare upplagor: Mouton & Co., Haag).
- Weinreich/Labov/Herzog 1968. Uriel Weinreich, William Labov, Marvin I. Herzog, Empirical Foundations for a Theory of Language Change (I Directions for Historical Linguistics, Univ. of Texas Press 1968).
- Wessén 1965. Elias Wessén, Svensk språkhistoria I, 4. uppl 1955 (ref. t. 1965 års tryckning).

Övriga källor

- DAL dialektinspelningar på band från Blekinge och Halland i Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund.
- Talsyntax Inspelningar på band i avd. för talsyntax vid Lunds universitets institution för nordiska språk.
- Informanter, framför allt studenter vid Köbenhavns universitet.

KARL AXEL HOLMBERG

Vadstena klostrets äldsta godsförteckningar

Vadstena kloster är den ojämförligt största och viktigaste klosterstiftelse vårt land haft. Källmaterialet till dess historia är enastående rikt. Språket i de texter på svenska som skrevs i klostret har en central ställning i den yngre fornsvenskan. Ty klostret blev »den egentliga härden för vår medeltids litterära liv» (Gödel, Sv. medeltidslitt. s. 44) och en icke obetydlig del av klostrets arkiv och bibliotek har undgått förödelse.¹

Framför allt såg en betydande andlig översättningslitteratur dagen i Vadstena kloster under medeltiden. Även annat material på svenska härrör därifrån. Bl.a. tillhör klostret de relativt få medeltida institutioner från vilka jordeböcker finns bevarade.² Behovet av sådana måste ha varit stort, ty »Birgittas stiftelse blev till sist ägare till ett väldigt gods-komplex, sannolikt ett av de största som någonsin existerat i vårt land» (Norborg, Storföretaget Vadstena kloster s. 6).

De jordeböcker o. dyl. som bevarats är: Två godsförteckningar i cod. D 11 i RA, från 1400-talets mitt (se nedan); den s.k. »gårdsmästarens bok», i cod. Thott 600 8:o i Köpenhamn, som anger sig vara från 1461; C 32 i UUB från 1466, en uppbördsbok; »Vkj b 1480», i KA inom RA; »1502 års j b», D 12 i RA.

Innehållet i dessa källor — utom 1461 års — har tidigare varit känt genom Carl Silfverstolpes utgåva 1897 »Vadstena klostrets jordebok 1500 jemte tillägg ur klostrets äldre jordeböcker», Hist. handl. 16: 1. Erik Noreen har senare daterat denna jordebok till 1502 (Hist. tidskr. 1919 s. 187 f.). Silfverstolpe avtrycker den sista medeltida Vadstenajordeboken och meddelar inom klammer för varje ortnamn eller i ett tillägg de uppgifter som finns i de äldre jordeböckerna.

Som textutgåva betraktad kan Silfverstolpes utgåva förefalla kuriös. Dovring har påpekat att det finns brister bl.a. i fråga om läsningar och

¹ Om biblioteket jfr senast C.-G. Andrén, *De septem sacramentis* s. 62 ff.

² Se J. Liedgren, art. *Jordebog, Sverige* i KLM. Jfr äv. H. Johansson, *Ritus cisterciensis* (Bibl. theol. pract., 18) s. 51 f.

att den äldsta jordeboken i själva verket utgörs av två. Den senare av dessa jordeböcker har Silfverstolpe ej ägnat mycken uppmärksamhet. (Attungen s. 122 f. n. 25).

Senare har Norborg sökt datera de båda jordebokstexterna i D 11. Han anser den första jordeboken vara yngre än från 1447, det år den anger sig sammanskriven; den utskrift vi har bör vara från tiden 2/11 1449—21/1 1451. Den senare jordeboken anser han vara från tidigast 1457 (a. a. s. 14 ff.). — Norborg har skildrat hur reformsträvanden förmärks i Vadstena kloster från 1420-talet, bl.a. sökte man få ordning i gods- och ekonomiförvaltningen. Det kom flera förvaltningsstadgor och inte minst — den äldsta och utförligaste av klostrets bevarade jordeböcker.

Det är sålunda på ett viktigt fält Anna Larsson rör sig i doktorsavhandlingen »Vadstena klostrets två äldsta jordeböcker. Med inledning och språklig kommentar.» (Saml. utg. av Svenska fornskriftsällskapet [Stockholm], h. 245. Akad. avh. Uppsala 1971. lxx, 290(2) s., ill.).³ Avhandlingen har intresse särskilt för medeltidshistoriker, filologer och ortnamnsforskare.⁴

Vad gäller textutgåvan synes den vara god; stickprov som omfattat ca en femtedel av textens omfång har endast avslöjat några småfel. Förf. har i inledningen lämnat en utförlig och nyttig redogörelse för de principer hon följt vid återgivningen. — Utgåvan omfattar mer än avhandlingens titel ger anledning att förmoda. Som tillägg (s. 112—123) har förf. nämligen fogat några smärre texter som ingår i D 11 men som hittills varit outgivna (jfr s. x f., xxi ff.). D 11 är därmed i sin helhet utgiven. Handskriften är, utom i undantagsfall, lättläst.

Såväl inledningen som den språkliga kommentaren har en ovanligt bred uppläggning. I inledningen beskrivs på övligt sätt själva handskriften: dess band, inlaga, lägg, vattenmärken, skrivarhänder, text, ornering etc. Förf. lägger en säker grund för bedömningen av handskriftens tillkomsthistoria. Godsförteckningarna har i huvudsak skrivits av två olika händer, kallade hd iii och iv. Hand iii har skrivit början av jb 1, t.o.m. Östergötland, sedan vidtar hand iv. Det har inte lyckats förf. att belägga dessa två händer i annat Vadstenamaterial från mitten eller senare delen av 1400-talet (s. xxiii). I inledningen behandlas vidare frågan om handskriftens och jordeböckernas ålder, förhållandet mellan de båda godshandlingarna samt handskriftens senare öden. Förf. kommer med en ny datering av godsförteckningarna och handskriften i övrigt. (Jfr härom

³ Denna rec. bygger på min opposition som fakultetsopponent den 21/5 1971.

⁴ Namnformerna har givetvis intresse. Dessutom ger handlingarna en mängd upplysningar av olika slag som har intresse för bebyggelsehistorien.

nedan.) I förbifarten daterar hon också om 1480 års jordebok, som hon sätter till 1473—74 (s. xlii). Hon vänder sig mot Norborgs uppfattning att den senare jordeboken skulle vara en bearbetning av den första. Den har enligt förf. en särpräglad utformning.⁵

S. 125 ff. följer den språkliga kommentaren. Avsikten är att ge en fyllig om än icke fullständig beskrivning av språket hos de båda huvudhänderna i jordeböckerna. Förf. skiljer på det som hd iii skrivit, det som hd iv skrivit i jb 1 och det som samma hand skrivit i jb 2. Framställningen rör väsentligen ljudläran men även formläran och syntaxen får ett kort avsnitt. I ljudläran behandlas emellertid stundom formproblem, bl.a. dat. pl.-formen *-omon* s. 180 ff., *r*-form och *r*-lös form i plur. s. 206 f., best. f. dat. *-ena* s. 188 f., ack. fem. best.f. *-eno* och *annor* i mask. sing. nom. s. 189. Språket ger enligt förf. föga för en dialektbestämning av de båda huvudhänderna. Hon diskuterar vad som bör menas med Vadstenaspråk; det bör vara »språket i handskrifter, utgångna från Vadstena under den y.fsv. perioden» (s. 235). D 11: s jordebokstexter är Vadstenaspråk, och förf. hoppas, som slutorden lyder, att avhandlingen »i någon mån kan öka kännedomen om det skriftspråk, som odlades av systrar och bröder i Vadstena kloster».

Avhandlingen innehåller också ett vidlyftigt ortnamnsregister och ett personregister. Ett ordregister saknas, vilket är en kännbar brist.

Jag skall i fortsättningen uppehålla mig vid vissa mestadels principiella frågor rörande avsnitten om handskriftens och jordeböckernas ålder, den texthistoriska relationen mellan jordeböckerna och den språkliga kommentaren.

Godshandlingarnas ålder

Norborg anser att den första jordeboken var fullbordad 21/1 1451 av den anledningen att en gård i Västergötland som förvärvades då inte finns med i den ursprungliga texten utan har lagts till efteråt. Förf. påpekar emellertid att också andra västgötagårdar som förvärvats redan före 1447 inte finns med i den ursprungliga texten utan också har lagts till senare; det kan då också gälla om den gård som klostret erhöll 21/1 1451. Enligt förf. kan förvärvet av en gård som gavs med Ragnhild Unnadotter, som vigdes till nunna 15/7 1453, ge en gräns. Gården finns inte införd i jb 1

⁵ Handskriften har stympats och förf. skriver s. xiv att det av folieringen framgår att 71 blad i handskriftens början avlägsnats. Det är väl teoretiskt möjligt att ytterligare blad kan ha borttagits före folieringen. Mätt med mikrometerskrub utgör 71 blad i hskr (de första och sista) ca 12,5—14,5 mm. Handskriften har från början varit 2 cm tjockare än den nu är (s. xii).

men i jb 2. Detsamma gäller f.ö. en gård Tjuvakulle som förvärvades 21/3 1454. Den finns inte heller i jb 1 utan först i jb 2.

Arbetet på jb 1 skulle då ha dragit ut över en så lång tid som 6 år. Enligt förf. finns det emellertid tecken som tyder på att arbetet skett i två etapper och att ett uppehåll skett där hd iv efterträder hd iii.

Hd iii har skrivit Östergötland och rubriken till Södermanland. Han slutar strax efter mitten av ett lägg (jfr s. xxxiv). De lägg som följer efter har ett annat vattenmärke, kronan. Utsidan av omslagen till hd iii: s båda lägg har en mörkare färgton, vilket tyder på att handskriften varit i användning en tid innan fortsättningen skrevs. I och med att hd iv börjar skriva blir uppgifterna om gårdarna mera kortfattade och diverse marginalanteckningar försvinner. Det blir lättare att förstå detta om man antar en tidsintervall mellan händerna, menar förf.

Hd iii: s del av jb 1 kan ha legat färdig redan i slutet av år 1448 — inga senare förvärvade gårdar finns i den löpande texten (s. xxxix).

Dessa tidsbestämningar kan dock snarare gälla konceptet än den färdiga jordeboken, anser förf. Denna kan ha skrivits ett eller ett par år senare. Det kan tänkas att hd iii gjort sin utskrift först ca 1450 och att hd iv: s parti av den första jordeboken tillkommit ca 1455. Vattenmärkena kunde tyda på det. Vattenmärkena i hd iii:s parti kan identifieras med märken från 1450 och 1451. Ett märke från hd iv:1 tycks stämma med märken på ett dokument från 1456.

Jb 2 dateras av Norborg till ca 1457. Vattenmärkena synes tyda på omkr. 1461 (s. xl). Jb 2 fortsätter i samma lägg som jb 1 men före jb 2 har lagts in ett extra lägg. På dettas sista blad har skrivits en anteckning med annan hand, hd v. Tillägget kan ha gjorts sent, kanske i samband med utredningen och bindningen av handskriften. Se s. xli. Utredningen kan ha skett så sent som ca 1475 enligt förf. s. xlii. Beträffande frågan om åldern på övriga delar av handskriften besvarar förf. den med hänvisning till vattenmärkena. Sådana i första lägget kan identifieras med märken i handlingar från 1456 och 1458. I elfte lägget har ett märke identifierats med ett märke från 1462. — Så långt Anna Larsson.

Enligt 1443 års förvaltningsstadga ägde sysslomannen sörja för att klostret fick en »ny och rätt» jordebok; jfr även nedan. Det tycks ha erbjudit svårigheter för klostret att få till stånd en sådan. Delvis är det förklarligt. Sysslomannen måste få in uppgifter från sina medhjälpare, godsarkivet måste konsulteras. Källorna tiger om en tidigare jordebok; måhända har någon sådan trots allt inte funnits. Men uppbördslängder e.dyl. kan näppeligen klostret ha klarat sig utan, och de måste rimligtvis också rådfrågas.

Först 1447 — fyra år efter stadgan, som gällde »vtan gensägn oc genstriidh» och var påbjuden under strängt straff⁶ — grep man sig an, men sannolikt har en del förarbeten klarats av innan själva nedtecknandet börjar. År 1448 kan man att döma av Anna Larssons framställning ha varit färdig med Östergötland. Sedan kan arbetet ha stannat av. En jordebok finns väl ännu ej då stadgorna av den 28/9 och 10/11 1451 utfärdas. Stadgornas inskräpande att sysslomannen skall arbeta på att klostret får till stånd en ny och rätt jordebok⁷ skulle kunna tyda på att arbetet med jordeboken inte drivits.

Med förf: s datering av de båda jordebokstexterna blir det en egendomlig diskrepans mellan vad det historiska materialet synes antyda om tidpunkten för nedskrivningen och den tidpunkt vattenmärkena ger vid handen:

För jb 1 hd iii 1447—48 utskrift 1450,
 för jb 1 hd iv: 1 1453 utskrift 1455,
 för jb 2 hd iv: 2 1457 utskrift 1461.

Det skulle alltså ha tagit 9 år att fullborda jb 1, eller t.o.m. längre tid om man räknar med förarbeten redan före 1447. Det förefaller ej sannolikt. Det tycks inte kunna finnas någon rationell förklaring till varför utskriften alltid skall ligga 2—4 år efter konceptet. Vidare borde den gård som förvärvades den 21/1 1451 ha kunnat inflyta i den löpande texten och likaså gårdarna som förvärvades den 15/7 1453 och 21/3 1454 ha kunnat införas om utskriften ligger så sent som 1455. Tydiligen har vattenmärkenas bevisvärde för exakt datering överskattats.⁸ Förf:s kronologi förefaller sålunda inte bevisande. Däremot synes mycket tala för Anna Larssons mening att arbetet med jb 1 skett i två etapper — påfallande är särskilt slitaget kring hd iii: s båda lägg. Den ungefärliga tidpunkten för jordebokstexternas tillkomst synes mig därför tills vidare bedömas sålunda: för hd iii:s parti 1447—48, för hd iv:1:s parti 1452—53, för jb 2 1457.

S. Iv skriver förf.: »Jb 2 vill jag alltså närmast betrakta som en avskrift. Men inte heller jb 1 torde få uppfattas som ett original i egentlig mening. Bakom denna jordebok ligger under alla förhållanden ett koncept, och

⁶ Geete, Småst. på forn sv. 2 (SFSS 2: 2) s. 155 ff. Jfr Höjer, St. i Vadst. kl. hist. s. 341.

⁷ Jfr Klemming, Hel. Birg. uppenbar. (SFSS 14) 5 s. 113, Wadst. kloster-reglor (SFSS 2: 1) s. 31.

⁸ Jfr de beräkningar av åtgång av och lagringstid för papper H. Ronge gör för klostrets vidkommande i Kon. Alexander s. 67 f.

bakom konceptet äldre källor, kanske en tidigare jordebok jämte andra ej närmare bestämbara urkunder.»

De »ej närmare bestämbara» urkunderna som avses bör väl närmast vara handlingarna i godsarkivet (jfr ovan). Resonemanget synes här innebära en viss motsägelse mot det tidigare. Oavsett var sanningen ligger ger alla övertåganden beträffande handlingarnas tillkomst anledning att misstänka att de båda texterna som språkliga källor är sekundära. Jag har fått den uppfattningen om jordeböcker att det ofta inte är väl beställt med deras språkliga källvärde. (Även som historisk källa kan de båda godshandlingarna ha sina risker.)

Förf. måste nu mena att jordeböckernas språk är munkars och nunnors språk. Jfr cit. ovan av avhandlingens slutord, cit. s. x: »språket i dessa båda jordeböcker bör ändå i någon mån kunna belysa det skriftspråk, som odlades i Vadstena kloster», eller s. 236, där det sägs att jordeböckerna kan »med absolut säkerhet lokaliseras till Vadstena kloster» samt s. 233 f. Förf. nämner inget om en annan möjlighet, som förefaller vida troligare men som ytterligare komplicerar situationen — att man haft särskilda skrivare.

Att sköta uppbörd och förvaltning för Vadstena kloster med dess stora, vitt spridda gods innehav av skiftande slag måste ha varit ett omfattande företag. Hur förvaltningen av klostrets domäner var uppbyggd ger 1443 års stadga upplysning om; man torde ha anledning att förmoda att den gällde som rättesnöre i praktiken, inte endast i teorien (jfr ovan). Sysslomannen och gårdsmästaren förestod den yttre ekonomiförvaltningen. Emedan sysslomannen ej kan »alt siälfuer oc ensamber wäl sköta oc besörghia oc framkoma» har han under sig två biträdande sysslomän. Han »läthi bescriffua» alla klostrets gods och dess ränta »swa ath clostrit fae ena nya oc rätta jordabook». Han »vtkräffui oc inkomi arlica thät landbomen bör vtgöra» och för redovisningens skull »scriffue eller läti scriffua hwart aar nyt mantaal». Det framgår ej uttryckligen av stadgans text om sysslomannen och hans medhjälpare har skrivare. Det talas om piltar och drängar — sysslomannen får rida med fem hästar, de två andra med vardera tre. Gårdsmästaren har bl.a. två drängar, en pilt »oc en scriffuara om abbatissonne scriware ey forma ellir giter hans räkenscap scriffuat». Måhända har det varit självklart att sysslomannen och undersysslomännen hade skrivare; i gårdsmästarens fall har det råkat bli nämnt emedan man tänkt kunna göra en personalbesparing. En notis som Silfverstolpe har i sin utgåva (s. 286) synes visa att sysslomannen Arvid Jonsson hade en skrivare: »Item fik Niclis Screffuare 3 marc gut. i sin löön».

Det kan erinras om att det vid medeltidens slut var vanligt att stor-

männen hade egna skrivare; se Gudrun Utterström, *Fem skrivare* s. 37. Liksom enskilda har olika kyrkliga, administrativa och judiciella organ under medeltiden haft sina kanslier med sina skrivare. Under landskapshandlingarnas tid upprättades räkenskapen oftast centralt; fogden hade med sig koncept och verifikationer, bl.a. då jordeboken. Fogden hann mestadels inte själv med att skriva, han hade en skrivare och ev. flera underskrivare. Se Sjödin bl.a. i *Donum Boëthianum* s. 387 ff. m.fl. Fogdarna hade skrivare även under sturetiden, jfr Ingrid Hammarström, *Finansförvaltning och varuhandel* s. 33 f., 69, 71 n. 99.

Munkar och allra minst nunnor i klostret har sålunda troligen inte haft mycket att göra med den direkta utformningen av de båda godshandlingarna. Bröderna stod dock inte främmande för ekonomiförvaltningen. Enligt stadgan 1451 10/11 skulle sysslomannen vara *frater ab extra*, dvs. ej någon av de egentliga munkarna (präster, diakoner, lekbröder).⁹ Vadstenadiariet talar 1470 om Johannes Magnusson »*conversus, vir multum peritus in prædiis & bonis monasterii*» (SRS I: 1 s. 190 f.). Andra exempel kan uppletas.¹⁰

Om det är från klostret fristående skrivare som står för de båda texterna belyser dessa förvisso inte Vadstenaspråket mer än vilken annan fornsvensk text som helst. Skriftstudier kan möjligen slutgiltigt lösa denna fråga.

Den texthistoriska relationen mellan jordeböckerna

I avsnittet om det texthistoriska förhållandet mellan de båda godshandlingarna (s. xliii ff.) vänder förf. sig mot Norborgs uppfattning att jb 2 är en förkortad, kompletterad och korrigerad bearbetning av jb 1. Hennes resonemang är följande. De båda närmast i tiden följande jordeboksurkunderna — gårdsmästarens bok 1461 och uppbördsboken 1466 — följer »samma mall» som jb 1 och jb 2. Det behöver inte betyda att uppläggningsen härrör från jb 1. »Det är tänkbart, att jb 1 och jb 2 var för sig följer en tidigare tillämpad mall, och överensstämmelserna mellan dem i fråga om uppläggningsen behöver sålunda inte innebära, att jb 2 är en bearbetning av jb 1» (s. xliii). Det finns en del smärre skillnader i uppställningen mellan jordeböckerna, bl.a. kan socknar och gårdar komma i olika ordning, rubriceringen företer en del avvikelser. Norborg menar att när längre textpartier förekommer överensstämmelserna mellan de

⁹ Wadst. kloster-reglor s. 29 f.

¹⁰ Jfr Höjer a.a. s. 331. — Om en broder Niels Scriffware, nämnd i Silfverstolpes utg. s. 180 och enligt förmodan identisk med Nils Larsson som 1498 vigdes till lekbroder (SRS I: 1 s. 204), jfr Sjödin i MRA 1940 s. 55.

båda jordeböckerna är påfallande stor. Det finns emellertid i själva verket endast ett sådant textparti. I det fallet kan förklaringen vara att de båda versionerna går tillbaka på en gemensam äldre förlaga.

En säkrare grund för bedömningen får man enligt förf. om man granskar ortnamnens skrivningar. De båda jordeböckerna har några ovanliga eller f.ö. inte alls förekommande skrivningar gemensamt, vilket tyder på ett samband av något slag. Men det finns också ett antal påfallande avvikelser, vilket gör det mycket osannolikt att jb 2 är en bearbetning av jb 1.

Jb 1 är relativt utförlig, jb 2 ger endast uppgift om ortnamn, landbotal och avrad. Enligt Norborg är jb 1 en regelrätt jordebok, jb 2 har mer direkt tjänat uppbörden. Anna Larsson menar däremot att »den direkta anledningen till den särpräglade utformningen av jb 2 kan vara, att den går tillbaka på en huvudkälla med liknande utformning» (s. liv). Jb 2 utgör enligt förf. en avskrift eller en bearbetning av en mantalslängd.

Jb 2 börjar, påpekar förf., i samma lägg som jb 1 slutar. Man kan se denna samhörighet som »ett uttryck för ett inre samband mellan de båda jordebokstexterna: jb 2 kan ha varit tänkt som ett komplement till jb 1. Dels kan den ... ha varit avsedd att mera direkt än den äldre jordeboken tjäna uppbörden, dels bör den ha haft till syfte att på vissa punkter korrigera och komplettera det äldre arbetet» (s. lv f.).

Förf. synes mig ej komma till sakens kärna. Om jb 2 utgör en avskrift eller bearbetning av en mantalslängd är väl jb 2 inte någon jordebok.

En jordebok behövde uppenbarligen inte skrivas varje år, men för redovisningen skulle sysslomannen varje år upprätta nytt mantal (jfr cit. ovan).¹¹ Det är väl naturligt att tänka sig att man vid mantalslängdens upprättande — även om mantalslängder fanns förut — utgick från den nya jordeboken, senare har man skrivit av mantalslängden. (När det finns ett längre, påfallande lika textparti behöver det sålunda inte betyda att de båda handlingarna går tillbaka på en gemensam äldre förlaga.) Vi kan inte räkna med att vi har alla handlingar i behåll, men så många led mellan jb 1 och jb 2 bör det av tidsskäl inte vara fråga om.

Att »jb 2» är avsedd att vara en uppbördslängd, och också bör kallas så, framgår av en jämförelse med uppbördsboken UUB C 32. Skillnaden är väsentligen endast den att i C 32 före avradsbeloppen står ett *debet*, efteråt ett *solvit*.

Den språkliga kommentaren

Avsnittet språklig kommentar ger en mycket utförlig beskrivning av ljudförhållanden och ortografi. Förf. redovisar särskilt språkdrag som är

¹¹ Till denna användning av termen mantal jfr Ingrid Hammarström a.a. s. 31 ff.

påfallande och växlingar i beteckningssättet, medan »banala» språkdrag ej behandlas (s. 127). De båda godsförteckningarna har ett växlingsrikt språk.

Ser man nu på texten finner man att växlingarna kan vara ganska tillfälliga; olika beteckningssätt kan förekomma nära varandra. Det påpekas också ibland, t.ex. s. 140 om skrivningarna *Albrycht* och *albricht* (3: 13 resp. 3: 25) eller s. 208, där med rätta inte många ord spills på att långt *t* någon gång kan skrivas med enkelt *t*, t.ex. i ordet *atungh* 20: 4. Andra fall där växlande skrivningar förekommer nära varandra är *Tierpp* 41: 13 och *Tiærpp* 41: 14, jfr s. 136, eller *hæluite* 54: 1 och *heluie* 54: 2, jfr s. 136. S. 162 behandlas skrivningar med *e* i ordet *järn*. *Ä*-skrivningar är de normala, men skrivning med *e* förekommer 4 gånger. Efter en diskussion stannar förf. för att skrivningarna med *e* eventuellt är en rent ortografisk företeelse. Ser man på *e*-skrivningarnas förekomst i kontexten blir denna slutsats trolig; *e*-skrivningar förekommer insprängda i en omgivning med *ä*-skrivningar. S. 161 kommenteras formen *skaal*. Går man till texten står det: *qwærnin skaal byggias Aff nyio Thet skall* (41: 32). Det tillfälliga och regellösa i skrivningen *skaal* framträder, förefaller det, fullt klart. Det synes mindre sannolikt att formen har något med det moderna uttalet av *ska* med lång vokal att göra, som förf. synes nämna som en möjlighet.

Jag skall nämna ytterligare några exempel på hur former regellöst växlar ur det rika materialet: *afradh*, *Affradh*, *Affrath* 14: 1, 4, 7; *fielostadum*, *fielastadha*, *fielstadom* 26: 20, 23, 25; *mædh lithne aanne*, *mædh lille aanne*, *mædh lithle anne* 28: 7—8, 9, 16; *bredhegardh*, *bredagardin* 36: 20, 23; *slæktene*, *slæktinne* 42: 30, 35; *hwmbla*, *hombla* 50: 8, 9; *sswntagh*, *swndhthagh* 52: 16, 17; *Ønhem*, *Øndheem* 54: 12, 13; *Mædilby* och *mædhelby* *qwærn* 55: 14, *broxwiik*, *brwgxwiik* 56: 12—13, 14; *stikkalosa*, *stikkolosa* 57: 3, 6; *sansrydh*, *sandzrydh* 58: 26, 27; *j haldhans torpp*, *j haldhenstorppe* 59: 9, 10; *Næssiom*, *næssiom* 80: 19, 20; *æthugæld*, *ætegæld* 91: 26—27, 29.

Det behövs inte långt studium av källan förrän man finner att det beträffande ortografien är ett språk som växlar åtskilligt utan att detta har eller behöver ha någon språklig innebörd. Språket förefaller regellöst, stundom vårdslöst, ja i flera avseenden dåligt.

Att skriftformerna inte alltid är de bästa därom vittnar värtaligt notapparaten till utgåvan. Det är en stor mängd felskrivningar, ofullständigheter o. dyl. som är anmärkta. Ibland har förf. rättat texten; vanligen, men inte alltid,¹² är detta utmärkt med klammer. Själva utgåvan ger s.a.s. en idealbild av texten.

¹² Se bl.a. 23: 9, 34: 10, 68: 16, 92: 27, 93: 13.

Att ortnamnens skrivningar också kan vara mindre goda framgår av förf: s egen redogörelse. S. xlvii f. förekommer en lista på namnformer som är enastående för de båda texterna. Det måste alltså vara fråga om skrivningar som man a priori kan misstänka inte är pålitliga. S. xlix ff. publiceras en förteckning på 52 namn som i de båda handlingarna skrivs påfallande olika. Åtminstone en av formerna borde då vara, och förefaller också i regel, felaktig. Några namn nämns även s. 55.

Ytterligare några dåliga eller osäkra skrivningar eller felformer som inte är särskilt anmärkta i notapparaten eller i den språkliga kommentaren skall här nämnas: *aff naapm* för *aff naam* 7: 1; *haeradh jordh* 17: 17; *en fierdhioms attungh* 22: 2;¹³ *widh wan gardh* 28: 21; *thær ær ingen husen wppa* 32: 18; *Awærkanena* 49: 11, jfr 49: 23, 25. Om en så påfallande form som *j sino dagha* 5: 30—31 skriver förf.: »Kanske är det här fråga om en felskrivning» (s. 189) och om formen *laxakorumen* 60: 26 att *o* förmodligen är skrivfel för *a* (s. 175 n. 3). Som sådan har den tydligen uppfattats i Sdw suppl.

Inte sällan är ortnamnens skrivningar av nämnda karaktär. Några ytterligare exempel utöver författarens: *skeethbata* 23: 10 för *slæthba[c]a* 23: 11; *wllaby* 23: 23 för Ullevi; *Rwnnersrum* 32: 22 för Rummelsrum; *Rwmffortwna* 40: 8 för Runtuna; *Domparrydh* 57: 26 för Domnaryd, jfr *domnarydh* 101: 7; *Mastadhun* 66: 4, jfr *Marstadhum* 105: 19; *boghness* 96: 14, jfr *bogxness* 50: 8; *kardharydh* 100: 6 för *kartharydh* 55: 27; *hokessaas* 100: 12, jfr *hökisaass* 56: 7; *tulborydh*, i texten ändrat till *tu[w]orydh* 100: 19 liksom skrivningen *tuwo rydh* 56: 20; *Skidharydh* 103: 11; *kolswidh* 103: 32; *kæppshult* 105: 17, jfr *skæppshult* 65: 30; *æruidhom* 105: 26, jfr *ærnuddom* 66: 11; *Mørkhult* 106: 2, jfr *Møørhult* 67: 2; *langharødalom* 110: 20, jfr *langharødhelom* 75: 32.¹³

Listan skulle kunna göras rätt lång. Det anförda må vara nog för att visa att språkmän har anledning att vara misstänksamma mot och försiktiga vid användningen av denna källa.

Det är väsentligt att göra klart för sig vilket källvärde en urkund har ur språklig synpunkt. Det är ofta svårt, bl.a. därför att språkligt material ofta är så svårbedömbart och svårbearbetat. Beträffande den kritiska utvärderingen av medeltidsmaterialet torde mycket återstå. Det synes vara en grundmurad uppfattning hos språkmän att varje tecken s.a.s. har en betydelse, är en länk i en utvecklingskedja som kan förstås utifrån språklagar.

Jordeböcker är väl ofta inget bra källmaterial. De sentida jordeböcker-

¹³ Även formen *fierdhiungx* 22: 6, 17, 25 m.fl. st. förefaller egendomlig.

na som källmaterial har behandlats särskilt av kulturgeografer. Det kan vara tänkvärt att här citera vad Bodvall skriver om den hälsingska bodlandsbosättningen: »Man kan ... faktiskt gå igenom hela det omfattande kamerala materialet utan att ens ana existensen av den bebyggelseform, som bodlanden utgör» (Bodland s. 36). Det kamerala materialet kan m.a.o. ha svåra brister som historiskt källmaterial. Att ortnamnsformerna inte alltid är de bästa har man länge insett. Sjödin skriver om 1500-tals-jordeböckerna, att för att få bra former är det viktigt att man söker skaffa sig »representativa excerpter av samtliga jordeboksskrivares ortnamnsformer. För detta syfte måste man utreda förekomsten av de olika stilarna. Så är till exempel jordeboken för vissa år skriven av en härads-skrivare, medan den för andra är skriven av hans från häradet bördige underskrivare och slutligen för andra år av den nye häradsskrivaren, som tidigare tjänstgjort i ett annat fögderi. Allt vad man kan veta om dessa olika skrivare, om deras börd och härstamning, skrivvanor, noggrannhet och andra egenskaper har betydelse för den kritiska granskningen av ortnamnsformerna. Samtidigt bör man givetvis även söka utreda, efter vilka förlagor varje jordebok är skriven. Viktigt torde därvid vara att söka få fatt på förlagorna till de jordeböcker, i vilka nya handstilar taga vid» (a.a. s. 394).

För bl.a. vissa områden varifrån få medeltida handlingar finns eller för speciella problem torde detta förfaringssätt vara riktigt, om än utbytet av mödorna kanske inte blir det eftersträfvade. Beträffande en annan av ortnamnsforskare ofta använd källa, tiondelängderna, synes det mig klart att man i första hand bör använda de längder som är skrivna av prästen och med dennes sigill. Även tiondelängderna har nämligen olika tillkomstsätt och källvärde. Frågan om de medeltida originaldiplomens språkliga källvärde är i mycket terra incognita.¹⁴ En ortnamnsforskare har ett kontrollmaterial bl.a. i det sentida uttalet av namnen. Inte sällan påträffas emellertid i en beläggserie former som är svåra att förklara. Det synes mig uppenbart att frågan om (original)diplomens och ortnamnsformernas källvärde måste tas upp till särskild behandling och ägnas större uppmärksamhet vid enskilda undersökningar. Det är ett besvärande faktum att källvärdet hos ortnamnsforskarens grundmaterial, som är utgångspunkt för så mycken etymologisk diskussion, är så okänt. Klart är att vi inte alltid kan vänta oss att namnformerna är goda. Om det exempelvis är så som Sjödin hävdar, att det rädde brådska i drotsen

¹⁴ Om förfalskningar av diplom jfr Ljungfors, Bidr. t. sv. diplomatik före 1350 s. 203 ff.

Bo Jonssons skrifvarstugor¹⁵ kan vi räkna med att ortnamnen ibland blev felskrivna. Själv tvivlar jag på att diplomerna utgör ett särskilt gott språkligt källmaterial.

Författaren borde alltså ha börjat med en värdering av sin källa ur källkritisk synpunkt. Eftersom ingen sådan finns blir ett resultat att urkundens språk ofta får en alltför systematisk och utförlig behandling. Man känner sig tveksam om denna sekundära källa är värd att få en så grundlig utredning som den förf. underkastar den. Felet blir väl snarast ett skönhetsfel; den ingående behandlingen demonstrerar källans karaktär av renskrift, avskrift eller »skrivbordsprodukt». Som materialsamling — när behövs inte sådana! — har artiklarna under alla förhållanden sitt värde.

Ett andra resultat blir att i stället för att betvivla själva källan går förf. direkt på en lärd språklig förklaring.

Man kan tycka att skrifvarformer bör ha ett underlag i skrivarens eget språk eller i en förlaga. Men i en mindre god källa som denna med kanske mindre goda förlagor skall man också misstänka själva texten, och detta i första hand.

Det förekommer visserligen fall då förf. småningom når fram till möjligheten att det finns »blotta skrivningar», »omtolkningar» av namn o. dyl. Så beträffande den enstaka skrivningen *æn* för 'en' s. 130, som enligt förf. får sin förklaring av att omedelbart före står *ær*, skrivningarna med *e* för gammalt kort *æ* s. 132 ff., med *a* för gammalt kort *æ* bl.a. i *haradit* s. 137 f., *kniwth* och *kiwtzssons* (»Förmodligen är det skrivfel») s. 165. Jfr äv. s. 139 ff. (om *y* för *i*), s. 171 (om *y* som första led i diftonger) och s. 174 n. 3 där skrivningarna *j Malinum* och *Til malin* för Malm förklaras som »förmodligen felskrivningar, beroende på omtolkning av namnet». Alternativt nämns vid behandlingen av den enstaka formen *siottande* s. 166 ff. att det kunde vara fråga om ett avskrivningsfel. S. 158 finner förf. efter granskningen av några enstaka skrivningar med *i* för gammalt kort *y* (bl.a. i *likkia* 'åkerlycka') att det kan tänkas att de »i viss utsträckning är blotta skrivningar». Man må i förf. s materialsamling lägga märke till hur sprött materialet i själva verket är.

I några fall finner förf. former egendomliga. Så vid granskningen av växlingen *u* ∞ *o* för gammalt kort *u* s. 143 ff. Samma skrivare kan ha växlande former. Det kan bero på inflytande av en förlaga. »I flertalet fall är det emellertid omöjligt att avgöra, om det rör sig om influens

¹⁵ I: Arkivvetenskapliga studier, 3 s. 319. — Undersökningar av ortnamnsformernas och diplomspråkets källvärde bör utgå från undersökningar om arkivbildningar och skrivare.

från någon förlaga eller om en av andra omständigheter betingad vacklan i beteckningssättet» (s. 152). Formen *østen* är enligt förf. kanske en danism, s. 187, en liknande förklaring får formen *qværnager*, s. 202.

Men mestadels misstänker förf. aldrig sin text. Hur pålitlig eller opålitlig källan är i det enskilda fallet kan kanske inte avgöras utan komparativa undersökningar med källkritisk metod. Misstänkta skrivningar påträffar man dock inte sällan. Det synes mig kunna diskuteras om inte den enstaka formen *ledz*, som behandlas s. 129, är en sådan, liksom den en gång förekommande *tyнна* 'tunna' som utförligt behandlas s. 154 f. Formen *ørø*, som förekommer en gång, ses s. 186 som det enda exemplet på vokalharmoni i texten; det är väl endast en opålitlig skrivning. S. 197 finner förf., efter en omfattande redovisning av materialet, att den ä. fsv:s fördelning av explosivt och frikativt *g*-ljud endast ofullständigt kommer till uttryck i de båda texternas ortografi: *g* förekommer för väntat *gh* och *gh* för väntat *g*. Slutsatsen att jordeböckernas skriftspråk delvis avspeglar ett talspråk där övergången *gh* > *g* skett intervokaliskt och postvokaliskt i slutljud förefaller mig förhastad så länge den inte kan uppvisas ha stöd i annat säkrare samtida material. Utom det tidigare nämnda *æn* finns tre andra skrivningar med *æ* för urn. *ei*. Det förefaller vara ett svagt material: *swæn*, mansn. Sven, *wækilsangh*, ortn. Väckelsång, och *ængin* 'ingen'. Se s. 130 med n. 1 och 3. Det kan vara tillfälligheter att dessa ord skrivs med *æ* och att inte fler gör det. Innebörden av den enstaka skrivningen *biogh* för *bjugg*, som behandlas s. 169 f., är oklar (jfr kontexten), liksom fallet är med *brutho* (ortn.) s. 176, jfr *bruthu* 100: 5. Är det fråga om betydelselösa växlingar eller är det relevant material förf. får fram t.ex. s. 152 f., där hon behandlar några fall med *o* i st.f. *u* före nasal + konsonant (typen *ænghia hompa*), s. 188, där förf. behandlar några fall med *a* för väntat *e* eller *o* (best.f.dat. *clostrena* o.dyl.) eller s. 193 f., där hon behandlar *t* och *th* i ordslut (i *hwndrat* o.a. ord)?

Förf. ser den i jb en gång uppträdande skrivningen *husbogeemarch* som exempel på övergång av gammalt kort *i* till *e* (s. 142). I SOA:s beläggsamling finns emellertid f.ö. ingen *e*-skrivning under medeltiden, endast skrivningar med *i* eller *ii*. Det tyder ju klart på att den citerade skrivningen inte är pålitlig. »En svärförklarlig *e*-skrivning uppträder i *seendherstodom*,» skriver förf., »för nuvarande Sinnerstad, by i Mörlunda sn, Aspelands hd, Kalm. l. Namnet har behandlats endast av Lundgren-Brate i SvLm 10: 6 s. 226, där mansnamnet *Sindre* föreslås som förled. I varje fall innehåller förleden tydligt gammalt kort *i*. Men det är att märka, att detta *i* inte visar öppning i det nuvarande uttalet, som är *sv`nästa...*» (s. 142 f.). Citatet må illustrera det något valhänta sätt förf. ådagalägger

vid behandlingen av ortnamnen. Några äldre belägg anförs inte här. Ibland, dock inte här, saknas det kanske för en ortnamnsforskare viktigaste: uttalsuppgift. Förf. »haffar» en etymologi eller skriver att namnet såvitt bekant inte är tolkat. I detta fall är de äldre skrivningarna viktiga. Namnet skrivs bl.a. *J sindhrastadh* 1299, *syndarstathom* 1378, *sinderstadha* 1384, *sønnærstadhæ* 1394, *synderstade* 1453. Några andra *e*-skrivningar än denna finns inte i SOA:s material (som ju visserligen inte är fullständigt men tillräckligt). Skrivningen med *e* är sålunda inte svårförklarlig, den är dålig. — S. 164 f. resonerar förf. om ortnamnen Njushammar och Gysta, som i källan skrivs *Nydishambre* och *Niwdzhambre* resp. *giwsthum* och *giwstom*. För det första namnet är tidigare belägg inte kända, det senare skrivs äldst *Gyi-*, *Gy-* och likn., t.ex. *in gystem*, *in gyistum* 1344. Det finns också ett annat Gysta, skrivet *i gysistom* 1391, men en enstaka skrivning *giwstom* finns 1476. Förf. antar nu en »tendens till övergång *iu > y*». »I *Nydishambre* skulle då *y* kunna stå som tecken för *iy* och bära vittne om en, senare hejdad, utveckling hän mot *y*. Formerna *giwsthum* etc. skulle kunna vara omvända skrivningar.» Denna konstruktion synes mig förankrad vid ett alltför tillfälligt och svagt underlag.

Det kunde finnas mera att anföra beträffande ortnamnen. Det här sagda må vara nog.

Man frågar sig varför texten har ett så pass otillförlitligt språk. En av orsakerna synes kunna vara slarv eller möjligen okunnighet. De många felen, överhoppningarna, överstrykningarna och ändringarna tyder väl på det. (Jfr t.ex. *halmfæmte march slipan* 29: 22.) I vissa fall kan man anta att förlagan varit svårläst.¹⁶ Att en förlaga följs märks väl på fel som t.ex. *tordha to kulla* 27: 24, där *to* sedan strukits eller *erik som i bynom gardhenom sither i bynom* 28: 26—27; det första *bynom* har sedan strukits. Texten är f.ö. inte alltid komplett. Bl.a. är ibland inte raderna fullskrivna, se t.ex. 11: 14, 16: 2 (afradh ær Amen), 80: 21. Ofullbordad måste den lågtyska anteckningen *help got vnde* 'hjälp gud och' (s. 77) vara.

Språket i de båda texterna är alltså växlingsrikt — man kommer att tänka på kanslispråk — och enligt min mening opålitligt. Förf. skriver: »Skillnaderna i fråga om ortografi och ordböjning mellan å ena sidan de båda jordeböckerna, å andra sidan de religiösa texterna, tycks vara så små, att vi gott kan säga, att de företräder samma skriftspråk» (s. 235). Kan verkligen dessa texter företräda ett typiskt Vadstenaspråk, med den

¹⁶ Så är väl fallet beträffande det ovannämnda *tulborydh* 100: 19, där förlagan kan ha haft en ovanligare *w*-typ med höga staplar.

språkliga och ortografiska konsekvens, som Natan Lindqvist såg som det utmärkande för det språket?

De synpunkter som här framförts torde inte göra förf:s hart när oändliga mödor tillspillogivna. I det hela synes mig Anna Larssons arbete med sin goda textedition och grundliga beskrivning av handskriften vara en omistlig hjälp för utforskandet av klostrets jordeböcker och godshistoria och för ortnamnsforskningen. Det är med sina stora materialsamlingar och allt annat än ytliga uppläggning ett välkommet bidrag till kännedomen om 1400-talets svenska.

Uppsala i september 1971

INGER HASKÅ

Några synpunkter på A.M. Wieselgrens avhandling Carl-Johans-tidens prosa

Anne Marie Wieselgrens gradualavhandling »Carl-Johans-tidens prosa. Språkliga studier i texter från den moderna prosaberättelsens framväxt-tid» har som huvudsyfte att språkligt och stilistiskt karakterisera den svenska fiktionsprosan från 1800-talets förra hälft. Den betydelsefulla utveckling som prosan genomgår från Cederborghs Uno von Trassenberg (1809) till Almqvists *Det går an* (1839) studeras mot bakgrund av förhållandena i svensk 1700-talsprosa och vitter prosa från 1800-talets första hälft. Dessutom görs jämförelser med några nusvenska skönlitterära texter. I några sammanhang ingår också tysk prosa från o. 1800 i jämförelsen.

Förf. har således tagit sig an en mycket omfattande uppgift, och den imponerande sifferdokumentationen visar både att materialet har ett betydande omfång och att det kan erbjuda en stor mängd intressanta data.

Avhandlingens första kapitel, som upptar nästan en tredjedel av boken, ger en karakteristik av texterna. Den mest utförliga beskrivningen ägnas Clas Livijns arbeten, speciellt hans *Spader Dame*. Presentationen av texterna sätts inte alltid i relation till de följande avsnitten i avhandlingen, vilket kan vara till förfång för helhetsuppfattningen, och något innehållsreferat, som det av *Spader Dame*, är väl långt. I stort sett förefaller dock flertalet av de iakttagelser som meddelas relevanta i sammanhanget.

Det andra kapitlet, som också upptar ungefär en tredjedel av boken, behandlar i sin första del sats- och meningsbyggnad. Fundamenten ägnas speciellt stort utrymme. I en ansenlig mängd tabeller redovisas dels hur fundamenten är uppbyggda, d.v.s. om de är ettords-, flerords- eller bisatsfundament. Adverbialfundamenten indelas dessutom efter art i rums-, tids-, sätts-, sats- och prepositionsadverbial. (Terminologin är mindre välvald. Beteckningen prepositionsadverbial avser typerna »på honom

ville hon inte tänka» och »*till honom* vill jag ge boken», men inte tids-, rums- och sättsadverbial som består av preposition + nominalfras.) För alla olika typer av fundament anges längden i antal ord.

Den översiktliga redovisningen av fundamentens uppbyggnad kompletteras av en mera detaljerad beskrivning av de ettordiga subjekt-fundamenten och av de bisatser som ingår i eller själva utgör fundament.

Vissa data rörande meningsbyggnaden presenteras enligt den modell Gullberg arbetar med i *Berättarkonst och stil* i Per Hallströms prosa. Andra data gäller antal led och ord per syntaktisk mening, ordföljd i bisatser, höger—vänstertyngd samt placering av adverbialen.

I det andra kapitlets andra del uppehåller sig förf. vid grammatiska detaljstudier. Tyngdpunkten ligger i beskrivningen av nominalfrasen. (Bruket av genitiv och particip redovisas också.) Nominalfraserna indelas i ettords- och flerordsfraser. En mycket ingående sifferdokumentation angående deras art lämnas. Det parti som rör en speciell typ av flerords-nominalfras, den s.k. den-frasen (typerna *den gröna lund*, *den gröna lunden* och *gröna lunden*), är en viktig del i avsnittet om nominalfrasen.

Det tredje kapitlet handlar om adjektiven. Bl.a. lämnas uppgifter om hur stor del av en texts adjektivförråd som bara förekommer i den texten och ingen annan, och vidare förtecknas de adjektiv som är representerade i materialet som helhet med mer än 30 belägg. De vanligaste adjektiven i några enskilda verk är också förtecknade. Färgadjektiven, speciellt de i *Spader Dame*, behandlas separat.

Det fjärde kapitlet har rubriken *Berättarteknik, anföringsteknik och dialog*. Här ingår bl.a. listor över olika typer av anföringsverb, och vidare jämförs relation och dialog med avseende på dels ordantal per sats och mening och dels satsantal per mening.

Det femte kapitlet behandlar bildspråket. Syftet med detta avsnitt är att »ge en föreställning om den speciellt 'romantiska' stilen» (s. 6). Framställningen gäller i detta fall nästan uteslutande *Spader Dame*.

Den del av avhandlingen som jag främst skall uppehålla mig vid i det följande är kapitel II, som berör dels sats- och meningsbyggnad och dels grammatiska detaljer.¹ Därvid kommer jag först att ta upp några frågor av principiell natur, föranledda av sifferdokumentationens utformning. En andra punkt gäller storleken av det material som sifferredovisningen grundar sig på. En tredje punkt berör bristen på kommentar till tabellerna. I samband därmed ges några förslag till tolkning av en del sifferuppgifter. Vidare görs några kommentarer till partiet om den s.k. den-

¹ Avhandlingen som helhet behandlas i *Samlaren* av fakultetsopponenten, doc. Cassirer.

frasen (se ovan). Slutligen redovisas några av de större räknefelen i avhandlingen.

Principiellt viktig är frågan om representativiteten i det material som excerperats. För fundamentundersökningen (s. 102 ff) har i de flesta fall de första 500 fundamenten studerats. Därmed är i allmänhet 25—30 % av hela verket undersökt, alltså en tämligen stor del. Nominalfrasundersökningen däremot (s. 196 ff) bygger på de första 1000 nominalfraserna, vilka normalt återfinns på ett femtontal textsidor. Det förefaller diskutabelt att i detta fall välja de första 1000. Det är rimligt att räkna med att början av en bok skiljer sig väsentligt från senare partier, och excerperingen hade därför bort spridas ut över större delar av verket.

En annan principiellt viktig fråga när det gäller en avhandling som presenterar en mängd sifferuppgifter är huruvida redovisningen skall ske i reella tal eller i proportionella (vanligen procenttal). Reella tal har sitt värde väsentligen för att ge upplysning om hur stort material undersökningen omfattar. Sådana uppgifter saknas i flera fall (jfr nedan).

Om reella tal skall ha något värde vid jämförelse mellan olika verk fordras i allmänhet att lika stor del undersökts av alla texter, t.ex. 1000 nominalfraser som i kap. II B s. 196—216. Där kan de redovisade siffrorna direkt jämföras sinsemellan. I andra fall är de reella talen av mindre intresse ur jämförelsesynpunkt. Flera exempel på detta kan nämnas. Ett gäller redovisningen av ordföljd i bisatser (s. 171 f), som sägs bygga på undersökning av 100 bisatser. I själva verket har mellan 98 och 118 bisatser studerats. Som ett andra exempel kan anföras de uppgifter i tabellerna s. 108—141 som rör antalet bisatser och dubblerade fundament samt uppgifterna s. 149—163 om arten av de bisatser som ingår i eller själva utgör fundament. I dessa fall bygger undersökningen än på 500 fundament, än på 1000 och än på ett okänt antal (i de fall då texter excerperats i sin helhet). Ett tredje exempel erbjuder uppgifterna om anföringsverbens frekvens s. 271—276, eftersom än 100, än 250 replikställen granskats, än hela texten. Med tabeller som de nu nämnda försvåras möjligheten till överblick väsentligt.

Tabeller kan också vara mindre meningsfulla av andra orsaker. I flera fall har procenttal räknats ut på mycket få belägg. Detta gäller exempelvis s. 108—141 alla tabeller som ger specificerade uppgifter om indirektobjektfundamentets uppbyggnad. Tabellen på s. 113 avser 6 belägg, den på s. 119 3 belägg, den på s. 132 likaledes 3 belägg etc. Mindre upplysande är också av samma skäl många tabeller som beskriver predikativfundamentet. Vidare kunde i flera fall uppgifterna om stavelseantal per fundament utgå, eftersom de ofta gäller endast ett 10-tal belägg, som på s. 108,

där stavelseantal/indirektobjektfundament är beräknat på 6 belägg. Som jämförelsematerial har sådana tabeller högst begränsat värde. Om de trots allt presenteras i en avhandling, bör de förses med någon uppgift om hur stort material de grundar sig på, antingen genom att de reella talen sätts ut eller genom att procenttal grundade på små material särskiljs typografiskt.

En omfattande sifferdokumentation kan sägas ha ett egenvärde, men först med tolkningar och kommentarer kommer den till sin fulla rätt. Det är därför beklagligt att förf. i så stor utsträckning avstått från att göra sammanställningar av det siffermaterial som redovisas. Bristen på kommentarer till tabellerna är jämte den stundom alltför utförliga sifferredovisningen avhandlingens största svaghet enligt mitt förmenande. Eftersom texter från tre århundraden jämförs, borde en sammanfattande karakteristik kunna ges med hjälp av de medelvärden som är uträknade, ev. kompletterade med några andra som lätt kan räknas ut. Man borde därigenom t.ex. kunna få en bild av olika skedens tendens till skriftspråkighet resp. enkelhet i uttryckssättet. Materialet tycks peka mot att det i detta avseende finns tre olika utvecklingstyper. Den första kännetecknas av en tämligen enhetlig sjunkande tendens, såtillvida att 1700-talsmaterialet visar den största skriftspråkligheten, medan 1800-talsmaterialet tyder på en förenkling och 1900-talsmaterialet företer den största enkelheten. Den andra kännetecknas av att de nysvenska klassikerna visar störst enkelhet i förhållande till övriga författare. Mest skriftspråkliga är 1800-talsverken, och en mellanställning däremellan intar 1700-talstexterna. Den tredje typen utmärks av att ingen väsentlig skillnad föreligger mellan de olika materialen.

Utvecklingsbild 1 visar t.ex. stavelseantalet per fundament, andelen ettords-, flerords- och bisatsfundament, andelen satsadverbialfundament av alla adverbialfundament, andelen bisatser med stel ordföljd (för typerna se s. 169), andelen nominalfraser av typen *en min den gode vän*, andelen den-fraser av typen *den gröna lund*.

Utvecklingsbild 2 visar t.ex. andelen subjekt- och adverbialfundament, andelen bisatser med satsadverbialet på TSR-advlsplats, andelen den-fraser med attribut av typen *den på grenen sittande fågeln*, andelen den-fraser med pres.particip som attribut. Ungefär denna bild får man också om förf:s uppgifter om förhållandet hypotax—paratax och förhållandet bisatser—huvudsatser kompletteras med motsvarande siffror ur Gullbergs Hallströmundersökning.

Utvecklingsbild 3 finner man bara i ett fåtal fall, nämligen beträffande andelen nominalfraser i genitiv och andelen nominalfraser med höger-

tyngd. Den enda uppgift som tyder på att de nusvenska klassikerna skulle vara mest skriftspråkliga är den som gäller andelen perf.particip som passivbildare.

Utvecklingsbilder som de ovan skisserade bör, åtminstone när de ger en så ensartad bild, kunna göra anspråk på att ha fångat något väsentligt. Andra faktorer som också kunde utnyttjats för att belysa förhållandet stelhet—enkelhet är bisatsernas inbördes relation, d.v.s. graden av underordning, bruket av nexusklyvningar, objektiv genitiv, lös och fast sammansättning m.m.

Att finna en utvecklingslinje i t.ex. Almqvists verk hade varit en annan värdefull infallsvinkel. Jämförelsen försvåras visserligen av att inte alla verken är undersökta ur exakt samma aspekter, men det tycks ändå finnas tecken som tyder på att de starkast skriftspråkliga dragen, d.v.s. de längsta meningarna, det lägsta antalet subjektfundament, de flesta fallen av stel ordföljd i bisats o.s.v., huvudsakligen är koncentrerade till de äldre, mest romantiska verken.

Även om man således på flera viktiga punkter efterlyser en syntes, finns det ställen där förf. ger förslag till tolkning av siffrorna. Dessa förslag är dock inte alltid helt invändningsfria. Som exempel kan nämnas resonemanget på s. 276 f, där dialogens utformning behandlas. I tabellen s. 276 visar dialogen färre ord per enhet än relationen. Detta förhållande är det väntade. När det gäller uppgifterna om Resorna och Grannarne (s. 277), visar ord/sats en tendens och ord/mening en annan. Vilket ger den mest rättvisande bilden? Det sägs i kommentaren att de två verken visar en talspråklig ordrikedom i dialogen. Uttalandet bygger på uppgifter om ord/mening, vilket alltså redan det är diskutabelt. Än mera diskutabel blir kommentaren, om den jämförs med vad som sägs om Det går an. I detta fall betyder få ord/mening naturlighet i dialogen! Förklaringen till detta motsägelsefulla resonemang ligger troligen i att kommentarerna i högre grad styrs av förf:s personliga intryck än av objektiva sifferresultat. Det finns fler exempel på detta, t.ex. s. 33 och 38. Siffrorna för olika fundamenttypers förekomst i Skaldens harpa och Guldfogel skiljer sig inte väsentligt, och ändå sägs Guldfogel ha en konstlad ordföljd, medan Skaldens harpa uppges vara rätt väl formulerad utan att för den skull vara muntlig.

Problemen med vägning av olika komponenter är aktuell också i andra sammanhang, t.ex. s. 190, där det gäller effekten av pres.part. Att väga mängden pres.part. mot andelen i attributiv ställning och därav bedöma skriftspråkligheten är dömt att misslyckas, vilket också kommentaren till bl.a. Wallenbergs och Linnés arbeten visar.

Avsnittet om den-frasen (s. 217 ff) behandlar typerna A. *den gröna lund*, B. *den gröna lunden* och C. *gröna lunden*. Några diskutabla punkter i framställningen skall beröras. Vid excerperingen har medräknats dels fall där substantivet underförstås från en tidigare nominalfras (d.v.s. *det vita huset och det röda* räknas som två nominalfraser), och dels fall där substantivet är oböjligt. Uttryck som *den snälla Anna* är således exempel på typ B. Båda dessa principer är enligt min mening mindre lämpliga.

En väsentlig brist i detta liksom i flera andra sammanhang är att det verkliga antalet undersökta belägg inte anges. Vidare är endast andelen belägg av typen *den gröna lund* angiven, medan uppgift saknas om hur stor andel av den-fraserna som typen *gröna lunden* utgör. Det är dock troligt att redovisningen av förekomsten av typ A är den intressantare.

Den ökade utbredning av typ A i poesi under 1800-talets början som nämns s. 222 är snarare ett bibehållande av den höga andel som kännetecknar 1700-talets poesi än en verklig ökning. Däremot skall säkerligen användningen av typen *den gröna lund* ses som ett utslag av en speciell stilavsikt fr.o.m. romantiken. Denna stilavsikt är märkbar hos författare som Tegnér, Geijer och Atterbom. Stagnelius däremot undviker typ A. Wieselgren anför påverkan från danskan och tyskan som trolig förklaring till bruket av A-typen under denna tid. Förebilden behöver dock inte nödvändigtvis sökas endast på utländsk mark, utan även den äldre svenska litteraturen kan vara en tänkbar inflytelsefaktor. (Jfr Geijer som utgivare av folkvisor.) Det tycks heller inte gå att styrka att bruket av typen ökar hos Tegnér parallellt med att inflytandet från Oehlenschläger ökar.

Antydningen att typen *den gröna lund* också i prosa används i ett bestämt stilistiskt syfte under 1800-talets början i motsats till under 1700-talet (s. 223) styrks inte med några fakta. Mot teorin talar inte minst den starkt minskade användning av konstruktionen i prosa som påvisas i avhandlingen. Mina egna undersökningar tyder inte heller på att typen *den gröna lund* fått en annan stilistisk effekt efter 1800 än den hade tidigare.

Den sista punkt i avhandlingen som skall beröras gäller tillförlitligheten i sifferdokumentationen. Kontroll har skett av summorna av de procenttal som skall bli 100 samt av alla medelvärden och medianer. Avvikelserna är många. I de flesta fallen är de små, men många gånger är de tämligen stora och i några fall t.o.m. mycket stora.

Genom att summera procenttal som skall bli 100 har jag kunnat konstatera många felaktigheter, t.ex. på s. 117, där de olika typerna av subjektfundament hos Tegnér tillsammans utgör 103,0 % och på s. 125, där de olika typerna av direktobjektfundament i Guldfogel och S:t Jöran endast

utgör 96,0 resp. 96,8 %. Var felen ligger är inte möjligt att avgöra, eftersom de reella talen saknas.

En typ av fel har uppstått genom att förf. beräknat medelvärde och/eller median på fel antal observationer p.g.a. att streck i kolumnerna ibland betyder 0 och ibland betyder att verket inte skall räknas. Det leder t.ex. till att medianen för stav/bisatsfundament s. 111 uppges vara 0 i stället för 29,5 och medelvärdet för andelen bisatsfundament 10,7 i stället för 13,6.

Nedan redovisas de största avvikelserna i medelvärde (m) och median (M). (För sammanfattningstabellerna s. 137—141 meddelas inga korrekationer.)

- s. 112: stav/bisatsfund m 18,1 (ej 12,9), M 17,7 (ej 11,0)
- s. 114: dito m 24,7 (ej 28,7)
- s. 116: stav/dir.obj.fund m 10,8 (ej 18,0)
- s. 122: antal bis m 67,5 (ej 59,5)
- s. 123: dito m 15,3 (ej 18,3)
- s. 124: bisatsfund M 8,0 (ej 14,3)
- s. 125: dito M 9,2 (ej 15,8)
- s. 127: ettordsfund m 42,2 (ej 46,6), antal bis m 48,8 (ej 38,4), dubbl. fund m 13,0 (ej 10,4)
- s. 128: tidsadvl m 41,4 (ej 45,8)
- s. 131 (överst): bisatsfund M 4,8 (ej 10,8)
- s. 135 (överst): ettordsfund M 37,5 (ej 43,5), bisatsfund M 0 (ej 12,5)
- s. 136 (nederst): ettordsfund M 38,0 (ej 34,9)
- s. 177: mat I m 40,0 (ej 42,2), mat II m 38,6 (ej 36,6)
- s. 180: mat II (högerspalten) m 13,4 (ej 11,3)
- s. 188: mat II tid/rum M 19,7 (ej 22,7)

I övriga fall torde avvikelserna i medelvärde sällan överstiga 2,0, även om hänsyn togs till de tidigare nämnda felaktigheterna i procentberäkningarna.

Att vissa invändningar kan göras och att några onöjaktigheter kan påvisas skymmer ingalunda det faktum att förf. med sin avhandling har visat på många givande infallsvinklar för studium av prosa. En mängd intressanta resultat har nåtts, även om de inte alltid formulerats i klartext, och vår kunskap om ett intressant skede i den svenska fiktionsprosans utveckling har ökat betydligt. Avhandlingen ger också ett rikt och värdefullt siffermaterial, som efter ovanstående viktigare korrigeringar kan bli till mycket stor nytta som jämförelsematerial i andra prosastudier.

GUNILLA LJUNGGREN

Bibliografi över Karl Gustav Ljunggrens skrifter

Bibliografiens uppställning är kronologisk. Under varje år uppföras de särskilda skrifterna alfabetiskt. Undantag har dock gjorts för recensioner, som sammanförts till en grupp för sig, alfabetiskt ordnad efter de recenserade arbetenas författare eller första titelord. — Till en särskild grupp ha sammanförts artiklar i uppslagsverk (nr 296—299) och arbeten, som utgivits eller redigerats av K. G. Ljunggren (300—308).

1930

1. Hallands runminnesmärken.

Vår bygd. Hallands hembygdsförbunds årsskrift. 15 (1930), s. 5—12.

1931

2. Hallands runstenar.

Arkiv för nordisk filologi. 47 (F. 3: 3, 1931), s. 227—247.

3. Antikt och fornnordiskt. [Rec. av: Sigurd Agrell, Senantik mysteriereligion och nordisk runmagi. En inledning i den nutida runologiens grundproblem. Sthlm 1931.]

Lundagård. Organ för Lunds studentkår. 12 (1931), s. 171, 175—177.

1932

4. Studier över förhållandet mellan verbalpartikel och verb i fornsvenskan. Akad. avh. Lund 1932. XII, 246 s.

Rec.: Bulletin de la Société de linguistique de Paris. 34 (1933): 3, s. 115—116 (F. Mossé).

1933

5. En öländsk runsten och de fornnordiska namnen på *-modr*.

Arkiv för nordisk filologi. 49 (F. 3: 5, 1933), s. 68—96.

6. Namnen i det gamla Halmstads topografi.
Föreningen Gamla Halmstads årsbok. 10 (1933), s. 143—169.
7. [Rec.:] Lis Jacobsen, Svenskevældets Fald. Studier til Danmarks Oldhistorie i filologisk og runologisk Lys. København 1929.
Arkiv för nordisk filologi. 49 (F. 3: 5, 1933), s. 172—178.

1934

8. »Allmänning» såsom topografisk benämning i Nordens medeltida städer.
Studia Germanica. Tillägnade Ernst Albin Kock den 6 december 1934 (Lund 1934), s. 148—158. (Lunder germanistische Forschungen. 1.)
9. En skånsk runsten — ett skånskt ortnamn [Skårby-stenen]. — [Tills. med Ivar Lindquist.]
Namn och bygd. 22 (1934), s. 1—21.
10. Jöran Sahlgren 50 år.
Lunds dagblad 7/4 1934.
11. Till Halmstads borgerskaps äldre historia. Studier och anteckningar.
Föreningen Gamla Halmstads årsbok. 11 (1934), s. 139—182.
12. [Rec.:] Hans Brix, Systematiske Beregninger i de danske Runeindskrifter. Med et Tillæg om upplandske Runestene. København 1932.
Arkiv för nordisk filologi. 50 (F. 3: 6, 1934), s. 302—306.
13. [Rec.:] Lis Jacobsen, Eggjum-Stenen. Forsøg paa en filologisk Tolkning. København 1931.
Ibid., s. 296—301.
14. [Rec.:] Lis Jacobsen, Nye Runeforskninger. Søborg—Tornby—Ravnkilde—Glavndrup. København 1931.
Ibid., s. 163—167.

1935

15. »Ge på kakan». En gammal västgötsk bröllopsed och dess ursprung.
Vetenskapssocieteten i Lund. Årsbok. 1934 [tr. 1935], s. 133—142.
16. Halmstads byfogderäkenskaper 1610—1642.
Föreningen Gamla Halmstads årsbok. 12 (1935), s. 89—157.
17. Till utvecklingen av os, öse i ortnamn.
Nomina Germanica. Hyllningsskrift till Bengt Ivar Hesselman den 21 december 1935 (Uppsala 1935), s. 122—138. — Jfr nr 20.

1936

18. Några olikheter mellan Olavus Petris och Peder Galles språkbruk i »Swar påå tolf spörsmål».
Bidrag till nordisk filologi. Tillägnade Emil Olson den 9 juni 1936 (Lund & Köpenhamn 1936), s. 40—50.
19. Till de försäkrande adverbens betydelseutveckling i svenskan.
Nysvenska studier. 16 (1936), s. 88—122.
20. Till utvecklingen av *os*, *öse* i ortnamn.
Namn och bygd. 24 (1936), s. 122—138. — Jfr nr 17.
21. Två förteckningar från 1500-talet över Halmstads borgerskap.
Föreningen Gamla Halmstads årsbok. 13 (1936), s. 111—127.

1937

22. Anteckningar till Skírnismál och Rígspula.
Arkiv för nordisk filologi. 53 (F. 3: 9, 1937), s. 190—232. — Jfr nr 32.
23. Halmstads äldsta sigill och medeltida tolkningar av namnet Halmstad.
Föreningen Gamla Halmstads årsbok. 14 (1937), s. 64—72.
24. Kraftuttryck av typen »ge något hundan», »ge något katten» o.d.
Nysvenska studier. 17 (1937), s. 203—209.
25. Några anmärkningar till tolkningarna av Setre-kammens runinskrifter.
Arkiv för nordisk filologi. 53 (F. 3: 9, 1937), s. 285—295.
26. 1607 års skråordning för Halmstads skräddare.
Föreningen Gamla Halmstads årsbok. 14 (1937), s. 153—167.
27. Studier över verbalsammansättningar i 1500-talets svenska. Lund & Leipzig 1937. X, 191 s. (Lunds universitets årsskrift N.F. Avd. 1. Bd 32: 6.)
Rec.: Museum. Maandblad voor philologie en geschiedenis. 45 (1938), sp. 303—305 (S. A. Krijn).
28. Tyska drag i gamla nordiska ortnamn.
Sydsvenska dagbladet Snällposten 27/11 1937.
29. Undersökningar över nordiska ortnamns behandling i medellågtyskan och medellågtyska drag i gamla nordiska ortnamn. Lund & Leipzig 1937. 169 s. (Lunds universitets årsskrift N.F. Avd. 1. Bd 33: 7.)
Rec.: Anzeiger für deutsches Altertum und deutsche Literatur. 57 (1938), s. 55 (E. S[chröder]). — Museum. Maandblad voor philologie en geschiedenis. 46 (1939), sp. 236—238 (A. G. van

Hamel). — Arkiv för nordisk filologi. 55 (1940), s. 343—350 (E. Rooth). — Neophilologus. 25 (1940), s. 154 ([A. G.] van H[amel]).

30. Äldre Hallandsskildrare och Hallandsskildringar. [Uppsatsen har tillkommit såsom föredrag vid Hallands nations i Lund hembygdsdagar på Katrinebergs folkhögskola den 2—5 juli 1936. I här föreliggande något omarbetade och utvidgade skick har den föredragits vid 14. västsvenska hembygdskonferensen i Varberg den 22 augusti 1936].

Vår bygd. Hallands hembygdsförbunds årsskrift. 22 (1937), s. 3—20.

31. Svenska landskapslagar. [Rec. av Svenska landskapslagar tolkade och förklarade för nutidens svenskar av Åke Holmbäck och Elias Wessén. 1—2. Sthlm 1933—36.]

Lundagård. Organ för Lunds studentkår. 18 (1937), s. 61—62.

1938

32. Anteckningar till Skírnismál och Rígsþula. (Forts.)

Arkiv för nordisk filologi. 54 (F. 4: 1, 1939 [H. 1/2 tr. 1938]), s. 9—44. — Jfr nr 22.

33. Emil Olson. [Nekrolog.]

Vetenskaps-societeten i Lund. Årsbok. 1937 [tr. 1938], s. 119—127.

34. Getinge-stenens runinskrifter.

Vår bygd. Hallands hembygdsförbunds årsskrift. 23 (1938), s. 45—53.

35. Köping, Köpinge och Kaupangr.

Namn och bygd. 25 (1937 [H. 3/4 tr. 1938]), s. 99—129.

36. [Rec.:] Ragnar Kinander, Kronobergs läns runinskrifter granskade och tolkade. Akad. avh. Uppsala 1935. (Sveriges runinskrifter. Bd. 4. Smålands runinskrifter. H. 1.)

Arkiv för nordisk filologi. 54 (F. 4: 1, 1939 [H. 1/2 tr. 1938]), s. 116—122.

1939

37. Adjektivering av substantiv i svenskan. Undersökningar i svensk ordbildnings- och betydelselära. Lund & Leipzig 1939. (3), 321 s. (Lunds universitets årsskrift. N.F. Avd. 1. Bd 35: 3.)

Rec.: Arkiv för nordisk filologi 59 (1944), s. 297—306 (P. Diderichsen). — Ibid., s. 311—316 (förf:s genmäle). — Jfr nr 81.

38. Bennikan.

Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift. 1937—1939, s. 1—6.

39. Ett kapitel ur språkets liv. När substantiv bli adjektiv.
Nordisk tidskrift. N.S. 15 (1939), s. 466—482.
40. Något om halländsk folkmålsforskning.
Katrinebergs elevförbund. Årsskrift. 1939, s. 14—21.
41. Svenska dialektordböcker. En översikt. [Provföreläsning.]
Vetenskaps-societeten i Lund. Årsbok. 1938 [tr. 1939], s. 19—37.
42. Till namnet Klagstorp.
Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift. 1937—1939, s. 52.
43. [Rec.:] Birger Bjerre, Nordiska konjunktionsbildningar med temporal innebörd. 1—2. [1: Akad. avh. Lund.] Lund & Leipzig 1935—38. (Lunds universitets årsskrift. N.F. Avd. 1. Bd 31: 3, 34: 5.)
Arkiv för nordisk filologi. 54 (F. 4: 1, 1939), s. 301—313.
44. [Rec.:] Prästrelationerna från Skåne och Blekinge av år 1624. Utg. med noter och anmärkningar av John Tuneld. Lund 1934. (Skrifter utg. av Kungl. Humanistiska vetenskapssamfundet i Lund. 18.)
Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift. 1937—1939, s. 53—54.

1940

45. Erik Noreen femtio år.
Sydsvenska dagbladet Snällposten 2/11 1940.
46. Nordiska personnamnsordböcker. En översikt med anledning av »Danmarks gamle Personnavne».
Scandia. 13 (1940), s. 117—133.
47. Uppgifterna om Halmstads kyrka och Halmstads skola i Lunds stifts landebok av 1569.
Föreningen Gamla Halmstads årsbok. 17 (1940), s. 144—161.
48. Ändringarna i Almqvists »Det går an».
Vetenskaps-societeten i Lund. Årsbok. 1940, s. 77—99.
49. [Rec.:] Dokumente zur Interpunktion europäischer Sprachen. (V: e congrès international de linguistes, Bruxelles 1939.) Göteborg 1939.
Arkiv för nordisk filologi. 55 (F. 4: 2, 1940), s. 360—364. — Sydsvenska dagbladet Snällposten 6/3 1940. — Rubrik: Var skall kommat stå?
50. [Rec.:] Ture Johannisson, Verbal och postverbal partikelkomposition i de germanska språken. Akad. avh. Lund 1939.
Arkiv för nordisk filologi. 55 (F. 4: 2, 1940), s. 287—296.

1941

51. Adjektivet mån.
Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning. 4 (1941), s. 91—96.

52. Behandlingen av namn m.m. i våra äldre reformationsskrifter. Ett bidrag till bestämmandet av författar- eller översättarskap.
Arkiv för nordisk filologi. 56 (F. 4: 3, 1942 [H. 1/2 tr. 1941]), s. 1—60.
53. Några ortnamn från Halmstads härad. [1. Harplinge. 2. Haverdal, Särddal och Styrdal. 3. Villshärad. 4. Nyårsåsen. 5. Onsjö.]
Namn och bygd. 29 (1941), s. 18—32.
54. Språkforskning och språkvård. [Installationsföreläsning.]
Nordisk tidskrift. N.S. 17 (1941), s. 26—47.
55. Strödda bidrag till svensk ordhistoria. I. [Påsk och pingst.]
Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning. 4 (1941), s. 97—155.
56. »Tidsregistret» i Halmstad stads privilegiebok.
Föreningen Gamla Halmstads årsbok. 18 (1941), s. 56—69.

1942

57. »Nordisk samling kring Nordens språk».
Lundagård. Organ för Lunds studentkår. 23 (1942), s. 23—24.
58. Några språkdrag och stildrag hos C. J. L. Almqvist.
Vetenskaps-societeten i Lund. Årsbok. 1941 [tr. 1942], s. 3—45.
59. Objekt och adverbial. Studier i svensk syntax. Lund & Leipzig 1942. 211, (1) s. (Lunds universitets årsskrift. N.F. Avd. 1. Bd 38: 3.)
Rec.: *Arkiv för nordisk filologi. 59 (F. 5: 3, 1944), s. 306—311 (P. Diderichsen). — Ibid., s. 311—316 (förf:s genmäle). — Jfr nr 81.*
60. Prof. E. Ekwall 65 år.
Sydsvenska dagbladet Snällposten 7/1 1942.
61. Ringsjön — ett tolkningsförslag.
Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift. 1940—1941 [tr. 1942], s. 3—9.
62. Språkvetenskaplig litteratur i folkbiblioteken.
Biblioteksbladet. 27 (1942), s. 343—347.
63. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 7. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1942. S. 209—240. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 186.)
64. [Rec.:] Anders Bæksted, Islands Runeindskrifter. København 1942. (Bibliotheca Arnamagnæana. 2.)
Arkiv för nordisk filologi. 56 (F. 4: 3, 1942), s. 355—359.
65. [Rec.:] Lis Jacobsen & Erik Moltke, Danmarks Runeindskrifter. Under Medvirkning af Anders Bæksted og K. M. Nielsen. København 1941—42.
Ibid., s. 347—355.

66. [Rec.:] Nya testamentet i Gustaf Vasas bibel under jämförelse med texten av år 1526, utg. av Natan Lindqvist. Sthlm 1941.
Svensk teologisk kvartalskrift. 18 (1942), s. 153—155. — Jfr nr 67.
67. Våra fäders bibel. [Rec. av: Nya testamentet i Gustaf Vasas bibel under jämförelse med texten av år 1526, utg. av Natan Lindqvist. Sthlm 1941. — Våra fäders bibel 1541—1941. Minnesskrift utg. av teologiska fakulteten vid Åbo akademi under red. av Rafael Gyllenberg. Åbo 1941.]
Svenska dagbladet 1/3 1942. — Jfr nr 66.

1943

68. Almanackorna och det svenska ordförrådet. [Deut. Zusammenfassung.]
Rig. 26 (1943), s. 33—49. — Jfr nr 75.
69. [Diskussionsinlägg om den konstgjorda sädesöverföringens namnfråga.]
Sydsvenska dagbladet Snällposten 3/12 1943. — Rubrik: Nybildning av ord är en språkvårdsfråga. Lundaprofessorn i svenska förordar »konstavel».
70. Hälsning till »Dansk Forening til nordisk Sprogøgt».
Vort nordiske Modersmål. Ved dansk Forening til nordisk Sprogøgt. 2. Tal nordisk (København 1943), s. 14—16.
71. Språkdrag och språksträvanden i psaltaren 1560. Lund & Leipzig 1943. 17 s. (Studier till 1541 års bibel. 4. = Lunds universitets årskrift. N.F. Avd. 1. Bd 38: 7.)
72. Strödda bidrag till svensk ordhistoria. II. [Fornsvenska ordförklaringar. 1. Fsv. *brämtunna*. 2. Fsv. *a färdhe mädh*. 3. Fsv. *gatunasker* och *gatuvaskare*? 4. Fsv. *ginneris*? 5. Fsv. *glidhra*? 6. Fsv. *gnu(t)s*, fda. *gnus*. 7. Fsv. *godesdunnen*, *godhis wnden*. 8. Fsv. *gropor*?]
Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning. 5 (1943), s. 1—12.
73. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 8. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1943. S. 241—272. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 188.)

1944

74. Adjektiven *liten* och *små*.
Festskrift till Jöran Sahlgren 8/4 1944 (Lund 1944), s. 47—61. — Arkiv för nordisk filologi. 58 (F. 5: 2, 1944), s. 47—61.

75. Almanackorna och det svenska ordförrådet. Bidrag till svensk ordhistoria. Lund 1944. 155, (1) s. (Skrifter utg. av Vetenskaps-societeten i Lund. 28.) — Jfr nr 68.
 Rec.: Nordisk tidskrift. 20 (1944), s. 434 (E. W[essén]). — *Lychnos* 1944—1945, s. 361 (V. Jansson).
76. Erik Wellander sextio år.
Sydsvenska dagbladet Snällposten 15/6 1944.
77. Ernst Albin Kock. [Nekrolog.]
Arkiv för nordisk filologi. 57 (F. 5: 1, 1944), s. 224—229.
78. Litteraturkrönika. (1942—april 1944.)
Ibid. 58 (F. 5: 2, 1944), s. 323—332.
79. Litteraturkrönika. (April—december 1944.)
Ibid. 59 (F. 5: 3, 1944), s. 316—323.
80. Några Halmstadiana.
Föreningen Gamla Halmstads årsbok. 21 (1944), s. 39—54.
81. Randanmärkningar till några principfrågor med anledning av dr Diderichsens recension.
Arkiv för nordisk filologi. 59 (F. 5: 3, 1944), s. 311—316. — *Jfr* nr 37, 59.
82. Skälderviken och Kullen.
Namn och bygd. 31 (1943 [H. 2—4 tr. 1944]), s. 150—159.
83. Strödda bidrag till svensk ordhistoria. III. [1. Fsv. *grepor?* än en gång. 2. Fsv. *griper* och *stral*, myntslag. 3. Fsv. *haf(f)na*, *haffning* och *hamnålse*. 4. Fsv. *hwilke?* *hwikun?*]
Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning. 6 (1944), s. 73—85.
84. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 9. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1944. S. 273—304. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 189.)

1945

85. De främmande orden i svenskan. Synpunkter och ståndpunkter. Lund 1945. 21 s. (Lunds universitets årsskrift. N.F. Avd. 1. Bd 41: 3.) — Även såsom bifogad skrift till Inbjudning till doktorspromotioner ... 1945. — Jfr nr 88.)
86. Fornsvenskt sammanfall av *hv-* och *v-*.
Arkiv för nordisk filologi. 60 (F. 5: 4, 1945), s. 92—97. — *Jfr* nr 104.
87. Från Nissaslaget till Halmstads belägring. 500 års diktning om en krigsskådeplats.

Föreningen Gamla Halmstads årsbok. 22 (1945), s. 15—42. — Även separatupplaga.

88. Inbjudning till doktorspromotioner, som av teologiska, juridiska, medicinska och filosofiska fakulteterna i Lund anställas torsdagen den 31 maj 1945. — Bifogad skrift: Ljunggren, Karl Gustav, De främmande orden i svenskan. Lund 1945. 21 s. — Även separatuppl. Jfr nr 85.
89. Nordisk språkvård.
Svenska dagbladet 8/10 1945.
90. Om namnet Varberg och några andra namn.
Havsbrisen. Utg. till förmån för kamratklubben Havsbrisen, kustsanatoriet Apelviken. 1945: Vårnummer, s. 2—3.
91. [Sakkunnigutlåtande.]
Sakkunnigutlåtanden rörande professuren i nordiska språk vid Göteborgs högskola. [Göteborg 1945], s. 4—18. [Stencil.]
92. S:t Olofs sockens gamla namn och andra namn på Lunk-.
Namn och bygd. 33 (1945), s. 40—53.
93. Sextioårig laxakung [laxfiskare Carl Nilsson]. — [Sign.: K. G. Ljn.]
Hallandsposten 2/11 1945.
94. Språkutveckling och språkvård. [Rec. av Johan Palmér, Språkutveckling och språkvård. Lund 1945. (Skrifter utg. av Modersmåls-lärarnas förening. 64.)]
Sydsvenska dagbladet Snällposten 1/6 1945.
95. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 10. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1945. S. 305—336. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 191.)
96. [Rec.:] Elias Wessén, Svensk språkhistoria. 2. Ordbildningslära. Sthlm 1943.
Arkiv för nordisk filologi. 60 (F. 5: 4, 1945), s. 133—136.

1946

97. Filborna, ett skånskt bynamn.
Sydsvenska ortnamns-sällskapets årsskrift. 1942—1945 [tr. 1946], s. 50—58.
98. Halmstads borgerskap under senare delen av 1600-talet. Halmstads äldsta mantalslängder.
Föreningen Gamla Halmstads årsbok. 23 (1946) s. 61—99.
99. Litteraturkrönika (1945).
Arkiv för nordisk filologi. 60 (F. 5: 4, 1945 [H. 3/4 tr. 1946]), s. 246—254.

100. Nordisk språkvård.
Skola och samhälle. 27 (1946) s. 105—118. — *Årbog for nordisk målstræv*. 8 (1945 [tr. 1946]), s. 99—106 [här i förkortad form].
101. Rallare.
Sydsvenska dagbladet Snällposten 3/6 1946. — *Jfr nr 114*.
102. Språkvård och språkforskning. [Innehåll: Språkforskning och språkvård. — De främmande orden i svenskan. — Nordisk språkvård. — Ändringar i texten. Några ord om en forskningslinje. — Tyska drag i gamla nordiska ortnamn. — Ett kapitel ur språkets liv. När substantiv blir adjektiv. — Almanackorna och det svenska ordförrådet. — Rallare.]¹ Lund 1946. 192 s.
Rec.: Svenska dagbladet 3/1 1947 (F. Böök). — Svensk tidskrift. 34 (1947), s. 67—68 (Bror Olsson). — *Virittäja*. 1947, s. 218—219 (E. A. S[aarimaa]).
103. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 11. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1946. S. 337—368. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 194.)
104. Tillägg till »Fornsvenskt sammanfall av *hv-* och *v-*».
Arkiv för nordisk filologi. 60 (F. 5: 4, 1945 [H. 3/4 tr. 1946]), s. 254—255. — *Jfr nr 86*.
105. Universitetet inför stark utveckling. [Uttalande om studenternas bostadsproblem.]
Sydsvenska dagbladet Snällposten 9/9 1946.
106. Västsvensk ortnamnsforskning.
Ibid. 27/3 1946.
107. Ändringar i texten.
Ibid. 25/6 1946.

1947

108. En orientering [om språkvårdsfrågorna ur samnordisk synpunkt].
Årbog for nordisk målstræv. 9 (1946 [tr. 1947]), s. 95—113.
109. Erik Noreen. [Nekrolog.]
Arkiv för nordisk filologi. 62 (F. 5: 6, 1947), s. 128—133.
110. Litteraturkrönika (1946).
Ibid. 61 (F. 5: 5, 1946 [H. 3/4 tr. 1947]), s. 297—305.
111. Maal og Midler i Nutidens nordiske Filologi. [Diskussionsinlägg.]
Det første Nordistmøde i København. Den 24.—26. Januar 1946

¹ Av förf:s efterskrift s. 191—192 framgår var dessa artiklar tidigare publicerats och om de omarbetats.

- (*Köbenhavn 1947*), s. 79—83. — *Acta philologica Scandinavica*. 19 (1947), s. 79—83.
112. Namnet Romeleklint.
Sydsvenska dagbladet Snällposten 30/12 1947.
113. Professor Ljunggrens sakkunnigutlåtande rörande professuren i svenska språket vid Uppsala universitet 1947. [Uppsala 1947]. 79 s. [Stencil.]
114. Rallare.
Arkiv för nordisk filologi. 61 (F. 5: 5, 1946 [H. 3/4 tr. 1947]), s. 263—270. — *Jfr nr 101.*
115. Strödda bidrag till svensk ordhistoria. IV. (1. Fsv. *inskipa, skipa* m.fl. 2. Fsv. *iordhhumble*. 3. Fsv. *kapostokker*. 4. Fsv. *kappabodh*. 5. Fsv. *kirkio spänare* m.m. 6. Fsv. *knekt* som redskapsbeteckning. 7. Fsv. *knipare* eller *knippare?* 8. Fsv. *kojart* och *koftar?* 9. Fsv. *kraden, kradendövel*. 10. Några ordhistoriska notiser.]
Meijerbergs arkiv för ordforskning. 7 (1947), s. 10—36.
116. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 12. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1947. S. 369—400. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 197.)

1948

117. Glimtar från styrelserummet.
Lunds studentkårs kreditkassa 1922—1947. Minnesskrift (Lund 1948), s. 49—55.
118. Hjalmar Lindroth. [Nekrolog.]
Studia linguistica. 1 (1947 [H. 2. tr. 1948]), s. 130—134.
119. Häxprocesser i 1600-talets Halmstad.
Föreningen Gamla Halmstads årsbok. 25 (1948), s. 13—38.
120. Litteraturkrönika (1947).
Arkiv för nordisk filologi. 62 (F. 5: 6, 1947 [H. 3/4 tr. 1948]), s. 291—298.
121. Lofufjorden och Lofoten än en gång.
Laholms tidning 13/10 1948.
[Polemik om Laholmsbuktens gamla namn. Tidigare inlägg i Laholms tidning 16/9 1948. J. Anker-Paulsens inlägg i samma tidning 11/9, 14/9, 5/10, 9/10 1948.]
122. Nordisk språkvård och nordisk språkvetenskap. [Diskussionsinledning vid Nordiska kulturkommissionens nordistkonferens på Bohusgården den 23—25 augusti 1948.]
Nordisk tidskrift. N.S. 24 (1948), s. 225—233.

123. Ortnamn i Frosta härad.
Frosta härad. Bygden och sparbanken. Minnesskrift utg. med anledning av Frosta härads sparbanks 100-åriga tillvaro (Lund 1948), s. 26—41.
124. Studier över sydsvenska ortnamn. — Mit deutscher Zusammenfassung. Lund 1948. 75, (1) s. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. 5.)
 Även i: *Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift. 1946—1948, s. 3—72.*
125. Sven Clausen och nordiskt målsträv 1938—1948.
Norden. [Medlemsblad för Foreningen Norden.] Oktober 1948, s. 8.
126. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 13. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1948. S. 401—432. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 198.)
127. Södra Hallands kust i äldre tradition.
Halland — vår bygd. Hallands hembygdsförbunds årsskrift. 33 (1948), s. 34—40.
128. [Uttalande om Föreningen Gamla Halmstad och dess årsbok med anledning av föreningens 25-årsjubileum.]
Halland 1/10 1948. — Rubrik: Gamla Halmstadsbor om »Gamla Halmstad».
129. Danska språket genom tiderna. [Rec. av Peter Skautrup, Det danske Sprogs Historie. 1—2. København 1944—47.]
Sydsvenska dagbladet Snällposten 29/1 1948.

1949

130. Att byta namn. [Intervju.]
Halland 10/2 1949.
131. Fragmenten av Söderköpingsrätten. [Utg. tills. med S. Ljung och S. Gagnér.]
Ljung, Sven, Söderköpings historia. 1. [Bilaga.] (Söderköping 1949), s. 333—365. (Stadsmonografier utg. i samarbete med Institutet för folklivsforskning, Stockholm. [Ser.] A. Vol. 1.)
132. Kampen om de stora bokstäverna.
Sydsvenska dagbladet Snällposten 13/5 1949.
133. Litteraturkrönika (1948).
Arkiv för nordisk filologi. 63 (F. 5: 7, 1948 [H. 3/4 tr. 1949]), s. 256—266.
134. Ortnamns bitoner.
Nordisk tidskrift. N.S. 25 (1949), s. 151—164.

135. [Sakkunnigutlåtande rörande de sökande till professuren i nordisk filologi vid Helsingfors universitet 1949.] 28 s. [Stencil.]
136. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. H. 14. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1949. S. 433—464. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 200.)
137. Till frågan om uppkomsten av uttryckstypen »din stackare».
Studier i nordisk filologi. 39 (1949) [Festskrift till Rolf Pipping], s. 58—61.

1950

138. Gunno Dahlstierna och slaget vid Halmstad 1676.
Föreningen Gamla Halmstads årsbok. 27 (1950), s. 7—12.
139. Litteraturkrönika (1949).
Arkiv för nordisk filologi. 64 (F. 5: 8, 1949 [H. 4 tr. 1950]), s. 308—317.
140. Lunds stifts landebok. 1. Nuvarande Malmöhus län. Lund & Köpenhamn 1950. XIV, (1), 550 s. [Utg. tills. med B. Ejder.] (Skånsk senmedeltid och renässans. 4.)
Rec. se nr 157. — Jfr även nr 272.
141. Namnet *Knäred* och namn på *Knarr*.
Dialektstudier tillägnade Gunnar Hedström på sextioårsdagen 31/12 1950 (Uppsala 1950), s. 135—139. — Svenska landsmål. 73 (1950), s. 135—139, 260—261. [Résumé en franç.]
142. Skingatorn och Romeleåsen. [Med anledning av Åke Lindqvists artikel Skingatorn och Romeleåsen i SDS 19/10 1949.]
Sydsvenska dagbladet Snällposten 5/1 1950.
143. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 15. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1950. S. 465—496. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 202.)
144. Svenska akademiens nya ordlista. [Rec. av Svenska akademiens ordlista över svenska språket. 9. uppl. Sthlm 1950.]
Sydsvenska dagbladet 8/9 1950.
145. Sankt Knut på Österlen. [Rec. av Tumathorps Sanct Knuts gille. Tänkebok 1949. Lund 1950.]
Ibid. 10/7 1950.

1951

146. Fsv. *male*, nysv. *måle*.
Arkiv för nordisk filologi. 65 (F. 5: 9, 1950 [H. 3/4 tr. 1951]), s. 178—194. — Jfr nr 153.

147. Litteraturkrönika (1949 och 1950).
Ibid., s. 296—309.
148. [Sakkunnigutlåtande.]
Professuren i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning vid Uppsala universitet 1951. (De sakkunnigas utlåtanden rörande väckta kallelseförslag.) [Uppsala 1951.] 35 s. [Stencil.]
149. [Sakkunnigutlåtande rörande de sökande till professuren i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning vid Uppsala universitet 1951.] 36 s. [Stencil.]
150. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 16. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1951. S. 497—528. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 204.)
151. Towards a definition of the concept of preposition.
Studia linguistica. 5 (1951), s. 7—20.

1952

152. Bengt Hesselman †.
Arkiv för nordisk filologi. 67 (F. 5: 11, 1952), s. 220—223.
153. Fsv. *färiomale*. (Tillägg till »Fsv. *male*, nysv. *måle*» ANF 65: 178 ff.)
Ibid., s. 143. — Jfr nr 146.
154. Isl. *níð*, nysv. *nedan* (månfasen) och deras närmaste släktingar.
Ibid. s. 54—69.
155. Litteraturkrönika (1951).
Ibid. 66 (F. 5: 10, 1951 [H. 3/4 tr. 1952]), s. 238—252.
156. Litteraturkrönika (1952).
Ibid. 67 (F. 5: 11, 1952), s. 240—250.
157. Lunds stifts landebok. 2. Nuvarande Kristianstads, Hallands och Blekinge län samt Bornholm. Lund & Köpenhamn 1952. XIII, (1), 549 s. [Utg. tills. med B. Ejder.] (Skånsk senmedeltid och renässans. 5.) — Jfr nr 140, 272.
Rec.: Sydsvenska ortnamns-sällskapets årsskrift. 1952—1954, s. 63—65 (I. Ingers).
158. Runorna på Östra Eneby kyrkas vind.
Norrköpings museum. Berättelse över verksamheten 1950 jämte bifogade skrifter. — With summaries in English (Norrköping 1952), s. 364—368.
159. [Sakkunnigutlåtande² rörande de sökande till »professorat i nordisk
- ² Beträffande utlåtandet i »konkurrenckomitéen» rörande de sökande till professuren i »nordiske sprog» vid Københavns universitet 1952 se: *Årbog for Københavns universitet ... 1948—1953 (København 1970), s. 209—210.*

målvitskap med serleg omsyn til vestnorske målføre» vid Bergens universitet 1951. (Tills. med S. Kolsrud och D. A. Seip.)]

Universitetet i Bergen. Årsmelding 1951—1952. Fra det Akademiske kollegium ... (Bergen 1952), s. 130—137.

160. Strödda bidrag till svensk ordhistoria. V. [1. Fsv. *loftakin?* 2. Fsv. *maghdh?* och *mummieskanz* (Hist. Troj. 39). 3. Fsv. *mandelsmiolk?*/*amandolsmiolk*. 4. Fsv. (*undir*)*matras?* 5. Fsv. *midhvägh*, *midhväkt*, *midhväghu*. 6. Nysv. *miste*, adv.; fsv. *mista*, subst. 7. De fsv. beläggen för *molla*/*mälla* 'chenopodium'. 8. Fsv. *naghtol*, ä. nysv. *nagelstol* och fsv. *naghlthorn*. 9. Fsv. *nyefynd*. 10. Fsv. *nygger* subst.]

Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning. 8 (1952), s. 31—53.

161. Särskilt yttrande angående vetenskaplig utbildning vid lärarhögskolan.

Den första lärarhögskolan. Betänkande utg. av 1946 års skolkommission (Sthlm 1952), s. 279—281. (Statens offentliga utredningar. 1952: 33.)

162. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 17. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1952. S. 529—568. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 206.)

163. Om papegojskjutning. [Rec. av Tumathorps Sanet Knuts gille. Tänkebok 1950. Lund 1951.]

Sydsvenska dagbladet Snällposten 13/1 1952.

1953

164. Doktorsgraden. [Diskussionsinlägg.]

Lundagård. Organ för Lunds studentkår. 34 (1953), s. 246—247.

165. En hälsning från Hallands nation genom dess inspektor professor K. G. Ljunggren [vid invigningen av Göteborgs nya nationshus den 7 mars 1953].

Lunds dagblad 7/3 1953. — Även separatupplaga.

166. Helgo Petri, mästare Sven och 1953 års hallandsstudenter. Ett apropå till Hallands nations tjugofemårsjubileum.

Hallandsposten 24/10 1953.

167. Litteraturkrönika (1952—1953).

Arkiv för nordisk filologi. 68 (F. 5: 12, 1953), s. 205—216.

168. Ordet *nytiabol* och sydsvenskt fäbodväsen under medeltiden.

Arkiv för nordisk filologi. 68 (F. 5: 12, 1953), s. 140—152. — Jfr nr 180.

169. Ortnamn och folktraditioner.

Nordisk tidskrift. N.S. 29 (1953), s. 1—12.

170. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 18. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1953. S. 569—592. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 207.)

1954

171. »Bokinæ bono». En detalj i Västgöta biskopskrönika.
Elias Wessén 15 april 1954 (Sthlm 1954), s. 148—153.
172. Från latinaboken till en nusvensk handordbok.
Språkvård. Redogörelser och studier utg. till språkvårdsnämndens tioårsdag 1954 (Sthlm 1954), s. 212—233. (Skrifter utg. av Nämnden för svensk språkvård. 11.)
173. Hur skall 300-årsminnet av Roskildefreden firas? [Uttalande med anledning av det förestående jubiléet.]
Halland 2/2 1954.
174. [Hur 300-årsminnet av Roskildefreden bör uppmärksammas i Sverige.]
300 år efter 1658. En enquête i Helsingborgs dagblad (Hälsingborg 1954), s. 20—21.
175. [Inledningsanförande vid hälsningssillet för de nyinskrivna studenterna i Lund den 4 oktober 1954.]
Lunds dagblad 5/10 1954.
176. Målarhusen och Örnahusen.
Sydsvenska ortnamssällskapets årsskrift. 1952—1954, s. 3—7.
177. Namnet Veberöd.
Namn och bygd. 41 (1953 [tr. 1954]), s. 122—128. — Jfr nr 290.
178. Nordisk samverkan vid upptagandet av nya ord. [Föredrag.]
Det nordiske språkmötet i Oslo 19.—20. febr. 1954. Foredrag og diskusjoner ... (Oslo 1954), s. 19—29.
179. [Sakkunnigutlåtande.]
Utlåtanden av sakkunniga för tillsättning av professuren i nordiska språk, särskilt svenska språket vid Stockholms högskola genom kallelse 1954. [Sthlm 1954.] 21 s. [Stencil.]
180. Sprachliche Spuren einer südsandinavischen Sennenwirtschaft.
Quatrième congrès international de sciences onomastiques. Uppsala 1952. Éd. par Jöran Sahlgren ... (Uppsala & København 1954), s. 374—379. — Jfr nr 168.
181. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 19—20. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1954. S. 593—624, 625—656. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 208, 210).

182. Österlen i Lunds stifts landebok.

Tumathorps Sanct Knuts gille. Tänkebok 1952 [tr. 1954], s. 11—36.

1955

183. Akademiska föreningen under 125 år. [Tal den 1 december 1955 vid Akademiska föreningens årshögtid.]

Lunds dagblad 2/12 1955. — Jfr nr 189.

184. Erfarenheter rörande ett- och tvåbetygsutbildningen i nordiska språk vid Lunds universitet.

Modersmåslärarnas förening. Årsskrift. 1955, s. 132—153.

185. Hur Hallandsgården kom till.

Hallänningar i Lund. [1.] Minnesskrift vid Hallandsgårdens invigning den 6 maj 1955 ([Lund] 1955), s. 5—24.

186. [Inledningsanförande vid hälsningsgillet för de nyinskrivna studenterna i Lund den 4 oktober 1955.]

Lunds dagblad 5/10 1955. — Rubrik: Senaste hedersledamoten i AF [redaktören Ture (Tusse) Sjögren] har skapat en skattkammare.

187. Kirkjubøur, Velbastaður og Tórshavn.

Fróðskaparrit. Annales Societatis scientiarum Færoensis. 4 (1955), s. 7—14.

188. Litteraturkrönika (1953—1954).

Arkiv för nordisk filologi. 70 (F. 5: 14, 1955), s. 113—128.

1956

189. Akademiska föreningen 125 år. Tal den 1 december 1955 [vid Akademiska föreningens årshögtid].

Akademiska föreningens årsskrift [Lund]. 1956, s. 7—15. — Jfr nr 183.

190. Amager och andra namn på Am-.

Namn och bygd. 43 (1955 [tr. 1956]), s. 80—95.

191. [Inledningsanförande vid hälsningsgillet för de nyinskrivna studenterna i Lund den 4 oktober 1956.]

Lunds dagblad 5/10 1956. — Rubrik: Alla akademiker i Lund inneslutes i vårt samfund.

192. Johan Palmér. Minnesord.

Kungl. Humanistiska vetenskapssamfundet i Lund. Årsberättelse. 1955—1956, s. LV—LXII.

193. Lerbäckshög och Sliparebacken. Namnen på Skånelands gamla hyllningshög.

Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift. 1955—1956, s. 22—30.

194. Litteraturkrönika (1954—1955).
Arkiv för nordisk filologi. 71 (F. 5: 15, 1956), s. 71—88.
195. Notiser om 1500-talets bornholmska. [Uppsatsen återgiver — med någon överarbetning — en del av ett föredrag, som förf. höll under en exkursion till Bornholm i juni 1951 med studenter från Lunds universitet.]
Festskrift till Peter Skautrup 21. januar 1956 (Aarhus 1956), s. 257—264.
196. [Sakkunnigutlåtande.]
Utlåtanden av sakkunniga för tillsättning av makarna Heckschers professur i nordiska språk vid Stockholms högskola 1956. [Sthlm 1956], 20 s. [Stencil.]
197. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 21. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1956. S. 657—688. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 213.)
198. Ytterligare om termerna avledning och retrograd avledning. [Diskussionsinlägg med anledning av Åke Åkermalms artikel i ANF. 71 (F. 5: 15, 1956), s. 66—69. Se även: Nysvenska studier. 32 (1952), s. 8—46, 34 (1954), s. 162—181.]
Arkiv för nordisk filologi. 71 (F. 5: 15, 1956), s. 69—70.

1957

199. Den nordiska språkvården och de nya orden. (Diskussionsinledning vid Nordiska språkmötet i Köpenhamn den 5. oktober 1956, här något överarbetad.)
Nordiska språkfrågor 1956 (Sthlm [1957]), s. 16—27. (Skrifter utg. av Nämnden för svensk språkvård. 20.) — Nordiske sprogproblemer 1956 (København 1957), s. 16—27. — Nordiske sprogspøsmål 1956 (Oslo 1957), s. 16—27. — Nordisk tidsskrift. N.S. 32 (1956 [tr. 1957]), s. 217—227.
200. Färöarnas gamla kultcentrum.
Arkiv för nordisk filologi. 72 (F. 5: 16, 1957), s. 1—6.
201. [Inledningsanförande vid hälsningssillet för de nyinskrivna studenterna i Lund den 4 oktober 1957.]
Lunds dagblad 5/10 1957. — Rubrik: Fjärde oktober nya studenters första akademiska hedersdag.
202. Litteraturkrönika (1956). [Tills. med S. Benson.]
Arkiv för nordisk filologi. 72 (F. 5: 16, 1957), s. 104—122.

203. Ortnamnsskicket i en färösk bondebygd (Kaldbak, Streymoy).
Namn och bygd. 44 (1956 [tr. 1957]), s. 116—163.
204. [Parentation vid Knutsgillet i Lund den 13 januari 1957.]
Lunds dagblad 14/1 1957. — Rubrik: Stolsbroderns parentation vid S:t Knuts gille.
205. Skråpuk.
Nysvenska studier. 36 (1956 [tr. 1957]), s. 54—60.
206. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 22. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1957. S. 689—720. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 216.)

1958

207. Hyarcinathorp — Hjärnarp.
Sydsvenska ortnamnsällskapets årsskrift. 1957—1958, s. 3—8. — Jfr nr 229.
208. [Inledningsanförande vid hälsningsgillet för de nyinskrivna studenterna i Lund den 4 oktober 1958.]
Lunds dagblad 6/10 1958. — Rubrik: Ge er tid begrunda inskriptionen på Monumentet.
209. Litteraturkrönika 1957. [Tills. med S. Benson.]
Arkiv för nordisk filologi. 73 (F. 5: 17, 1958), s. 97—118.
210. [Parentation vid Knutsgillet i Lund den 13 januari 1958.]
Lunds dagblad 14/1 1958. — Rubrik: Äldermannens parentation vid S:t Knuts gille.
211. [Sakkunnigutlåtande rörande de sökande till professuren i svenska språket och nordisk filologi vid Åbo akademi 1958. Åbo 1958], 14 s. [Stencil.]
212. Studentnationernas bostadsbyggen. [Diskussionsinlägg.]
Lunds dagblad 27/9 1958.
213. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 23. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1958. S. 721—752. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 220.)
214. Två konstverk. [Ivar Johnssons »Havet och stranden». — Martin Emonds väggmålning »Karneval» i Stora salens foajé.]
Akademiska föreningens årsskrift [Lund]. 1958, s. 71—74.

1959

215. Behöver en student kunna skriva svenska?
Lunds dagblad 5/3 1959.

216. En fornsvensk och några äldre danska översättningar av Gutasagan. Lund 1959 (omsl. tr. 1960), 98 s., 4 pl.-s. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 224.)
217. En norsk-svensk ordbok. Ett önskemål.
Nordiska språkfrågor 1957 och 1958 (Helsingfors 1959), s. 96—102.
[Även utg. som: Skrifter utg. av Nämnden för svensk språkvård. 21.]
 — *Nordiske sprogproblemer 1957 og 1958 (København 1959), s. 96—102.* — *Nordiske sprogspørmål 1957 og 1958 (Oslo 1959), s. 96—102.*
218. Hallands ortnamn.
Hallands historia. Utg. av Hallands läns landsting. 2 (Halmstad 1959), s. 1053—1112.
219. [Inledningsanförande vid hälsningsgillet för de nyinskrivna studenterna i Lund den 4 oktober 1959.]
Lunds dagblad 5/10 1959. — Rubrik: 150 år sedan Finland skildes från Sverige. Lundaskalder klädde folkets känslor i ord.
220. Knutsklockan 400 år.
Lunds dagblad 5/1 1959.
221. *Landman* och *boman* i vikingatida källor.
Arkiv för nordisk filologi. 74 (F. 5: 18, 1959), s. 115—135.
222. Litteraturkrönika 1958. [Tills. med S. Benson.]
Ibid. s. 136—160.
223. [Parentation vid Knutsgillet i Lund den 13 januari 1959.]
Lunds dagblad 14/1 1959. — Rubrik: Aldermannens parentation vid S:t Knuts gille.
224. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 24. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1959. S. 753—784. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 222.)

1960

225. Ales stenar. En fornminnesgrupp i filologisk belysning. [Inträdestal i Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien den 2 juni 1959, tidigare i betydligt kortare form hållet som föredrag vid Sydsvenska ortnamns-sällskapets årsmöte i Lund den 29 januari 1959.]
Sydsvenska ortnamns-sällskapets årsskrift. 1959—1960, s. 3—18. — Jfr nr 278.
226. Folketymologi och korrektion.
Saga och sed. 1958 [tr. 1960], s. 19—33.

227. [Inledningsanförande vid hälsningsgillet för de nyinskrivna studenterna i Lund den 4 oktober 1960.]
Lunds dagblad 5/10 1960. — Rubrik: *Nya studenterna representerar framtiden. Akademiska föreningen är en av rustkamrarna.*
228. Litteraturkrönika 1959. [Tills. med S. Benson.]
Arkiv för nordisk filologi. 75 (F. 5: 19, 1960), s. 262—280.
229. Namnet *Hjärnarp* än en gång. (Tillägg till »Hyarcinathorp — Hjärnarp» i Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift. 1957—1958, s. 3—8.)
Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift. 1959—1960, s. 52—53. — *Jfr nr 207.*
230. Notiser om nordiska nyord.
Nordisk tidskrift. N.S. 36 (1960), s. 460—469.
231. [Parentation vid Knutsgillet i Lund den 13 januari 1960.]
Lunds dagblad 14/1 1960. — Rubrik: *Parentation över 30 avlidna medlemmar i gillet.*
232. Professor K. G. Ljunggrens sakkunnigutlåtande rörande de sökande till professuren i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning vid Uppsala universitet 1960. [Uppsala 1960], 54 s. [Stencil.]
233. Professor K. G. Ljunggrens sakkunnigutlåtande rörande de sökande till professuren i nordiska språk vid Uppsala universitet 1960. 3 bil. [Uppsala 1960], 14, (13), (17), 12 s. [Stencil.]
234. [Sakkunnigutlåtande rörande de sökande till professuren i svenska språket vid Pedagogiska högskolan i Jyväskylä 1960.] 17 s. [Stencil.]
235. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 25. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1960. S. 785—816. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 225.)
236. Två magiska formler från 1600-talets Halmstad.
Folkloristica. Festskrift till Dag Strömbäck 13/8 1960 (Uppsala 1960), s. 70—74. — *Saga och sed. 1959 [tr. 1960]*, s. 70—74.

1961

237. Ivar Modéer †.
Arkiv för nordisk filologi. 76 (F. 5: 20, 1961), s. 270—275.
238. Lagan, Laholm och »Lagafjorden». Ett namnkåseri. [Föredrag hållet vid Vetenskaps societetens i Lund utflykt till Karsefors och Laholm 1/10 1960 (under Sydkrafts värdskap).]
Sydskraft. Personaltidning för anställda vid Sydsvenska kraftaktiebolaget jämte dotterbolag. 13 (1961). H. 1, s. 10—11.

239. Litteraturkrönika 1960. [Tills. med S. Benson.]
Arkiv för nordisk filologi. 76 (F. 5: 20, 1961), s. 284—310.
240. Namnet Jämjö och Östgötalagens bestämmelser om skifte. [Engl. summary.]
Namn och bygd. 48 (1960 [tr. 1961]), s. 1—8, 177, 186.
241. Något om nordiska nyord. 1956—1960.
Nordiske sprogproblemer 1959 og 1960 (København 1961), s. 91—104. — Jfr nr 250.
242. [Parentation vid Knutsgillet i Lund den 13 januari 1961.]
Lunds veckoblad 20—27 januari 1961. — Rubrik: Professor K. G. Ljunggrens parentation över 34 medlemmar vid årets Knutsgille. — Även separatupplaga.
243. Rökstenen som litteraturhistoria.
Sydsvenska dagbladet Snällposten 6/11 1961.
244. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 26. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1961. S. 817—848. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 228.)
245. Den heliga Birgitta och Karl XII i Ystad. [Rec. av: Tumathorps Sanct Knuts Gille. Tänkebok. 6. Lund 1961.]
Sydsvenska dagbladet Snällposten 10/10 1961.

1962

246. Blick på Akademiska föreningen 1953—1961.
Akademiska föreningens årsskrift [Lund]. 1962, s. 7—22.
247. Bråån — Hia. En flodnamnsnotis.
Sydsvenska ortnamns-sällskapets årsskrift. 1961—1962, s. 10—13.
248. Lis Jacobsen. [Nekrolog.]
Vetenskaps-societeten i Lund. Årsbok. 1962, s. 171—177.
249. Litteraturkrönika 1961. [Tills. med S. Benson.]
Arkiv för nordisk filologi. 77 (F. 5: 21, 1962), s. 241—273.
250. Något om nordiska nyord 1956—1960.
Nordiska språkfrågor 1959 och 1960 (Sthlm [1962]), s. 91—104. (Skrifter utg. av Nämnden för svensk språkvård. 24.) — Nordiske språkspørsmål 1959 og 1960 (Oslo [1962]), s. 91—104. — Jfr nr 241.
251. Ola Toddy — en lundensisk Knutsfest.
Then solff fuel. Gillesblad för Tumathorps S:t Knuts gille. 2 (1962): 2, s. 4—5.

252. [Parentation vid Knutsgillet i Lund den 13 januari 1962.]
Lunds veckoblad 19—25 januari 1962. — Rubrik: *Professor K. G. Ljunggrens parentation över 32 medlemmar vid årets Knutsgille.* — *Även separatupplaga.*
253. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 27. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1962. S. 849—880. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 232.)

1963

254. Edwin Berger. [Nekrolog.]
Vetenskaps-societeten i Lund. Årsbok. 1963, s. 135—140.
255. Litteraturkrönika 1962. [Tills. med S. Benson och B. Loman.]
Arkiv för nordisk filologi. 78 (F. 5: 22, 1963), s. 257—292.
256. Namnet Veddige. [Engl. summary.]
Etnologisk spegel med studier i halländsk bondekultur. Festskrift till Albert Sandklef den 13 maj 1963. (Varberg 1963), s. 51—56. — *Varbergs museum. Årsbok. 14 (1963), s. 51—56.*
257. Något om nordiska nyord 1961—1962.
Nordiska språkfrågor 1961 och 1962 (Sthlm 1963), s. 77—90. — *Nordiske sprogproblemer 1961 og 1962 (København 1963), s. 77—90.* — *Nordiske spørsmål 1961 og 1962 (Oslo 1963), s. 77—90.* — *Nordisk tidskrift. 39 (1963), s. 413—424.*
258. Om ortnamnelementet hester's utbredning. [Engl. summary.] — [Föredrag vid 4. nordiska namnforskarkongressen i Helsingfors i augusti 1962.]
Namn och bygd. 50 (1962 [tr. 1963]), s. 163—172, 230—231.
259. [Parentation vid Knutsgillet i Lund den 13 januari 1963.]
Lunds veckoblad 18—24 januari 1963. — Rubrik: *Professor K. G. Ljunggrens parentation över 35 medlemmar vid årets Knutsgille.*
260. [Sakkunnigutlåtande rörande de sökande till »dosentur i nordisk målvitenskap med særleg skyldnad til å førelesa om nynorsk» vid Bergens universitet 1962.]
Universitetet i Bergen. Årsmelding 1962—63. Frå det Akademiske kollegium ... (Bergen 1963), s. 196—208.
261. [Sakkunnigutlåtande rörande de sökande till professuren i svenska språket vid Svenska handelshögskolan i Helsingfors 1963.] 29 s. [Stencil.]
262. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 28. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1963. S. 881—912. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 234.)

1964

263. Litteraturkrönika 1963. [Tills. med S. Benson och B. Loman.]
Arkiv för nordisk filologi. 79 (F. 5: 23, 1964), s. 292—316.
264. Magnus Olsen och Didrik Arup Seip. [Nekrologer.]
Vetenskaps-societeten i Lund. Årsbok. 1964, s. 115—123.
265. Minnesstrofen på Högbystenen. Till Elias Wessén, uppvuxen i Högby prästgård, på 75-årsdagen den 15 april 1964.
Arkiv för nordisk filologi. 79 (F. 5: 23, 1964), s. 43—62.
266. Objekt och adverbial. Några allmänna synpunkter.
Nutidssvenska. Uppsatser i grammatik. [Av] Ture Johannisson, Rudolv Körner, Bengt Loman, K. G. Ljunggren, Rolf Pipping, Isak Wallin (Sthlm 1964), s. 184—202.
267. Om namnet Skrea och sandflykten i Halland.
Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift. 1963—1964, s. 30—33.
268. [Parentation vid Knutsgillet i Lund den 13 januari 1964.]
Lunds veckoblad 17—23 januari 1964. — Rubrik: Professor K. G. Ljunggrens parentation över 30 medlemmar vid årets Knutsgille.
269. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 29. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1964. S. 913—944. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 236.)
270. Vapenhög och vapentag. Kommentar till ett halländskt ortnamn.
Danica. Studier i dansk sprog. Til Aage Hansen 3. 9. 1964 (Aarhus 1964), s. 215—220. (Sprog og kulturs skriftrække. 1.)

1965

271. Litteraturkrönika 1964. [Tills. med S. Benson och B. Loman.]
Arkiv för nordisk filologi. 80 (F. 5: 24, 1965), s. 282—317.
272. Lunds stifts landebok. 3. Tillkomst, innehåll, handskrifter samt register. Lund & Köpenhamn 1965. 499 s., 6 pl.-s. [Utg. tills. m. B. Ejder.] (Skånsk senmedeltid och renässans. 6.) — Jfr nr 140, 157.
273. [Parentation vid Knutsgillet i Lund den 13 januari 1965.]
Lunds veckoblad 15—21 januari 1965. — Rubrik: Professor K. G. Ljunggrens parentation över 39 medlemmar vid årets Knutsgille. — Även separatupplaga.
274. Paul Diderichsen †.
Arkiv för nordisk filologi. 80 (F. 5: 24, 1965), s. 277—281.
275. Sankt Knudsgilder før og nu.
Sønderjysk månedsskrift. Udg. af Historisk samfund for Sønderjylland. 41 (1965), s. 50—60, 80—87.

276. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 30. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1965. S. 945—976. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 238.)

1966

277. Carl Magnus Berger. [Nekrolog.]
Vetenskaps-societeten i Lund. Årsbok. 1966, s. 117—122.
278. Eine Gruppe südschandinavischer Altertümer in philologischer Beleuchtung. [Översättning och omarbetning — med beaktande av nyfunnet material — av nr 225.]
Festschrift Walter Baetke. Dargebracht zu seinem 80. Geburtstag am 28. März 1964 (Weimar 1966), s. 261—270.
279. En svensk handordbok. [Presentation av Svensk handordbok. Konstruktion och fraseologi. 1966.]
Modersmåslärarnas förening. Årsskrift. 1966, s. 119—130.
280. Fornsvenska *þem*, *þøm*, *þom* som subjektsform. [Med appendix av Ulf Teleman: 'Till Östgötalagens Ræfstabalker 4 § 1'.]
Arkiv för nordisk filologi. 81 (F. 5: 25, 1966), s. 124—132.
281. Litteraturkrönika 1965. [Tills. med S. Benson och B. Loman.]
Arkiv för nordisk filologi. 81 (F. 5: 25, 1966), s. 303—341.
282. Namnet Ausås. [Engl. summary.]
Sydsvenska ortnamns-sällskapetets årsskrift. 1966, s. 3—7, 69.
283. Notiser om halländska ortnamn. [1. Abild. 2. Komleryd. 3. Några namnformer i Åke Axelssons (Thott) jordebok. 4. Okome och Oktorp.] — [Engl. summary.]
Sydsvenska ortnamns-sällskapetets årsskrift. 1966, s. 8—19, 69.
284. Något om nordiska nyord 1963—1965.
Nordiska språkfrågor 1963—1965 (Sthlm [1966]), s. 74—88. (Skrifter utg. av Nämnden för svensk språkvård. 33.) — Nordiske sprogproblemer 1963—1965 (København 1966), s. 74—88. — Nordiske sprogspørsmål 1963—1965 (Oslo 1966), s. 74—88. — Nordisk tidskrift. 42 (1966), s. 153—165.
285. [Parentation vid Knutsgillet i Lund den 13 januari 1966.]
Lunds veckoblad 14—20 januari 1966. — Rubrik: Professor K. G. Ljunggrens parentation över 33 medlemmar vid årets Knutsgille.
286. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 31. Av Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1966. S. 977—1008. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 239.)

1967

287. Ett ordskifte på 1480-talet. Anteckningar till svensk fraseologi.
Arkiv för nordisk filologi. 82 (F. 5: 26, 1967), s. 101—146.
288. Litteraturkrönika 1966. [Tills. med S. Benson och B. Loman.]
Arkiv för nordisk filologi. 82 (F. 5: 26, 1967), s. 269—297.
289. *Mute och muta*. Ett ortnamnelement och ett ställe i Äldre Västgötalagen.
Orter och namn. Festskrift till Valter Jansson 22/5 1967 ([Uppsala] 1967), s. 12—22. — Namn och bygd. 54 (1966 [tr. 1967]), s. 12—22, 188. [Engl. summary.]
290. Namnet Veberöd än en gång. [Engl. summary.] — [Genmäle till K. Knutsson, Tre ortnamn vid Adelwegen i Skåne. (Namn och bygd. 53 (1965), s. 138—143.)]
Namn och bygd. 54 (1966 [tr. 1967]), s. 178—180, 195. — Jfr nr 177.

1968

291. Några sydsvenska kultnamn.³ [Engl. summary.]
Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift. 1968, s. 3—36.

1969

292. [Sakkunnigutlåtande rörande de sökande till »professorat i norrön filologi», daterat 20 juni 1961.]
Universitetet i Oslo. Sakkyndiguttalelser om søkere till professorater og dosenturer 1962. Utg. av universitetsdirektøren ... (Oslo 1969), s. 654—670. [Duplic.]
293. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 32. Av † Karl Gustav Ljunggren. Sthlm 1969. S. 1009—1040. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 241.)
294. Till frågan om ortnamnelementet hester's utbredning i Norden.⁴ [Engl. summary.]
Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift. 1969, s. 3—35.

³ Utg. postumt. Manuskriptet till denna uppsats kompletterades och färdigställdes av prof. Bertil Ejder.

⁴Utg. postumt. Manuskriptet till denna uppsats färdigställdes för tryckning av doc. Sven Benson. Citaten kontrollerades av aman. Göran Hallberg.

1970

295. Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement. H. 33. Av Karl Gustav Ljunggren.⁵ Sthlm 1970. S. 1041—1072. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. H. 244.)
-
296. Följande artiklar i: Ordbok över svenska språket. Utg. av Svenska akademien. [SAOB.] Bd 12—13. Lund 1933—35.
 inacceptabel—incitera [Bd 12, sp. I 276—323 (1933)]; indemnifikation—indisk [Ibid., sp. I 333—359 (1939)]; indo- [Ibid., sp. I 369—370 (1933)]; iordning—iröra [Bd 13, sp. I 1145—1172 (1934)]; isabell—iösa [Ibid., I 1214—1256 (1934)].
 jaga—jaguar [Bd 13, sp. J 22—34 (1934)]; jahvism—jakobsit [Ibid., sp. J 34—44 (1934)]; jakt—jalbär [Ibid., sp. J 44—61 (1934)]; kafé—kakuminal [Bd 13, sp. K 33—79 (1935)]; kapra—kaputt [Ibid., sp. K 487—509 (1935)].
297. Artiklar i: Svensk uppslagsbok. 2. omarb. och utvidgade uppl. Bd 1—32. Malmö 1947—55. [Sign.: L.]
298. Artiklar i: Lilla uppslagsboken. Bd 1—10. Malmö 1956—59. — 2. omarb. och utvidgade uppl. Bd 1—10. Malmö 1964—67.
299. Följande artiklar i: Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid. Bd 4, 10. Malmö ... 1959—65.
 etymologi [Bd 4, sp. 53—54]; köping [Bd 10, sp. 106—109].
300. [Medredaktör för:] Halland. En bok om hembygden utg. av Hallands nation i Lund. Lund 1938. 372 s. Ill.
301. [Redigerat:] Sydsvenska ortnamns-sällskapets årsskrift. 1937/1939—1940/1941. Lund 1939—42.
302. [Medredaktör för:] Vetenskaps-societeten i Lund. Årsbok. 1939—1941. Lund 1940—42.
303. [Huvudredaktör för:] Arkiv för nordisk filologi. Bd 57 (F. 5: 1, 1944)—82 (F. 5: 26, 1967). Lund ... 1943—67.
304. [Medredaktör för:] Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Ser. A. 1—16. Ser. B. 1. Lund 1943—66.

⁵ »Vid professor K. G. Ljunggrens bortgång (den 11 jan. 1967) förelåg ordboksmanuskript av hans hand t.o.m. art. *visdomber*, sålunda för hela h. 33 och ytterligare några spalter. Manuskriptet till detta häfte har färdigställts för tryckning och därvid något kompletterats av prof. Elias Wessén. Korrekturet har granskats av läroverksadj. S. Nåslund.»

305. [Medredaktör för:] Festskrift till Jöran Sahlgren 8/4 1944. Lund 1944. (13), 530 s., 1 portr. [S. 1—504 även publ. i Arkiv för nordisk filologi. 58 (F. 5: 2, 1944)—59 (F. 5: 3, 1944).]
306. [Medredaktör för:] *Studia linguistica*. Årg. 1 (1947)—21 (1967). Lund & Copenhagen 1947—68.
307. [Medverkat i:] Guldsmedernas skrå av år 1501. Faksimiltryck ... efter originalhandskrift i Kungl. biblioteket. Med texttolkning av William Karlson, granskad och kompletterad av K. G. Ljunggren, jämte historisk kommentar av Sven T. Kjellberg. Utg. av John Kroon. Malmö 1959. (7), 142 s.
308. [Medredaktör för:] Svensk handordbok. Konstruktioner och fraseologi. Sthlm [1966]. XII, 891 s.

Jöran Sahlgren †

Den 28 augusti 1971 dog i Uppsala den nordiska ortnamnsforskningens nestor, professor emeritus Jöran Sahlgren. Han var född på Aspö i Södermanland den 8 april 1884 men växte upp i Skagershult i Närke, där hans far var prost. Efter studentexamen i Örebro studerade han i Uppsala, promoverades 1912 till fil. dr och utnämndes samma år till docent i svenska språket. 1916 blev han docent i samma ämne i Lund. Under åren 1913—1920 var han medarbetare vid Svenska akademiens ordbok. År 1929 utnämndes han till professor i nordiska språk i Lund men fick redan året därpå en personlig professur i nordisk ortnamnsforskning vid Uppsala universitet. 1928—1950 var han föreståndare för Svenska ortnamnsarkivet, som han själv hade grundat. I Kungl. ortnamnskommissionen var han under många år sekreterare och blev 1950 dess ordförande, en befattning som han innehade ända till två år före sin bortgång. Han var initiativtagare och grundare av Kungl. Vetenskaps societeten i Lund och Kungl. Gustav Adolfs Akademien i Uppsala. Han var också ledamot av en rad in- och utländska akademier och lärda sällskap. Svensk representant i I.C.O.S. var han sedan dess tillkomst (1949) ända fram till sin död.

Även om Jöran Sahlgren har gjort sig bemärkt inom en rad deldiscipliner på den nordiska språkforskningens områden, så är det i främsta rummet som ortnamnsforskare han har gjort sitt namn känt och uppskattat. Det är ingen överdrift att kalla honom den moderna svenska ortnamnsforskningens grundare. Redan i slutet av 1920-talet betecknades han av en enhällig sakkunskap som Sveriges främste ortnamnsforskare och han behöll den ställningen genom åren. Den personliga professur som han erhöll 1929 var inte bara en välförtjänt utmärkelse åt en framstående forskare och nydanare utan den tillförsäkrade också den officiella svenska ortnamnsundersökningen bästa tänkbara ledning. Den med professuren förenade befattningen som föreståndare för Svenska ortnamnsarkivet gav honom tillfälle att visa sin skicklighet som organisatör.

Arkivet utvecklades under hans ledning till ett språkligt forskningscentrum med stort internationellt anseende.

Som universitetslärare har Sahlgren bildat skola och under hans professorstid har en lång rad av ortnamnsforskare disputerat för doktorsgraden.

Redan 1913 startade han sin tidskrift *Namn och bygd*, som då var det enda organet i sitt slag inte bara i Sverige utan i hela världen. Han har där publicerat många viktiga egna arbeten och har också förstått att till tidskriften knyta en lång rad förnämliga medarbetare, vilket gjort tidskriften till vida mer än enbart ett specialorgan för ortnamnsforskning. Han var tidskriftens utgivare t.o.m. 1968, en tidrymd på över femtio år.

Sahlgrens publicerade större eller mindre arbeten uppgår till omkring 400. En fullständig bibliografi kommer att ingå i Kungl. Gustav Adolfs Akademiens minnesbok 1958—72.

Redan vid 23 års ålder formulerade han i ett föredrag, sedermera (1908) tryckt under titeln *Edsbergs härads sjönamn*, de tre huvudförutsättningarna för en riktig ortnamnstolkning: Kännedom om det genuina dialektuttalet av namnet, namnets äldre skriftformer jämte förtrogenhet med de topografiska förhållandena på den plats som namnet ursprungligen varit knutet till.

Sahlgrens första större arbete var doktorsavhandlingen, *Skagershults sockens naturnamn* (1912). Han utformar här närmare den nya syn på ortnamnen, som han gett i den nyssnämnda mindre uppsatsen från 1908. Varje namn betyder något, är inte en meningslös ljudmassa. Vid tolkningarna sammanställer han i medveten opposition mot tidigare forskare ett vida fullständigare material med reala upplysningar av olika slag, hämtat ur äldre källor, från egna fältundersökningar i terrängen och uppteckningar av den muntliga traditionen. Genom sin förmåga att tränga in i de folkliga namngivarnas tankegång får han möjlighet att konkret rekonstruera namnets uppkomst. I avhandlingen visar Sahlgren med material från hela Sverige bl.a. att ellipsen spelat en mycket större roll vid sjönamnens bildning än vad man tidigare ansett.

I en mängd uppsatser och avhandlingar har Sahlgren målmedvetet vidgat synkretsen och gett många enskilda namnförklaringar av stort kulturhistoriskt intresse. Jakt och djurfångst behandlas i uppsatsen *Forna tiders jakt och djurfångst belysta av ortnamnen* (1920) och i *Forntida vägar. Läbybron och Eriksgatan* (1910) samt en rad andra, senare uppsatser ges redogörelser för äldre tiders vägväsen, sådant detta återspeglas av ortnamnen. I serien *Nordiska ortnamn i språklig och saklig belysning* (1923—35) har han samlat en rad viktiga uppsatser och avhandlingar. Viktiga i

fråga om metoder och resultat i språkligt och kulturhistoriskt avseende är undersökningarna om *torp*-namnen, och i *Sunnerbo, Vadsbo och Lungbo. Ett bidrag till bo-indelningens historia* (1926) utredes skarpsinnigt den gamla häradsindelningen i Västergötland.

Frågorna om olika bebyggelsenamnstyper har Sahlgren ägnat flera undersökningar, främst typernas relativa och absoluta ålder. Han intar en starkt kritisk hållning gentemot äldre åsikter, speciellt mot norrmanen A. M. Hansens arkeologiska bevisföring, som går ut från antagandet att varje trakts äldsta forngravar svarar mot dess äldsta ortnamnsgrupper. Hansen och hans efterföljare antog gärna att vissa namntyper går tillbaka till brons- och stenålder, en åsikt som Sahlgren är obenägen att dela.

Namn av samma typ i olika delar av det nordiska området kan enligt Sahlgren ha olika ålder och man bör ej enbart urskilja olika åldersskikt utan också olika utbredningsområden. Spridningen av namntyperna har skett olikformigt. Den har följt kulturströmmarna, som i sin tur har bestämts av handelsvägarna. Om en namntyp uppträder på ett nytt område, får man inte därur dra slutsatsen att detta nödvändigtvis måste bero på folkvandringar och invasioner. Tillvaron av olika kulturprovinser söker han uppvisa genom kartor över vissa svenska namntyper i bl.a. uppsatsen *Forntida svenska kulturprovinser och kulturvägar* (1920).

Två uppsatser, som från delvis språkliga utgångspunkter rör sig inom området för äldre mytiska och religiösa föreställningar, är *Blåkulla och Blåkullafärderna* (1915) och *Förbjudna namn* (1918), där tabu och noa inom språkets värld görs till föremål för en särskild undersökning.

I bl.a. uppsatserna *Är mytosofern en vetenskap?* (1927) och *Hednisk gudalära och nordiska ortnamn* (1951) visar Sahlgren att många ortnamn, där somliga forskare velat se minnen av forntida hednisk kult och tro, i själva verket har helt annan innebörd.

I avhandlingen *Ordlängdsbalans* (1930) gör han en ljudhistorisk undersökning baserad på dialekt- och ortnamnsmaterial, vari han som den förste på nordiskt område konsekvent och i ett större sammanhang tar upp det lätt lokaliserade och daterbara ortnamns materialet för lösningen av ett ljudhistoriskt problem. Begreppet »ordlängdsbalans» definierar han som en strävan hos språket att reglera ordens kvantitetsförhållanden. »Ordlängdsbalansen inverkar normaliserande på stavelsernas och ordens längd och tryck. Onormalt korta stavelser och ords uttaltider förlängas, långa stavelser och ords uttaltider förkortas och bitrycken reduceras». I dialektala sammansättningar som *gresaso* »so med grisar» har ordlängdsbalansen förorsakat en förkortning och övergång till *e* av första stavelsens

ursprungligen långa *i* i ordet *gris*. Ett ursprungligt *Tunhem* utvecklas till *Tanum*, *Husaby* till *Hosaby* osv.

Ett av Sahlgrens viktigaste arbeten utanför ortnamnsforskningens område är *Eddica et Scaldica* 1—2 (1927—28), där han bland mycket annat visar upp att en viktig grupp isländska kenningar, som hittills allmänt uppfattats som kenningar för »blod», i stället betecknar »strid».

I några uppsatser om Linnés språk — *Linnés talspråk* (1920), *Linné som predikant* (1922), *Linnés bildspråk* (1924) — har han träffsäkert analyserat detta och bl.a. visat att L:s språk står i starkt beroende av språket i den samtida uppbyggelselitteraturen.

Genom de goda upplagorna av *Olaus Petris En svensk cröneka* (1917) och *Linnés Skånska resa* (1920) jämte annan topografisk litteratur har Sahlgren också visat sig som en noggrann textutgivare. Han har dessutom också utgivit en lång rad sagotexter i Kungl. Gustav Adolfs Akademiens serie *Svenska sagor och sägner*, *Svenska folkvisor* samt flera delar i serien Sveriges ortnamn.

Sahlgren är framför allt som namnforskare empiriker och realfilolog men ingen ensidig detaljforskare. Han har alltid studerat namnen mot bakgrunden av större sammanhang av kulturhistorisk art och har också förstått att de svenska ortnamnen inte kan studeras isolerat inom Sverige eller inom Norden utan att de måste ses i förbindelse med de germanska namnen på kontinenten.

Han har klarare än kanske någon insett att ortnamnsforskningen är en vetenskap, som alltid måste samarbeta med och hämta bistånd från andra vetenskaper, naturligtvis i främsta rummet språkvetenskap och filologi men också historia, arkeologi, folkminnesforskning, religionshistoria osv., varvid ett tillfredsställande resultat endast kan nås genom att mot varandra väga argument från så många vetenskaper och så vidsträckt områden som möjligt.

I sina arbeten har Sahlgren många gånger lyckats visa, att ortnamnsforskningen å sin sida på grund av arten av sitt material som möjliggör relativt exakt datering och lokalisering jämte en jämförelsevis hög grad av metodisk bearbetning, förmår lägga en fastare grund för vissa delar av det förhistoriska forskningskomplexet än som på andra vägar är möjligt att vinna.

Sahlgrens grundliga och breda kunskap om namngivningens olika faktorer, hans förtrogenhet med arkivmaterialet och hans säkerhet ute i terrängen både som språk- och sakiakttagare, hans språkvetenskapliga teknik och vakna kritik mot skrivbordskonstruktion och schablon samt hans blick för det väsentliga kan karakteriseras som en verklig förnyelse

inom ortnamnsforskningen. Verkningarna har sträckt sig också utanför Sveriges gränser. Sahlgren var läraren och ledaren som entusiasmerade sina lärjungar och medarbetare. Som språkforskare intar han en särställning och inom sitt speciella område kommer han att för all framtid räknas som en banbrytare och märkesman.

Harry Ståhl

Assar Janzén †

*Minnesord vid Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhällets i Göteborg
årshögtid den 24 jan. 1972*

Den 27 december 1971 avled den kände nordisten, professorn i skandinaviska språk och skandinavisk litteratur vid University of California, Berkeley, Assar Janzén. Han rycktes oväntat bort mitt i en intensiv forskar- och lärarverksamhet.

Assar Götrik Janzén föddes i Göteborg den 22 augusti 1904. Hans föräldrar var handlanden Anders Janzén och hans hustru Agnes Sofia Ekeblad. Efter studentexamen vid Högre latinläroverket i Göteborg 1923 inskrevs han vid Göteborgs högskola, där han 1936 disputerade för filosofie doktorsgrad. Samma år förordnades han till docent i nordiska språk vid högskolan. Åren 1941—46 var han docent i samma ämne vid universitetet i Lund. Han förklarades professorskompetent i svenska språket i Lund 1940 och Uppsala 1947 samt i nordiska språk i Lund 1942 och Uppsala 1948. Åren 1946—49 var han visiting professor i skandinaviska språk och skandinavisk litteratur vid University of California, och han blev ordinarie professor där 1949. Under sin lundatid var han medarbetare i redaktionen för Svenska akademiens ordbok. Han var ledamot av ett flertal svenska och amerikanska lärda sällskap.

Redan med sina första tryckta skrifter inmutade Janzén de områden, som han skulle komma att ägna huvuddelen av sin forskning, de bohuslänska dialekterna och ortnamnen. Efter några smärre bidrag kom licentiatavhandlingen Voklassimilation och yngre u-omljud i bohuslänska dialekter, vilken liksom flera av hans följande arbeten publicerades i Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhällets i Göteborg handlingar. Den behandlar vokalförändringar framkallade av inbördes påverkningar mellan vokalerna i ett och samma ord och ger mycket nytt material betraktat ur nya synpunkter. Den visar bl.a. på ett ovedersägligt sätt sambandet mellan det nordbohuslänska språkområdet och de angränsande norska målen. Didrik Arup Seip skrev i en anmälan, att »Janzéns bok vil

ganske særlig være til nytte for forståelsen av mange forhold i norsk språkhistorie». Tre år senere, 1936, kom doktorsavhandlingen, *Studier över substantivet i bohusslänskan*. I fyra kapitel behandlas där genus, kasusböjning, artikelböjning och pluralböjning. Janzén tillämpar vad han efter sin lärare Hjalmar Lindroth kallar systemologiska synpunkter på sitt material: de enskilda språkföreteelserna ses såsom led och delar av ett språkligt system. Det har invänts, att betraktelsesättet inte är nytt i nordisk språkforskning. Det har Janzén inte heller gjort gällande, men det kan väl sägas, att han driver det med större konsekvens än som tidigare skett.

Från år 1929 var Janzén under många år knuten till Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola, där han tog en mycket aktiv del i utgivandet av det stora verket *Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län*. Till fyra delar, omfattande Inlands södra härad jämte Kungälv och Marstrands städer, Orusts östra härad, Inlands Torpe härad och Kville härad, står han som författare. Vid hans frånfälle förelåg de tio första arken av *Inlands Nordre härads bebyggelsenamn i korrektur*, återstoden i manuskript, som han för naturnamnens del ej hunnit göra fullt tryckfärdigt. Härutöver har han utgivit ett stort antal mindre ortnamnsstudier, och ortnamnsarbetet har också fört honom in på allmän etymologisk forskning. Bland nordiska ortnamnsforskare står han i främsta ledet.

Ett uppdrag som fakultetsopponent på John Svenssons år 1944 ventilerade doktorsavhandling *Diftongering med palatalt förslag i de nordiska språken* resulterade inte bara i en recension utan i ytterligare två uppmärksammade inlägg. Janzén accepterar Svenssons nya brytningsteori men kritiserar och modifierar den på flera punkter. Hans bidrag hör till de väsentligaste och intressantaste i den mycket livliga debatten och vittnar om god överblick över hela det nordiska språkområdet. Han anlägger stora språkhistoriska och dialektgeografiska perspektiv, och hans ingående förtrogenhet med de bohusslänska dialekterna sätter honom i stånd att belysa vissa gränsfenomen mellan östnordiskan och västnordiskan.

Ett vittnesbörd om Janzéns arbetskapacitet och oräddhet att ge sig i kast med stora, krävande uppgifter är det av honom redigerade och till största delen även författade bandet *Personnamn*, utkommet 1947 i serierverket *Nordisk kultur*. Utgivningsuppdraget hade erbjudits flera forskare, som avböjt på grund av det besvärliga utgångsläget — otillräckliga materialsamlingar och förarbeten — och på grund av den begränsade tid som stod till buds för färdigställandet. Någon sammanfattande översikt

av det nordiska namnmaterialet hade tidigare inte gjorts. Janzén skrev själv inledningen och de stora avsnitten om fornvästnordiska och fornsvenska namn. Ett arbete av detta slag med ett så omfattande material har inte kunnat undgå kritik i fråga om enskildheter. Som helhet är det en imponerande insats, ett arbete nyttigt som uppslagsverk, inte minst tack vare den rika dokumentationen.

När Janzén för att vidga sitt register tog itu med en filologisk uppgift, valde han ett ämne med anknytning till det område där han var väl hemmastadd, Bohuslän. Det gäller hans år 1946 publicerade arbete *Emilie Flygare-Carlén. En studie i 1800-talets romandialog. Fru Carlén tillhörde den kända strömstadssläkten Smith*. Janzén konstaterar, att fru Carléns språk är synnerligen ojämnt och inkonsekvent. Det var tidigare känt att hon vid författandet av sina romaner haft flera medhjälpare, och det inte bara i fråga om det rent språkliga. Den främste medarbetaren var hennes andre make, juristen och skriftställaren Johan Gabriel Carlén. Med stöd av två bevarade manuskriptfragment kan Janzén visa, vilken omfattning medarbetarnas insatser haft. Det längsta och det centrala kapitlet ägnas talspråk och dialekt i fru Carléns romaner. Det är naturligt nog i de senare verken, som är förlagda till författarinnans bohuslänska hembygd, som hon utnyttjat sin förtrogenhet med hemtraktens dialekt för att ge lokalfärg och äkthetsprägel åt framställningen, särskilt dialogerna. Talspråket är uppblandat med drag från makens västgötska dialekt, och resultatet blir ett »folkligt patentspråk». För att konfrontera fru Carléns dialog med nutida bohuslänskt mål har Janzén låtit en dialektalande person från Fjällbacka — inte långt från fru Carléns hemtrakt — återge ett parti ur romanen *Ett köpmanshus i skärgården* på sitt eget mål. Både fru Carléns text och försökspersonens återgivning meddelas, den senare såväl med landsmålsalfabet som i normaliserad text. I kommentaren till det originella experimentet framhålls, att fru Carlén i fråga om satsbildning, fraseologi och ordval i stor utsträckning lämpat sitt språk efter nordbohuslänsk dialekt, medan t.ex. ordformerna är riksspråkets. Vid bedömningen av Janzéns arbete om *Emilie Flygare-Carlén* har det å den ena sidan satts i fråga om föremålet för undersökningen är värt ett så stort uppbåd av forskning och trycksvärta, och å den andra sidan har man efterlyst en intensivare och mer resultatrik bearbetning av dialektavsnittet.

Den skandinaviska professuren vid University of California omfattar både språk och litteratur, och Janzén kom därför att under senare år i allt större utsträckning ägna sig åt litteraturhistoriska forskningsuppgifter och föreläsningar. En frukt av detta är en uppsats i festskriften till

Sverker Ek 1954, Ibsens Brand — en självuppgörelse. Ett komplement till denna artikel är publicerat i tidskriften Edda 1964. Janzén menar, att de som skrivit om Brand gått utifrån och inåt, som han säger, från vissa religiösa och andra idéer som Ibsen enligt deras uppfattning har velat uttrycka i sitt drama. Janzéns egen tolkning går inifrån, från Ibsens egen livssituation, hans ställning till verket och familjen. Brand blir för Janzén inte ett religiöst idédrama utan ett personligt uppgörelsedrama.

Ibsenstudiet kom att allt mer fångsla Janzén, och han förberedde en stor bibliografi över den norske dramatikern.

Janzéns vetenskapliga produktion är imponerande. Han besatt en väldig arbetsförmåga, han var en självständig forskare med vetenskaplig fantasi och mottaglighet för nya idéer. Han arbetade snabbt, ibland väl snabbt, så att några av hans undersökningar saknar den slutgiltiga genomarbetningen. Tyngdpunkten i hans gärning ligger på dialekt- och ortnamnsforskningens område. Där har han gjort bestående insatser.

Till en akademisk lärares uppgifter hör också att undervisa. För den uppgiften hade Janzén mycket goda förutsättningar. Han var en utomordentlig föreläsare, klar, lättfattlig och intresseväckande. Han hade över huvud taget stor pedagogisk begåvning. Den längsta delen av sin lärargärning kom han att fullgöra i Berkeley. Hans lätthet att få kontakt med människor och att vinna deras förtroende gjorde hans verksamhet där mycket framgångsrik. Upprättandet av ett självständigt Scandinavian Department vid universitetet var hans verk, och han blev dess förste chairman. Av kolleger och studenter var han lika uppskattad och avhållen. Han var generös med sin tid och sina krafter och fick därför många elever. Hans stora, regelbundet återkommande föreläsningsserier över Ibsen och Strindberg lockade 400—500 åhörare. Det har omvittnats att särskilt Ibsenföreläsningarna gjorde ett starkt och gripande intryck och väckte ett dittills okänt intresse för skandinavisk litteratur hos studenterna.

För den trägne arbetaren Assar Janzén gällde också i hög grad Háva-máls ord: maðr er mannz gaman. »Jassar» — det var hans nom de guerre bland vännerna — hade sin lust och glädje i umgänget med människor. Han var en god och glad kamrat. Men också mer än så: en öppen, pålitlig, välvillig och hjälpsam människa, beredd att ge sitt bistånd där det behövdes. Även den som endast flyktigt träffade Assar Janzén kunde inte undgå att värmas av hans sällsynt vinnande personlighet.

Gösta Engström

Litteraturkrönika 1971

Av S. Benson, B. Ejder och B. Pamp

Sture Allén, Introduktion i grafonomi. Det lingvistiska skriftstudiet. Under medverkan av Staffan Hellberg. 63 s. Stockholm 1971 (Almqvist & Wiksell). (Data linguistica. Editor: Sture Allén. University of Göteborg. 2.) Det är med ett visst beklagande Sture Allén konstaterar att termen *grafologi* är förknippad med begreppet »psykologisk handskriftstolkning» och därför inte kan användas som beteckning på det lingvistiska skriftstudiet. I stället har Allén en gång efter Hockett valt termen *grafonomi* (bildad efter *astronomi*) som beteckning på det lingvistiska studiet av skriften. Det hade eljest varit en terminologiskt fördel om *fonologi* och *grafologi* hade kunnat ställas vid sidan av varandra på samma sätt som *fon* och *graf*, *fonem* och *grafem*, *fonem(at)ik* och *grafem(at)ik*.

I den lilla boken *Introduktion i grafonomi* kan Allén bygga icke blott på ett antal föregångare utan även — och inte minst — på egna, mera djupgående grafonomiska arbeten. I fem kapitel behandlar Allén skriftens förhållande till talet, skriftens historia och de enskilda skriftsystemens struktur samt vissa generativa och kvantitativa aspekter, som kan anläggas på skriften. Kapitlet om de generativa aspekterna har utarbetats i samarbete med Staffan Hellberg.

Allén har i sin framställning ett stort behov av olika termer och läsaren är honom tacksam för det index som avslutar arbetet. S. B.

Ingerid Dal, Untersuchungen zur germanischen und deutschen Sprachgeschichte. 270 s. Oslo-Bergen-Tromsø 1971 (Universitetsforlaget). Samlade i en volym föreligger ett antal värdefulla, tidigare publicerade uppsatser av prof. Ingerid Dal, tidigare professor i germansk filologi vid universitetet i Oslo. Flertalet av uppsatserna behandlar morfologiska problem i tyskan men några är av betydande intresse även för nordisk och allmän lingvistik. Till den senare kategorien hör bl.a. den inledande uppsatsen *Phonologie und Sprachwissenschaft*. Vidare må nämnas uppsatser som *Die germanischen Pronominalkasus mit n-Formans* och *Entwicklungstendenzen im germanischen Kasussystem*. Volymen avslutas med en förteckning över Ingerid Dals skrifter. S. B.

Frühe Schriftzeugnisse der Menschheit. Vorträge gehalten auf der Tagung der Joachim Jungius-Gesellschaft der Wissenschaften, Hamburg, am 9. und 10. Oktober 1969. 261 s. Göttingen 1969 (Vandenhoeck & Ruprecht). Föreliggande volym innehåller problemfixeringar, kritiska ställningstaganden och i viss mån nya framstötningar i det ännu outforskade frågekomplexet rörande skriftens uppkomst och tidigaste historia på vår jord. Ämnet är av stort allmänt intresse: vem har inte själv någon gång sökt skapa ett hemligt skriftspråk, förstäligt endast för ett fåtal invigda? I den bok, som här anmäls, skriver Ulrich Unger om »Aspekte der Schrifterfindung. Das Beispiel China», Burkhart Kienast om »Keilschrift und Keilschriftliteratur», Wolfhart Westendorf om »Die Anfänge der altägyptischen Hieroglyphen», Hans Günther Buchholz om »Die ägäischen Schriftsysteme und ihre Ausstrahlung in die ostmediterranen Kulturen», Thomas S. Barthel om »Entzifferungen früher Schriftsysteme in Alt-Amerika und Polynesien», Heinz Klingenberg om »Möglichkeiten der Runeninschrift und Wirklichkeit der Inschriften» och Klaus-Detlev Grothusen om »Das altrussische Birkenrindenschrifttum». Därtill kommer Vorwort av Dietrich Gerhardt och sammanfattande betraktelser av Hans Wolfgang Helck, Ergebnisse der Schlussdiskussion.

Tanken svindlar inför mängden och storleken av de problem, som skriftskaparna på olika håll har ställts inför, och även den som inte direkt är fackman på området måste skänka sin beundran åt både de olika skriftsystemen och den skarpsinnighet och den elegans, med vilken de sentida uttolkarna har arbetat.

Ett enda av bidragen har direkt anknytning till de nordiska språken, nämligen H. Klingenbergers om runskriften. Utredningarna är lika lärda som materialet är sparsamt. Förf. bekänner sig till lärorna om talmagi i runtexterna, inte minst på Gallehushornet, som utlägges å det sinnrikaste. Anm. har mycket svårt att följa, bl.a. därför att det förefaller otroligt att järnålderns magiker skulle vara så skickliga i räknesättet multiplikation som dessa teorier förutsätter.

Bortsett från alla kritiska synpunkter är uppsatssamlingen en sällsynt eggande introduktion till ett studium på bred bas av den kulturprodukt som skriften är.

B. E.

Vigleik Leira, Innføring i lingvistisk semantik. 116 s. Oslo, Bergen, Tromsø 1971 (Universitetsforlaget). (Scandinavian University Books.) Den lingvistiska semantiken har hittills främst sysslat med orden, medan satssemantiken överlåtits åt filosoferna. Vigleik Leira söker i sitt arbete *Innføring i lingvistisk semantik* nå fram till en semantik för såväl ordet som satsen. Själv lingvist står han på säkrast grund när han arbetar med ordens semantik. Han bygger i stor utsträckning sin framställning på Hjelmleivs geniala men svårtillgängliga och omstridda systemskapelse, men han tillför debatten åtskilliga nya synpunkter och fyndiga exempel. Mera ojämn är framställningen av satssemantiken. Förf. understryker helt riktigt att den semantiska satsanalysen måste skiljas från den grammatiska. Han låter med framgång flera traditionellt ordsemantiska termer komma till användning även inom den semantiska satsanalysen —

Leira har givetvis föregångare även på detta område — men inom den valda ramen når han knappast fram till en helhetssyn på den semantiska satsanalysen. Till den transformationella generativa grammatiken intar Leira en reserverad hållning. Boken är som helhet tilltalande och bör ha en uppgift att fylla på akademisk nivå. S. B.

A. R. Luria & F. J. Judovič, Sproget og barnets udvikling. 131 s. København 1971 (Munksgaard). Detta arbete är en dansk översättning av en engelsk version av ett ryskt originalarbete. Den kände psykologen professor A. R. Luria har tillsammans med dr F. J. Judovič genomfört ett intressant experiment med två femåriga, enäggiga tvillingar. Gossarna hade ärftligt betingade talsvärigheter och i förening med den speciella tvillingsituationen hade dessa medfört, att gossarna vid fem års ålder hade mycket ringa talfärdighet, endast förstod ord och uttryck, som hade direkt relation till den situation vari de för tillfället befann sig, och i sina lekar visade en högst påtaglig brist på utveckling, om de jämfördes med jämnåriga kamrater. De saknade förmåga att uppställa eller förstå regler även för enkla lekar. Man skilde de två gossarna från varandra genom att placera dem i olika grupper i en leksskola. Det mindre utvecklade barnet fick därjämte undergå speciella språkövningar. Det visade sig, att båda barnen undergick en högst märkbar utveckling i förmågan att skapa språklig kontakt med de nya kamraterna, och att båda delvis inhämtade kamraternas försprång i utveckling. Snabbast utvecklades den av gossarna som fick särskilt talträning, han passerade och distanserade i de flesta hänseenden sin broder. Författarna drar härav slutsatsen, att talet har stor betydelse för utformning av mera komplexa mentala processer hos människan. S. B.

Klaus von See, Germanische Heldensage. Stoffe, Probleme, Methoden. 178 s. Frankfurt/Main 1971 (Athenäum). Klaus von See söker i sitt arbete om den germanska hjältesagan tillgodose två skilda aspekter: dels vill han meddela ett kunskapsstoff om hjältesagens innehåll, dels vill han föra in läsaren i den vetenskapliga diskussionen om hjältesagan. Den germanska hjältesagan valde sina motiv från folkvandringstiden — dess handling har vissa historiska motsvarigheter i Europas historia under tidsperioden mellan 375 (hunnernas infall) och 568 (langobardernas erövring av norra Italien). Förf. ställer hjältesagan i relation till begreppen saga, myt och historia för att nå en genremässig avgränsning av begreppet. Han undersöker vidare, hur hjältesagan återspeglas i olika litteraturgenrer och i bildkonsten. (Välbekanta är t.ex. Sigurdcykelns motiv på svenska bildstenar och runstenar.) Arbetet mynnar ut i en teckning av hjältesagens människobild. S. B.

Warren A. Shibbes, Metaphor: An Annotated Bibliography and History. XV + 413 s. Whitewater, Wisconsin 1971 (The Language Press). Förf. till rubricerade arbete är »assistant professor» i filosofi, och det är med utgångspunkt i filosofien han har nalkats begreppet metafor. Ordet metafor

används ingalunda enbart inom den litterära stilistiken, det har en vidsträckt användning inom estetikens alla grenar. Shibles har ägnat metaforen en djupare undersökning i arbetet *An Analysis of Metaphor* (Haag 1971). I den föreliggande bibliografien har han samlat notiser om metaforen ur hela den väldiga litteraturen från Aristoteles till våra dagars yngsta forskargeneration. Trots sitt omfång är den kommenterande och refererande bibliografien givetvis inte fullständig. Man saknar bl a Tegnér's bekanta yttrande att språket är ett galleri av förbleknade metaforer.

Huvuddelen av volymen upptages av en alfabetiskt uppställd förteckning över förf., som i sina arbeten på något sätt behandlat metaforen. Därtill fogas två kortare index. S. B.

Skandinavistik. Zeitschrift für Sprache, Literatur und Kultur der nordischen Länder. Herausgegeben von Otto Oberholzer. Jahrgang 1. Heft 1. Mai 1971. 61 s. Glückstadt 1971 (Verlag J. J. Augustin). En ny tidskrift för studierna av språk, litteratur och kultur i Skandinavien har startats i Kiel. Utgivare är professor Otto Oberholzer och redaktionen har sitt säte inom nordiska institutet vid universitetet i Kiel. Det är redaktionens avsikt att låta tidskriften utkomma med två häften årligen, ett i maj och ett i november.

Det nu föreliggande första häftet är litteraturvetenskapligt orienterat. Ommo Wilts skriver med utgångspunkt i Halldór Kiljan Laxness' *Gerpla* om vikingaromanen som politisk tendensskrift, och Harald Noreng behandlar den sociala strukturen i Ibsens nutidsdramer. Därtill har fogats en översikt över nyutkommen skönlitteratur i Danmark, Norge och Sverige under rubriken *Skandinavistische Belletristik 1970*. Häftet avslutas med en recensionsavdelning, vari behandlas några litteraturvetenskapliga arbeten, en dansk berättarantologi och ett översiktligt historiskt arbete.

Tidskriften fyller utan tvekan ett behov. Det vetenskapliga intresse för språk och kultur i Skandinavien, som växer sig allt starkare ute i Europa och som resulterat i flera nya lärostolar i tyskspråkiga länder, behöver kanaliseras i speciella tidskrifter. Omvänt har även en nystartad tidskrift en stor förmåga att hålla en forskargrupp samlad kring ett större tema eller en framväxande forskningsdisciplin. Därför hälsar man professor Oberholzers initiativ välkommet. S. B.

*

Richard F. Allen, Fire and Iron. Critical Approaches to Njåls saga. 254 s. Pittsburgh 1971 (University of Pittsburgh Press). Författaren, som är assistent professor i engelska vid Oregons universitet, framlägger här den första engelskspråkiga analysen av Njåls saga. Många av synpunkterna är kanske inte obekanta för en nordisk läsekrets men ändå väl värda att framhålla. Hit hör bl. a. författarens från Sigurður Nordal övertagna åsikt att sagastilens utveckling beror på att sagorna var avsedda att läsas högt, vilket ledde fram till »the mimicry of an oral style», en stilimitation som ger ett intryck av okonstlat talspråk men som i själva verket är ett högt utvecklat konstspråk. Vidare må nämnas att professor Allen liksom

Hermann Pálsson ser åtminstone en del av sagorna, däribland *Njála*, som ett slags furstespeglar. (»One may assume that the Icelandic audience was at once entertained and instructed by the material of the sagas. Looked at in one way, a work like *Njáls saga* provides a course in how to behave.») Att ett av huvudsyftena med sagan har varit att ge karaktärsdrag som försonlighet och motvilja mot blodshämnd en mer positiv prägel framhäves starkt.

Självständigare i förhållande till sina nordiska föregångare står författaren i sin analys av de olika element som ingår i sagan, element som ibland kan vara stereotyp utformade men som, vilket professor Allen kan visa, av sagans okände författare på ett övertygande skickligt sätt fogas samman till en konstnärligt överlägsen, organisk enhet. Allen skiljer mellan åtta olika nivåer av element av vilka den lägsta utgöres av ett »minimal fact», uttryckt i en enda fras, och den högsta av den arketypiska nivån. Inom varje nivå sker sedan en uppdelning i »Object», »Topos» och »Theme».

Ett avslutande omfångsrikt kapitel med titeln »Form and Theme» torde ha som syfte att knyta samman de tidigare iakttagelserna och analyserna och forma en syntes. Tyvärr måste man konstatera att författaren här inte helt har lyckats: resultatet har blivit att olika episoder i sagan blir föremål för ett antal personligt hållna, ofta i och för sig intresseväckande kommentarer vilka dock inte leder fram till den helhetsbild som författaren väl har eftersträvat.

B. P.

Bibliography of Old-Norse-Icelandic Studies 1970. 80 pp. Copenhagen 1971 (Munksgaard). Den inledande uppsatsen i denna årgång av den fornväst-nordiska bibliografien handlar om en rent praktisk angelägenhet: The Teaching of Old Norse-Icelandic in the United States, av Gene G Gage. Den avser det akademiska året 1970—71 och är en fortsättning och systematisering av tidigare liknande översikter. Det framgår att undervisning av nämnt slag är på rask frammarsch och 1970—71 förekom vid icke mindre än 30 läroanstalter på universitetsnivå, och den hade samlat mer än 400 studerande (skandinaviska språk som helhet hade något över 4000 studerande). Det ges en intressant förteckning över lärare och undervisningsämnen, som bl. a. upptager sådana förgrundsfigurer som Einar Haugen, Gösta Franzen och Konstantin Reichardt, många andra att förtiga. (Den svenskfödde professor Assar Janzén vid Berkeley univ., ej nämnd i förteckningen, avled i december 1971.)

En liknade översikt över skandinavistikens ställning i Europa skulle vara av stort intresse.

Huvuddelen av häftet ger upplysningar om en forskningsverksamhet, som ingen privatlärare hade kunnat samla, och visar alltså, hur oumbärlig BONIS är. Bland detaljiakttagelser kan nämnas, att de verkliga specialisterna liksom förut ofta finns bland bidragsgivarna i de stora samlingsverken, Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid o.a. Vidare skyntar man en viss, i och för sig begriplig flykt till allmännare eller mer litterära deldiscipliner.

B. E.

Alistair Campbell, Skaldic Verse and Anglo-Saxon History. The Dorothea Coke Memorial Lecture in Northern Studies delivered 17 March 1970 at University College London. 16 s. London 1971 (H. K. Lewis & Co Ltd London). Ämnet för professor Campbells föreläsning kan, som han själv påpekar, förefalla större än det verkligen är. De skaldedikter som är av intresse i sammanhanget kan indelas i fem grupper. Till den första hör dikter i Eigla vilka åtminstone till största delen handlar om slaget vid Brunanburh 937. Den andra innehåller Hallfreð vandræðaskálds strofer om Olav Tryggvasons uppehåll i England, vilka sätts i samband med en fornengelsk skildring av en vikingahövding Anlaf, som ledde anfallet på Maldon 991. Den tredje gruppen består av skaldedikter som handlar om Olav den heliges strider i England och den fjärde om Knut den stores invasion av England. Slutligen finns det som en femte grupp den skaldediktning som skildrar slaget vid Stamford Bridge 1066. Denna grupp behandlas av G. Turville-Petre i en Dorothea Coke-föreläsning 1966 (anmäld i ANF 84:269) och diskuteras därför inte här. De övriga granskas kritiskt: oäkta strofer, d.v.s. sådana som kan fömodas ha kommit till samtidigt med den saga som innehåller skaldedikterna, sorteras ut och likaså sådana strofer som har missförstått av sagaförfattaren och satts in i fel sammanhang. I den lättlästa och pedagogiska framställningen finns sålunda nya och viktiga iakttagelser av stort käll- och textkritiskt värde.

B. P.

Hans Kuhn, Das alte Island. 288 s., 1 karta. Düsseldorf, Köln 1971 (Eugen Diederichs Verlag). Hans Kuhns arbete *Das alte Island* ingår i Sammlung Thule och avser genom sin uppläggning i första hand att underlätta förståelsen av den klassiska isländska litteraturen. Kuhns stora lärdom, beläsenhet och kännedom om Island har emellertid givit verket även en vidare syftning. Kuhn förmedlar en bred kunskap om det medeltida Islands natur, näringsliv, samfundsförhållanden, historia och litteratur, ägnad att underlätta förståelsen ej blott av den klassiska litteraturen utan av allt som rör Island i gången tid. Framställningen är så till vida populär, att förf. har avstått från litteraturhänvisningar för enskilda problem eller kapitel, han nöjer sig med att inledningsvis referera till föregångarna Maurer och Einar Ó. Sveinsson. Inom varje enskilt avsnitt ökar förf. läsarens kunskaphunger; samtidigt som han ger synteser, sporrar han till vidare sökande i den mera speciella facklitteraturen.

S. B.

A. S. Liberman, Islandskaja prosodika. 170 s. Leningrad 1971. Libermans arbete *Islandskaja prosodika* är skrivet på ryska och saknar sammanfattning på något västeuropeiskt språk. Boken har sänts till redaktionen för ANF tillsammans med en maskinskriven sammanfattning på engelska och denna anmälan bygger i allt väsentligt på den bifogade resumén.

Boken innehåller tre kapitel. I det första granskas den nutida isländskans prosodiska system med speciell hänsyn till sambandet mellan dynamisk accent och kvantitet samt till preaspirationen. Det andra

kapitlet tar upp preaspirationen och vissa stöt-förteelser i andra nordiska språk och dialekter. I det tredje kapitlet konfronterar förf. resultaten i de två föregående kapitlen med varandra och anställer diakroniska betraktelser. Han konstaterar bl.a., att preaspirationen ursprungligen endast tycks ha förekommit i långstaviga ord men att preaspirationen har fått förändrad distribution och funktion i samband med den isländska stavelse-förlängningen.

Under de senaste decennierna har i Sovjetunionen, framför allt i Moskva och Leningrad, en lingvistik och filologi vuxit fram, som arbetar med moderna betraktelsesätt och som gärna väljer företeelser inom de nordiska språken till undersökningsobjekt. Libermans arbete visar hur önskvärt det är att de ryskspråkiga undersökningarna genomgående förses med utförliga sammanfattningar på västerländskt språk. Önskvärt är även att de sovjetryska nordisterna i större utsträckning ville utnyttja möjligheten att publicera sina forskningsresultat i skandinaviska språkvetenskapliga tidskrifter.

S. B.

Hermann Pálsson, Art and Ethics in Hrafnkel's Saga. 83 s. Copenhagen 1971 (Munksgaard). Det lilla häftet baserar sig huvudsakligen på författarens tidigare arbeten Hrafnkels saga og Freysgyðlingar (1962) och Siðfræði Hrafnkels Sögu (1966). I polemik mot fr.a. Sigurður Nordal vill Hermann Pálsson se den bekanta sagan inte som ett slags historisk roman utan som en av medeltida kristen etik genomsyrad berättelse. Genom citat från olika kristna medeltida auktoriteter försöker författaren bevisa sina teser. Som exempel på de omtolkningar som sagan blir föremål för kan nämnas några av de fall då sagans huvudpersoner enligt författaren bryter mot den kristna etiken och får sitt straff: för Hrafnkels vidkommande är inte bara dråpet på Einar en synd utan också den ed som ledde fram till dråpet; för Sám gäller att han borde ha dödat Hrafnkel när han hade tillfälle till det, eftersom tyranndråp ansågs som både riktiga och rättvisa, och vidare att han syndar såväl genom att försöka häva sig över sitt stånd som genom att uppträda högmodigt efter sin seger över Hrafnkel.

Det kan tilläggas att det ungefär samtidigt med den här anmälda boken har utkommit en undersökning av Hrafnkatla, utförd av Davíð Erlingsson och publicerad i Scripta Islandica 21. Den energiskt genomförda analysen bekräftar i många väsentliga avseenden Hermann Pálssons teser.

B. P.

Skálholtsbók eldri. Jónsbók etc. AM 351 fol. Edited by Chr. Westergård-Nielsen. 62 s., 1 färgplansch, 282 planscher. Copenhagen 1971 (Rosenkilde and Bagger). (Early Icelandic Manuscripts in Facsimile. Volume IX.) Jónsbók blev den mest spridda av de medeltida isländska lagböckerna. Sammanlagt föreligger mer än 250 mer eller mindre fullständiga avskrifter. Bland handskrifterna intar AM 351 (Skálholtsbók eldri) främsta rummet. Denna föreligger nu i en elegant faksimiledition med inledning av professor Chr. Westergård-Nielsen. Utgivaren tecknar inledningsvis den historiska

bakgrunden och redovisar därefter innehållet i handskriften. Denna innehåller icke blott den lagtext som plägar benämnas *Jónsbók* utan även ett stort antal andra stadganden och förordningar som var i kraft på Island vid 1300-talets början. Hela volymen är skriven av en hand och utgivaren ägnar ett betydande utrymme åt att granska hans språkbruk. Vidare redogöres för hur AM 351 tidigare utnyttjats av filologer och andra forskare alltifrån Árni Magnússon. Faksimiltexten är tekniskt välgjord och mycket lättläst. S. B.

*

Brynjuv Bleken, Om setnings-skjemaet. 57 s. Oslo-Bergen-Tromsø 1971 (Universitetsforlaget). Brynjuv Bleken, som tidigare har gjort sig känd som författare till en uppmärksammad avhandling om den norska språkstriden, griper sig här an med att tillämpa Paul Diderichsens sattschema på norskt språkmaterial. Syftet är enligt författaren själv snarast pedagogiskt (»Vi gir nærmest en innledning til fortsatte grammatiske studier»), och givetvis har många problem tills vidare måst förbigås med tystnad, men det kan dock hävdas att författaren har lyckats med att få fram huvuddragen av den norska sattsstrukturen sådan den framkommer genom Diderichsens system (det bör tilläggas att TG-grammatiken i viss mån har påverkat — och berikat — framställningen). Analysen är intelligent gjord, välskriven och pedagogisk; på ett par ställen hade man dock velat få den ytterligare konkretiserad med exempel. Den norska och den svenska syntaxen är varandra så lika att de allra flesta resultaten torde ha intresse även för svensk lingvistik. B. P.

Mål og namn. Studiar i nordisk mål- og namnegransking. Heidersskrift til Olav T. Beito. Redigert av Hallvard Magerøy og Kjell Venås. 390 s. Oslo-Bergen-Tromsø 1971. Professor Olav T. Beito tillägnades på sin 70-årsdag den 30 mars 1971 en innehållsrik festskrift. Bidrag från de nordiska grannländerna förekommer, men huvuddelen av uppsatserna härrör från norska forskare. Nordisk filologi befinner sig f.n. i ett starkt produktivt skede i Norge, vilket kommer väl till synes i detta arbete. Festskriften till Beito innehåller icke blott dialektologiska och onomastiska bidrag utan även språkhistoriska och språkteoretiska undersökningar. Den avslutas med en bibliografi vari upptages såväl Beitos originalarbeten som av honom redigerade och utgivna verk. S. B.

Didrik Arup Seip, Norwegische Sprachgeschichte. Bearbeitet und erweitert von Laurits Saltveit. 533 s., 22 planscher, 1 karta. Berlin, New York 1971 (Walter de Gruyter). (Grundriss der germanischen Philologi. Unter Mitwirkung zahlreicher Fachgelehrter begründet von Hermann Paul, herausgegeben von Werner Betz. 19.) D. A. Seip umgicks före sin bortgång ofta med tanken på att föra sitt stora arbete Norsk språkhistorie til omkring 1370 fram till nutiden och låta verket komma ut i tysk språkdräkt. Efter hans frånfälle föll det på professor Laurits Saltveits lott att genomföra planen. För tiden fram till 1370 har Saltveit i allt väsentligt kunna bygga

på Seips eget arbete. Han har emellertid icke inskränkt sig till att översätta Seips språkhistoria utan kompletterat Seip med nyare litteratur och därvid även låtit sådana teorier och forskningsresultat komma till synes, som strider mot Seips egen uppfattning.

Saltveit vill själv beteckna de tre kapitel, som behandlar tiden efter 1370, som ett kompilationsarbete. Han har för dessa avsnitt kunnat bygga ej blott på Seips egna skrifter utan även på arbeten av Indrebø, Skard och Lundeby—Torvik. Språkkartan har utarbetats i samverkan med dialektspecialisterna vid Norsk målførearkiv, den är ritad av J. A. Schulze.

Språkkällor från runperioden och den äldre medeltiden illustreras på planscher; boken är rikligt försedd med register och litteraturanvisningar.
S. B.

Dag Strömbäck, The Epiphany in Runic Art. The Dynna and Sika Stones. The Dorothea Coke Memorial Lecture in Northern Studies delivered 22 May 1969 at University College London. 19 s. + 5 planscher. London 1970 (H. K. Lewis & Co Ltd London). De tre vise människens tillbedjan av Kristusbarnet var ett omtyckt motiv i medeltidens bildkonst. Sedan åtminstone 1879 har man varit på det klara med att det återfinns på den kända norska Dynnastenen. När professor Strömbäck, i en föreläsning vars material delvis har varit publicerat i festskriften till Jón Helgason (1969), på nytt granskar stenens text och bild, kan han ytterligare underbygga den äldre tolkningen och dessutom tillfoga ett viktigt nytt rön: den gloriaförsedda gestalt som i det övre bildfältet är placerad tätt intill stjärnan föreställer Jesusbarnet, något som styrks av att det i *Opus imperfectum in Matt-hæum* av Pseudo-Chrysostomus sägs att de tre vise männen leddes av en stjärna i form av en liten pojke. Att legenden har varit känd i Norden vid tiden för Dynnastenen tillkomst kan visserligen inte bindande bevisas, men det kan vara värt att nämna att den påträffas i det fornsvenska legendariet: »... wpran oc syntis en ny stiærna them hælga threm konyngom som waro saman vppa eno bæрге J therom bønóm/hwilkin som haffdhe liknilse æptir eno wæno swæn barne». Ett annat nytt och som det förefaller väl underbyggt resultat är att motivet med de tre vise männen finns också på Sikastenen i Uppland.
B. P.

Kjell Venås, Adjektivsuffixet germansk -ga- i norrönt. Med eit tillegg om utviklinga i nyare mål. 398 s. Oslo-Bergen-Tromsø 1971 (Universitetsforlaget). Adjektivsuffixet -ga- uppträder i alla de germanska språken. Det lades i de germanska fornspråken vanligen till nominala stammar, och den vokal som gick närmast före suffixets konsonant var identisk med grundordens stambildningselement. De vanliga stambildningsvokalerna var -a-, -i- och -u-. Dessa vokaler synkoperades normalt icke framför -ga-suffixet, och efter den germanska synkopen kan man tala om suffixvarianterna -ag-, -ig och -ug. (Att g i flertalet germanska språk här står som tecken för frikativt ljud behöver icke särskilt framhållas.)

Kjell Venås har ägnat -ga- suffixet och dess avkomlingar -ag-, -ig och -ug en mycket ingående studie. En speciellt framskjuten ställning intar diskussionen om norrönt -ig. Man har redan tidigare vetat att -ig hade en

starkare ställning i västnordiskt än i östnordiskt medeltidsspråk; i östnorden hade *ug*-varianten starkt inkräktat på den gamla *ig*-variantens område, något som ännu avspeglas i vissa östnordiska dialekter. Venås undersöker sorgfälligt förutsättningarna för analogiskt betingade suffixväxlingar i västnordiskan och behandlar därvid även förhållandena i nutida norska dialekter.

Bland enskilda ord har särskilt adj. *helig* ägnats en detaljerad undersökning. Varianten *-ag* hade en starkare ställning i detta ord än i andra adjektiv, något som föranlett Venås till en djupgående undersökning av ordets uppkomst och utbredning i äldsta tid.

S. B.

*

Sture Allén, Nusvensk frekvensordbok baserad på tidningstext. Frequency Dictionary of Present-Day Swedish based on newspaper material. 2. Lemman. Lemmas. XLVI + 1102 s. Stockholm 1971 (Almqvist & Wiksell). (Data linguistica. Editor: Sture Allén. University of Göteborg. 4.) I den nu föreliggande andra delen av sitt stora verk Nusvensk frekvensordbok har Sture Allén tillsammans med sina medarbetare fört upp frekvensundersökningarna på lemmanivå. Primärmaterialet är samma som i del 1: en textmassa på drygt en miljon ord, som valts ut ur fem ledande morgontidningar 1965.

Övergången från grafemordnivå till lemmanivå har medfört speciella problem. Man finner sålunda att förf. i avsnittet Lexikon med sublemmaformer nödgats betrakta och behandla *Chrusjtjov*, *Chrustjev* och *Krusjtjev* som tre skilda lemma utan att korshänvisning kunnat ske. (Förf. nämner själv exemplet i inledningen.)

Materialet genomarbetas ur en rad olika synpunkter. Inalles innehåller boken 52 olika genomarbetningar. De två största grupperna utgöres av numeriskt, resp. initialalfabetiskt ordnade listor. För lekmannen ter sig lista 1.2.2 kanske mest intressant. Den benämnes »lexikon med sublemmaformer» och ger lemmabeståndet i alfabetisk ordning med böjningsformer och frekvensuppgifter för böjningsformerna (»sublemmaformerna»). Som ett kuriosum kan här nämnas att presensformen *är* icke uppföres som sublemmaform under lemmat *vara* medan däremot t.ex. pret. *sköt* föres till lemmat *skjuta*.

Förf. förebådar en tredje del, vari vissa fraseologiska företeelser skall behandlas.

S. B.

Gösta Bergman, Svenska provinsialismer. 92 s. Stockholm 1971 (Bokförlaget Prisma). I två omfångsrika uppsatser i ANF 56 (1941) och 66 (1952) lade Gösta Bergman fram sina rön beträffande en del av den svenska språkgeografien. Med egen stockholmsk uppväxttid och som aktiv skolman i skilda delar av landet hade han haft rikliga tillfällen att iakttaga, hur svenska folket dagligdags uttrycker sig. Särskilt hade han naturligtvis registrerat sådana tillfällen, där uttryckssätten inte är riksgiltiga utan företer en geografisk fördelning. Han begränsade sig till sådana detaljer, som tillhör »det bildade språket» — att dialekterna i sträng mening visar

en mängd egenartade lokalbundna särdrag är ju välbekant. Bergman har nu gjort dessa studier tillgängliga för en bredare publik genom att ge ut dem i något adapterad form i en liten bok. Innehållet utgör knappast någon överraskning för den som på vetenskaplig grund har studerat eller studerar hithörande ting. Men för vidare kretsar har det mesta säkert nyhetens behag, och Bergman har gett sitt vetande en angenäm form, samtidigt ägnad att väcka eftertanke. En litteraturförteckning visar den läsare vidare, som vill tränga djupare i ämnet, och ett alfabetiskt register ger en nyckel, med vilken man bekvämt får fram ur lagret det man önskar.

B. E.

Jan Einarsson, Sammanträdet som talsituation. 145 s. Lund 1971 (Studentlitteratur). (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie C. Studier i tillämpad nordisk språkvetenskap. 4.) I detta delprojekt inom det större forskningsprojektet Talsyntax undersöks sammanträdesspråkets syntax. Materialet är hämtat från sex autentiska sammanträden, tre från olika slags nämnder i statliga ämbetsverk och tre från kommunala nämnder. Det visar sig bl.a. att ju större och mer heterogen den sammanträdande nämnden är, desto formellare blir stilen, vilket t.ex. resulterar i högre ordförandeaktivitet och betydligt längre repliker än när en mindre och/eller mer homogen nämnd sammanträder. Omvänt karakteriseras de mer formella sammanträdena av jämförelsevis få interjektionsmakrosyntagmer och meningsfragment. En intressant sociolingvistisk iakttagelse är att deltagare som tillhör socialgrupp III tenderar att uttrycka sig med färre interjektionsmakrosyntagmer, färre »meningsbyggnadsfel» och längre meningar än sådana som tillhör socialgrupp I, vilket med författaren kan tolkas så att de förra »missbedömer avståndet till målspråket (soc.grp I:s språk) och skjuter över målet.»

I den ambitiöst utplagda undersökningen ingår också en analys av rollens betydelse för språkets utformning. Det visar sig bl.a., inte oväntat, att när en och samme informant uppträder dels som diskussionsdeltagare, dels som föredragande, har han i den senare rollen ett betydligt mer formellt språk, med få interjektionsmakrosyntagmer och meningsfragment.

B. P.

Ulrik Eriksson, Åselesvenska. 1. Introduktion. A. Allmän del med texter. B. Speciell del. 240 s. Lund 1971 (Studentlitteratur). (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie A. Nr 20.) Som mål för sin undersökning av språket i Åsele i södra Lappland har Ulrik Eriksson satt att beskriva en dialekt i upplösning. Det är alltså icke ett enhetligt mål, en dialekt i ordets klassiska mening som förf. vill beskriva, utan själva mångfalden och föränderligheten inom ett begränsat målområde.

Första delen av Erikssons arbete innehåller en redogörelse för bygden och dess historia; förf. menar att kunskap om hur socknen en gång byggdes genom inflyttning från olika håll är nödvändig för förståelsen av den språkliga situationen, av vissa variationer även i den mest ålderdomliga och genuina dialekten. Förf.:s uppfattning på denna punkt är tvivelsutan riktig. Mera fristående är en utredning om namnet *Åsele*;

förf. kommer fram till att detta bör tolkas som »selet där åar(na) mynnar».

Till grund för sin undersökning avser Eriksson att lägga ett stort antal bandinspelningar av olika personer i socknen. Informanterna redovisas grundligt i del A efter en viss mall. Denna del innehåller därjämte några längre texter i förf.:s speciella utskrift och några prov på hur dialekttalande äldre personer behandlade svenska språket i skrift.

Del B upptages av en transkriptionsnyckel och av noter. Förf. återger i princip texterna i en fonematisk transkription, men han förser fonemen med exponenter, som gör det möjligt för läsaren att deducera uttalet från fall till fall. Metoden har varit mycket arbetskrävande och har ställt stora anspråk på tryckeriet. Förf. har genom sitt transkriptionssystem och sitt definitionssystem satt målet för sin undersökning oerhört högt. Samtidigt präglas hans arbete av en riktig uppfattning om dialektupplösningens speciella problematik och av en betydande metodisk skärpa. Man avvaktar med spänning arbetets fortsättning och förf.:s synteser. Redan med sin introduktion till åselesvenskan har Ulrik Eriksson emellertid fört den allmänna dialektologien ett avsevärt stycke framåt. S. B.

Festskrift till professor Olav Ahlbäck 28.3.1971. 331 s. Helsingfors 1971 (Svenska litteratursällskapet i Finland). (Studier i nordisk filologi utgivna genom Olav Ahlbäck. Femtioåttonde bandet. Skrifter utgivna genom Svenska litteratursällskapet i Finland. Nr 446.) På sin sextioårsdag fick Olav Ahlbäck såsom festskrift mottaga ett band av den tidskrift, som han annars normalt redigerar själv. Festskriften innehåller icke mindre än 26 bidrag. Inget av dem är monumentalt, men tillsammans ger de en detaljrik bild av den livliga verksamhet, som pågår på den nordiska språkforskningens många fält. I detta sammanhang bör nämnas, att det bland bidragsgivarna finns ett antal representanter för den fennougristiska språkvetenskapen, ofta med ämnen som vetter åt såväl den finska som den svenska sidan. Ämnesmässigt sett är registret som man kan vänta mycket brett; man jämföre med varandra t.ex. Kustaa Vilkinas »*Vårskidor*. Ett bidrag till åkerplöjningens historia», Mikael Reuters »*Vokalerna i finlandssvenskan: en instrumentell analys och ett försök till systematisering enligt särdrag*» och Carl Ivar Ståhles »*Tre soluppgångar*», om soluppgångsmotivets behandling i Creutz' *Atis* och *Camilla*, i Strindbergs *Stadsresan* och i Harry Martinsons *Midsommardalen*. I tiden har uppsatssamlingen också en stor spännvidd: det första bidraget (av Thorsten Andersson) behandlar Högbystenens runinskrift, det andra (av Karl Hampus Dahlstedt) Språkvetenskapen och samhället.

Ett i anm.:s tycke särdeles betydelsefullt inlägg i debatten utgör Kurt Zilliacus' avslutande »*Nya vägar för dialektologien*». Zilliacus skisserar bl.a. för dialektforskningen ett samarbete med vissa andra discipliner såsom nödvändigt, om den inte definitivt skall övergå till en svår och av utomstående orättvist negligerad specialitet. B. E.

Bengt Henning, Didrikskrönikan. Handskriftsrelationer, översättnings-teknik och stildrag. 308 s. Stockholm 1970 (Almqvist & Wiksell). (Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology.

New Series. 8.) Den svenska Didrikskrönikan torde ha översatts från norskan vid mitten av 1400-talet. Den har karaktär av riddarroman eller kanske snarare sagogrupp; den norska versionen, som antages ha tillkommit vid mitten av 1200-talet, bygger på kontinentalgermanskt sago-stoff, som rymmer vissa kärnor av historisk sanning.

Bengt Hennings doktorsavhandling fortsätter den forskningslinje som tidigare avkastat så förnämliga arbeten som E. F. Halvorsens, D. Kornhalls och P. L. Hjorths undersökningar rörande Karl-Magnussagan. Den svenska Didrikskrönikan är ett mycket omfattande arbete och Henning har klokt nog valt att icke söka skriva en monografi över verket utan endast belysa det ur vissa synvinklar.

Den svenska Didrikskrönikan föreligger i två handskrifter, Cod. Skokloster 115—116, 4:o (= *Sk*) och Cod. Holm. K 45. Henning visar att dessa två handskrifter är systerhandskrifter, som direkt eller via ett förlorat mellanled går tillbaka på en förlorad svensk arketyp, vilken i sin tur översatts från den bevarade fornorska handskriften Cod. Holm. fol. nr 4.

Ur textfilologisk synpunkt är läget alltså ganska klart, och Henning har utnyttjat detta för att närmare studera översättarens arbetsmetod. Han finner att översättaren strävat mot att ge verket en fastare komposition. Han behandlar det svenska språket med större säkerhet än översättaren av Karl-Magnussagan. Säreget är emellertid att hans språk företer vissa danismer. Dessa återfinnes i båda handskrifterna och ligger alltså före dem i stemmat.

Vissa karakteristiska egenheter i Didrikssagan behandlas i ett särskilt kapitel, där särskilt presens historicum, utelämnandet av pronominella subjekt och av predikatsdelar samt konjunktioner studeras. Även de specifika ordföljdsförhållandena beaktas, översättaren använder stundom rak och omvänd ordföljd på sätt som avviker från normen men icke är enastående. S. B.

Ulf Holmbäck, Studier i förutsättningslärans terminologi. 154 s. Uppsala 1970. Förutsättningsläran definieras av Ulf Holmbäck i ovan nämnda arbete som »ett regelsystem för bedömning av det förhållandet att en person haft felaktiga utgångspunkter vid företagandet av en rättshandling». Läran går i sin moderna utformning tillbaka till Windscheids arbete »Die Lehre des römischen Rechts von der Voraussetzung».

Förutsättningslärans fundamentala begrepp är substantivet *förutsättning* och verbet *förutsätta*. (Det senare förklaras i den engelska sammanfattningen mindre nöjaktigt som en sammansättning av *för* »before» och *sätta* »to place». Verbet är ett översättningslån från ty. *voraussetzen*, i sin tur en sammansättning av *voraus* och *setzen*.)

Förf. framhäver s. 25 på ett lyckligt sätt, att ord, som är flertydiga i vanligt språkbruk, ofta tas upp i juridiskt sammanhang i blott en av det allmänna språkbrukets betydelser. Inom förutsättningsläran betyder detta att man för ordet *förutsättning* gått ut dels från betydelsen »antagande» (Ussing), dels från betydelsen »betingelse». Det vill synas som om de olika

uppfattningarna inom förutsättningsläran ytterst går tillbaka just på de varierande tolkningarna av det grundläggande begreppet.

Ulf Holmbäcks undersökning av förutsättningslärans terminologi är juristens, inte språkmannens. Han utgår i regel från en semantisk analys, men det blir begreppen, begreppsapparaten och olika författares regelsystem som blir undersökningens objekt. Undersökningen genomföres på ett abstrakt plan och med ett minimum av exempel. S. B.

Sven-Bertil Jansson, Medeltidens rimkrönikor. Studier i funktion, stoff, form. 236 s. Nyköping 1871 (Läromedelsförlagen). (Studia litterarum upsaliensia 8.) Utgångspunkten för detta arbete var enligt förordet att söka göra en genrehistorisk undersökning av medeltidens svenska rimkrönikor med huvudvikten på de tyngst vägande texterna, Erikskrönikan, Engelbrekts- och Karlskrönikorna samt Sturekrönikorna. Nödvändigheten att studera de svenska verkens europeiska förutsättningar framkallade studier av »1100-talets anglonormandiska rimkrönikor» och »Rimkrönikor från tiden omkring 1300» (Kaiserchronik och Layamons Brut m.fl.). Först i det tredje men största kapitlet kommer nu »Erikskrönikan i europeiskt och svenskt perspektiv». Denna uppläggning är tillfredsställande; många har nog känt sig desorienterade över att finna den främmande fågeln Erikskrönikan plötsligt slå ner i den fornsvenska litteraturen. Perspektiven klarnar därvid betydligt, även om åtskilligt fortfarande förefaller dunkelt. Den svenska krönikan nummer ett är sålunda anmärkningsvärt väl-disponerad, välbalanserad och hovsam i jämförelse med det mesta inom genren. I jämförelse med samtida krönikörer framstår dess upphovsman som en diktare av rang (s. 225). Av de kontinentala krönikorna står Erikskrönikan närmast den livländska och den braunschweigiska. Jansson vill dock helst peka på en redan 1878 av Gustav Storm nämnd möjlighet, att Erikskrönikan har något samband med den norska Didrikssagan. Dessutom finns andra inspirationskällor, t.ex. bibelns berättelse om Judas' förräderi och berättelsen om nibelungarnas tåg till Attila. Hertigarnas död bör jämföras med martyrernas öden.

Både för litteraturvetenskapen och den nordiska filologien har Janssons bok mycket att ge. Vid sidan av detta förhållande väger små anmärkningar lätt. Man frågar sig bl.a., varför inte citaten på medelhögtyska översattes, ty för de flesta torde de vara lika svåra som de på andra språk, som läsaren vanligen får hjälp med i denna bok. B. E.

Nils Jörgensen, Om makrosyntaxer i informell och formell stil. 77 s. Lund 1970 (Studentlitteratur). (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie C. Studier i tillämpad nordisk språkvetenskap. 3.) Liksom Jan Einarssons ovan s. 234 omnämnda arbete är detta utarbetat inom forskningsprojektet Talsyntax. Syftet med Nils Jörgensens undersökning har varit att få fram syntaktiska skillnader mellan språket i ett informellt samtal och språket i en mer formell debatt, sådana de manifesterar sig i frekvens av interjektioner, fullständighet, korrekta meningar och komplexitet. De-

battsituationen var fingerad, samtalsituationen mer autentisk: här består materialet av en inspelning utan deltagarnas vetskap av det förberedande samtal som föregick debatten. Informanterna bildade en socialt sett ganska homogen grupp: de flesta var akademiker (en uppgift som kanske hade varit relevant men som saknas är hur väl deltagarna kände varandra). Föga överraskande visar det sig att debattspråket är syntaktiskt fullständigare och mer komplicerat, medan samtalspråket har påtagligt fler interjektionsmakrosyntagmer. Däremot är mängden av fel- och rättkonstruerade meningar ungefär lika stor i båda stilarterna. Stilskillnaderna är mindre hos de kvinnliga informanterna, vilka har en relativt informell stil i båda talsituationerna, än hos de manliga. Undersökningsmaterialet är ganska litet — sammanlagt har 24 personer medverkat —, men det är troligt att den större undersökning av problemet som väl bör följa kommer att bekräfta de preliminära resultaten.

B. P.

Birgit Klockars, Birgitta och hennes värld. [English Summary.] 202 s. Stockholm 1971 (Almqvist & Wiksell). (Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar. Historiska serien. 16.) Som en fortsättning på sin avhandling »Birgitta och böckerna» av 1966 (se anm. i denna tidskr. 82:281 f.) har Birgit Klockars försökt »gå ett steg vidare och placera in Birgitta i ett större idéhistoriskt sammanhang». De aderton kapitlen i den nya boken levandegör Birgitta, hennes gärning och betydelse för samtid och eftervärld på ett angenämt och, såvitt anm. kan döma, sakligt korrekt sätt. Dock märks det, att det högintressanta stoffet numera är utnyttjat till och över den bristningsgräns som markeras av vår okunnighet om många elementära och fundamentala omständigheter. Förf. klarar smidigt av sådana ting, ofta konkreta detaljer, genom sannolikt riktiga gissningar, markerade med försiktiga »kanske» o.d. Den som inte är alltför kritisk och misstänksam får en trovärdig bild av Birgitta och hennes värld. Stoffet är skickligt uppdelat på en serie kapitel, handlande om var sin detalj eller sida av ämnet, från det högspekulativa (Skaparen och hans verk — det »stadiga» och det »ostadiga») till helt gripbara detaljer från Birgittas senare år — »Frankrike och Paris», »Italiens heliga platser» osv.

Vad en filolog gärna ville diskutera och kanske kritisera är egentligen avverkat i boken av 1966 och förutsättes i detta nya verk såsom upplärd: förhållandet mellan de olika — svenska och latinska — versionerna av Birgittas litterära kvarlåtenskap, Birgittas litterära förutsättningar m.m. Sparsamma men viktiga nya bidrag till frågor av denna art ges i bihanget Den fornsvenska pentateukparafrasen, s. 176—185. Det är genom sådana grepp vi kan hoppas nå fram till en mer nyanserad uppfattning av ting som kanske skall visa sig vara grundläggande. Men de förutsätter djupa samtida insikter i grenar av teologi, lärdomshistoria, klassisk filologi m.m., som torde vara ytterst sällsynta i dessa sammanhang. Birgit Klockars' namn skall nämnas på framskjuten plats, när man i en framtid redogör för hur det förhåller sig med dessa invecklade ting.

B. E.

David Kornhall, Från Rökstenen till Argus. Texter, kommentarer, ordlistor. 94 s. Studiebok. 76 s. Lund 1971 (C. W. K. Glerup). »Från Rökstenen till Argus» är en universitetslärobok för nybörjarundervisningen i språkhistoria inom ämnena svenska och nordiska språk. Textdelen utgöres av en samling kronologiskt ordnade texter som är avsedda att illustrera viktigare verk och genrer i det svenska skriftspråkets historia. De äldre och svårare texterna är försedda med parallellt uppställda översättningar, och samtliga är noggrant kommenterade. Därjämte finns i slutet av boken en fornsvensk och en nysvensk ordlista, med uppgifter om böjning o. dyl. Att läroboken är författad av en person med stor pedagogisk erfarenhet och skicklighet är tydligt. Den student som inte bara har gått igenom textdelen utan också löst de ibland mycket krävande uppgifterna i studieboken har fått en gedigen språkhistorisk utbildning. B. P.

Herbert Lagman, Svensk-estnisk språkkontakt. Studier över estniskans inflytande på de estlandssvenska dialekterna. 274 s. Stockholm 1971 (Almqvist & Wiksell). (Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series. 9.) Språklig interferens är ett aktuellt forskningsfält. Herbert Lagman, som från barndomen är förtrogen med estlandssvensk dialekt, undersöker i sin gradualavhandling dels i vilka hänseenden estniskan påverkat estlandssvenskan (genom låneord, ordbildningselement, betydelseförändringar), dels hur det främmande språkgodset anpassas till det låntagande språkets struktur. Avhandlingen recenserar utförligt av doc. Björn Hagström i nästa årgång av ANF.

S. B.

Bengt Loman — Nils Jörgensen, Manual för analys och beskrivning av makrosyntagmer. 127 s. Lund 1971 (Studentlitteratur). (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie C. Studier i tillämpad nordisk språkvetenskap. 1.) Med termen *makrosyntagm* avser författarna till denna handledning »en ordsekvens, som är av maximalt omfång med hänsyn till de däri ingående enheternas inbördes relationer». Vid avgränsningen av en makrosyntagm används i första hand syntaktiska kriterier, medan prosodiska gränsmarkeringar som fallande slutton följd av paus inte i och för sig beaktas. Vidare är att märka att konjunktioner vilka samordnar två huvudsatser (*och, men* etc.) bedöms inleda en ny mening och att alltså frasen *han sitter och hon står* analyseras som bestående av två makrosyntagmer. Diskussionen om materialets vidare segmentering är utomordentligt noggrann och konkretiseras hela tiden av rikhaltigt med exempel. Manualen, som har utarbetats för det av docenten Loman ledda projektet Talsyntax, torde få användning även vid andra talsyntaxundersökningar. Att den lämpar sig också för ett från svenskan så avvikande språk som finskan visas i en analys av finskt material utförd av Mirja Pinomaa.

B. P.

Ordindex till Hjalmar Gullbergs lyrik. II. Utgivet av Jan Thavenius. VIII + 191 s. Lund 1971 (Studentlitteratur). Den första delen av Ordindex till Hjalmar Gullbergs lyrik (anmäld i ANF 85:261) omfattade huvudsakligen

rimord, numeriskt och finalalfabetiskt sorterade, samt formord och icke lemmatiserade betydelseord, båda kategorierna numeriskt sorterade och uppdelade på Gullbergs olika diktsamlingar. I den här föreliggande andra delen dominerar framställningen av en kumulerad numerisk frekvenslista över betydelseord på grafordsnivå samt av numeriska frekvenslistor över lemmatiserade betydelseord, uppdelade på de olika diktsamlingarna. Till sammans med en planerad men ännu icke utkommen Gullbergkonkordans kommer de båda ordindices säkerligen att utgöra ett oumbärligt hjälpmedel för framtida Gullbergforskning.

B. P.

Das Ostgötenrecht (Östgötalagen). Aus dem Altschwedischen übersetzt und erläutert von Dieter Strauch. 302 s. Weimar 1971 (Hermann Böhlaus Nachfolger). Dieter Strauchs översättning av Östgötalagen vänder sig helt naturligt till en stor kontinental krets av forskare och läsare. De svenska landskapslagarna är i sin inhemska version språkkällor av högsta rang. De innehåller emellertid även ett viktigt källmaterial för rätts-historiker, som icke alltid kan rätt tillgodogöra sig fornsvensk text eller utan svårigheter utnyttja Holmbäck—Wesséns utomordentliga, rikt kommenterade översättningar. Översättningen till tyska har alltså odiskutabelt en uppgift att fylla.

Översättningen inramas av för läsaren väsentliga kapitel. Efter en brett upplagd bibliografi över Östgötalagen följer en filologisk och rättshistorisk inledning. Ett kommenterande register, som ställts närmast efter lagtexten, går ut från begreppen i tysk språkgestalt. För kommentaren har förf. följt den vetenskapliga litteraturen långt in på 1960-talet; Strauch kompletterar därmed på viktiga punkter Holmbäck—Wessén. Ett alfabetiskt register över de fornsvenska juridiska termerna jämte tysk översättning av de enskilda orden bildar en nyckel till det kommenterande registret och avslutar boken.

S. B.

Bengt Pamp, Svensk språk- och stilhistoria. 255 s. Lund u.å. (C W K Gleerup). Den historiska delen av utbildningen i nordiska språk och svenska vid våra universitet har på senare år kommit allt hårdare i kläm. Om orsakerna skall inte ordas här; vare nog sagt att de kunskapsfordringar som för ögonblicket återstår är en bråkdel av vad som förr uppställdes. Detta trots att stoffet efter hand har svällt: första upplagan av den nu-förtiden allmänt begagnade svenska språkhistorien av Wessén (1941) innehöll 142 sidor, den åttonde (1968 f.) har 278. Denna ansvällning beror egentligen inte på att författarens och kursuppläggarens krav på läsaren skulle ha stegrats, i stället på att kunskaperna om studieobjektet under tiden har ökat. Vad som just nu begäres i kursfordringarna är kunskaper om vissa viktigare företeelser, grundade på bestämda paragrafer i boken. Men kunskaper uppbyggda på sådant sätt kommer att stå märkligt isolerade, utan att man har uppnått den bredd i kännedom om nödvändiga elementa, som förmedlas av t.ex. Otto von Friesens lilla häfte *Fornsvenska paradig*m.

I detta läge har Pamp anvisat en väg ut ur svårigheterna. Hans här anmälda bok ger en förkortad och moderniserad version av den svenska

språkhistorien (s. 1—203), vartill har lagts ett avsnitt kallat Stil och syntax (s. 205—250). Om det sistnämnda är intet annat än gott att säga. På ett minimum av utrymme ges en mängd vetande, amnärkningsvärt friskt och angenämt och naturligtvis högeligen nyttigt. Om språkhistoriedelen är man något tveksam, främst av pedagogiska skäl. Anm. bekänner sig vara ur stånd att säga, vilken eller vad slags lärobok som krävs för att motsvara de nu gällande kursfordringarna. Pamps bok är givetvis ett värdefullt hjälpmedel för de studerande, men frågan är, om den möjligen är för vidlyftig. Det blir kanske — tyvärr — i praktiken nödvändigt att göra inskränkande förstrykningar redan i denna första upplaga. I en följande bör förf. nog på något sätt framhäva, vad som är det allra viktigaste — det blir bättre än om enskilda nyttjare själva söker träffa var och en sitt val. Vad som utan tvekan är en vinst är de modernare synsätt och den modernare terminologi, som Pamps bok uppvisar i jämförelse med tidigare i branschen. En del smärre onöjaktigheter förringar knappast dess värde och kommer naturligtvis att vara bortfilade i nästa upplaga.

B. E.

Schwedische Volksmärchen. Herausgegeben und übersetzt von Kurt Schier. 293 s. Düsseldorf, Köln 1971 (Eugen Diederichs Verlag). (Die Märchen der Weltliteratur. Begründet von Friedrich von der Leyen. Herausgegeben von Kurt Schier und Felix Karlinger.) Som femtionde band i den av Eugen Diederichs Verlag utgivna serien Die Märchen der Weltliteratur föreligger en liten elegant volym med svenska folksagor i tysk översättning. Sammanlagt upptages 84 nummer, varvid dock sex Bellmanshistorier sammanförts under ett nummer. Utgivaren har sökt att återge sagor från hela Sverige — finlands-svenska sagor upptages icke — och att välja representativa verk ur alla viktigare genrer. I en efterskrift tecknas det svenska sagoupptecknandets och den svenska sagoforskningens historia. (Man saknar här bland de svenska sagoforskarna C. W. von Sydow och bland sagoarkiven Folklivsarkivet i Lund.) Till sagorna fogas i ett bihang dels litteraturförteckning, dels resonerande källredovisning samt typregister.

S. B.

Tryggve Sköld, The Object in Pre-Predicative Position in Swedish. 98 s. Uppsala 1970 (Almqvist & Wiksell). (Acta Universitatis Upsaliensis. Acta Societatis Linguisticae Upsaliensis. Nova series. 2:3.) Syftet med Tryggve Skölds undersökning är att finna ut vilka faktorer som gör att objektet kan placeras före predikatet i svenskan utan att tvetydighet uppstår samt att utröna i vilka fall det inte går att placera objektet först utan att satsen riskerar att missförstås. Bland kriterier som förhindrar tvetydighet nämner författaren de fall då pronomina har skilda subjekts- och objektsformer, alltså satser som *det tog han med sig* och *mig såg gossen*, prosodiska element, olika slag av kongruens, ordföljd (i satsen *trädet faller Pekka inte är trädet* objekt, i satsen *trädet faller inte Pekka* subjekt) samt verbens semantiska struktur (selektionsregler — för att försvenska Chomskys term *selectional rules* — gör att i satsen *osten åt rätten i går* endast ordet *rätten* kan vara subjekt).

I ett fall är det svårt att acceptera författarens framställning. Om satsen av typen *en sammanfattning av den norrländska stenåldern ger Mårten Stenberger* sägs att de i princip torde vara tvetydiga. Motiveringen är att verbet *ge* kan ha även andra ord än beteckningar för levande varelser som subjekt, som i satsen *de här meningarna ger mig mycket huvudbry*, och att följaktligen ordet *sammanfattning* skulle kunna vara subjekt. Men medan den andra satsen har två objekt, ett direkt och ett indirekt, har den förra bara ett, som rimligen under alla förhållanden bör vara direkt (jämför att man kan säga *de här meningarna ger mycket huvudbry* men inte *de här meningarna ger mig*). Satsen med verbet *ge* som predikat, ett annat ord än en beteckning för levande varelse som subjekt och en personbeteckning som direkt objekt torde vara ovanliga för att inte säga omöjliga i svenskan, och det förefaller alltså som om det finns en selektionsregel som gör den diskuterade satsen helt entydig.

B. P.

Studier i dagens svenska. En antologi redigerad av Bertil Molde. 204 s. Stockholm 1971 (Läromedelsförlagen). (Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård.) Tretton uppsatser, som tidigare publicerats genom Nämndens för svensk språkvård försorg, har här sammanställts till en givande antologi. Medverkande är Gösta Bergman, Karl-Hampus Dahlstedt, Claes-Christian Elert, Lars Grahn, Nils Hasselmo, Ingemar Ingers, Bertil Molde, Carl Ivar Ståhle, Margareta Westman och Gun Widmark. Uppsatserna behandlar väsentliga och i många fall även kontroversiella frågor i modern språkvård. Uttal, stavning, ordböjning, syntax, synonymik, läsbarhet, språkdirigering och språkinläring ingår i de behandlade problemkomplexen. Boken torde ha en uppgift att fylla i den akademiska undervisningen — som kursbok eller diskussionsunderlag — men vänder sig även till en bredare läsekrets.

S. B.

Svio-Estonica. Studier utgivna av Svensk-estniska samfundet. Akadeemilise rootsi-eesti seltsi toimetused. Volym XX. Ny följd. 11. 199 s. Lund 1971. Det är med vemod man konstaterar att skriftserien eller snarare tidskriften *Svio-Estonica* står inför sin nedläggning. *Svio-Estonica* startades 1934 och utkom årligen fram till andra världskrigets början. Under perioden 1940—48 utkom endast två volymer, men sedan 1949 har i den nya följden en volym utkommit ungefär vartannat år.

Tidskriften har framför allt velat vara ett forum för studiet av spörsmål som angår Sverige och Estland. Artiklar har publicerats inom discipliner som språk, etnologi och folklore, historia, konsthistoria, litteraturhistoria, kyrkohistoria och personhistoria.

Den nu föreliggande avslutningsvolymen innehåller bl.a. lånordsstudier av Herbert Lagman och Gustav Ränk, Stiernhielmiana av Per Wieselgren, konsthistoriska anteckningar om Tallinn av Sten Karling och en i sin sakhlighet djupt engagerad artikel av Gerhard Hafström om ingermanländarna och asylrätten. Den avslutas med ett generalregister över *Svio-Estonica* I—XX.

När *Svio-Estonica* nu avslutas bör en särskild hyllning framföras till

förre professorn i Dorpat, lektor Per Wieselgren för hans trägna vetenskapliga medarbetarskap och för hans mångåriga, uppoffrande redaktörskap.
S. B.

Ulf Teleman och Anne Marie Wieselgren, ABC i stilistik. 137 s. Lund u.å. (Gleerups). I flera decennier har vid de svenska universiteten givits undervisning för blivande modersmållärare i vad som från början kallades »svensk stilistik». Stilistik måste verbaliter vara läran om den språkliga stilen. Vad stil i denna bemärkelse är eller inte är har flitigt diskuterats utan att slutgiltig enighet har nåtts. Längre har man ursäktat detta med att stilistiken som vetenskap är så ny, att den inte helt har funnit sina former och vunnit den avgränsning och stadga, som man brukar begära av en disciplin. Numera har å ena sidan gränserna mellan alla etablerade vetenskapsgrenar och deras grannar som bekant i stället råkat i upplösning, det förskräckliga ordet »tvärvetenskaplig» har fått honnörs-karaktär, och stilistiken å andra sidan har — möjligen genom uppkomsten av en viss usus, men inte i avgörande grad genom några nya grepp eller insatser — blivit bättre definierad än förut. Teleman och Wieselgren börjar sin bok med ett kapitel betitlat Vad är stil? Deras definition är: a) *resultaten av textskaparens (= talarens eller författarens) val bland de synonyma uttryckssätt, som lexikon och grammatik erbjuder* samt b) *de avvikelser från det gemensamma språkbrukets lexikon och grammatik, som texten innehåller*. Boken är enligt förordet »avsedd att brukas som lärobok vid kurserna i stilistik i ämnet svenska (särskilt den språkliga delen) vid universiteten och lärarhögskolorna». Enligt anm:s mening fyller den på ett gott sätt en sådan uppgift. Resonemangen är lätta att följa, och exempelaterialet, tydligen hopbragt av författarna själva, är modernt och talande. Nyare eller eljest svårbegripliga termer förklaras oftast. Uttryckssätten är i anm:s tycke stundom i ledigaste laget. Detta kan nog delvis förklaras med att boken har framsprungit ur förf:s muntliga undervisning, dessutom lär den s.k. utvecklingen snart hinna fatt den i boken demonstrerade framställningsformen. — Boken slutar med ett nyttigt Schema för textanalys (s. 103—109), likaledes nyttiga siffror för språkliga data att jämföra med (s. 110—133) samt en litteraturförteckning. — Telemans och Wieselgrens lilla handbok är ett modernt och gott hjälpmedel i den undervisning den är skapad för, och den kan nog med lätthet assimileras de smärre ändringar och förbättringar, som författarna i företalet ber sina läsare föreslå.
B. E.

Tidskrift för litteraturvetenskap. Årgång 1 1971/72 nr 1. 59 s. Lund 1971 (Föreningen för utgivande av Tidskrift för litteraturvetenskap, Lund). »De kulturella tidskrifterna i landet har ju blivit allt mindre intresserade av litteratur och litteraturvetenskap, och de till litteraturvetenskapen specialiserade organen fyller av olika skäl inte ett behov som just nu framstår som väsentligt, nämligen det av ett debattforum», skriver redaktören för Tidskrift för litteraturvetenskap, docenten Louise Vinge, Lund, i sin programförklaring, där läsaren vidare erfar att tidskriften är tänkt att utkomma med fyra nummer om året — två per termin — och att

redaktionsuppdraget skall vara högst tvåårigt och helst cirkulera mellan universitetsorterna. Om tidskriften kan behålla den kvalitetsnivå som det första numret har, torde dess framgång vara given. Bland bidragen märks, förutom ett antal längre och kortare recensioner, bl. a. en enkät om svensk litteraturvetenskap i dag, en inte helt optimistisk betraktelse av Bernt Olsson med titeln »Ska vi fortsätta forska i äldre svensk litteratur?» samt Roman Jakobsons »Om realismen i konsten», vilken, som introduktören Kurt Aspelin påpekar, trots sina femtio år är förbluffande aktuell och kan läsas som ett inlägg i den pågående estetiska debatten i Sverige.
B. P.

Vadstena klostets två äldsta jordeböcker. Med inledning och språklig kommentar utgivna av Anna Larsson. LXX + 292 s., 8 pl. Uppsala 1971. (Samlingar utgivna av Svenska fornskriftsällskapet. Häft. 245.) Vadstena klostets två äldsta jordeböcker ingår i riksarkivets cod. D 11. Jordeböckerna har tidigare behandlats av historiker, senast Lars-Arne Norborg, men en vetenskapligt tillfredsställande utgåva har hittills saknats. Anna Larsson har nu givit ut texten med en utförlig, inledande handskriftsbeskrivning och en efterföljande språklig kommentar. Anna Larssons arbete, som framlades som doktorsavhandling i Uppsala, recenseras utförligt av fakultetsopponenten docent Karl Axel Holmberg i detta häfte av ANF.
S. B.

Anne Marie Wieselgren, Carl-Johans-tidens prosa. Språkliga studier i texter från den moderna prosaberättelsens framväxttid. 330 s. Lund 1971 (Studentlitteratur). (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie A. Nr 21.) Den bortre tidsgränsen för litteraturstudierna i de svenska gymnasieskolorna förskjutes allt längre hitåt. Tegnér och andra poeter från adertonhundra-talets början studeras i allt snävare urval och allt mer förstrött. I fråga om den därmed samtida prosan är läget ett annat: den studeras över huvud nästan inte alls utanför fackvetarnas lilla krets. Orsakerna ligger nog både i sagda litteraturs innehåll och i dess form. För den som endast vill syssla med vad som existerar »här och nu» har den naturligtvis ingenting att bjuda, men den yttre språkdräkten erbjuder också svårigheter, kanske oväntade sådana. Om svensk prosalitteratur från 1800-talets förra del handlar Anne Marie Wieselgrens gradualavhandling, en behövlig och välkommen undersökning. Den utgår från och grupperar sig kring den numera föga kände Clas Livijn (1781—1844) och hans litterära produktion; det närmast största utrymmet upptar C. J. L. Almqvist. Avhandlingen är synnerligen stimulerande och ofta direkt rolig. Den är skriven på ett elegant språk, och man frestas ofta att ta till omdömet »spirituell». De för framtiden mest omedelbart matnyttiga delarna av verket är de talrika tabellerna, som fyller en god del av bokens senare två tredjedelar. Tyvärr är siffrorna, efter vad som framgick vid disputations-tillfället, inte genomgående helt pålitliga. För en typ av forskning, som har så mycket ogjort som denna, skulle för fortsättningen ett i förväg uppgjort program och vissa normer för materialets insamling och siffermässiga behandling nog ha uppgifter att fylla.

Anne Marie Wieselgrens bok är ett betydande verk, som länge kommer att spela en framträdande roll inom vetenskapen. B. E.

*

Johs. Brøndum-Nielsen, Gammeldansk Grammatik i sproghistorisk Fremstilling. VI. Verber I. De stærke Verber. 306 s. VII. De svage Verber. De præteritopræsensiske Verber. 485 s. Under Medvirkning af Dr.phil. Karl Martin Nielsen. Udgivet av Universitetsforlaget i København. København 1971 (Akademisk forlag). Professor Johs. Brøndum-Nielsens stora arbete Gammeldansk Grammatik närmar sig sin fullbordan. Med tryckåret 1971 föreligger två stora volymer, sammanlagt nära 800 trycksidor, vari verbens temaböjning behandlas. En åttonde del, behandlande verbens böjningsändelser, förebådas.

Vid behandlingen av verbens temaböjning följer förf. den hävdvunna indelningen i starka verb med underavdelningarna avljudande och reduplicerande verb och svaga samt preteritopresentiska verb. En särställning inom eller vid sidan av systemet tilldelas verbet *walda*.

Förf.:s kännedom om materialet och om den vetenskapliga litteraturen är till synes gränslös. Även till helt nyligen utkomna arbeten refereras det i de anmärkningar som fogas till enskilda paragrafer. Inom verb-systematiken har förf. i betydande utsträckning beaktat ordbildningsproblem och semantiska grupperingar vid sidan av de ljudhistoriskt och analogiskt betingade företeelserna. Den del som skall avsluta behandlingen av verben emotses med största intresse.

S.B.

Andreas Fynning, Samnordisk ordbog/ordbok. Dansk — Norsk bokmål — Svensk. 2. udvidede Udgave. 997 s. København (Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck), Stockholm (Almqvist & Wiksell), Oslo (Olaf Norlis Bokhandel) 1971. Första upplagan av Andreas Fynnings samnordiska ordbok utkom 1958; den nu föreliggande andra upplagan är till omfånget större än den första och rymmer c:a 30 000 uppslagsord. Fynning har ställt som sitt mål att redovisa den ordsfatt som är gemensam för danskt, norskt och svenskt nutidsspråk och han utgår vid alfabetiseringen från den danska ordformen.

Medan andra flerspråkiga nordiska ordböcker sorgfälligt noterar betydelskillnader och hjälper läsaren undan den »skinnsjuke greven», ger Fynning endast undantagsvis ordens betydelse. Man får veta att danskt *strå* motsvaras av *strå* även i norskan och svenskan. Men man saknar uppgift om att danskt *strå* har ett större betydelseomfång än svenskt *strå*; det kan även svara mot svenskt *halm*. Mot danskans *stråhat* svarar svenskans *halmhatt*, icke *stråhatt*, (et) *stråtækt* (*Hus*) motsvaras på svenska av (ett) *halmtäckt* (*hus*), icke av (ett) *stråtäckt* (*Hus*). Exempler på hur ordboken kan leda vilse kan mångfaldigas.

Överraskande är att Fynning stavar icke blott danska utan även norska och svenska substantiv med stor bokstav.

Den svenska språkformen är även i övrigt icke alltid oklanderlig. Vad är en *Abborr* och en *Stalinisme*? S. B.

Kristian Hald, Personnavne i Danmark. I. Oldtiden. 123 s. København 1971. (Dansk Historisk Fællesforenings Håndbøger.) Forntidens för oss kända nordiska personnamn utgör ett rätt litet material, och ännu mindre blir det, om man inte hejdlöst utläser personnamn ur en mängd svårtolkade gamla ortnamn. Det krävs alltså av personnamnforskaren, att han med både varsamhet och fantasi hanterar det som står till buds. Under dessa omständigheter kan det synas hopplöst att än en gång behandla detta stoff, som redan tidigare har ådragit sig mycken uppmärksamhet. Men Kristian Hald har i detta arbete gett oss en framställning av ämnet, som på åtskilliga punkter når utöver det hittills utrönta. Materialet bringas att växa genom ett skickligt utnyttjande av det danska stoffet från Dane-lagen och från Normandie (däremot ingår Östdanmark icke alltid i det undersökta området). Man kunde framhäva en hel rad glanspunkter, så-tillvida svåra att upptäcka som förf. underlåter att poängtera sina egna primärresultat. Ett undantag är avsnittet om namnen på *Thor-*, vars relativt utförliga behandling (s. 42—50) i förordet har framkallat en bön om över-seende. Andra särskilt viktiga framställningar ägnas namnet *Knut* (66 f.) och uppkomsten och bruket av kortformer (88 ff.), bland vilka de på *Tō-*, *To-* behandlas resultatrikt och relativt ingående. Sambandet med avsnittet om namnen på *Thor-* (jfr ovan) är tydligt.

I kapitlet »Navnenes geografiske udbredelse» fastslås bl.a. att det ur-nordiska namnstoffet är för litet för att tillåta slutsatser rörande de enskil-da namnens geografiska utbredning, detta i motsats till namnförrådet under vikingatiden och i *torp*-namnen, som är relativt rikhaltigt.

Boken förtjänar en uppmärksamhet i omvänd proportion till fram-ställningens format och ton.

B. E.

Børge Hansen, Folkeeventyr, struktur og genre. 127 s. København 1971 (Munksgaard). Generalisering av folksagans enskilda motiv och av dess motivkomplex har länge och med växlande framgång bedrivits inom den teoretiska motivforskningen. En central position intar härvidlag Vladimir Propp med sitt arbete *Morfologija skazdi* (1928), vilket 1958 utkom i engelsk version med titeln *Morphology of the Folktale*. Propp menar att folksagan innehåller 31 motiv, vilka i sin tur explicit eller implicit före-ligger i varje folksaga.

Børge Hansen diskuterar i sitt arbete *Folkeeventyr, struktur og genre* såväl Propps som andra forskares, främst Greimas' och Bremonds teorier och abstraktioner. Han undersöker vidare hur en samling sagor (»Folke-eventyr fra Kær Herred», upptecknade av Nicolaj Christensen och utgivna av Laurits Bødker) kan analyseras och grupperas med hjälp av den motiv-apparat som den teoretiska folkloristiken byggt upp. Børge Hansen drar även in folkvisorna i diskussionen och påvisar vissa motiviska likheter mellan folksagan och folkvisan.

Boken bygger på en »specialopgave», utarbetad inom institutet för nordiska språk och litteratur vid Århus universitet. Hansens terminologi och strukturalistiska betraktelsesätt visar stora överensstämmelser med dansk och amerikansk strukturalism. Till hjälp för läsaren har förf. låtit boken åtföljas ett »lexikon», en samling definitioner. Detta till trots är

framställningen icke lättillgänglig. Förf. arbetar gärna med formler, figurer och symboler. Boken ingår i »Munksgaards litterære teoriserie».

S. B.

Poul Lindegård Hjorth, Sjælens og kroppens trætte og Ars moriendi. 202 s. København 1971 (Akademisk forlag). Till vår medeltids översatta uppbyggelsearbeten hör bl.a. trätan mellan själen och kroppen. Detta verk är under något olika benämningar känt i tre hela versioner och ett fragment. Fragmentet är sannolikt skänkt och bör ha tillkommit omkring mitten av 1300-talet. Av de två handskrivna versionerna återfinnes den fylligare i Cod. Holm. D4; den är skriven på fornsvenska. Den andra handskriftsversionen (Cod. Skokloster 156) visar ett svenskt-norskt blandspråk. Den tredje fullständiga versionen är dansk och föreligger i ett Ghementryck från år 1510.

Poul Lindegård Hjorth har med utgångspunkt i den danska versionen ägnat verket en mångsidig granskning. Han återger Ghementrycket i faksimil och (lätt retuscherat) i modern typografi. De olika versionerna beskrives och förf. visar att den ursprungliga översättningen sannolikt gjorts från latin till fornsvenska. Han visar likaledes att samtliga versioner är oberoende av varandra och att de sålunda alla har textkritiskt värde. Genom undersökning av bl.a. rimen kan han tidsmässigt sammanföra verket med Eufemiavisorna och Erikskrönikan, alla från 1300-talets tidigare del.

Ghementryckets version av själen och kroppens träta åtföljdes av en prosatext med frågor som skall ställas till en döende. Poul Lindegård Hjorth sätter in detta lilla arbete i ett större litterärt och religiöst sammanhang och framhåller hur det är ägnat att komplettera det större arbetet om själen och kroppens träta.

Hjorths arbete föreligger i ett estetiskt ovanligt tilltalande utförande.

S. B.

Runologica. Harry Andersens udvalgte runologiske afhandlinger. Udgivne på hans 70 års dag 21.2.1971 af Selskab for Nordisk Filologi København. 155 s. + 1 plansch. København 1971 (Akademisk Forlag). Festskriften till Harry Andersen är av det tilltalande och numera inte ovanliga slag som innebär att ett urval ur festföremålets produktion görs mer lättillgängligt genom att samlas i en volym. Ur Harry Andersens rikhaltiga och uppslagsrika runologiska författarskap har här följande smärre avhandlingar utvalts: Digrafen ia paa danske Runestene (1938), Runedansk ailti (1946), Det yngre Runealfabets Oprindelse (1947), Urnordisk gestumR og dens betydning for i-omlyden (1956), Om tryksvage vokaler i runedansk (1957), Opedalstenen (1960), Guldhornsindskriften (1961) samt Pronomenet jeg (1969). Festskriften avslutas med en bibliografi över Harry Andersens runologiska avhandlingar, uppgjord av Ole Jacobsen. B. P.

Studier i dansk dialektologi og sproghistorie tilegnede Poul Andersen på halvfjerdårsdagen den 8. juni 1971. 378 s. København 1971 (Akademisk forlag). Den rastlöst verksamme och evigt unge chefen för Institut for

dansk dialektforskning prof. Poul Andersen har nått emeritusåldern och hedrats med en innehållsrik festskrift. Utom ett lyckat porträtt av festföremålet, en tabula gratulatoria och en bio-bibliografi innehåller den icke mindre än 36 bidrag. Spännvidden i tiden är stor, i det att flera bidrag rör medeltida texter och förhållanden: Kirkeloven og landskabslovene av Gordon Albøge, Glda. loghthæ og soghthæ av Anders Bjerrum, Til Skånske kirkelovs latinitet av Bent Jørgensen, »Rydårbogens skriver» og hans forlæg av Thorkil Damsgaard Olsen, Det middelalderlige Peder Lålefragment av John Kousgård Sørensen osv. Ett fåtal uppsatser handlar om ortnamn (Vibeke Christensen, Udviklingen af høgh(-) i østdanske stednavne; Lis Weise, Bøget-Bøgede i østdanske stednavne; Inge Wohlert, Barnehøj), i övrigt har de flesta — om också inte alla — bidragen en mer eller mindre tydlig anknytning till dialektforskningen. Ett par av glansnumren är Kristian Hald, Om *i* som Infortisvokal i Jysk, och Poul Lindegård Hjorth, Omkring Christian den Tredjes bibel. Den förra uppsatsen, som har samband med Halds studier av danska personnamn (jfr s. 245 f.), leder fram till insikten att *i* som svagtonig vokal i Jyllands folkmål i »ikke helt ringe Udstrækning» bevaras. Vokalförsvagningen och apokopen drabbade i äldre tid endast *a* och *u*. Hjorths bidrag demonstrerar än en gång, vilken mängd av problem som är knutna till de nordiska reformationsbiblarna.

Mycket i den ståtliga volymen skall visa sig vara av bestående värde.

B. E.

Ejnar Thomsen, Barokken i Dansk Digtning. 227 s. København 1971 (Munksgaard). (Scandinavian University Books.) När professuren i nordisk litteratur vid Köpenhamns universitet skulle besättas 1935, gavs ämnet Barokken i dansk diktning som konkurrensuppgift. Den danska barocken var då ett nästan helt jungfruligt ämne. På den korta tiden av tre månader utarbetade Ejnar Thomsen det arbete, som för hans del medförde professuren men som under en lång följd av år endast har varit tillgängligt för studenter och forskare i stencil. Först femton år efter Ejnar Thomsens bortgång föreligger verket Barokken i Dansk Digtning nu i tryck.

Utgåvan inledes med en kort historik av Erik Sønderholm. Else Dalhoff Thomsen meddelar i en inledande anmärkning på vilka punkter bearbetning av manuskriptet skett före tryckningen: ortografien har moderniserats, citaten har kontrollerats och noterna har utvidgats med bibliografiska upplysningar, främst beträffande utgåvor och arbeten från tiden efter 1935. I vissa fall har citering skett efter nyare textkritiska utgåvor i stället för originalutgåvorna.

Givetvis bär arbetet prägel av sin snabba tillkomst; otvivelaktigt låg däri grunden till Ejnar Thomsens motvilja mot att göra det tillgängligt för en större läsekrets. Men arbetet utmärker sig också för en ungdomlig friskhet och en rikedom på nya uppslag, tolkningar och värderingar. Därför är det med nöje man läser detta arbete, som alltför länge har fått ligga outgivet.

S. B.

Ingemar Ingers, Ortnamn i Lund. Del II. Sankt Peters kloster och Lunds landsförsamling. 77 s. Lund 1971 (Gamla Lund. Förening för bevarande av stadens minnen). (Gamla Lund. Årsskrift 52.) 1962 utgav Ingemar Ingers första delen av sitt arbete Ortnamn i Lund, vilket behandlade namn i det gamla stadsområdet. I andra delen, som nu föreligger, redovisar och förklarar Ingers namnbeståndet i Sankt Peters kloster och Lunds landsförsamling, vilka inkorporerades med Lund stad 1914, resp. 1944.

Författarens kännedom om bebyggelsen, de lokala namnen och de lokala traditionerna är enorm. Största delen av det material i Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund, varpå han bygger sin framställning, har insamlats av honom själv eller genom hans försorg. I centrum för författarens intresse har den nya tidens bebyggelse stått, men han lämnar viktiga och delvis nya bidrag även till kännedomen om bebyggelse och namnskick i tidig medeltid, t.o.m. från tiden före staden Lunds tillkomst. Samtidigt som arbetet bjuder en mycket fullständig redovisning av namnskatten är det genom sin populära form lättillgängligt även för lekmän.

S. B.

Ivar Lundahl, Ortnamnen i Skaraborgs län. På offentligt uppdrag utgivna av Kungl. ortnamnskommissionen. Del XVII. Naturnamn. 171 s., 1 karta. Uppsala 1970 (Lundequistiska bokhandeln). (Sveriges ortnamn.) Medan Skaraborgs läns territoriella namn behandlas i femton häften, har endast ett häfte ägnats åt naturnamnen i länet. I förordet anges uttryckligt att de behandlade namnen utgör ett strängt begränsat urval och endast omfattar en ringa del av länets kända namnskatt, sådan den finns samlad i ortnamnsarkivet i Uppsala. De behandlade namnkategorierna utgöres av sjöar och andra vattensamlingar, vikar, sund, vattendrag, öar, holmar, skär och grund, näs, uddar, höjder, stenar och rösen, sluttningar och bergsstup, dalar, dälder och fördjupningar, terränger, vägar, broar, vadställen samt diverse smärre platser. Uppställningen är inom varje grupp alfabetisk och genomgående för hela länet. Skilda lokaliteter med samma namn behandlas under samma uppslagsord.

Urvalet rymmer ett intressant namnstoff, och läsaren hade gärna sett att ramen vidgats avsevärt. Tolkningen av enskilda namn skall här inte diskuteras. Att många av namnen inbjuder till ett jämförande och fördjupat studium ligger i öppen dag.

Störst utrymme ägnas sjöar och andra vattensamlingar, de stora sjöarna *Vänern* och *Vättern* behandlas vid sidan av helt små vattensamlingar.

Anmälaren uttalar en förhoppning att även ägonamnen, d.v.s. namn på åkrar, ängar, hagar, mossar osv., skall kunna ägnas något utrymme innan ortnamnen i Skaraborgs län anses färdigbehandlade.

S. B.

Bertil Ohlsson, Ortnamnen i Blekinge län. På offentligt uppdrag utgivna av ortnamnsarkivet i Uppsala. Del II. Bräkne härad. Territoriella namn. 69 s., 1 karta. Uppsala 1971 (Lundequistiska bokhandeln). (Sveriges ortnamn.) I serien Sveriges ortnamn föreligger nu ett första häfte med blekingska bebyggelsenamn. Häftet är utarbetat av den framstående kännaren av

blekingska ortnamn, f. rektorn Bertil Ohlsson. Volymen skulle föreligga tryckt och häftad till förf.:s åttioårsdag. Utgivningsplanen hölls, men förf. själv rycktes bort endast några dagar dessförinnan.

De blekingska ortnamnen är svårbehandlade. Verkligt gamla namnformer är sällsynta, korrupta namnformer desto vanligare. Bertil Ohlsson behärskade källmaterialet suveränt och var ytterligt väl förtrogen med Blekinges dialekter, bebyggelse och natur. Trots detta vill anmälaren stundom sätta frågetecken i kanten för tolkningarna. *Asarum* innehåller enligt anmälaren fornblek. gen. plur. *āsa-* av subst *ās* »höjd». Första vokalen i ordet torde temporärt ha förkortats genom ordlängdsbalans. Namnet *Hoby* har icke behandlats övertygande. Ofrånkomligt är att alla *Hoby-* och *Hovby-*namnen måste tas upp till gemensam behandling. *Boddestorp* antages med viss reservation innehålla gen. av ett släktnamn *Bodding*; varken skrivningar eller uttal visar dock mot en dylik form och tänkbart är att namnet i stället innehåller ett ur *Bodvar* utvecklats mansnamn.

De gjorda erinringarna förringar inte Bertil Ohlssons insats. Primärmaterialen är svårbehandlat och Ohlsson har icke kunnat stödja sig på undersökningar av kringliggande traktens ortnamn. Frånsett *måla*-namnen är ännu mycket oklart i fråga om den blekingska namngeografin.
S. B.

Stednavne i tekster. Udgivet av Institut for navneforskning. 372 s. København 1971 (Gyldendal). Detta arbete är avsett att tjäna som textbok vid seminarieövningar i ortnamnsforskning. Texturvalet är gjort vid institutet för namnforskning vid Köpenhamns universitet, och det är i första hand avsett att tjäna danska behov. Urvalet sträcker sig från Jordanes till våra dagar. Materialet från medeltiden täcker även de nuvarande sydsvenska landskapen samt Sydslesvig. Detta gör att boken bör kunna användas i högre akademisk undervisning även i Sverige och speciellt i Lund.

Utgivarna har icke strävat efter att göra uppgifterna inom ortnamnsövningarna lätta. Ortnamnen översattes icke till nutidsspråk i de fall där översättningar av texten ges. (Däremot upptager ett avslutande namnregister de olika namnen i deras nutida form med lokalisering.) Uppgifter ges om förlagan för utgåvan av de enskilda aktstycken men icke om litteraturen kring enskilda namn eller aktstycken. Detta betyder att de akademiska arbetsuppgifterna kan sättas in redan på litteratursökandets nivå. I en skicklig seminarieledares hand bör den innehållsrika volymen ha ofantligt mycket att ge, men den torde vara svår för nybörjare och för dem som studerar på egen hand.
S. B.

Till red. insända skrifter.

Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1970. — Acta Philologica Scandinavica 29: 1 1971. — Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur (Ost) 91: 1—2 1971. 92 1970. — Bulletin of Scandinavian Philology. 1970: 1. (Suppl. till Acta Philologica Scandinavica. 29: 1 1971.) — Études Germaniques 26: 2—3 1971. 27: 1 1972. — Fornvännen 1971: 2—4. 1972: 1. — Frödsckaparrit. Annales Societatis Scientiarum Færoensis 19 1971. — Germanisch-Romanische Monatsschrift. Neue Folge 21: 2—4 1971. — Heine-Jahrbuch 11 1972. — Leuvense Bijdragen 60: 1—4 1971. — Maal og Minne 1971: 1—2. — Mediaeval Scandinavia 3 1970. 4 1971. — Modern Philology 69: 1 1971. — Namn och Bygd 58: 1—4 1970. — Neuphilologische Mitteilungen 72: 2—3 1971. 73: 1—2 1972. — Nordeuropa 3 1969. 4 1971. — Nysvenska Studier 50 1970. — Onoma 15: 2—3 1970. 16: 1—2 1971. — Progreso 227 1971. — Proverbium 17 1971. — Seulaset 1971: 1—4. — Skandinavistik. Zeitschrift für Sprache, Literatur und Kultur der nordischen Länder 1: 1 1971. — Stavanger Museum. Årbok 1970. — Svenska landsmål 94 1971. — Tidskrift för litteraturvetenskap 1: 1, 2 1971/72.

Aarhus universitet. Årsberetning 1970—71. 306 s. Århus 1971. — Björklund, S., se Ordbok över folkmålen i övre Dalarna. — Dahlerup, T., se Lolland-falsterske herreds-bøger, decimantlister m. v. — Engelsen, C., se Lolland-falsterske herreds-bøger, decimantlister m. v. — Gipper, H., u. Schwarz, H., Bibliographisches Handbuch zur Sprachinhaltsforschung. I. Lieferung 12. Ivanova-Juilland/Chang-Rodriguez. S. 1287—1414. Lieferung 13. Juilland-Kelly. S. 1415—1542. Lieferung 14. Kelly—Knutsson. S. 1543—1670. Köln—Opladen 1969—1971. — Janzén, A., se Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län. — Levander, L., se Ordbok över folkmålen i övre Dalarna. — Lisse, C., se Lolland-falsterske herreds-bøger, decimantlister m. v. — Lolland-falsterske herreds-bøger, decimantlister m. v. fra tiden efter reformationen. Udg. af Landbohistorisk selskab ved T. Dahlerup, C. Engelsen o. C. Lisse. H. 1. S. 1—118. Khvn 1971. (Præsteinberetninger.) — Ohlsson, B., se Ortnamnen i Blekinge län. — Olsen, K. M., se Sokkelunds herreds tingbøger. — Ordbok över folkmålen i övre Dalarna av L. Levander † och S. Björklund. H. 11. Granlöp—Gällsol. S. 711—790. Sthlm 1971. (Skrifter utg. genom Landsmåls- och Folkminnesarkivet i Uppsala. D: 1.) — Ortnamnen i Blekinge län. D. 2. Bräkne härad. Territoriella namn. Av B. Ohlsson. 69 s. 1 karta. Upps. 1971. — Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län. VI. Ortnamnen i Inlands Nordre härad. 1. Bebyggelsenamn. Av Assar Janzén. L + 291 s. Gbg 1972. (Institutet för ortnamns- och dialektforskning.) — Reallexikon der Germanischen Altertumskunde. Bd 1: 3. S. 257—384. Berlin u.ä. — Schwarz, H., se Gipper, H., — Sokkelunds herreds tingbøger 1634—36. Udg. af Udvalget for udgivelse af kilder til landbefolkningens historie ved K. M. Olsen. H. 4. S. 193—256. Khvn 1969. (Ældre danske tingbøger.) — The Year's Work in Modern Language Studies. Ed. by R. G. Popperwell. Vol. 32 1970. IX + 966 s. Cambridge 1971.

Ahlbäck, O., se Festskrift till professor Olav Ahlbäck. — Ahlgren, B., Kielland, U., & Westergaard, K.-E., Översettelsesøvelser i tysk til bruk ved universitetet. 3 rev. utg. 103 s. Oslo—Bergen—Tromsø 1971. — Allen, R. F., Fire and Iron. Critical Approaches to Njál's saga. 254 s. Pittsburgh 1971. — Allén, S., Introduktion i grafonomi. Det lingvistiska skriftstudiet. Under medverkan av S. Hellberg. 63 s. Sthlm 1971. (Data linguistica. 2.) — Dens., Nusvensk frekvensordbok baserad på tidningstext. Frequency Dictionary of Present-Day Swedish based on newspaper material. 2. Lemman. Lemmas. XLVI + 1102 s. Sthlm 1971. (Data linguistica. 4.) — Andersen, H., se Runologica. — Andersen, P., se Studier i dansk dialektologi og sproghistorie. — Andersson, T., Malepartus, ett litterärt ortnamn. 1 s. Upps. 1972. — Bergman, G., Kortfattad svensk språkhistoria. 2 uppl. 256 s. Sthlm 1970. — Dens., Svenska provinsialismer. 92 s. Sthlm 1971. — Bibliography of Old Norse-Icelandic Studies 1970. 80 s. Khvn 1971. — Blom, C., Förbindelsedikten och de medeltida rimkrönikorna. Studier kring omarbetningen av Erikskrönikan och tillkomsten av Förbindelsedikten samt dessa krönikedelars plats i den medeltida rimkröniketraditionen. V + 307 s. Lund 1972. (Bibliotheca Historica Lundensis. 28.) — Brøndum-Nielsen, J., Gammeldansk Grammatik i sproghistorisk Frem-

stilling. VI. Verber. I. De stærke Verber. 306 s. VII. De svage Verber. De præteritopræsenteriske Verber. 485 s. Under Medvirkning av Dr. phil. Karl Martin Nielsen. Khvn 1971. — *Campbell, A.*, Skaldic Verse and Anglo-Saxon History. The Dorothea Coke Memorial Lecture in Northern Studies delivered 17 March 1970 at University College London. 16 s. London 1971. — *Cronberg, B.*, Om språket i radioföreläsning. 44 s. Lund 1971. (Meddelanden från Avdelningen för tillämpad nordisk språkvetenskap. 7.) — *Dal, I.*, Untersuchungen zur germanischen und deutschen Sprachgeschichte. 270 s. Oslo—Bergen—Tromsø 1971. — *Edwards, P.*, se Hrolf Gautreksson. — *Elkhadem, S.*, Definitionen und Begriffe der deutschen Literatur. 84 s. Bern 1970. — *Eriksson, U.*, Åselesvenska. 1. Introduktion. A. Allmän del med texter. B. Speciell del. 240 s. Lund 1971. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. A: 20.) — *Erlandsson, B.*, Om växlingen ü—ö i ord av typen no. bru och sv. bro. 103 s., 11 kartor. Lund 1972. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. A: 22.) — Festskrift till professor Olav Ahlbäck 28.3.1971. 331 s. Hfors 1971. (Studier i nordisk filologi utg. genom O. Ahlbäck. 58.) — Forord til Søren Kierkegaards Billedbog. Alvorlig Læsning i Travle Tider. Af Frater Polysemus. Fundet og befordret till trykken af Petrus Solniensis. 29 s. Khvn 1971. — Frühe Schriftzeugnisse der Menschheit. Vorträge gehalten auf der Tagung der Joachim Jungius-Gesellschaft der Wissenschaften, Hamburg, am 9. und 10. Oktober 1969. 261 s. Göttingen 1969. — *Fyning, A.*, Samnordisk ordbog/ordbok. Dansk-Norsk bokmål-Svensk. 2. Udvandede udg. 997 s. Khvn—Sthlm—Oslo 1971. — *Gasser-Mühlheim, M.*, Soziale Aufwertungsstendenzen in der deutschen Gegenwartssprache. 111 s. Frankfurt/Main. 1972. (Europäische Hochschulschriften. I: 54.) — *Hansen, B.*, Folkeeventyr, struktur og genre. 127 s. Khvn 1971. — *Haskå, I.*, Studier över bestämdhet i attributförsedda nominalfraser. Uttryckstyperna »det vida hav», »vida havet» osv. i svensk poesi 1500—1940. 307 s. Lund 1972. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. A: 23.) — *Hellberg, S.*, se *Allén, S.* — *Hennig, B.*, Didrikskrönikan. Handskriftsrelationer, översättningsteknik och stildrag. 308 s. Sthlm 1970. (Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series. 8.) — *Hjorth, P. L.*, Sjøelens og kroppens trætte og Ars moriendi. 202 s. Khvn 1971. — *Holmbäck, U.*, Studier i förutsättningslärans terminologi. 154 s. Upps. 1970. — *Holmgaard, J.*, Dødens Gilding. En analyse af Henrik Pontoppidans 'Lykke-Per'. 95 s. Khvn 1971. — Hrolf Gautreksson, a Viking Romance. Translated by H. Pålsson and P. Edwards. 148 s. Edinburgh 1972. — *Hähnel, M.*, Varbergs fästning. En kort orientering. 2 uppl. 24 s. Varberg 1968. — *Judovič, F. J.*, se *Luria, A. R.*, & *Judovič, F. J.* — *Jørgensen, N.*, Svensk verbsyntax. En bibliografisk översikt. 44 s. Lund 1971. (Meddelanden från Avdelningen för tillämpad nordisk språkvetenskap. 5.) — *Kielland, U.*, se *Ahlgren, B.*, *Kielland, U.*, & *Westergaard, K.-E.* — *Klockars, B.*, Birgitta och hennes värld. 202 s. Sthlm 1971. (Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar. Historiska serien. 16.) — *Kornhall, D.*, Från Rökstenen till Argus. Texter, kommentarer, ordlistor. 94 s. Studiebok. 76 s. Lund 1971. — *Kuhn, H.*, Das alte Island. 288 s. 1 karta. Düsseldorf—Köln 1971. — *Lagman, H.*, Svensk-estnisk språkkontakt. Studier över estniskans inflytande på de estlandssvenska dialekterna. 274 s. Sthlm 1971. (Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series. 9.) — *Leira, V.*, Innføring i lingvistisk semantik. 116 s. Oslo—Bergen—Tromsø 1971. — *Liberman, A. S.*, Islandska prosodika. 170 s. Leningrad 1971. — *Lundkvist, A.*, Språket och demokratin. Direktörstal vid Svenska Akademiens högtidsdag den 20 december 1971. 14 s. Sthlm 1972. — *Luria, A. R.*, & *Judovič, F. J.*, Sproget og barnets udvikling. 131 s. Khvn 1971. — *Magerøy, H.*, se Mål og namn. — *Mejer, J.*, Filosoferne før Sokrates. 255 s. Khvn 1971. (Munksgaardserien. 41.) — Mål og namn. Studiar i nordisk mål- og namnegransking. Heidersskrift til Olav T. Beito. Red. av H. Magerøy og K. Venås. 390 s. Oslo—Bergen—Tromsø 1971. *Nilsson, S.*, Science and Technology. 96 s. Workbook. 48 s. Sthlm 1971. — *Nordin, K.*, Tal-språkssyntax hos åttondeklassister i Övertorneå centralskola. 94 s. Lund 1971. (Meddelanden från Avdelningen för tillämpad nordisk språkvetenskap. 8.) — *Pålsson, H.*, se Hrolf Gautreksson. — *Pamp, B.*, Svensk språk- och stilhistoria. X + 255 s. Lund u.å. — *Pinomaa, M.*, Social variation i Helsingforssvenskans syntax. 129 s. Lund 1971. (Meddelanden från Avdelningen för tillämpad nordisk språkvetenskap. 6.) — *Pirainen, E.*, Germ. *fröð- und germ. *klök-. Eine bedeutungsgeschichtliche Untersuchung zu Wörtern für 'Klugheit' und 'pflanzliches

Wachstum'. 144 s. Helsinki 1971. (Mémoires de la Société Néophilologique de Helsinki. XXXVII.) — *Platzack, C.*, Läsbarhetsforskning. En översikt. 39 s. Lund 1971. (Meddelanden från Avdelningen för tillämpad nordisk språkvetenskap. 9.) — *Prange, K.*, Bog over avlingen til Vær præstegaard 1771—1780. 108 s. Khvn 1972. (Bol og By. 6.) — *Rissanen, M.*, Problems in the Translation of Shakespeare's Imagery into Finnish. With Special Reference to Macbeth. 159 s. Helsinki 1971. (Mémoires de la Société Néophilologique de Helsinki. XXXVI.) — *Rooth, E.*, Studien zu drei Adjektiven aus der althochdeutschen Frühzeit. Arundi, unmanalomi, widarzomi. 54 s. Lund 1971. (Studier utg. av Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund. 1970—1971: 2.) — *Runologica*. Harry Andersens udvalgte runologiske afhandlinger. Udg. på hans 70 års dag 21.2.1971 af Selskab for Nordisk Filologi København. 155 s. 1 pl. Khvn 1971. — *Romhild, L. P.*, Læsere. Artikler og foredrag. 294 s. Khvn 1971. (Munksgaardserien. 42.) — *Saltveit, L.*, se *Seip, D. A.* — *Sandell, G.*, Citat och referat. En undersökning av språkliga likheter och språklig påverkan i 150 elevlösningar till det centrala provet i svenska för årskurs 3 i gymnasiet 1970. 62 s. Lund 1971. (Meddelanden från Avdelningen för tillämpad nordisk språkvetenskap. 10.) — *Schier, K.*, se Schwedische Volksmärchen. — Schwedische Volksmärchen. Herausgegeben und übersetzt von K. Schier. 293 s. Düsseldorf—Köln 1971. (Die Märchen der Weltliteratur. 50.) — *von See, K.*, Germanische Heldensage. Stoffe, Probleme, Methoden. 178 s. Frankfurt/Main 1971. — *Dens.*, Die Gestalt der Hávamál. Eine Studie zur eddischen Spruchdichtung. 68 s. Frankfurt/Main 1972. — *Seip, D. A.*, Norwegische Sprachgeschichte. Bearbeitet und erweitert von L. Saltveit. 533 s. 22 pl. 1 karta. Berlin—New York 1971. (Grundriss der germanischen Philologie. 19.) — *Shibles, W. A.*, Metaphor: An Annotated Bibliography and History. XV + 413 s. Whitewater, Wisconsin 1971. — *Sigfrid Svenssons tryckta skrifter under 50 år (1922—1971)*. 52 s. Lund 1971. (Skrifter utg. av Etnologiska sällskapet i Lund. 2.) — *Skálholtsbók eldri*. Jónsbók etc. AM 351 fol. Ed. by C. Westergård-Nielsen. 62 s. 1 färgpl. 282 pl. Khvn 1971. (Early Icelandic Manuscripts in Facsimile. 9.) — *Sköld, T.*, The Object in Pre-Predicative Position in Swedish. 98 s. Upps. 1970. (Acta Societatis Linguisticae Upsaliensis. Nova series. 2: 3.) — *Stednavne i texter*. Udg. av Institut for navneforskning. 372 s. Khvn 1971. — Studier i dansk dialektologi og sprog-historie tilegnede Poul Andersen på halvfjerdsårsdagen den 8. juni 1971. 378 s. Khvn. 1971. — *Svensson, L.*, Bibliografiska hjälpmedel rörande svenska språket. 25 s. Lund 1972. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. D: 1.) — *Svio-Estonica*. Studier utg. av Svensk-estniska samfundet. XX. Ny följd. 11. 199 s. Lund 1971. — *Sondergaard, B.*, Indledende studier over den nordiske stednavnetype lev (löv). 223 s. Khvn 1972. — *Thomassen, N.*, Betragtninger over lykke. 102 s. Khvn 1971. (Søndagsuniversitetet. 97.) — *Thomsen, E.*, Barokken i Dansk Digtning. 227 s. Khvn 1971. — *Trutmann, A.*, Studien zum Adjektiv im Gotischen. XVIII + 186 s. Berlin u. New York 1972. — *Venås, K.*, Adjektivsuffixet germansk -ga- i norrønt. Med eit tillegg om utviklinga i nyare mål. 398 s. Oslo—Bergen—Tromsø 1971. — *Dens.*, se Mål og namn. — *Westergaard, K.-E.*, se *Ahlgren, B.*, *Kielland, U.*, & *Westergaard, K.-E.* — *Westergård-Nielsen, C.*, se *Skálholtsbók eldri*. — *Vinje, F.-E.*, Svecismer i moderne norsk. 158 s. Oslo 1972. (Norsk språkmemnd. Skrifter. 9.) — *ЖАРОВ, Б.С.*, ГЛАГОЛЬНОЕ ЗАМЕЩЕНИЕ В СОБРЕМЕННОМ ДАТСКОМ ЯЗЫКЕ. 16 s. Leningrad 1971. — *Åkermalm, Å.*, Svenskt tidningspråk. Texter med kommentarer. 151 s. Lund 1972.

Andersson, T., Rec. av Hachmann, R., Die Goten und Skandinavien. Quellen und Forschungen zur Sprach- und Kulturgeschichte der germanischen Völker. — Rec. av Hydronymia Germaniae. Herausgegeben von H. Krahe. (Namn och Bygd. 58: 1—4 1970.) — *Benson, S.*, Landsmålsarkivet i Lund. Årsberättelse 1969/70. (Svenska Landsmål och Svenskt Folkliv. 1971.) — *Dens.*, Sydsvenska namnvårdsproblem. (Sydsvenska ortnamns-sällskapetets årsskrift. 1971.) — *Djupeadal, R.*, Om Vinje og Amerika. (Årbok for Telemark. 1970.) — *Ebbinghaus, E. A.*, Gothic *l, R, M, N?* The evidence reviewed. (The Journal of English and Germanic Philology. LXIX: 4 1970.) — *Dens.*, Gotica. (General Linguistics. 11: 1.) — *Ejder, B.*, Om ortnamnsforskning. (Kring Helge å 1971.) — *Dens.*, Svenska språket vid svenska universitet. (Vetenskapssocieteten i Lund. Årsbok 1971.) — *Ekenvall, V.*, Institutet

för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs universitet. Årsberättelse 1969/70. (Svenska Landsmål och Svenskt Folkliv. 1971.) — *Elmevik, L.*, Om utvecklingen av gammalt i i ordtypen vjđa. (Svenska Landsmål och Svenskt Folkliv. 1971.) — *Eriksson, U.*, Det gamla fjällsjöområdet. (Fjällsjö Krönika. 1970.) — *Flemström, B.*, Bynamnet Ammer. (Namn och Bygd. 58: 1—4 1970.) — *Grotvedt, P. N.*, Den kulturelle og språklige bakgrunn for biskop Jens Nilssons (og Oluf Bergessons) forfatterskab. (Maal og Minne. U.å.) — *Gurevich, A. Y.*, Saga and History. The "historical conception" of Snorri Sturluson. (Medieval Scandinavia. 4 1971.) — Dens., Space and Time in the Weltmodell of the Old Scandinavian Peoples. (Medieval Scandinavia. 2 1969.) — Dens., Wealth and Gift-Bestowal among the Ancient Scandinavians. (Scandinavia. 7: 2 1968.) — *Hakulinen, L.*, År finskans suuttua 'vredgas' ett skandinaviskt lån? (Festskrift till Olav Ahlbäck 28.3.1971.) — *Hinderling, R.*, »Erfüllen« und die Frage des gotischen Spracheinflusses im Althochdeutschen. (Zeitschrift für deutsche Sprache. 27: 1—2 1971.) — *Hoff, I.*, Om innsamling, gransking og normering av stadnamn. (Heimen. 1971: 2.) — *Hofmann, D.*, Vers und Prosa in der mündlich gepflegten mittelalterlichen Erzählkunst der germanischen Länder. (Frühmittelalterliche Studien. 5 1971.) — *Holm-Olsen, L.*, Konungs skuggsjá og norrøn poesi. (Studier over Konungs skuggsjá. I utvalg ved M. Tveitane. 1971.) — *Hörd, J. E.*, Schwedische Beiträge zur niederdeutschen Philologie 1946—1970. (Niederdeutsche Mitteilungen. 27 1971.) — *Ingers, I.*, Ett bröllop i Västra Torup i början av 1800-talet. En uppteckning av E. Wigström och N. Olsén. (Västra Göttinges Hembygdsförenings skriftserie. 20 1972.) — Dens., Nedlagda byar och gårdar i Skåne. (Ale. Historisk tidskrift för Skåneland. 1971: 3.) — Dens., Ortnamn i Malmö. 8. Oxie, Lockarps och Glostorps socknar (forts.). (Malmö Forminnesförenings årsskrift. 1970.) — *Jørgensen, A.*, Der Totentanz. (Annali, Sezione Germanica. 14 1971.) — *Kuhn, H.*, Hátúninga-melr and Gnúpveria-hreppr. Zur Geschichte der alten isländischen Wirtschaft und Gesellschaft. — Kämpfen und Berserker. — Landbesitz in der Besiedlungszeit Islands. (Kuhn, H., Kleine Schriften. Bd 2 1971.) — *Lagman, H.*, Ryska lånord i estlandssvenska mål. (Svio-estonica. 20.) — *Mitzka, W.*, Kontextuale Synonymik von sehr im Niederdeutschen. (Jahrbuch des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung. 93 1970.) — Dens., Rec. av Niederdeutsche Breviertexte des 14. Jahrhunderts aus Westfalen, untersucht und herausgegeben von Erik Rooth. (Jahrbuch des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung. 93 1970.) — *Nielsen, K. M.*, Grammatiske bidrag. 2. (Acta Philologica Scandinavica. 29: 1 1971.) — *Pellijeff, G.*, Rec. av Mägiste, J., Värmlandsfinska ortnamn 1—3. — Rec. av Nissilä, V., Die Dorfnamen des alten lüdischen Gebietes. — Rec. av Vilkuna, K., Kainun — Kvämland, ett finsk-norsksvenskt problem. (Namn och Bygd. 58: 1—4 1970.) — *Rिंगgaard, K.*, bb—dd—gg. Et forsøg på at forklare de gammeldanske medies udviklingsforhold ud fra begrebet functional load. (Studier i dansk dialektologi og sproghistorie tilegnede Poul Andersen på halvfjerdsårsdagen den 8. juni 1971.) — *Sköld, T.*, Avgör ordföljden vad som är subjekt i en svensk sats? (Förhandlingar vid sammankomst för att dryfta frågor rörande svenskans beskrivning. 3 1965.) — Dens., Har svenskans (h)ven f. 'sank mark, sidländ ort' lånats in i finskan och estniskan? (Svenska Landsmål och Svenskt Folkliv. 1967.) — Dens., Rec. av Lapps and Norsemen in Olden Times. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. A: 26. (Svenska Landsmål och Svenskt Folkliv. 1967.) — *Ståhl, H.*, Some Old Uppland Island Names. (The Sixth Viking Congress. 1969.) — *Ståhle, C. I.*, The soluppgångar. (Festskrift till Olav Ahlbäck 28.3.1971.) — *Thoroddsen, G.*, Om konferensråd Ólafur Halldórsson og hans udgave af Jónsbók. (Jónsbók. Ed. by O. Halldórsson. Khvn 1904. Reprinted with a postscript by G. Thoroddsen. 1970.) — *de Tollenaere, F.*, Razdom rodjand niujaim. (Tijdschrift voor Ned. Taal- en Letterkunde. D. LXXXVIII.) — Verslag van de commissie voor naamkunde en nederzettingsgeschiedenis der koninklijke nederlandse akademie van wetenschappen te Amsterdam over 1970 (Jaarboek der koninklijke nederlandse akademie van wetenschappen 1970—1971.) — *Widmark, G.*, Om rimvanor i västnordisk och dansk balladiktning. (Frödskaparrit. 18 1970.) — *Vilmundarson, Þ.*, -stad. (Kulturhistorisk Leksikon for nordisk middelalder. Bd 16.) — Dens., Úr Lifrardal til Liverpool. (Afmælisriti til Steingríms J. Þorsteinssonar 2. júlí 1971.) — *Árhammar, N.*, Die friesischen Wörter für 'Rad' ('Wheel'). (Kopenhagener germanistische Studien. Bd 1.) — Dens., Nordische

Lehnwörter und lexikalische Stützung im Nordfriesischen. (Nordfriesisches Jahrbuch 1966). — *Öhmann, E.*, Das deutsche Substantivsuffix -ier. (Neuphilologische Mitteilungen. LXXII: 3 1971.) — Dens., Das deutsche Suffix -tät. (Neuphilologische Mitteilungen. LXXII: 3 1971.)
Karin Ljunggren